Acquired for the
John Carter Brown Library
through the
Lawrence C. Wroth Fund

ABRAHAMI MUNTING

Profess. Groning.

DISSERTATIO

HISTORICO MEDICA,

De vera Herba

BRITANNICA.

Adjuncta est ejusdem

ALOIDARUM HISTORIA.

AMSTELODAMI,

Apud JOHANNEM WOLTERS, 1698.

OFFICE OF THE

SECRETARY OF THE

NAVY

A D L E C T O R E M.

DUbio procul non deerunt, *Benigne Lector*, qui *Opus* hoc nostrum perlegentes vitiligent, & passim damnent, acriter reprehendant, atque amarulentius subsannent: Utpote qui post *Pedacium Dioscoridem*, *Paulum Aeginetam*, *Oribasium*, *Ætium*, cæterosque tam *Gracos*, quàm *Latinos* omnes, quorum non minor extat numerus, qui de *Britannica* quædam, licet non multa scriptis promulgarunt: Ut propterea has meas quantulasunque nugas publicè edere non veritus, tanquam supervacaneas, parumque necessarias, uti urbanus, idque etiam cum majori modestiâ, *Priscis* illis tot tantisque *Autoribus* morem meo silentio gessisse debuerim. Verum & illud mihi *Satyricum* impingent acerbius: *Tenet insanabile multos scribendi cacoëthes.*

Quamobrem anceps atque incertus consilii ipse diu mihi reluctatus, utrum id, quod jam animo conceperam, auderem, constans tamen & sui tenax propositi tandem triumphavit audacia.

Nihil enim ab illis tam affabrè scriptum fuisse existimo, quod non emendando, expoliendo vel ornando aut illustraretur perfectiùs vel redderetur limatiùs: Ut locus non fuerit sequentibus: Nec scientiæ, artisve ulla unquam extitit pars, quæ ostentatores sui plures non habuerit. Neque ad unum omnes illi animo tam malevolo atque arroganti fuere, ut rem à se tractatam, relinqui ab aliis intactam nollent: Atque ita ut plurimi illorum viam aperuerint, quam ab aliis lapillis & obice expurgari, nec non ex obscurâ & salebrosâ faciliorem latioreve fieri vellent. Ut mihi præterea sit vitio minimè dandum, si post tot *Autores* atque expertos *Medicos*, de hac *Veterum Britannica* differam. Non ut cum iis decertem, quod nobiscum fortassè *Posteris* facient, Verum ut ex omnium tabulis (absit ut naufragium dicam) navim ædificem, è quorum dictis hæc nostra consarcinemus, perque illorum fortunata deambulans nemora, quicquid pretiosum lectuque sit dulcissimum, colligam, ut hæc mea ex illis adornem. Eo certè iudicio & curâ quâ potui, ut quicquid ad *Britannica* hujus historiam commodissimè, excellentissimeque adductis illorum sententiis, faceret, in medium protuli. Non ut laureatis *Priscorum* laudibus inviderem, dum horum *Scriptis* fortè non meliora, utinam æquè bona litterato *Medicorum* orbi propono; Sed ut potius doctis ex illorum monumentis quàm ex elucubrationibus meis lucis ac gloriæ radicem in me derivem: Non aliâ ductus ratione, quàm ut *Antiquorum* hanc *Britannicam*, ad hoc præsens Tempus sopitam, neglectui habitam, nec non planè deperditam, veram ac indubitatam præsentibus redderem, atque è spississimis ignorantiae tenebris in veritatis lucem protraherem.

Illorum insuper consilio motus, qui paulo ante ætatem nostram, nostra-

Ad Lectorem.

que etiamnum tempestate artes ad unum omnes ferè extinctas vel languescientes, ac evanescentes, ut reviviscerent rursus, atque flourerent, suis effecere vigiliis. Inter quas hæc *Britannica* nostra totius *Medicinæ* potissimum & fulcrum & ornamentum hætenus jacuit, quæ tamen *Dei* omnipotentis clementiâ suis jam nativos & Flores & Fructus, pristinumque nitorem recuperavit. Ægerrimè enim ferre potui, *Herbam* hanc *Nobilissimam* hominum incuriâ tam diu jacuisse; Ut ab omnibus non sine injuriâ pro derelictâ haberetur: Res inquam vitæ humanæ quàm maximè necessaria. A quâ, antequam invenissem, manus non abstinui; quam prudentissimi nostri *Majores* plurimi magnique semper fecerunt, quæque sese ultrò cuique, non negligendam, offerebat: Ut ad Viri boni Naturæque studiosi officium planè pertineret, hanc ab interitu quodammodo vindicare.

Cujus munere si non planè & ex qualibet illius parte exacte satis fungar, saltem id, quod potui, præstare volui. Fuit præterea in hac eruendâ tam ardens & pertinax studium diligentiaque poenè incredibilis, ut multa parvo tempore didicerim, & in hac expertus fuerim, quæ hætenus Medicos latuere plurimos. Non ut Pamphilius, quem *Claudius* reprehendit *Galenus*, qui cum non conspexerit, nedum per somnium viderit, de his tamen scripserit. Ex quibus omnibus non desperarem plurimis *Medicinæ* Studiosis saltem in multis, si non in omnibus, placuisse. Ut mihi hac ratione amplissime & magnifice satisfactum iri arbitrarer.

Quod ultimum præstare nunquam speravi. Hoc enim impossibile fore novi, id alicui ob virium infirmitatem unquam contigisse. Quod si sine præviè acquisitâ eloquentiâ, sine ingenii judicii que miraculo illis non satistecero, saltem curæ nostræ testimonium ostendisse sufficiat: Sin verò aliis arriserint, quæ tanto studio perfecimus, neque nos, neque nostræ industriæ alios poenitebit. Damus autem si non omnia, quæ potuimus, tamen, propter quæ reprehensioni locus erit, nequaquam: Egregii & exquisitissimi venatoris instar, qui si nonnullas in sylva feras etsi non omnes ceperit, ejus minimè tribuendum culpæ censebitur: Cum propter rei difficultatem, tum quod ex venatione sua alteri, sibi que sat placuisse existimet.

De me autem nihil omnino prædicare possum, nisi quod hanc meam quantulamcunque operam non passim neque ab omnibus reprobaturum iri confidam. Si enim *Lectoris* probi desiderium in pluribus non explevero, saltem illi in paucis placuisse confido, dum à bene malève dictis, aut excogitatis in nihilo affligetur.

Interim adversus malos, qui me calumniis clam prosequuntur, neque nisi oculis ignominiosa rubedine undique obsitis me aspiciunt, velut clypei munimine me tuebor.

Est,

Ad Lectorem.

Est, ut eleganter *Plinius* inquit, quoddam prodire tenus, si non datur ultra, etiam non assecutis, voluisse, pulchrum est atque magnificum, ut saltem audaciæ meæ ære repercutere valeam. Præsertim verò quum haud quaquam ex eorum sum numero, qui vel possim, vel æmulis carere velim. Verum ut faciliorem ab his veniam impetrem, ingenue dico laborem hunc meum, non gloriæ ambitu superbire, verum arcis vice adversus invidos eminus & cominus apparere.

Interim tamen ab hoc vel illo acriter fortè reprehendar, stylum sibi omnino disparem videri, his inquam suggeram nos sæpius invita *Minerva* nunc alacriores, nunc tristiores, nunc meditabundos calamum arripuisse. Neque enim continuo, sed intercifim, negotiis cum publicis, tum privatis districtos, maxima temporis angustia ad momenta hæc, qualiacunque, exarasse: Nobisque labore nimio planè confectis, pensum tamen quoque modo absolvendum fuisse.

Proinde non mirum si turbidior ac prolixior quandoque fluat oratio, & abortivum etiam canis festinantis more pariam. Quare quæ defunt alii quæso suppleant, hic cognitionem, alter eloquentiam, &c. &c. &c., unguentur, unguentur, unguentur, maximas illis aliquando gratias haberi. Quod si cognovissent, quum non parum cognovissent, sed in cognitione parum, stultè atque diu perseverasse turpe sit, atque ignominiosum. Propterea quod alterum communi hominum infirmitati, alterum verò singulari uniuscujusque vitio sit attributum.

Nobis solis negocium scioli faceissent quidem, nihil recte factum calumniantes. Qui etsi nihil unquam boni ediderint, vel edituri sint, nihilominus tamen fastidiunt omnia: Et quum ad hanc immortalitatis atque gloriæ spem, ob ingeniorum imbecillitatem, laborumque molestias exhauriendas aspirare nunquam possint; veluti apum fuci, & improbiissimi sycophantæ, nec non vani rerum ostentatores, solitâ sese efferentes insolentia, ad quodlibet carpendum proni, ingeniosi, umbratici, tenebriones, atque alienarum vigiliarum arrosores, ex alieni nominis detractatione cujusdam scientiæ Famam ac Laudem inter sui similes, atque ignaros aucupantur. Quorum indies crescens invidia cæterorum præconiis miserrime torquetur.

Quos tamen non moramur, utque hoc occultarum reprehensionum pabulo suam alant malevolentiam, facile patimur.

Neque etiam hos, qui tametsi sunt tolerandi mitius, qui nullâ aliâ mercede, præterquam reprehendendi oblectatione omnem diligentiam, studiumque alienis ad exactissimam amussim examinandis impendunt: Ut quod ipsi aliter præstare non possunt, nihilominus obtrectationis amore assequantur.

Ad Lectorem.

A quibus verò hoc solummodo impetratum velim, ut si in hoc nostro opere quædam vel pauca, vel fortasse plurima, neque omnia calumniari possint, quum ex gravi *Caji Plinii* secundi sententia nullus adeo liber reperiatur malus, qui saltem ex parte aliqua prodesse non possit.

Quare ab hoc quæso abstineant : Hac enim ratione fiet, ut ipsi sese spinosa legendi molestiâ, nos autem accusatione quotidianâ liberent, illis hæc legenda relinquentes omnia, quorum neque aures, neque iudicium tam sit superbum, verum demissius, candidius, atque benevolentius.

Mihi sufficiet *Optime Lector*, si te te saltem, hujus nostræ *Britannicæ* Herbæ beneficio atque usu à tot miserrimis morborum Endymicorum, aliorumque cruciatibus liberatum videam. Faxit *Deus* ter *Optimus Maximus* ut omnia prospera sint & tibi, & mihi, & nobis omnibus. Vale.

Humillimus Tuus

ABRAHAMUS MUNTING.

Veterum & Neotericorum Autorum

S Y L L A B U S

Quorum opera in hoc Scripto usi fuimus.

<p>A.
 Abrahamus Ortelius.
 Adamus Lonicerus.
 Aëtius.
 Agatius.
 Albertus Crantzius.
 Albinus Torinus Vitodurensis.
 Alciatus.
 Alexander ab Alexandro.
 Amatus Lusitanus.
 Ammianus Marcellinus.
 Andreas Ballunensis.
 Andreas Lacuna.
 Andreas Matthiolus.
 Andreas Vesalius.</p> | <p>Antonius Musa,
 Antonius Musa Brasavola.
 Apulejus Platonicus.
 Aristoteles.
 Arnoldus de Villa Nova.
 Athanasius Kircherus.
 Avicenna.</p> <p>C.
 Cajus Julius Cæsar.
 Callisthenes, Historicus.
 Cappadocus.
 Carion.
 Carolus Clusius.
 Casparus Bauhinus.
 Castor Durantes.</p> | <p>Cælius Rhodoginius.
 Claudius Salmasius.
 Conradus Gesnerus.
 Cornelius Celsus.
 Cornelius Tacitus.
 D.
 Democrates.
 Dion.
 Dioscorides.
 E.
 Gesippus.
 Epicharmus.
 Euritius Cordus.
 Eutropius.</p> |
|---|--|--|

F. Fa-

F.

F Abius Columna.
Festus Pompejus.
Franciscus Gomara.
Franciscus Hernandes.

G.

G abriel Humebergius.
Galenus.
Garcias ab Horto.
Gelenius.
Gentilis.
Georgius Handscius.
Gerhardus Cremonensis.
Gotofridus Viterbienfis.
Gualterus Rijff.
Guilielmus Cambdenus.
Guilelmus Rondeletius.
Gulielmus Rouillius.

H.

H Adrianus Junius.
Hermannus à Nuenar.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus D.
Hieronymus Brunswicensis.
Hieronymus Tragus.
Hippocrates.
Horatius.
Hrosvitha Monialis.

I.

J Acobus Dalechampius.
Jacobus Goupilius.
Jacobus Tabernæmontanus.
Janus Cornarius.
Joachimus Camerarius.
Joannes Agricola.
Joannes Ammonius.
Joannes Bauhinus.
Joannes Bodæus.
Joannes Cherlerus.
Joannes Christovallus Calvetus.
Joannes Crispinus.
Joannes Fernelius.
Joannes Fungerus.
Joannes Goropius Becanus.
Joannes Jacobus Manardus.
Joannes Ludovicus Gotfridus.
Joannes Ruellius.
Joannes Wierus.
Josephus Quercetanus.
Julianus Martianus Rota.
Juvenalis.

L. Lau-

L.

L Aurentius Frisius.
Leonardus Fuchsius.
Lucius Annæus Florus.
Lucius Moderatus Columella.

M.

M Acer.
Manilius.
Marcellus.
Marcellus Virgilius.
Marcus Zuerius Boxhornius.
Martianus Jurisconsultus.
Martinus Antonius Delrius.
Martinus Hamcomius.
Mathias Lobelius.
Matthæus Sylvaticus.
Mauricius Imperator.

N.

N Arduus Antonius Recchus.
Nicolaus Abrahamus.
Nicolaus Lonicerus.
Nicolaus Rigaltius.
Nicolaus Wincklerus.

O.

O Ribasius.
Otto Bronsfelsius.
Ovidius

P.

P Aulus Ægineta.
Paulus Merula.
Paulus Orosius.
Persius.
Petrus Bertius.
Petrus Pena.
Philippus Cluverus.

Pierius Winhemius.

Plato.

Plautus.

Plinius.

Pontanus.

Porphyrius.

Procopius.

Pyrrhus Castriotta.

Pythagoras.

R.

R Eginus.
Rembertus Dodonæus.

S.

S Eneca.
Serapio.
Sidonius Apollinaris.
Solinus Polyhistor.
Sophocles.

Status.

Strabo.

Suetonius Tranquillus.

Suffridus Petri.

T.

T Hemison.
Theophrastus Eresius.
Tobias Aldinus.
Trebellius Pollio.

V.

V Alerius Cordus.
Valerius Maximus.
Virgilius.

W.

W Ithikindus.

X.

X Iphilius.

Nobi-

Nobilissimi & Amplissimi Viri

ISAACI DE SCHEPPER,

Octo-Pagorum in Frisiâ Greetmanni Dignissimi.

ELEGIA IN

HERBAM BRITANNICAM,

Recens erutam, novâque luce Donatam.

à

Clarissimo, Doctissimo, Cultissimoque Viro,

D^o. ABRAHAMO MUNTINGH,

Med. Doct. & in Academia Groningæ & Omlandia
Botanices Professore celebratissimo.

*Nonne times, ne quis dubitet, te, Phæbe, coru-
scum*

Nosse relegat à Spargere nocte diem?

Inventum Medicina tuum dum militat umbris,

Et tenebris magnâ ex parte sepulta jacet.

Eccebis octo rotas spatiosis sæcula Gyris,

Et sobolem latet, ah! Herba Britanna tuam.

Illa decus fruticum, cælo data planta sereno

Nataque sexcentis una medela malis.

Phæbe, quid incertas admittis in atria plantas,

Prostat & ambigua postibus herba notæ?

Dum, quæ tercentum virtute potentior herbis,

Fixa patet nullis herba Britanna tholis.

*** 2

Anne

Anne frutex indus duntaxat arabsve tumebit,
Doctaque per Còas currere planta manus?
Atque huic, quod Frisiis nasci contingit in oris,
Conditio cedit nobilitasque minor?
Quid juvat unde domo, si certam hæc herba salutem,
Si genti, ante alias quæ tibi culta, tulit.
Quæque Palatinas tibi condere gestiit arces,
Et pia millenis thura cremare focis.
Illa gravi vexata siti, vexata pruinis,
Atque inconsuetis attenuata malis:
Spirat anhelanti Dominantem pectore pestem,
Præsentisque minas exhibet ore necis.
Cum simul hæc Latius monstrata Britannica castris
Optatam miseris approbat herba fidem.
Pellit & ex unis grassantem impune medullis
Spe citius, præsens auxiliata, lueim.
Quos tamen ob latam fructus precor illa salutem,
Sertaque ab incolumi quærnea cive tulit?
Abscelus indignum, fructus oblivia, quodque
Exitium Latio depulit, ipsa subit.
Infami dum mensa luto, putrique sub algâ
Vilis, iners per tot sæcula lapsa latet.
Et latuisset adhuc, tua ni, dulcissime rerum,
Hanc è Lethæis cura levaret aquis.
Illuvieque repurgatam, limoque situque
Iret in antiquum restituisse decus.
Sic tibi Tros Anchisiadè, tibi fraude Novercæ
Caste nimis durum Nate reperte Patrem:

Haud prius emeritam reddunt pia Numina lucem,

Dedecus indignæ quàm subiistis aquæ.

At tu, qui mediâ revocas à morte sepultos,

Et famæ gaudes inferuisse tuæ.

Perge, velut pergis, decus extendendo, subinde

Fætibus ingenii luxuriare novis.

Sic tibi, sic lætis crescat feliciter hortis

In tua quæ longum tempora laurus eat.

In emendatas ingenii curas

ABRAHAMI MUNTINGH,

Viri Clarissimi,

Explicantis exactè

HERBAM BRITANNICAM

Majorum Panaceam,

itemque

Aloës aliquot species antè non cognit as.

ET nos hoc etiam limis debemus amicis
Hoc arvis, hortis hoc Abrahame tuis.
Hoc hortis, in queis habitat Venus alma,
simulque

Submittit curis Semina mille tuis.

Quòd jam, quæ proavis olim monumenta latebant,

Et multum doctos implicuere Viros

Percipiant omnes errorum ambage remota,

Sic ut quod tardet nil superesse queat.

*** 3

Testis,

Testis, Roma, tuis quondam Panacea medendis,
Ureret in castris cum stomacace tuos,
Herba suo perte descripta Britannica cultu,
Quâ vix tam salubris planta vel ulla fuit.
Herba per ætates multas non nota parentum,
Per non tentatas herba reperta Vias.
Hanc Abrahame suis natalibus asseris, & cur
Non trito hoc Frisiis nomine dicta fuit.
Et quâ luxurie foliorum incedat, & atro
Ut placeat cultu, ceû viduata, doces.
Et quas succus opes habeat viresque medendi,
Et quid collectus flos quoque ritè juvet.
His Alôes addis species non ante notatas,
Transmissas Indo litore ruris opes.
Magnum opus ex hortis tales decerpere plantas,
Laudem unde à serâ posteritate feras.
Non ea cum sol est nimio macrescit ab æstu,
Aut hyemes metuit bruma maligna tuas.
Hos etiam ex hortis fructus Epicurus habebat,
Traderet Ille senex cum sua scita suis
Areolas inter veri Pater ille juventam,
Formabat Patriæ spem, Pater ille, suæ,
Hac in parte senem sequeris non immemor, & quas
Hinc habuit laudes & simul ipse feres.

JOH. MENSINGA.

Eloquent. Professor.

Excel-

Excellentissimo, Clarissimoque Viro

D. ABRAHAMO MUNTINGIO

M. D, & P. B,

HERBAM BRITANNICAM,

*è tot cecorum, & errantium seculorum caligine in lucem
Orbis, & Veritatis felicissimè protrahenti.*

PRimitias Phœbo sacras, artisque potentis
Grande rudimentum Podalirius ore tument
Prosequitur, plenusque Deo præcordia, florum
Herbarumque ferens ver, & miracula, cunctis
Numen inest foliis, calathosque ad Apollinis aras
Effundens, delubra novis clangoribus implet.

Mox Phœbi populo cunctis solennia templis,
Vittatisque globis Mystarum festa per oras
Nuntiat; extemplò proprias Epidaurius ædes,
Ocyroënque piam fortunæ, artisque Magistram
Deferit, & plenâ se majestate videndum
Exhibet huic festo, Chironque opiferque Machaon
Ignotas curâ secum notasque vehentes
Delicias nemorum, & terre streum floribus æthram
Fulgentem radiis, rarosque ad pharmaca bulbos;
Herbarum quicquid cultis innascitur hortis,
Sive jugis Arabum, vel circum littora Ponti
Creta tui, quicquid vel Troiæ crescit in arvis,
Aut Amphrysiacis virtute superbit arenis
Suspendunt sacro cultu laquearibus altis.

AST LAPATHI species aras, & templa coronans
Insigni formâ rapit ora, manuque stupentum,
Suspendasque tholis herbas hæc una triumphat,
Et justo cunctas meritorum pondere vincit.

Interea Phœbus rutilanti crine decorus
Constitit ante oculos Authoris, amansque Clientis
Talia verba dedit, laudes effusus in omnes.

MUN-

MUNTINGII jam cerno meum Tua pagina plectrum
Percutit, & noctes studiis affixa diesque
Artis Apollineæ mens mentibus altior, æthræ
Incola, docta sono crispantibus aëra chordis
Nominis æterno prætudere mandat honori.

Per Te spes ægri dudum inclinata resurgens.
Se levat, & chartas votis suspirat anhelis.
Quæ mala dimanant ex putrescentibus undis,
Et nitri virus, nocuumque vehente bitumen
Flumine, sanabis medicamine, & omine fausto
Dissolvens strictos languore salutifer artus.
Cui ventura parem, cui sæcla fluentia gignent?
Ausu juvent animos, sis semper prosper in ausis!
Spondeo: semper eris DIIS Tu Clarissime cordi.
Dixit, & in tenues properans evanuit auras.

O signanda dies! quâ post tot sæcula tandem
Dispulit errorum noctes, umbrasque removit
Sol meus: herbarum regina BRITANNICA mundo
Præstat in exemplum: quæ tanta potentia Cælo
Floribus, aut herbis concessa salubribus extat!
Exitit! extabit! Medico insuperabilis usu est.

Tu toties quæsit BRITANNICA, tecta Britannis,
Atque ignota Padi, Ligerisque, Tagique Lyceis.
A Belgâ detecta meo es! MUNTINGIUS orbi
Exhibet, & spissam fugat alta industria nubem.

Felix curarum! cui sunt, Parnassia menti
Dona Triumphantum, plexæque ab Apolline laurus
In decus æternum, Vastosque accinctus in ausus
Stat vigor ingenii, nullis conatibus impar,
Spe major, crebro successu illustrior herbæ.
Illius auxilio morborum examina captant
Corporibus depulsa fugam, febrilibus omnis
Ardor abest turmis, exercitus atra malorum
Supplementa trahens, loca deserit, ipsa recedit
Vis truculenta, pedum flagrans tortura, Podagræ,
Quæ tormenta parit vix fanda, nefanda tyrannis,

MUNTINGI inventâ splendes ceu Perside gazâ,
Persarum præstat detecta BRITANNICA gazis.
Nunquid Phœbei selecta medulla cerebri]

Vifus

Vifus es arte palàm? fulges ut fulferat olim
Qui succis Regem validis curaverat Orci,
Fortior Herculeis, & fortior Hercule, telis.
Munere, Divorum felicia tempora nobis
Advenére, quibus genuinus Apollinis infans
Tanto opere, & tanto dextræ molimine fortis
Accensam cæco lucem communicat orbi.

Aude animis! aude calamo! subscribe vocantis
Ad majora Dei monitricibus inclyte curis!
Te nunquam cessura gradu constantia linquat!
Sic Tua Pellæis plures Victoria palmas,
Et Famæ in varijs numerabit munera terris:
Ensis Alexandri quot millia messuit Orco,
Plura fatebuntur Tibi se debere salutem,
Optatamque diu sine morbis vivere vitam.

J. ALOYSIUS BUCHORST.

A Monsieur

M U N T I N G,

Docteur & Professeur en l'Academie de
Groninge & Omlande,

De la Medicine & Botanique sur son Livre de

L'HERBE BRITANNIQUE.

O *Medicin divin, Prince des Iardiniers
Que Febus te couronne avec ses cerds Lauriers,
Qui monstres le premier par ta sage pratique,
Quel soit l'echantillon de l'Herbe Britannique,
Par tant de siecles de tous scavants ignoré.
Pour ce labeur ton nom sera tousiours doré.*

THEOD. UCHTEMAN.

Viro

Viro Præclarissimo

D. ABRAHAMO MUNTINGIO

Med. Doct. & in Almâ Groningæ & Omlandia Aca-
demiâ Botanices Professori eximio,

cùm

BRITANNICAM HERBAM

Per tot sæcula spretam, jam verò à se de novo inventam orbi communicasset.

Ccelaborantem rutili sub climate Solis

Artem Idieriis invigilare choris.

Ecce procul veri speciem, limante Minervâ,

Hippocratis quantus fertur honore gradus.

Alma Themis sacrata Diis, per Apollinis artes

Vestigat quid non officiosa manus?

Officiosa manus, quicquid Phaëtonis Eoi

Prætereunt, tacitè condecorare potes.

Quicquid habet tellus, quicquid Capitolia firmant,

Hoc bene Pieridum nobile tentat opus.

In Pelagi medio, Thetidis quod clauditur undis,

Molitur Pallas sedulitate suâ.

Quicquid & abscondit Phœbus sub nubibus atris,

Hoc pandit studiis ingeniosus amor.

Visceribus terræ nihil est tam ritè sepultum,

Quod non discutiat pervigil arte Themis.

Omnia quid memorem: tangit MUNTINGIUS herbam

Naturæ monstrans grande latentis opus.

Hoc sua mens aperit, quicquid lux aurea promit,

Quo magis occultum splendeat orbe decus.

Namque salutiferâ vi surgens herba secreta

Aoniâ firmat nobilitate virum.

Quæ petiit latebras varias volat illa per oras,

Quæque locos fraudi texerat, arte nitet.

Inclyta MUNTINGÎ Parnassia Lumina produnt,

Dædala perplexum terra quod ipsa tulit.

Non audita cano: præterquam publica vóta,

Hujus testantur mōx monumenta libri.

Nec fallunt me Fata: potens Heliconis arenâ

MUNTINGÎ specimen publica Flora dedit.

Nuncia

Nuncia fama fuit, tandem vestigia prisca
 Repperit herbarum dexteritate suâ.
 Palladiæ decus hoc, M U N T I N G H rediviva parentis
 Gloria, Gruniaco grande decusque solo.
 Hic paribus patris passus virtutibus æquat,
 De Medicâ Medicum pondera gente ferens.
 Vir pius evolvit Sophiâ mysteria doctâ
 Germinis, evolvit mystica dextra malis.
 Scilicet in nostris germen venerabile terris
 M U N T I N G I invenit cura, labor, studium.
 Grande latentis opus naturæ pandit in herbâ
 M U N T I N G H Frisiaci gloria tuta soli.
 Siccine Castalidum comitantur docta Sororum
 Agmina Groningæ lumina tanta viri?
 Siccine splendescit virtus? sic itur ad astra,
 Sic gaudet celsum Pallas habere locum.
 Miremur: Latium, Sophos omnis mira relatu
 Cantat, inauditum Grunia germen amat.
 Te vocat Europæ pars tertia, te vocat ora
 Ardentis Lybiæ, Grajugenûmque Domus.
 Dic igitur quali signatum nomine curris,
 Ignotum toties scandis ab axe Poli.
 Nam pudor est duris si nomina succuba Fatis,
 Non pudor, ast majus velle filere nefas.
 Quæ tua sit virtus, prodis quo stemmate, narra,
 Majori ut possis laude vigere foras.
 Florida terra sinus dum blandos spargit in auram,
 Expediam dictis nomina magna meis.
 Nuncuper ut meritò, B R I T T A N N I C A nuncuper herba
 Cæsaribus quondam nomina Diva fui.
 Cui Groninga quidem primos devovit honores,
 Nomina cui quondam Frisia clara dedit.
 Quam petiit Cæsar vel votis Claudius almis
 Dignatus qui me splendidiore loco.
 Nec tamen immeritò: monstravit Frisia natis
 Sanguine de Latis, queis medicina fui.
 Tum me duxerunt Romam, Capitolia pressi,
 Inque suo pretio corporis usus eram.
 Ast ubi sanguineus destruxit mœnia Romæ
 Tradidit accensæ me quoque Nero pyræ.

Posteà viva quidem, rutilos quo Cynthius orbes
Lustravit, sed tum gloria nulla fui.
Gloria nulla fui Batavis occulta tenebris,
Atque parum auspiciis utilis ipsa meis.
Tandem Thespiadum scindens M U N T I N G I U S undas
Post Spartam ingenii repperit arte suâ.
Plaudite Pierides, felix Pæantius heros
Protulit hic, Medici gloria vestra chori.
Gloria vestra chori tandem post mille labores
M U N T I N G H obscuro germine victor ovat.
Et jam Lectori pulchrâs ostendo figuras
Quas varias veras Musa diserta probat.
Non ultrâ teneo, percurrite singula visu,
Acta probant hominem, jam liber acta probat.
Quis titulos, vir macte, tuos graviore cothurno
Pro meritis igitur commemorare potest?
Dum tua Suada dedit Parnassia munera mundo,
Vulneris auxilium dum tua Suada dedit.
Queis patriæ meritis virtutem extendere factis
Principibusque viris spontè placere vales.
Auspiciis faveant Cœlestia Numina porro,
Semper ut immensis floreat herba bonis.
Semper ut huic magno faveat fortuna labori,
Et dignum mundo posthuma fama ferat.
Herba licet nunquam Fatalia stamina firmet,
Firma tamen semper stamina laudis erunt.
Quæ tibi, Vir præstans, B R I T T A N N I C A contulit Herba
Te vivum semper sæcula laude canent.
Vade igitur Medicâ, voveo, celeberrime famâ
Vade liber faustus quo vocat aura: Vale.

W. W I A R D I,

Dammonensis. Stud.

Britannica

Antiquorum vera

fol. 1.

De

VERA ANTIQUORUM HERBA BRITANNICA,

Ejusdemque contra Insularum Germanici Oceani,
nec non Vicini Septentrionalis Saxonici Populi En-
dymica Mala, vulgo **DE SCHORBUT**, re-
mediis Naturalibus atque expertis,

DISSERTATIO HISTORICO-MEDICA.

CAPUT I.

*In quo de mirandâ DEI potentiâ, ineffabili bonitate,
atque clementiâ, Hominis præstantiâ, ac fragilitate.
BRITANNICÆ nomine, significatione, ho-
nore, veritate, nec non quorundam inani ejusdem
inventionis gloria, tractatur.*

QUUM mentis humanæ aciem (ut cum FRAM-
BESARIO loquar) ad supremi, ac summè Thau-
maturgi Numinis opera præclarissima, MAJE-
STATEM, rebus etiam in minimis maximè emi-
nentem magnitudinem, immensam bonitatem,
sapientiam, nec non potentiam suam, accuratè contemplanda,
acriùs intendo; non possum non vehementer admirari, & ad
nominis ipsius gloriam perpetuò celebrandam inflammari. Quis
enim pulcherrimum omnibus suis partibus mundum lustrans,
tanti opificii Autorem, moderatoremque summis non efferat
laudibus? Nonne cœli undique sideribus ornati, immutabiles
astrorum ordines, dispares conversiones, nec non multiplices
cursus suas continenter laudes prædicant, & mortales universos

A

ad

ad cultum & venerationem ipsius Numinis mirabiliter accendunt, omnesque Nationes gratas esse cogunt? Nonne diei, noctisque vicissitudines, alterna accretio & diminutio, perpetuaque constantia, clamant atque testantur tantorum operum Laudem Fortunæ nec spontaneis motibus esse tribuendam? Sed aliquem præesse, qui hæc universa ab initio constituerit, & sempiternis seculorum ætatibus omnia moderatus fuerit atque conservaverit? Quid SOLE siderum cunctorum DUCE præclarius, quid pulchrius, quid jucundius, quid utilius? Qui fulgore suo splendidissimo tenebras fugat, rebus caducis salutarem & maximè vitalem suppeditat calorem, omnes naturas augentem, nutricantem, sensuque afficientem; Terras exhilarat, ejus ingremio benedictum illud *cresciti & multiplicamini*, pullulentibus sæcundat seminibus, & insatiabili quâdam lætitiâ & voluptate omnium animantium oculos, atque animos complet? Cujus circumvectio tantâ celeritate ab extremo fertur Oriente ad Occidentem extremum, atque inde ad dexteram Cœli regionem revolvitur, ut uno circuitu integrum diem, ac noctem conficiat, modò sublimis pulcherrimos radios nobis ostentans, modò sub pedibus oculis nostris se subducens. Hæc omnia nonne incredibilis sapientiæ, ac bonitatis suæ monumenta sunt sempiterna ad gloriam suam per universas Terrarum oras infinitis seculorum ætatibus longè latèque propagandam?

Cum verò hominem sublunarium omnium PRINCIPEM attentius confidero, nihil illo admirabilius præstantius, nihil perfectius, nihil denique divinius in toto Terrarum orbe animadverto. Quàm præ cæteris sedulò perspicio illum ad sui Numinis effigiem conditum, adeo ut ipsius in eo conspiciatur sculptura, non aliter atque in numismate Charagma CÆSARIS. Imo quod præ mirabilitate obstupescendum, ad omnium rerum vices ac naturam (à summo rarum opifice uno tantum Spiritus Divini afflatu edoctus) absolutam rerum naturalium, & plenariam ac intimam PLANTARUM cognitionem obtinuit, ut primo intuitu perque earum signaturas, nec non arcanas operandi virtutes, in occulto Naturæ silentio abditas, iisque infusas, quid scilicet purgat, quid febres fugat, quid vulnera sanat, perspexerit, atque cognoverit. Quod ex solâ DEI voluntate liberrimâ factum, non ex ullâ egentis naturæ necessitate

ad cultum & venerationem ipsius Numinis mirabiliter accendunt, omnesque Nationes gratas esse cogunt? Nonne diei, noctisque vicissitudines, alterna accretio & diminutio, perpetuaque constantia, clamant atque testantur tantorum operum Laudem Fortunæ nec spontaneis motibus esse tribuendam? Sed aliquem præesse, qui hæc universa ab initio constituerit, & sempiternis seculorum ætatibus omnia moderatus fuerit atque conservaverit? Quid SOLE siderum cunctorum DUCE præclarius, quid pulchrius, quid jucundius, quid utilius? Qui fulgore suo splendidissimo tenebras fugat, rebus caducis salutarem & maximè vitalem suppeditat calorem, omnes naturas augentem, nutricantem, sensuque afficientem; Terras exhilarat, ejus ingremio benedictum illud *cresciti & multiplicamini*, pullulentibus sæcundat seminibus, & insatiabili quâdam lætitiâ & voluptate omnium animantium oculos, atque animos complet? Cujus circumvectio tantâ celeritate ab extremo fertur Oriente ad Occidentem extremum, atque inde ad dexteram Cœli regionem revolvitur, ut uno circuitu integrum diem, ac noctem conficiat, modò sublimis pulcherrimos radios nobis ostentans, modò sub pedibus oculis nostris se subducens. Hæc omnia nonne incredibilis sapientiæ, ac bonitatis suæ monumenta sunt sempiterna ad gloriam suam per universas Terrarum oras infinitis seculorum ætatibus longè latèque propagandam?

Cum verò hominem sublunarium omnium PRINCEPEM attentius considero, nihil illo admirabilius præstantius, nihil perfectius, nihil denique divinius in toto Terrarum orbe animadverto: Quàm præ cæteris sedulò perspicio illum ad sui Numinis effigiem conditum, adeo ut ipsius in eo conspiciatur sculptura, non aliter atque in numismate CHARAGMA CÆSARIS. Imo quod præ mirabilitate obstupescendum, ad omnium rerum vices ac naturam (à summo rarum opifice uno tantum Spiritus Divini afflatu edoctus) absolutam rerum naturalium, & plenariam ac intimam PLANTARUM cognitionem obtinuit, ut primo intuitu perque earum signaturas, nec non arcanas operandi virtutes, in occulto Naturæ silentio abditas, iisque infusas, quid scilicet purgat, quid febres fugat, quid vulnera sanat, perspexerit, atque cognoverit. Quod ex solâ DEI voluntate liberrimâ factum, non ex ullâ egentis naturæ necessitate

Aloë Mucronato folio Americana major.

fol. 3.

tate, verum merâ bonitate, propter infinitam gloriâ suam, omnia ex profundissimo DIVINITATIS suæ conceptu & recessu promulgans, quis dubitet? conceptu & recessu egentis suæ promulgans: Illum quoque in hoc medio mundi globo tanquam mortalem aliquem Deum collocavit, ut oculos undique circumferens ad considerandum tanti ædificii artificium, Architectum suspiceret ac veneraretur: Ut qui omnia quæcunque Cœli & Terræ complexu coërcentur, ejus potestati ditionique subjecit. Quin & COELUM ipsum, & admirabiles illos SIDERUM fulgores, nedum ea quæ gignuntur in Terris, ad illius usus & commoditates creavit, ejusdemque imperio & potestati permisit tot genera tamque disparia bestiarum sicurum, ferarumque, & omnes aërias animantes, & quæ fluminibus, & mari belluæ occultantur. Imo & in eo magni istius mundi formam tanquam in speculo, aut parvâ tabellâ adumbratam oculis spectandam proposuit. Unde non immerito *μικρόκομος* à VETERIBUS nuncupatus est. Neque solum homini præstantissimis facultatibus præditam animam, corpusque variis ad quasque animæ functiones obeundas organis sagacissimè constructum tribuit, verum ejus etiam saluti ac commodis tantâ benignitate consuluit, ut nihil ipsi illo charius, nihil majori curæ fuisse videatur.

Cùm enim humana natura ob foedam peccati luem primi PARENTIS culpâ contractam vinculis ac vitiorum compedibus obstricta, morti sempiternæ addicta, & asperrimo Diaboli imperio esset subiecta, unigenitum FILIUM suum è COELO in Terram mortalitatem nostram induendum dimisit, nostra ut flagitia sui corporis sacrificio, ac purissimi sanguinis effusione expiaret, & immortalitatem suam nobis impertiret, nosque, à densis scelerum tenebris, ac crudelissimâ Diaboli tyrannide liberatos, ad beatissimam REGNI sui lucem & libertatem traderet.

Et quoniam corporis statura fragilis & caduca, variisque morbis obnoxia est, ne protinùs succumberet ac corrueret, vitæ miserè & calamitosè transigeretur, cùm cæteras artes humanæ vitæ necessarias, tùm MEDICINAM imprimis mortalibus concessit, ad corporis salutem tuendam, vitamque incolumem quam diutissimè tutandam.

Nec modò præclara quondam ingenia ad præstantissimam medendi artem instituendam suscitavit, verum nova indies ad illam excolendam accendit. Etsi enim multi olim MEDICI industrii ac solertes, optimè de universo mortalium genere merendi desiderio ducti, in singularibus HERBARUM facultatibus, remediis inveniendis, ac salutaribus medendi præceptis in artem redigendis, plurimùm elaborarunt, RECENTIORES tamen (meo iudicio) nostrâ tempestate plurimi, in arte magnificentius augendâ & exornandâ, egregiam quoque navarunt operam. Quorum ego, ut verum BOTANICI studii mancipium, quantum meâ pro tenuitate hætenus præstare potui, vestigia sequutus, tam mirabilis efficacisë BRITANNICÆ nomine Plantam, nunquam satis laudandi NUMINIS MAJESTATEM hoc in vastissimo, pulcherrimoque mundani Systematis ambitu abundè deprædicantem, VETERIBUS quidem notam, verum, à tot retro seculis, mortalibus planè incognitam, pedibus quamvis sæpiùs conculcatam, non in tot diffitarum mundi plagarum montibus præruptis, ac nivalibus, locis opacis, apricis, silvosis, segetibus, arenosis, pratosis, littoralibus & maritimis, quæ unquam humanâ ratione passibus vel navibus peragrari potuerunt, verum solius FRISIÆ, HOLLANDIÆ, GELDRIÆ, atque TRANSISALANIÆ nostræ humidis locis & paludosis, tanquam ex orco revocavi. Prius tamen (ut verum fatear) communicatis mihi per Nobilissimum & Amplissimum Dominum WARNERUM EMMEN, Reipublicæ nostræ Groninganae Senatorem spectatissimum, quibusdam de BRITANNICA Herbâ cujusdam ignoti notis, quæ mihi ad examinandum currenti, ad eam sine morâ quæritandi, addidere calcaria: ut aliquod tandem laboris mei monumentum Reipublicæ Salutiferum posteritati relinquerem. Quod quidem hic dissimulare facilè, mihiq; universam hanc laudem soli vindicare potuissem, si detestandam inanis gloriæ cupiditatem sectari studerem. Sed illud PLINII me maximè movet, ut scitè in epistola ad VESPASIANUM inquit: *Benignum est atque ingenui pudoris plenum, per quos proficimus fateri.*

Verum enim vero; ne Lectori Benevolo moras justo longiores in orationis meæ limine neçtere me velle videar, rem ipsam,
de

de Herbæ BRITANNICÆ nomine à PRISCIS toties celebratæ ejusque genuinâ significatione incipiendo, alacriter aggredior.

BRITANNICA itaque magna quondam celebritatis vox apud optimos quosque AUTORES HISTORIOGRAPHOS eosque præsertim, qui de materiâ medicâ, PLANTISQUE edidere commentarios, passim occurrit.

Rem verò, quæ principali eâ, atque propriâ designatur Nomenclaturâ, salutare inprimis malorum multorum alexipharmacum, nec non infirmitatum grauium, quæ mortalium generi, atque domesticis quibusdam animalibus accidunt, præsentem, expertamve medelam, CLARISSIMORUM, Antiquorumque SCRIPTORUM testimonio fuisse demonstrant: VETERES, nimirum simplici BRITANNICÆ appellatione, sine ullâ rei alterius adiectione, pulcherrimam quidem & Herbam longè utilissimam, cùm adversus varias corporis humani ægritudines, tùm verò Serpentum, ac animalium venenatorum ictus mortiferos, Aquarumque venena commendatissimam significant. Quâ de causâ ex ultimis GALLICI OCEANI insulis, quibus propria, natiua, ac vernacula est, per varias Orbis Terrarum partes deportatam ex nonnullis spectatæ fidei Autoribus cognoscere licet.

Verum GRAMMATICORUM quorundam docti Commentarii, BRITANNICÆ nomine aliis rebus adiecto, ea, quæ Insulæ Britannicæ sunt, hujusque agnata, affixa, annexa, aborigines, nec non denominationes denotari docent.

Sic enim CLAUDIUS Imperator, qui Anno Christi quadragésimo quinto de Britannia, Insulisque Orcadibus penitus devictis, ac Imperio ROMANO subjectis, triumphavit, filium ex uxore VALERIA MESSALINA, Naturâ admodum libidinosa atque DIONE testa, foemininum æquo jure ac masculinum sexum ad venèrem non proclives exosa natum GERMANICUM cognominavit BRITANNICUM, qui postea NERONIS Principis mandato, ut refert libro decimo tertio Annalium TACITUS, veneno interfectus est. Insulæ verò Albionis nomine quondam celebris incolæ Britanni quoque sunt dicti, atque accedentes alii five Victores, five reges ac Principes, five familiares, assimilæve, BRITANNICA nomina usurpaverunt.

Quid
Britannicæ
nomine
quondam
significa-
tum.

Claudius
filium Bri-
tannicum
dixit.

Dion
lib. LX.

Tacit.
Annal.
lib. 13.

JUSTINIANUS autem optimus IMPERATOR, ob insignem etiam Herbæ hujus quondam apud Romanos existimationem, se quoque reliqua inter cognomina BRITANNICUM scripsisse credibile; & BRITANNICÆ familiæ, lanæ, oves aliaque admirandæ naturæ opera, Bella etiam & facta eum in in finem vulgò, per excellentiam, BRITANNICA efferuntur. VETERES enim ab Herbis quibusdam, Arbusculis, & Arboribus nomina & cognomina sua sæpiùs mutuatos fuisse, & Familiis quibusdam, Regionibus, & Fluminibus indidisse, ex antiquissimis Historiarum constat monumentis.

Porro BRITANNICA Herba hæc propter insignes ejus virtutes, peculiaremve excellentiam cætera inter plantarum genera, apud probatos AUTORES simul & MEDICOS, solum BRITANNICÆ nomen non ab Insula (ut quidam arbitrari possent) verum ab affectu sibi sortita est, quod manifeste tandem omnes intelligent: Siquidem de illâ ad eandem quoque significandam atque demonstrandam scripturus, usitatum, vetus ac naturale nomen usurpaturum me esse, illudque interpretaturum profiteor: quò minus interea de hujus BRITANNICÆ veritate quicquam dubitare possim, aut debeam, optimorum AUTORUM variorum consensus, & frequens de hac apud illos me induxit mentio, dum quoque nec vulgaria, nec iniocunda, verum saluberissima, atque aurea tradunt remedia; quod ad fidem de incognitis, dubiisque faciendam, nec non certitudinem de ignotis habendam haud parvum mōmentum statuitur: Quamvis plurima afferri argumenta animadvertam, quibus viri aliquot persuasi doctissimi, nullam Herbam BRITANNICAM fuisse dictam, aut eam Betonicam, vel hujus speciem esse existimavere: Et pro BRITANNICA, cujus caput apud PEDACIUM DIOSCORIDEM Betonicæ subiicitur, Betonicam legendum censuere, Betonicæ adscribenda esse omnia affirmantes, utpote illis, quæ de BRITANNICA omnes apud Plantarum Scriptores, inveniuntur, convenientia. Quod quidem eò facilius, veriusque inferre videntur, quoniam descriptio BRITANNICÆ diversa valdè apud summos, & quibus plurimum sit tribuendum fidei, Autores, deprehenditur: Tum quia nemo hætenus ex toto numero Medicis, aut rerum mirandarum naturæ studiosis, quam

Rhabarbarum Rotundifolium verum.

quam ingentes copiae fuere, BRITANNICAM veram ostendit. Quantumvis haud paucos invenerim, qui summo-peré gloriati fuerint, ac de BRITANNICÆ inventionē sibi Triumphum poposcerint: *Quorum tamen immensas vanitates ac irrita somnia paulo post res ipsa coarguit.*

CAPUT II.

In hoc BRITANNICÆ quorundam ignorantia notatur. An Magica sit Herba. Quibus propria. Quid ejus nomina designatur. An vera sit Herba. De ejus inventionē, descriptione, atque figurâ variorum vanitas. Ejus redintegratio.

PErceptis BRITANNICÆ nominis honoribus, ejusdemque inextinguibili Triumphantium decore. Quid de illâ SCRIPTORES censuere ANTIQUI, nunc porro considerauidum.

Plurima Herbarum nomina apud POETAS, MEDICOS, rerumque naturalium Scriptores leguntur, quibus nondum, qui eas exponere aut demonstrare potuit, delius natator contigit, tametsi in omnium ore, scriptisque observentur; cujus generis MOLY est Antiquissimi Poetæ HOMERI. Quod quidem vocabulum orphicum esse multis videtur, qui Symbolum potius quàm Herbam eo significari arbitrantur: Quod in Emblemate centesimo primo hoc modo commodè ANDREAS ALCIATUS expressit.

Alicat.
Emblem.
181.

FACUNDIA DIFFICILIS.

Antidotum Ææ medicata in pocula Circes

Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.

Moly vocant: id vix radice evellitnr atra,

Purpureus sed flos, lactis & instar habet.

Eloquii candor facudiaque allicit omnes:

Sed multi res est tanta laboris opus.

Nec

De Britan-
nica Auto-
res quid
statuant.

Nec defunt qui *SCYTICUM* nomen id esse censent, patientiamque interpretantur, quæ ardua laborum omnia superat. Deinde *Spartanica*, *LACÆDEMONIIS*, à quibus nomen traxit, usitatissima olim Herba à nonnullis *Spartania* vocata fuisse traditur, quæ tamen an eadem sit, hæcenus nemo ostendit, nisi quod nominis fictum Etymon ex linguâ antiquâ interpretati fuerint quidam, sed quam rectè alibi declarabitur. Quamvis aliqui quoque *ἅλινον* eandem *Spartaniam* vocare non sint veriti, nominum deinceps similitudine, reique ignorantia in vocibus interpretandis decepti. *Halimum* à quibusdam *BRITANNICAM* dictam fuisse scripserunt, *BRITANNICA* eadem quasi esset quæ *Spartanica*, & *Alimus* quæ *Halymus*, quùm dilucidè tamen aliam *BRITANNICAM*, aliam *Spartanicam*, aliam esse quoque *Halimum*, nonnulla *AUTORUM* quorundam scripta tradiderint.

Verum enim verè ejusmodi hallucinatio, præcepsque confusio propter nomenclaturæ affinitatem apud imperitos (temerarios præsertim ac sciolos) frequens esse solet: Quod aromatariis in officinis, nec non quotidianâ Medicorum praxi multos quoque errores, ac detestandas planè offensiones parere videtur: Non enim leve est, quod quidam legens *Armal* pro *Harmel*, in *RUTÆ* salubris Herbæ locum, *Cicutam* in primis venenatam, & *SOCRATIS* morte percelebrem, substituit; ita Medicinam ægro lethalem pro remedio salutifero propinans.

Sed de his præsentis instituti non est differere, cum integros Commentarios res ejusmodi requirat.

Plin. lib. 24.
cap. 17.

Magicas tamen quasdam hic addam Herbas, quarum *PLINIUS* obiter mentionem facit, recitatque, „*Coriacefiam* & „*Celliciam* Herbas aquas congeleantes, „*Menaidem* alio nomine „*Corinthadem* utilem succo contra venenatorum ictus, attin- „gentibus alioqui noxiam, monstifica prorsus natura veneni, „præterquam contra venena; „*Aproxim* mirandæ radicis vim „propter ignis attractricem; „*Aglaoptiotim*, cujus color eximius „aspicientes in admirationem trahit omnes, „*Achamenidon*, dictam „alias „*Hippophonada*, quæ Indiæ sine folio innascitur, cujusque „radix de die cum vino pota, nocte confiteantur omnia; „*Theom-*
bro-

„*Theombrotion*, quæ pavonis picturis similis nascitur, quæque
 „mentis & justitiæ stabilitatem provocans, à PERSARUM
 „Regibus contra corporum incommoda comeditur; *Abamanteida*,
 „quæ conteri nequit; *Arianeidem*, quæ colore ignea,
 „cum sol in leone sit, colligitur, cujusve tactu peruncta oleo
 „ligna accenduntur; *Therionaream*, cujus vi feræ ad unum
 „omnes torpescunt, nec nisi *Hyenæ* urinæ aspersu recreantur:
 „*Ophiufam*, quâ potâ terrorem, minasque serpentium obser-
 „vari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant, ob id illam bi-
 „bere sacrilegos cogi; *Thalasseglan*, hâc potâ observantibus
 „miraculis lymphari homines; *Taangelida*, quæ Magos divi-
 „nare afficit; *Gelotophyllida*, quæ si cum Myrrha & vino bibatur,
 „varias observari species, ridendique finem non fieri, ni po-
 „tis cum pipere & melle in vino Palmeo nucis Pineæ nucleis;
 „*Hermesiam*, ad pulchros bonosque liberos generandos aptam;
 „*Anacampherotem*, cujus tactu amores odio depositi rediunt;
 „denique *Schylicen*, cujus tanta vis, ut si modo ore contineat-
 „tur, famem sitimque omnino non sentiant; sic & *Hippicen*,
 „quæ in equis eundem effectum obtinet. His duabus Herbis
 „Scytas etiam in duodenos dies in fame sitique durare posse
 „tradunt: Illa à Scytis denominationem tanquam inventori-
 „bus nacta est, ut PLINIUS asserit.

Quo nomine & BRITANNICA suis inventoribus Bri-
 tannis potest ascribi: at licet multi de Herbis plurima scripse-
 runt, & infinitas mirasque opiniones in medium attulerunt;
 Quis tamen hætenus quæso inventus est, qui de iis aliquid certi
 prodidit? Nemo profecto; quin ipse PLINIUS eorum sono
 teste nominum meminisse mirabilium visus est, ut superbas
 potius voces, magorum scilicet, magicarumque artium mi-
 randa citius figmenta quàm credenda, irriserit, docueritve;
 quàm eas ut Herbas aut noverit, aut revera esse crediderit. Id
 quod aliquot etiam locis longe ante PLINIUM facit THE-
 OPHRASTUS ERASIVS: Ad eundam modum de BRI-
 TANNICA quædam prædicare, temerarium aliqui cen-
 sere possunt, tanquam ea quoque ex Magicarum genere foret
 una, nec contemnenda Herba, BRITANNICÆ no-
 men quoniam repræsentat, quam Magicæ arti etiam commo-
 dissimam quasi inserviisse PLINIUS sufficiens est AUTOR:
 cujus hæc sunt verba.

Plin. lib.

30. cap. 1.

Sed quid ego hac commemorem in arte Oceanum quoque transgressa, & ad Naturæ inane pervecta? BRITANNIA hodieque eam tantis ceremoniis attonitè celebrat, ut dedisse Persis videri possit. Ipsa autem ejus denominatio, quæ peregrina FRISIÆ ac BRITANNIÆ Terræ hominibus debetur, à Lingua Latina atque Græca Etymis prorsus aliena, si prorsus Magicum quid, & sublimè Linguae Frisicæ nec non Brittannicæ peritis significare videatur, quid mirum est? Siquidem huc accedit illud, quod dici vulgò solet;

ANTIQUISSIMA QUÆQUE COMMENTITIA.

Cum de multis pro arbitrio Vetustatem somniasse constet. Inde apologesi suâ interrogatus PROTHEUS respondere haud ineptè introducitur.

Alciat.

Embl.

182.

Proteus in

Ægypto

senex ma-

rinus divi-

nus fuisse

dicitur,

qui in o-

mnes se fi-

guras con-

vertere so-

litus erat.

Pellenæ Senex, cui forma est histrica, Proteu.

Qui modo membra viri fers, modo membra feri:

Dic age, quæ specias ratio te vertit in omnes,

Nulla sit ut vario certa figura tibi?

Signa vetustatis, primævi & præfero sæcli,

De quo quisque suo somniat arbitrio.

Quid enim ante quisque de BRITANNICA suo etiam arbitrio somniat? quin imo ea si esset in rerum naturâ consentaneum foret, vel tot sæculis saltem aliquem, eam qui demonstrasset, extitisse, sicut id reliquo in PLANTARUM genere quæ quidem veræ sunt, à Doctissimis maximè Industriis, nec non diligentissimis nostrâ ætate Viris, rerum naturalium Scrutatoribus, & ad Stygias usque aquas & umbras singulari amore cognoscendi penetrantibus, factitatum est.

Britanni-
cæ nomen
antiquis-
simum.

Nomen verò BRITANNICÆ antiquissimum est, & Britannicæ Insulæ ipsâ origine, pronunciationeque consonum, atque cognatum; unde Britannicæ tanquam vicinæ FRISIIS Insulæ esset dicata, aut propria, appellatam nonnulli existimaverunt: Non enim DIOSCORIDIS solummodo tempore, quem CLEOPATRÆ Ægypti REGINÆ, & CAII JULII CÆSARIS, Romanorum Imperatoris primi ætate nonnulli vixisse prodiderunt, aut saltem PLINII, & CLAUDII GALENI nota fuit BRITANNICA;

verum

Aloë Americana minor.

fol. u.

verum etiam longè eam ante ætatem GRÆCIS atque LATINIS usui extitit; Id quodammodo ex DEMOCRATIS SERVILII, Medici apud Græcos clarissimi, versibus doceri potest, qui libro de Antidotis secundo apud GALENUM Gal. lib. 2. de Antid. exstant.

Ex hisce quidem omnibus haud absurdum foret, si quis BRITANNICAM Magicam esse Herbam statueret, illamque ex Magicæ artis genere antiquum fictæ potius, quàm veræ Herbæ nomen repræsentare. Et sicut Antiquorum figmenta, fictaque nomina abstrusa mysterium aliquod, vel naturale, aut morale egregium ferè continent, ita BRITANNICÆ nomine etiam negotium aliquod scitu utile involui, magnique momenti rem citiùs, quàm Herbam aliquam veram designari, arbitrandum foret: Quod in HESIODI versibus de Malua & Asphodelo ex Orphicâ disciplinâ nonnulli rectè demonstrant: Interea Herbæ illæ sunt notissimæ; alio tamen negotium totum referendum esse judicant.

Cæterum omissis subtilitatibus superfluis, superstitionibus Magicis, nec non enucleationibus Orphicis, rem ipsam de BRITANNICA apertam in aciem candidè ac planè deducam. Ita tamen eam sum expositurus, ne, juxta SALOMONEM, qui nimium emungit, sanguinem elicit, equidem rei Herbariæ studiosos potius offendere, quàm rem Medicam juvare videar. Tametsi id multis hætenus non verecundiæ, non dedecori, non noxæ, verum quæstui, laudi & ambitioni fuit. Quid enim multis ambagibus opus est? Nec Periphrases requiruntur; absint quoque affectatæ, decoctæ, obliquæ, expositionesque fastidiosæ, vel digressiones ambitiosæ; simplex quandoquidem veritatis oratio, ipsiusque rei vera indubitata testimonia undique accedunt, nimirum quibus equidem eam, quæ VETERUM fuit, BRITANNICAM, Recentioribus hætenus planè ignotam, demonstrare possum; quo omnis, an BRITANNICA vera sit Herba, dubitandi scrupulus auferetur, tum quæ ea olim fuerit, hodieque existat, manifesta.

Nihil me movet, nihil inquam multorum perturbat AUTORITAS, qui suis in scriptis quò arrogantius eo ineptius, & se primos hujus BRITANNICÆ in lucem à tot Sæculorum

Quid Britannicæ nomen denotat,

Britannica hætenus Neotericis dianè ignota.

culorum ætatibus restitutæ inventores esse, demonstratoresve fuisse temerè gloriantur: Illos quoniam relicto ipso corpore, de asini quod ajunt umbrâ digladiari, pro thesauro carbones, non Gemmas, non κλεινώδια, non pretiosa metalla, nec non salubriora Aromata ostentare, verum plenis & expansis buccis ante Victoriā TRIUMPHUM canere animadverto: Quod haud dubiè etiam fatebuntur ipsi, & quotquot alii veritatis studiosi hæc mea scripta legere, & cum NEOTERICIS eorum hætenus editis commentariis de PLANTIS conferre non gravati fuerint, ipsamque rem, attentè consideraverint styli mei omisso curiosiore critico. Neque verò dictionis elegantiam venor, verum ut quæque in calamum defluunt, ita exaro: Rei veritatem apertè declarasse omnibus ingenuis credo sufficiet.

Hoc tamen observo, ne quis mihi temeritatis vel arrogantiae crimen impingat, quam Græci πλὴν φιλαυτίαν vocant: Neve alii hæc mea pauca quidem, & trivialia quasi scripta uni solummodo HERBÆ impenſa, tanquam digna fastidio damnent. Nam si, re probè intellectâ, me detectis plurimorum erroribus, atque falsis opinionibus refutatis, ademptisque scrupulis rei Herbariæ veram BRITANNICAM lucidissimis facibus illatis, salvo omni aliorum Autorum Clarissimorum judicio, atque honore, amplificatâ MEDICÆ & BOTANICÆ professionis gloriâ, demonstrasse didicerint, meo huic studio æquiores existent.

Porro æquum esse judico, ut pares mihi reddant gratias, quas ipsis ago, aliorumque studia & labores, quos legendo, observando colui, quatenus veritatem exhibent, colant & promoveant.

Jam annus & eo amplius est, quod hoc meum de BRITANNICA scriptum suppressere volui, quamvis & tum paratum ac prælo destinatum; id verò non ob aliud, quam quod ex ore cujusdam, Doctissimos quosdam MEIDCOS prolixos de BRITANNICA commentarios scripsisse, jamque prælo commisisse, ac mox divulgandos habuerim: Re tamen melius intellectâ, falsa omnia esse comperi: Tum quòd icones hæc omnes, earumque ad vivum delineationes longius sibi temporis spatium poscerent.

Proinde

Aloë Serrata major

umbellifera.

fol. 13.

Proinde moram libenter amplexus, Horatiano consilio, nonnum in annum premere hoc opusculum statui, editos varii generis libros expectans, sed frustra: Paulo post tamen ab amico quodam *Berocefelanorum* aliquot multos ante annos in Lucem protractum exemplar mihi communicatum, quod continuâ lectione evolui, atque nonnulla in eo de BRITANNICA, longè tamen pauciora, minusque vero consentanea, quàm opinionem conceperam, inveni: Incidit deinde in mentem, *quæ ego non scribam?* Illudque HORATII Poëtæ dictum, *parturiunt montes, &c.* Berocefelanorum enim Autor sibi BRITANNICÆ nominis interpretationem vendicat, & quam se multis communicasse prædicat, de Herbâ ipsâ quoque se copiosius alibi scripturum insinuat. Verum in interpretando nomine plurimis non satisfacit: Et si eum à veritate haud parum abesse demonstravero, non iniquo ferat ille animo. Ecquid petitione digna res est veniæ patrocinari veritati, præsertim apud indagatores veritatis studiosos, quique demonstrandi arte excellere debent? Tum modestè quidem at ingenuè idem AUTOR fatetur, BRITANNICAM à se omnium primò inventam esse. Sed RECENTIORES non paucos, qui sua de Herbis scripta emisissent, idem fecisse sæpius sum expertus: Gloriantur enim varii se veram exhibuisse BRITANNICAM, alii verissimam se novisse plurimosque docuisse, magnoque fastu ac pompæ apparatu sibi inventionis gloriam attribuisse: Sed hi genuini Thrasones hâc de controversiâ non nisi ampullas & sesquipedalia verba jactavere. Nec tamen hæcenus inter tot numero HERBARIOS, Scriptoresque NEOTERICOS quisquam, qui veram hanc BRITANNICUM ostendit, extitit.

Horat. de
arte Poë-
tica.

Britanni-
cæ inven-
tionis
quorun-
dam arro-
gantia.

Ego proinde modestissimè quidem pro virili meâ parte eam, quam illi haud vulgaris notæ AUTORES inventionem BRITANNICÆ hodie sibi adscribunt, in optimam partem interpretor, ac pro studio & labore gratias ago: Voluntatem enim HERBAM adeò utilem demonstrandi non defuisse agnosco, & pro quâ in varias opiniones se conjecerunt, Herculeosque labores exantlarunt.

Sed tamen oro, ne hoc sibi dici ægrè ferant, quod omnes circa BRITANNICÆ cognitionem in eâdem erroris

navi vehuntur, & non nisi hæreses alunt, qui diversis opinionibus à veritate remoti vagantur.

Britanni-
cæ vera
descriptio,
figura à
Neoteri-
corum
nemine
hactenus
In medi-
um pro-
lata.

Nec quis admiretur, quod omnes **BRITANNICÆ** descriptiones vel picturas à **NEOTERICIS** hactenus editas simili cretâ & calculo notandas esse judico; Horum idcirco nullius autoritate, quamvis videatur maxima, commoveor, quominus meum hoc Scriptum elaborem, atque in **LUCEM** emitam, ut eam, quam omnium hujus ætatis **SCRIPTORUM** primus inveni, & planè nobilem hanc **BRITANNICAM** Herbam alios docui, mihi vindicem, simulque omnibus Plantarum curiosis amatoribus perbenignè ac planè declarem: Quod etiam eò magis, libentiusque facio, cum neotericorum nemo aut verbis veris Herbam describat, aut picturâ, vel ullâ probabili similitudine additâ, veram figuram exhibeat: Omitto nullam inventionis, verique usus, allatam esse rationem.

Ut interea omnium Famæ parcam (neque enim infecta cruore gloriola, vel lenis ambitio, neque Virtus fuco perfusa placet) si quis se ullo acerbioris dicto proscissum, aut digito monstratum suspicabitur, acrius velim injunctam enunciandæ promovendæ ac defendendæ veritatis vim & necessitatem expendat: Neque enim parietem tenere, aut pulvillum cubito jacentium subdere, vel os alicujus oblinire, aut ad porticum magis quàm veritatem loqui, propositum est, si tum me multorum **AUTORITATES** in medium adferre cogitet, ut impositoribus & adversus vim Herbariam malignioribus notum faciam, quantæ molis sit, vel unius Herbæ veritatem usumque demonstrare; & simul ipsis, aliisque iis, qui Herbas ignotas è tenebris eruere, **LUCIQUE** donare conati fuerunt, voto tametsi aut opinioni non successit res, æternam laudem reddere.

Quis autem in re tam perplexâ obligatus est, obscurâ, & per tot annos crassissimis tenebris oppressâ, plurimorumque **MEDICORUM** contentionis plenâ, & in quâ Doctissimos **AUTORES** dissentientes, nec non hallucinatos esse, solis verbis fidem tribuere, aut jactantia subscribere, loco cedere, Veritatem suppressere, nec rem ipsam liberè profari, Ajacem, ut in spongiam sine merito incumbat, cogere, aut libellum publico usui destinatum subtrahere videmus. Quo quidem vera **BRITANNICA**, ejusdem plena cognitio, nec non expertissi-
mus

Aloë Purpurea lævis.

Rhabarbarum Rotundi- folium Fimbriatum

fol 15

mus olim & nunc quoque usus in antiquum statum, detectis erroribus, mendisque expunctis, à sepulchro, ut ita dicam, ad vitam postliminio revocetur; Præstat tandem aliquando potius, quàm nunquam tam utilis & humano generi necessariæ Herbæ redintegrationem fieri, tum & studiosorum desiderio, multorumque expectationi exhiberi, languentibus quidem languentiumque MEDICIS ad gravissimorum morborum, & Symptomatum maritimo Septentrionalis OCEANI CIMBRICI tractu grassantium, curationem demonstrari.

CAPUT III.

BRITANNICÆ efficacia consideratur. In quibus locis à DEO creata. A quibus olim ROMANIS demonstrata. Aquarum nostratum qualitas. Morborum Endymicorum antiquum nomen. Prisci Saxones quoniam sunt. PLINII locus declaratur. De Frisiis Majoribus, Minoribus, Caninefatibus, Cauchis, Sturiis, &c. Rheni, & Flevis ostiis, Wahali, ac Leccæ Fluvii, Drusiana fossa; nec non ultimis Oceani Insulis agitur. Quibus in locis Scorbutus morbus sentitur. FRISIORUM antiquum BRITANNICÆ nomen quale.

AUditis variorum ANTIQUORUM sententiis: Nunc BRITANNICÆ potentiam, aliaque scitu digna perpendenda iudico.

Etenim BRITANNICA Veteribus celebrata ut quondam profuit, ita hodie non minus præsentissima; vi suâ Naturâ Endymicis morbis, horumque variis ac periculosis Symptomatibus opitulatur; quæ omnibus fermè hominibus GALLICI OCEANI Insulas, Brittanniæque vicinas, & quæ olim forsân BRITANNICÆ nomine fuere insignes, inhabitantibus, contingunt.

Et si præterea vernaculam Insularum illarum Nomenclaturam

Quid Britannica efficit.

ram excutere vellemus, primâ verò tametsi fronte dissonum appareat, facili negotio hoc quidem Paradoxon non omnino à Vetitate alienum esse demonstrarem, quod meo iudicio longè fiet evidentius, dum antiquo illi ADAMICO, ac vero BRITANNICÆ dictionis Etymo, & non paucis antiquitatibus, nec non veritatis vestigiis fidem habuerimus: De quâ re postea meam sententiam uberiùs communicabo.

Endymica porro eà GRÆCIS Stomacacen, & Scelotyrben vocata fuisse mala, locuples testis PLINIUS est: Ad quorum curationem haud dubiè ea plurimum Herba prodest, quæ ei causæ propriâ virtute, occultis operationibus, atque omnibus partibus resistit, eamque præscindit, ac resecat, à quâ mala huiusmodi jam dicta originem habent; talis enim BRITANNICA est, quam Altissimus & Omnipotens DEUS ter Optimus MAXIMUS suâ ineffabili misericordiâ ideo quoque in locis mala illa Endymica obnoxiiis, amplissimi tanquam thesauri necessariis receptaculis, collocavit, ut ubi ejusmodi grassantur morbi, illis ibi profligandis, jam sævientibus, mox curandis optima præsto esset medicina, juxta illud.

Vulnera quæ fecit, pariter medicando dolorem.

ET:

*Terra salutiferas Herbas eademque nocentes
Nutrit, & Urticæ proxima sæpe Rosa est.*

Mira pro-
videntia
Divina.

Admirabilis enim suis in operibus OMNIPOTENS DEUS, summâ usus providentiâ ita cuncta miscuit, ac disposuit, ut adversus mala ubique dextera prostent auxilia, modo cognoscantur; ipsa quoque animalia contra propria venena præbent sæpenumero alexica ac deleteria: Quapropter dici vulgo solet, à cane morsus ab eodem petat remedium, tuque illius lupi pilos plagæ imposito, qui te mordaci dente momordit heri.

Causas autem grassantis Endymici huiusmodi quod attinet, has inter præcipua statuitur aquarum circa Insulas ac continentem in salubritas; quam magis enucleare antequam aggredior, subjectos huic morbo populos nominatim recensere consultum duxi. Hi nimirum sunt MARSATII, nunc Velavie hospites, & ad Rhenum Trajejectenses. STURII:
Amstel-

Amstelrodamenses, & ad Sturium Fluvium degentes : **FRI-**
SIABONES: Batavis Septentrionales, Frisii Minores, &
 Waterlandi **BRUCTERI**: Quibus pulsus penitusque de-
 letis, Angrivarii, & Chamavi illorum agros occuparunt, Dren-
 tini, Twentini, Transifalani, Zutphanienfes, & Geldri, qui
 olim etiam Sicambri appellabantur; **CHAUCI** tam **MI-**
NORES, quàm **MAJORES**. **MINORES**: Emda-
 ni, five, ut hodie, Frisii Orientales, & Oldenburgenses. **MA-**
JORES verò Bremenfes, Monasterienfes, Osnabrugenses,
 Verdani, & Mindanenses, qui inter Amasim & Visurgim ho-
 die continentur: **FRISIOS** omnes **Vetusti AUTORES** vo-
 caverunt, ut ex omnibus veteris Geographiæ Interpretibus
 clarissimè patet. Omnes hæ gentes & earum accolæ prædicta
 cruciantur ægritudine. Aquarum præcipue malignitati, palu-
 dum putredini, infectisque veneno Terris, adscribenda, ut quæ
 carneas non solummodo corporis partes resolvere, sed & etiam
 osses afficere brevi valent, & (sive quis bibit, vel in vaporibus
 versatur) morbos generant, quos à **GRÆCIS** appellatos præ-
 fatus sum *τομαχικὴν καὶ σκληροτρεπήν*. **LATINI** suis, atque
 aliis destituti, Græcis jam prolatis nominibus utuntur: **FRI-**
SIORUM itaque ut olim ita hodie Endymici sunt morbi:
 Libenti **PLINIUS**, grato, candidoque animo plenam laudem
FRISIIS tribuit **BRITANNICÆ** in remedium demon-
 stratæ Romano exercitui, iis morbis ex Aquarum potu labo-
 ranti; quas idcirco venenatas illi deprehenderunt, quod nos
 fateri cogimur; Si de Aquis esset agendum, illud facilè decla-
 rarem, sed aliò mea pergit oratio.

Sturius
Fluvius
antiqui-
tùs, nunc
Amstela
dictus.

Aquæ
nostrates
quos mor-
bos gene-
rant.

Britannica
à Frisiis
demon-
strata
Romanis.

Ægritudini porro huic Nomenclatura apud **FRISIOS**
 longè est diversa: Vocat enim suo idiomate, **ADAMICO**,
 atque primogenito id mali genus *De Schorbuc, de Schorbut*, five
de Schorbum, id est *Scorbutus morbus*, quod idem nomen paulo
 plenius pronunciant **BATAVI**, *de Schorbuick*. Anglorum verò
 Lingua eadem est propemodum cum his, quos verè **FRISIOS**
 vocamus, nimirum Priscos *Saxones* eos esse, quos nunc **FRISIOS**
 dicimus, quique nativam hæctenus Linguam incorruptam re-
 tinent; indeque originem **ANGLOS** traxisse nihil certius est:
 Hi enim succinctius enunciantes, malum id *de Schorbey*; **DANI**
 autem *de Scorbek* dicunt.

Prisci
Saxones
sunt Frisii.

Præterea, infra latius morbi, Endymicorumque affectuum causæ expedientur: Sed rei perfecta expositio suum desiderat commentarium.

Contra
Endymica
mala nihil
Britannicâ
efficacius.

Cæterum ea contra mala omnia, ac morbos, nullum est medicamentum præsentius, vernaculum, atque antipathiâ mirabilius simplex agens, à medicæ rei Autoribus, aut HISTORIOGRAPHIS, ab ANTIQUIS FRISIIS, aut à mortalium ullo inventum, cognitum, vel declaratum, quàm hæc BRITANNICA Herba; in quâ, virium suarum mirandarum ratione, Majestatem suam explicasse Natura benignè videtur; quæ in variis Frisiæ palustribus lætissima provenit, ubi præsertim noxiæ sunt Aquæ, vel quarum vitio talia potissimum Pathe-mata imputantur.

Hanc quidem BRITANNICAM Antiqui FRISII optimè noverunt, quique nominis ipsius expeditam Etymologiam ex suâ linguâ reddere potuerunt, id, quod silentio transcendendum minimè duco, multo minus Herbam esse contemnendam. Quandoquidem morbi & affectus illi non minus crudeliter etiamnum, quàm olim in pluribus non solum totius FRISIÆ locis, verum & Insularum omnium Gallici OCEANI Septentrionalis (quem nos hodie Germanicum sive Septentrionale, vulgò *de Noord-Zee* dicimus) ac CIMBRICÆ Regionis grassantur.

Rectè Plinius GALLICI OCEANI Insulas nominat, in quibus & morbi illi humana viscera populantur, & BRITANNICA crescit. Si in hunc PLINII locum digressus, ut Cimmerias tenebras claro lumine illato discutiam, & antiqua nomina præsentibus reddidero, nec non lucidam Vetustati novitatem junxero, haud ab incepto alienum mihi fecisse videbor: Quùm ea præsertim quæ alibi latius demonstravi, sic obiter attingam; neque ante me quisquam hanc rem exposuit, quod scio; quanquam fieri potest, rem aliquem certè notatu dignam observasse: Nemo tamen eam ullo hætenus scripto, quod mihi legere contigit, docuit. Imprimis ergo ipsa quæso PLINII verba, quæ capite decimo quinto libri quarti exstant, audiamus.

Plin. lib. 4.
cap. 15.

In Rheno ipso, inquit ille, prope centum millia passuum in longitudinem nobilissima BATAVORUM Insula & Caninefatum, aliæque
FRI-

Aloë vera *vulgaris*.

fol. 19.

FRISIORUM, *Cauchorum*, *Frifiabonum*, *Sturiorum*, *Marsatio-*
rum, quæ sternuntur inter *Helium* & *Flevum*. Ita appellantur ostia, in
 quæ effusus *Rhenus* à Septentrione in *Lacus*, ab Occidente in amnem
Mosam se spargit. Hæc ille.

Verum enim verò antequam ulteriùs progredior, hisce in
 PLINII verbis mendum obortum esse unicum nemo ibit infi-
 cias, quamvis tripliciter hoc loco errasse PLINIUM libro de
 tribus *Rheni* ostiis audacter contendat * CLUVERUS; Sed quo
 jure nunc examinandum restat.

Primò itaque post FRISIOS, *Cauchorum* terram *Helium* inter
 & *Flevum* olim extitisse, PLINIUS innuit, quod dum, veri-
 tati contrarium esse, AUCTORUM gravissimorum Scripta in-
 fallibili certitudini innixa testantur, hisce PLINII verbis, ut
 ingenuè fatear, hæc in re adstipulari nequeo. Quippe non mo-
 do ultra omnes *Rheni* alueos, verum & *Amisiam* amnem, Sep-
 tentrionem atque GERMANIAM versus, inter *Amisiam*
 nempè & *Visurgim* collocantur à PTOLOMEO & TACITO,
 ut libro *Annalium* quarto, quintove clarissimè patet.

Hos itaque *Cauchos*, *Cuauchos*, vel *Quaucos*, populariter olim
Cuanc, vocatos fuisse quis quæso negabit? quam vocem in scri-
 bendo rectè ROMANOS exprimere non potuisse putem,
 quare quosdam *Cauchos*, nonnullos verò *Cuauchos* scripsisse vere-
 simile est: Inde etiamnum illud in *Osnabrugensi* Episcopatu
 oppidum, antiquitùs *Cuauchenbrug*, nunc verò *Quakenbrug*, hoc
 est CAUCHORUM pons vocitatum, hodie super est. Quare
 haud absque ratione vereor, inexpertum quendam interpretem,
 omnisque Geographiæ ignarum Typographum hunc PLINII
 locum vitiasse; ut solidæ veritatis inductus testimonio clarif-
 simus quondam CLUVERUS opinatus fuit.

Post hos verò, FRISIABONES, in hoc tractu Frisiaco ex-
 pressa PLINII verba, unquam extitisse, negat, oculatus
 aliàs, & Geographiæ Veteris haud ignarus Dominus PHI-
 LIPPUS CLUVERUS: Sic enim inquit.

Sanè, aut ego vehementissimè fallor, aut hoc quoque vocabulum cor-
 ruptum est. Quis enim præter Plinium agnoscit Frisiabones? Prorsus
 nemo. At Tacitus, qui sub *Vespasiani* imperii initium, quàm *Civilis* re-
 bellaret, multa de *Batavis*, *Caninefatibus*, *Marsacis*, *Frifiis*, *Cauchis*,
Bructeris, *Tencleris*, *Ufipiis*, *Mattiis*, *Gugernis*, quàm accuratissimè

Canine-
 fates dicti,
 quasi co-
 nune-vat-
 ters, vel
 Conyne-
 vreeters:

Quia hos
 frequentes
 venaban-
 tur, ut
 Hadriano
 Junio cap.
 hist. Batav.
 14. blandè
 arridet.
 Phil.

* Cluver.
 de tribus
Rheni
 Ostiis
 cap. 21.

Quaken-
brug unde
 dictum.

Historiarum libro quarto & quinto perscripsit, de Frisiabonibus istis haud quidquam addidit. Quod sanè, si fuissent, sine dubio facturus. Neque verò soli Frisiabones hujus rebellionis expertes esse potuerunt, quum omnes circumnationes unanimi consensu arma in Romanos sumsisent. Hoc autem tempore Plinius opus suum condidit; vel paulò antè: Nam Vespasiano dedicavit. Quod si verò antè hanc tempestatem eos fuisse suspiceris; Certè Tacitus, qui ab usque Tiberio multas in his oris res gestas refert, utique de Frisiis frequenter, vel semel in eorum incidisset mentionem, si ulli extitissent. Atqui Frisios ille in *Majores* solummodò, ac *Minores* distinguit, tertium genus nullum prorsus agnoscens. Quodcunque igitur nomen hic volueris adfingere, certus ille omninò excludere. Hæc ille.

Verum hic pace tanti Viri dictum volo; eum in hoc *Frisiabonum* nomine, tanquam in Labyrintho inextricabili, hallucinando versari, longeque à verâ vocis illius significatione aberrare, dum *FRISICUM* hoc vocabulum, omnibus re verâ *FRISIIS* hodiernis antiquum, nullo modo intellexisse deprehenditur.

Frisiabones olim qui.

FRISIABONES enim antiquitùs dicebantur *Frisiorum coloni*, vel etiam *Frisii novi*, qui scilicet ex Majori in minorem *FRISIAM* digressi agros, cultoribus destitutos, illorumque terminum ulteriùs indies extendentes, recentèr colebant.

Mart.
Hamco.
fol. 70.
Marc.
Boxhorn.
cap. 3.

Bona enim vel *Buna* *VETERIBUS FRISIIS* rusticum vel Terræ inhabitatorem sonat, quod vocabulum in *DANIA*, idem designans, etiamnum viget: Patrem verò familias *Husbonde*, quasi domus vinculum, ex *Hus*, quod domus, & *Bonde* vinculum significat, compositum *DANI* dicunt, ut optimè *MARTINUS HAMCONIUS* libro de Viris Frisiæ Illustribus, nec non *MARCUS ZUERIUS BOXHORNII* suo Hollandiæ, Theatro Clarissimi *JOHANNIS ISACH PONTANI* scientiâ edoctus. Quorum certè studium & peritiam laudo, *Cluveri* verò, ut absurdam, merito rejicio.

Hic enim *PLINII* fidem autoritatemque indignè aspernatus, nullos unquam *FRISIABONES* fuisse, *TACITUMQUE* illorum memorem non fuisse, atque in *Majores* tantummodò, *Minoresve* Frisios distinxisse, tertiumque genus non agnovisse refert. Ad quod breviter respondeo; Neminem scilicet cincipit tam stolidi existere posse, qui credat, *PLINIUM* Gentem in rerum naturâ non extantem duobus locis descri-

Aloë vera minor.

fol. 21.

describere voluisse, ut ipsemet fatetur CLUVERUS, cum apud ROMANOS in hisce Gallo-Belgicæ oris MEDICUM agens, FRISIAM ingressus omnia notavit accuratè, ipsoque TACITO in rebus describendis plurimis diligentiorē sese sæpius præbuerit, ut ex hac *Frisiabonum* voce, à cæteris neglectâ dilucidè satis apparet. Neque ipse *Majorum*, *Minorumve* FRISIORUM distinctionem respuit. Per *Frisiabonum* enim vocabulum diminutivè positum, non tertium quoddam FRISIORUM genus, ut Doctissimus CLUVERUS somniasse visus, verum *Frisios* tantum *Minores* (ita ex modo virium, ut inquit TACITUS libro de Germanorum moribus, rectè vocati, hi enim & agrorum spatio, & cæteris numero impares, miritò *Minores* dicebantur) at per *Frisiorum* nomen generaliter positum, *Majores* agnovisse PLINIUM judico.

Quid per
Frisiabones
Plinius
intellexit.

Hâc ergo ratione PLINIUM inter & CORNELIUM TACITUM controversia erit sopita. TACITUS enim, qui VESPASIANI CÆSARIS beneficio in Galliâ Belgicâ Procuratorem egit, jam sublato (TITO imperantè) è vivis PLINIO, Historias suas sub TRAJANO conscripsit, atque *Frisios* in *Majores*, & *Minores*, PLINIUS verò, ut modo dictum, in *Frisios*, scilicet *Majores*, & *Frisiabones*, id est *Minores* discrevit; Quod si liquido non constitisset, à Tacito jure notatus, nec non facilè correctus fuisset.

Nunc verò ad STURIOS progrediendum restat, quos etiam *Helium inter & Flevum* nunquam extitisse mordicus tuetur Doctissimus PHILIPPUS CLUVERUS. Illud tamen audacter hic nego, motus insuper Geographorum quorundam, Clarissimorumque AUTORUM scriptis, quos quidem *Sturiacæ* Gentis memores fuisse, non tamen verum eorum hætenus & genuinum locum cognovisse, indubitatè constat.

Cluverus
notatur.

STURII itaque, quos loco citato PLINIUS agnoscit, à *Sturio* amne, cum cæteris Lacubus, *Oceani* quondam ferociâ producto extensoque, juxta quem, loci genio deliciis-que irretiti, fixas olim possidebant sedes, denominationem suam sortiti sunt. Hic autem Fluvius antiquitùs primo *De Stuur*, sive *Stur*, ad illius verò ripam degentes *De an Stur*, vel ut Germani *Die am Stur* dicebantur: Inde postea litteris populorum variorum diluvio immutatis & contractis *Die Amstur*:

Verus Sturiorum
locus,
nominisve
origo.

Amstero-
dani ve-
tustas.

Tandem verò *Den Amstel* appellatus fuit, cujus etiam Etymi gloriâ præfenti hoc ævo condecoratum, ad cujus ripas Oppidum Florentissimum, totoque jam orbe celeberrimum **AMSTEL-DAM**, vel ut nunc **AMSTERDAM**, **AMSTERODAMUM**, nuncupatum vulgò, conditum cernitur, cujus fundamenta ante quadringentos & viginti quinque annos, salvo calculo, fuere jacta.

Plinii
locus
restitutus,

His itaque, ex infallibilibus Antiquitatis venerandæ mysterioriis, ingenuè detectis, modò auditum **PLINII** locum emendandum, atque hoc modo legendum statuo.

In ipso Rheno prope centum millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum Insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum Majorum, Frisiorum Minorum, Sturiorum, Marsatorum, que sternuntur inter Helium & Flevum.

Brila Ba-
tavorum
antiqua
sedes.

Nunc autem Lucis ulterioris ergo à Rheni ostiis incipiam, quorum unum *Helium* olim dictum est, cujus & nunc vestigia in *Piers Hille* deprehenduntur, quod undique Insulam nunc *Den Briel* dictam, veram **BATAVORUM** antiquam sedem aluit, & in qua pagus nomen *Helvoet*, hoc est *Helii pes*, vel *Helii exitus*, retinet. Hujus Helii initium unum à Mosæ fluvii tergo nunc *Vahalim* fluvium, ac orientem versus alterum *Leccam* vocant, Anno Christi quadragesimo octavo, **URBIS** verò conditæ octingentesimo à Romanorum Duce **DOMITIO CORBULONE** Mosam inter & Rhenum effossam, ut testantur

Tacit. lib.
Annal. II.
Dion l. 60.

Libro Annalium undecimo **TACITUS**, & sexagesimo **DION**.

Quicquid verò Terrarum *Vahalim* inter & *Leccam* Fluvios, id est, **BATAVORUM**, nunc *De Betave*, *Betaw*, sive *Betow* (olim verò *Bataw*, Latinè *Batua*, inde *Batavia*, & *Batavi* dicti) vocant, ut rectè Libro secundo **REGINO** Prumiensis Cœnobii Abbas, **DION CASSIUS**, & capite decimo tertio, ac vigesimo **CLUVERUS** notarunt.

Regino 1.
Chron. 2.
Dion Cass.
lib. 55.
Plin. l. 4.
Cluver.
cap. 2. 12.
22. &c.

Huic vero *Batavia* præter Batavorum castellum aut *Batawenburgum*, vulgò *Batenburg*, oppida antiquitus fuere nulla, nunc autem plurima, scilicet Castrum Scenkianum, Tila, Voorna, Leerdamum, Gorchumum, Viana, Culeburgum, Roterodamum, Vlaerdinga, Delphi, Haga, Bryla, &c.

Had. Jun.
Hist. Bat.
cap. 3.

Hiscæ **CANINEFATES**, quos Hadrianus Junius, Abrahamus

mus

Aloë vera costa spinosa.

fol. 23.

mus Ortelius, Petrus Bertius, & Marcus Borhornius *Kenne-
mers*, Kinheimarios dicunt (à Cattis, quos hodiè *Hessos* &
TURINGIOS appellamus, unà cum Batavis suum antiquitùs
ortum fortiti sunt) junguntur; quorum agri à Durostadio &
Batavoduro, vulgò *Wijk-te-Duirstede* Lugdunum Batavorum
usque, ut *CLUVERO* placet, extunduntur, quod sanè ve-
rissimum. In illorum autem visceribus oppida visuntur hodie-
na Vordum, Gouda, Veteraquinum, Montifortium, Iselste-
nium, Schoonhovia, &c.

Ultra Mosam deinde ad Helii ostium *TOXANDRORUM*
sequuntur Insulæ non verò *MATTIACORUM* (quos præ-
senti hoc ævo Marpurgenses, & Francofurtenses, Batavis &
Cattis quondam sanguine junctos, suspicimus) ut ex Plinii,
Cornelii Taciti, nec non Philippi Cluveri scriptis dilucidè con-
stat, quos hodie *ZELANDOS* orbis vocat universus, se-
quuntur.

Orientem versus alterum Rheni insigne *Flevi* glorioso no-
mine venit, quod jam vulgò *Het Vlie* vocant. Huic *FRISIO-
RUM* Insulæ adjacent, quæ Rheno ad Oceanum usque præ-
texuntur, atque à tergo Marsatios, Sicambros, & Bructeros
respiciunt, inter Amasim Fluvium, Isalam (Nabaliæ antiqui-
tùs) ac fossam Drusianam, à *DRUSO*, nempè *GERMANICO*,
TIBERII Imperatoris fratre dictam, *BELGIS* procul dubio,
omnibus ob metum hostibus bellicâ virtute incussum, valdè
terribili; quocirca antiquum illud, atque etiamnum hodierno
die usitatum pluribus in locis exstat dicterium, *De Droeshaal* u,
te *DRUSUS* auferat, anno ante natum mundi *SERVATO-
REM* decimo, *CÆSARE AUGUSTO* Orbis imperium ob-
tinente & in Oceano Germanico Herculis Belgici quærente
columnas, ut Romanorum classē per eam cum exercitu ex
superiore Rheni parte in Lacum sive Mare Austrinum, vulgò
De Zuyder-zee, & Oceanum, Frisios, Cauchosve petiturus,
deduceret.

FRISII autem *MINORES* Rhenum inter & Flevum
Lacum, Oceani Germanici exundante impetu productum,
quem (ut modò dictum) Mare appellant Austrinum, diffun-
duntur; Septentrionem versus, ad tractum maritimum, areno-
so littore insurgentem collibus, cuniculorum frequentium ve-
natu

Abrah.
Ortel.
Theat.
Geogr.
Tab. Anti.
Frisiæ.
Pet. Bert.
lib. Geogr.
Belg. vet.
tabula.
Boxhor.
Holland.
Theat.
cap. 3.
Plin. lib.
31. cap. 2.
Tacit. de
Germ.
morib.
item lib.
Annal. 4.
& 11. &c.
Ph. Cluv.
de 3. Rheni
ost. cap. 1.
Tacit. lib.
Histor. V.
Drusiana
Fossa quæ?
Frisiorum
proverbiū.
Tacit. de
Germ.
moribus.
Sueton. in
in Claud.
Tacit. lib.
Annal. 2.
Antiquus
Frisiorum
Minorum
locus.

natu nobilitatis, quos *Duynen* vocant, qui sese Oceano, tanquam vicino & infesto hosti suo, ut obices opponunt: Meridiem autem versus AMSTELRODAMUM usque extenduntur, atque oppida Alckmarium, Purmerentam, Beverwycum, Harlemium, Enchusam, Hornam, Edamum, Monochodamum, & Medenblecam numerant, cui contermina cernitur Waterlandia, vulgò *Waterland*. Atque harum Urbium ac tractuum incolæ FRISII dicuntur OCCIDENTALES.

Frifiorum
Majorum
terminus.

Inde FRISII MAJORES utrinque ad Flevum, Rheni ostium, fiti, ad Oceanum & Amisiam Fluvium usque pertinent, ac Lacus ambiunt immensos, ut est FRISIA ORIENTALIS, sive FRISIA simpliciter dicta; ubi hodie Wesopum, Muida, Naarda, Ultrajectum, Lugdunum Batavorum, Amesfordia, Harderwicum, Elburgum, Campi, Swolla, Hasselium, Geelmuida, Vollenhovia, Steenwicum, Leovardia, Dockumum, Franekera, Harlinga, Stavora, Bolswardum, Sneca, Ylfta, Slota, & Groninga Urbs toto orbe celeberrima, videntur.

Antiquus
Sturiorum
terminus.

Amstelandia.

His præjacent ad Sturium Fluvium STURII, ut modò dictum, atque ab eodem ad Lacus Harlemici terminos ac ripas usque circumscripti; in quorum tractu antiquo, AMSTELRODAMENSIIUM hodierna triumphat diœcesis, pagos *Amster-veen*, *Slooten*, *Slooterdyk*, & *Osdorp* cum annexis vulgò dictis sub se comprehendens, ad quos præsentem pagum *Ouder-kerk* olim pertinuisse certum est.

Amstelo-
damum
unde
dictum.

Porro fuit hæc Antiqua STURIORUM Gens, olim haud numerosa, arcto scilicet terrarum inclusa tractu, atque ex capturâ lucri feracissimâ animam trahens; Frisiis à TACITO tacitè procul dubio annumerata; à PLINIO verò seorsim accuratiùs notata, nec non à FRISIIS nomine tenus discreta cernitur. Horum autem Amsturiorum vadum Civitatem, hodie AMSTELRODAMUM, Frisios *Majores* inter & *Minores* situm, non ab Antiquis STURIIIS, sed ab Amstela fluvio hodierno, & huic imposito, aggere, *Dam* vernaculo dicto, nuncupatum.

Quicquid deinde Terrarum inter Rheni fossam, & NABALIAM, de *Navel* Belgicè, & *Nabel* vulgò Germanicè, nunc ISALAM dictam, usque ad maritima Frisiorum littora porrigitur,

gitur, à paludum multitudine **MARSATORUM** nomen obtinuit, Arenacum ubi nunc est, Wageninga, Rhena, &c.

Non dubito quin sint eidem **PLINIO** *Marsati*, qui **CORNELIO TACITO** *Marsaci*, & vicini Caninefatibus junguntur, in quos *Claudius Labeonem*, Batavum scilicet, pertractis secum quibusdam *Nerviorum*, *Bethasiorumque manipulis* (Brabantiae populorum) in arma Marte clandestino potius quam bello publico prouisse dicit. Popolari olim vocabulo **MARSATERS** indigitabantur, hoc est, *Paludum incola*, vel **MARSAKERS**, id est, *Paludum operarii* ferreis instrumentis, falce, cultro præscissorio, furcâ, ligone, & similibus laborantes: Non procul Leiden-
sium Civitate Saccorum restat pagus, quem vulgò *Sassem*, Saxorum domicilium, nominant.

Tacit. lib.
4. cap. 56.

Marsa-
tiorum
nomen
unde.

His rectè intellectis, in Ptolomæi tabulis, & Strabonis, Plinii, Cornelii Taciti, **VETERUM** videlicet **AUTORUM**, nulla (opinionem meâ) occurrere potest obscuritas, verum & rei veritas ex illis optimè constabit. In his enim Insulis atque continenti Terrâ adjacente Lues illa passim divagatur Scorbutica, simul & copiosè provenit **BRITANNICA**, tum Insulæ illæ in Gallico Oceano, quem **MAJORES** nostri primò olim **CIMBRICUM**, Recentiores deinde **SAXONICUM**, aut **FRISICUM**, postea verò **GERMANICUM** vocarunt, posita sunt. Harum autem Insularum hæc nostrâ etiamnum tempestate in Frisiâ, Hollandiâ, atque Zelandiâ (quæ continens olim Terra fuit, nunc verò ex meris Insulis constans) numerus cernitur ingens. Imo Antiqua, sic & hodierna Batavia, præter puram Insulam, nihil unquam exitit. Fuere autem Frisiorum Insulæ, quicquid Terrarum ab **AMSTELODAMO** ad Flevum ostium usque Lacubus crebris atque eurupis diversimodè scinditur.

In quibus
locis mor-
bus Scor-
butus
grassatur.

Frisiorum
Insulæ
quæ?

In his præcipuè hoc ævo Insularum nomine claræ, *Ens*, *Urck*, *Wieringen*, *Texel*, *Eyerland*, *der Schelling*, *Ameland*, *Vlieland*, &c. Flevi ostio proximæ, unde & nomen ei quæsitum. Intus autem in **HOLLANDIA** Septentrionali complures, quæ Insularum nomine haud censentur, quia freta inter plerasque angusta. Aliæ etiam aggeribus invicem junctæ. Hæ inquam, jam inde à **PLINII**, **TACITI**QUE tempore Insulæ fuere, quamvis non tam alto freto, ut hodie, cinctæ visuntur.

D

Harum

Quomodo
Insulæ ex
continent
factæ.

Harum autem plurimæ improvidâ hominum prudentiâ effectæ creduntur. Nam quum incolæ, aggeribus nondum velati, assiduis OCEANI æstibus vexarentur, fossiâs passim egerunt, quibus æstus exciperentur, ne agros satui præparatos superfluerent. Hinc postea factum, OCEANUM, quod quum in totum inferioris GERMANIÆ littus vehementius irrueret, latis ubique solum atque altis fretis dissipasse facile.

Unde non malè scripsit PLINIUS, contra quem multi arbitrantur, ex ultimis Oceani Insulis BRITANNICAM peti: Sunt enim hæ Gallici Oceani Septentrionem versus Insulæ certè extremæ.

Harum autem Insularum Aquæ peculiare, palustrium Terrarum vapores præsertim, humidique Aëris alterationes, eadem nunc in his Insulis sunt, quæ infectæ olim non raro, quæque mala prædicta generant; suâ sponte Herba passim BRITANNICA iisdem in Insulis abundè crescit; quin plurima loca, ubi affatim provenit, postea designabo: Itaque verisimile est olim non minus fuisse frequentem: Animadvertendum quoque est, non penitus BRITANNICÆ Herbæ usum apud incolas intercidisse, ad plurima enim mala usurpant, eâque optimè curant: Non tamen aliquem, qui à me de Frisicis Herbarum FRISIÆ nominibus rogatus, ulli Herbæ nomen BRITANNICÆ reddidit, audivi: Quare, analibi adhuc usitatum maneat nomen, dubito: Quin nonnulli Herbarum nomina occultant, quod de quibusdam mihi relatum experienciâ postea compertum est, dum suæ Medicinæ quæstum faciunt, imprimis autem foeminæ, ut eò uberiore gaudeant, sua nullo modo remedia, quæ arcanavocant, revelare volunt: Rem ita optimam supprimunt, & non, nisi pacto silentio, magnoque munere accepto, idque suos amicos docent.

Aulus
Persi.
Satyra I.

CÆTERUM, juvandi Studii, promendæque veritatis quidem causâ procul omni invidiâ rem ipsam benignè demonstrabo: Non quæro munus, non silentium paciscor, neque sub modio Lumen abscondo. Quid enim PERSIUS canit non me latet, scilicet.

Scire tuum nihil est nisi te scire hoc sciat alter.

At pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est.

Verum à teneris annis non solum didici, sed etiam & illud
 CATONIS Distichon inibi, quo rerum bonarum doctri-
 nam propogare jubeor: Tum quia PATRIÆ calamitosâ
 hâc tempestate pessimis atque detestandis nonnullorum PRO-
 CERUM ac MAGISTRATUM artibus sanguinem quasi Publica
 fitientibus, multorumve militum Officialium turpissimâ & commoda
 damnosâ vecordiâ miserè admodum afflictæ, cui potissimum privatis
 nati sumus, plurima debemus: Cui forsan quamvis ingratum, antepo-
 nenda,
 inutile tamen non erit hoc quod lubens obsequium præstare
 debeo, nec injocundum, studiosisque infrugiferum, cum pro-
 fecto HERBAM monstrare, hominis vitam juvare, immo
 mortalibus vitam dare, res non sit exigua.

Occultum ergo si quis Thesaurum, quapropter inutilem,
 infinitis usibus expetitur restituit, & aperit, rem planè gra-
 tam, omnique laude dignam ipsum præstare credidero; id
 equidem eò libentius facio, quo PATRIÆ rursum FRI-
 SICAM Herbam, à FRISIO potius præsertim, quàm
 ab externo, idque contra Endymica mala gloriosius ostendi
 existimo: Etsi in hâc palestrâ plurimi desudarunt, oleum ta-
 men & operam perdididerunt omnes: Quin imo haud scio, an
 suis de BRITANNICA scriptis plus rei Herbariæ Stu-
 diosis obfuerint, quàm si silentio BRITANNICAM
 transivissent, dum falsissima, ac pro veris umbratilia ingessisse
 prehenduntur.

Spero idcirco, quod nemo tam invidus, malignus, aut inju-
 stus rerum æstimator sit inveniendus, aut nunc tandem se mihi
 sit oblaturus, quin meam operam licet exiguam boni non
 consulat, voluntatemque studia juvandi, nec non rerum cog-
 nitionem laudet: Ac licet quis reprehensioni se accingat, ac
 mecum in campum descendat, non sine summo rubore ipsum
 evasurum spondeo, verum talis quid melius, certius, potiusque
 orbi propinet obsecro; unde adhuc hujus iterum HERBÆ
 cognitæ potissima pars, & AUTOR ero.

Insuper recti verique indagationem cæteris rebus omnibus,
 adeoque amicitiae anteponat, Candidum, Piumve LECTO-

REM oro & obtestor, candidè modo, utiliter, & veræ præsentis materiæ inventam qualemcumque notitiam rursus impertiat: Candor namque ingenuus & DOCTOS docet, & curren-tes promovet.

Verum
Antiquo-
rum Fri-
siorum
Britanni-
cæ nomen.

Acturus itaque sum de illa HERBA, quam FRISII VETERES propriè & verè BRITANNICAM, inde GRÆCI *Βεντανικω*, vel *Βεντανικη* aspirationis loco liquidum geminando, ROMANI autem GRÆCORUM vestigiis ingressi acceptâ ab illis unâ cum nomine cognitione & usu, BRITANNICAM dixere.

Ut illam, quàm brevissimè potero, verè ostendam, omnes primò illius Descriptores ob oculos omnibus ponam: Sicque negotium hoc tractabo, ut, quænam sit vera VETERUM BRITANNICA, quivis intelligat: Tum imperitis, obiter multarum Herbarum usu, quas in morbis curandis pro BRITANNICA usurpant, abstinere suadebo; quarum interea majus est damnum & noxa, quàm commodum & sanitas. His expertas BRITANNICÆ facultates, communes quoque ac veros Medicinæ usus contra plurimos affectus, atque venena, subjungam.

CAPUT IV.

Scripta ANTIQUORUM de BRITANNICA proferuntur. Cimbricâ & Frisicâ Lingua LAPATHUM quid significatur. Frisica Lingua omnium Antiquissima, incorruptissima, atque etiamnum integrum idioma servans Adamicam ADAM quâ linguâ usus. RUMEX quid antiquo nomine Japetico denotatur.

PRæmissis quibusdam ad BRITANNICÆ hujus Dissertationis, nec non aliorum claritatem pertinentibus, ad ulteriorem quorundam, à nemine (quod sciam) mortaliū hactenus detectorum, Historiam progredior.

Ut autem ab eo, quod primum in hoc studii genere observatur, simplicissimo, acquirandæque notitiæ convenienti modo

exor-

*Rhabarbarum Lanuginosum . sive
Lapathum Chinense Longifolium .*

fol. 28

exordiar, cæterave facilius prosequar, & expediam, VET-
 RUM ante omnia hæc de NOBILI Herbâ BRITANNI-
 CA factas descriptiones suo apto ordine appingam, tum va-
 riorum RECENTIORUM opiniones annotabo, quibus &
 meam inventionem atque sententiam sine livore censuræ sub-
 jiciam: Illud autem Aristotelicum observando, quod scilicet
 verum dicere non solum, verum etiam falsi causam assignare
 oporteat, quibusdam in locis, ut rem intricatam explicem,
 pernecessarium erit, falsasque opiniones nonnullorum animis
 eximam.

Omniū proinde Vetusissimus, qui de PLANTIS com-
 mentaria reliquere post CRATEVAM, HIPPOCRATEMQUE Crate-
 extat THEOPHRASTUS ERESIUS, qui de Plantarum va, nec
 Historia, causisque uberrimè quamvis scripsit, nec tamen hic Hippocra-
 nec illi unquam BRITANNICÆ meminerunt, quod tes, neque
 equidem scio; nec divinare refert, an BRITANNICAM Theophra-
 noverint: Quum illos, qui paulò post secuti sunt Medici, ple- stus Brita-
 nam BRITANNICÆ notitiam habuisse versus DEMO- nicam no-
 CRATIS indicant, quos infra appingam integros. verunt.

DIOSCORIDES vero quarti libri secundo capite de Dioscor.
 BRITANNICA scripsit, cujus vulgaribus in exemplari- lib. 4. c. 2.
 bus hæc verba leguntur.

Βρετανική ἢ Γετονική πῶς ὅτιν ἐχσσε φύλλα ἐμπερὶ λαπάτω
 ἀγρίω, μελάντερα δὲ καὶ δασύτερα, τύφοντα ἐν τῇ γούσει καυ-
 λὸν δὲ ἀνίσιν ὃ μέγαν. ῥίξαν ληπὶλιν καὶ βραχεῖαν. χυλίζεται
 δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα, καὶ ἐν ἡλίῳ ἢ πυρὶ συστέφεται. Δύναμιν δὲ
 ἔχει σύμπικνῶ ἰδίως ἀρμύρσσαν πρὸς τοὺς ἐν τῷματι καὶ παλαιῶ-
 μίσι νομάς. ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ὅσα τέφρωσ ᾗσσει.
 BRITANNICA aut Vetonica, folia habet Lapathæ Agerstis similia,
 sed nigriora, & densiora, (quamvis tamen alii Græcum illud
 δασύτερα, pilosiora, vel magis hirsuta; verum meo judicio in-
 convenienter explicantes, hoc loco legunt, ut ex sequentibus
 palam fiet) gustu astringentia. Caulem emittit non magnum, radicem
 habet tenuem & brevem. Succus foliis extrahitur, qui sole vel igne den-
 satur. Vim habet astringentem, privatim depascentibus oris & tonsilla-
 rum ulceribus accommodam. Valet etiam ad reliqua, quibus astrictione
 opus est. Hæc ille, apud quem βρετανική legitur.

Post Dioscoridem **PLINIUS**, ut qui statim eum subsequutus, & in multis interpretatus est, peritissimus pariter rerum Germanicarum (de quibus, **GERMANORUMQUE** Bellis, quibus tamen caremus, libros viginti edidit) de **BRITANNICA** copiosus in Naturalis Historiæ libris pluribus locis differuit.

Primum libri vicesimi quinti tertio capite hunc in modum scripsit.

Plin. 1. 25.
cap. 3.

*Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim Aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum castris à GERMANICO CÆSARE promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compagesque ingenibus solverentur. Stomacacen Medici vocabant, & Scelotyrbene ea mala. Reperta auxilio est Herba, quæ BRITANNICA vocatur, non nervis modo & oris malis salutaris, sed contra Anginas quoque & Serpentes. Folia habet oblonga, nigra, radicem nigram. Succus ejus & ex radice exprimitur. Florem VIBONES vocabant. Qui collectus priusquam tonitrua audiantur, & devoratus securos in totum reddit. FRISII quâ castra erant, nostris demonstravere illam, mirorque nominis causam: Nisi fortè confines Oceano Britannia velut propinqua dicavere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic quondam ambitus nominibus suis eas adoptandi: ut docebimus fecisse REGES: Ut res tanta debeat, Herbam invenire, vitam juvare, nunc fortassis aliquibus curam nostram frivolum quoque existimaturis: Adeo delitiis sordent etiam quæ ad salutem pertinent: Autores tamen quarum inveniuntur imprimis celebrare par est effectum earum digestio in genere morborum. Rursum ejusdem libri meminit BRITANNICÆ capite octavo **PLINIUS**.*

Plin. 1. 25.
cap. 8.

*Medentur, ait, BRITANNICA Herba, Panacisque generum omnium radix è vino: Chironii flos & semen potum illi sumve ex vino & oleo, privatimque quæ Bubila Cunila vocatur: Nimirum contra ictus Serpentum, lethalia venena cujuscunque generis hæc prosunt. Ad hæc **PLINIUS** libri vicesimi septimi capite primo hæc de BRITANNICA tradit.*

Plin. 1. 27.
cap. 1.

Scyticam Herbam à Mæotidis paludibus, & Euphorbium à monte Atlante; ultraque Herculis columnas, & ipso rerum Natura defectu: Parte altera BRITANNICAM ex Oceani Insulis extra Terras positis, itemque

que Æthiopidem ab exusto Syderibus axe: Alias prætereà aliundè ultro citroque humana saluti in totum Terrarum orbe portari immensa Romana pacis Majestate non homines modo diversis inter se Terris, Gentibusque, verum etiam Montes & excedentia in nubes juga, partusque eorum, & Herbas quoque invicem ostentante: Æternum quaeso Decrum munus sit illud. Hactenus PLINIUS; quem subsequutus diu post CLAUDIUS GALENUS etiam de simplicibus Medicamentis, horumque facultatibus prodidit certissima: Itaque illa quoque quæ de BRITANNICA reliquit, addenda puto.

GALENUS ergo de simplicium Medicamentorum facultatibus sexto, & hujus capite nonagesimo octavo hoc modo scribit.

Gal. lib. 6.
med. sim.
cap. 98.

Βρετανικῆς ἡ πῶς ἐστὶ μὲν, καὶ τὰ φύλλα τυπικὰ τε καὶ κολλη-
τικὰ τραυμάτων, ὅμοια τοῖς τ' ἀγρίων ὄντα λαπάθων, πλὴν ὅσον
μελάνθωρα τε καὶ δασύτορα φαίνεται ὅτι δὲ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλὸς
ὁμοίως τυπικὸς ὥστε καὶ ἔχοντες αὐτὸν σπυγίθεται τινες, ὡς
δρακικότατον τ' τομαλικῶν φαρμάκων ἰατρὰ γὰρ δοκεῖ καὶ τὰ ἡδὴ
σηπόμυρα.

BRITANNICÆ Herba folia astringentia sunt, & vulnerum ag-
glutinativa, Agrestibus Lapathis similia; nisi quatenus nigriora sunt,
magisque densa: Sed & expressus illis succus natus est, perinde potenter
astringere. Itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica
medicamenta efficacissimum: Videtur enim sanare etiam putrescentia.

Hæc sunt verba GALENI, qui nusquam aliàs de hæc Her-
ba, quod sciam, egisse videtur, nisi quod alibi fortè aliorum
testimonia de hac in medium adducere videatur, ut latius infra
patebit.

Quoniam autem GALENUS, folia BRITANNICÆ
Agrestibus Lapathis esse similia dicit, idemque DIOSCORI-
DES loco supra citato affirmat, dum inquit; *Folia Lapathæ*
Agrestis habet similia, hinc aliquis BRITANNICAM quan-
dam Lapathorum esse speciem, haud temerè suspicari posset:
Nec FRISIÆ terræ solummodo, verum & pluribus locis
aliis propriam, ac frequentem. Idcirco, ut hanc dubitationem
omnium animis eximam, integras omnium LAPATHORUM
differentias hic appingere non erubescam.

Ad

Ad quam rem plenè ac absolutè conficiendam PLINII verba de Lapathis propria adscribam; quòd is materiam hanc melius, foeliciusque, quàm DIOSCORIDES, GALENUS, aut ex Medicis (meâ sententiâ) omnibus quispiam pertractaverit.

Plin. lib.
20. c. 21.

Cæterum libri vicesimi capite vicesimo primo his verbis omnes Lapathis species expresse perstringit.

Plinii
locus
corrigitur.

Nec *Lapathum*, inquit, dissimiles habet effectus. Est autem & Sylvestre, quod alii *Oxalidem* appellant, sativo proximum, foliis acutis, colore *Betæ candidæ*, radice minimâ. Verum hoc loco mendum esse quis non videt? meo enim iudicio legendum est flore *Betæ candidæ*, neque enim in communi, omnibusque notissimâ hâc Herbâ errasse PLINIUM potuisse, credibile est.) Nostri verò *Rumicem*, alii *Lapathum Cantherinum* ad strumas cum axungia efficacissimum. Est & alterum genus, ferè *Oxylapathon* vocant; Sativo idem similis, & acutiora habet folia, ac rubriora, non nisi in palustribus nascens. Sunt qui *Hydrolapathum* tradunt in Aquis natum. Est & aliud *Hippolapathum*, majus sativo, candidisque ac Spissius. Sylvestria Scorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur: Si verò bibatur, morbo regio. Semen stomachi inextricabilia vitia sanat. Hippolapathi radices privatim ungues scabrosos detrahunt. Dysentericos semen duabus drachmis in vino potum liberat. Oxylapathi semen lotum in aqua cœlesti sanguinem rejicientibus adjecta *Acacia*, *Lentis* magnitudine, prodest. Præstantissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & jure exiguo. In usu aceto diluunt. Sed Sativum in Epiphoris oculorum illiniunt frontibus. Radice Melicerias & Lepras curant. In vino verò decocta strumas, & Parotidas, & calculos. Poto vino & Lienes, cœliacos aquè & Dysentericos & Tensas. Ad eademque omnia, efficacius jus Lapathi. Sed & ructus facit, & urinam ciet, & caliginem oculorum discutit. Item pruritus corporis in folia balinearum additum, aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino sistit alvum, folia solvunt adjecto sale. Adjecit Selon (ne quid omittam) *Bulapathon* radice tantum altitudine differens, & erga dysentericos effectu pota ex vino. Hæc ibi.

Plin. l. 19.
cap. 12.

Verum & libri decimi noni capite duodecimo hæc in medium profert. Solum verò ex omnibus *Lapathum Sylvestre* melius. Hoc in Sativis *Rumex* vocatur; nasciturque fortissimum. Traditur certè semel

semel satum durare, nec vinci unquam à Terra maximè juxta Aquam. Usus ejus cum præsana tantum in cibis, leviorè gratiorèque saporem præstat. Sylvestre ad multa medicamina utile est. De hujus radicibus scribit. Quod amplissima sit radix Lapathò, ut quæ descendat ad tria cubita. Sylvestri minores tumide: Effossa quoque diu vivit. Hactenus Plin. l. 19. cap. 6.

PLINIUS pulchrè de LAPATHO, insignibusque hujus facultatibus, quarum meminisse haud abs re fuerit, paucis differuit.

Neque me movet, quod nonnulli de his contra PLINIUM cavillantur; sed quàm rectè postea, cum omnes LAPATHI species exponentur, manifestabitur.

Quamobrem sedulo examinavi, hæcque olim PLINII verba excussi & cum iis varias LAPATHI species contuli ut certè in hâc parte PLINII diligentiam admirari coactus fuerim. Ea nunc quoque ita paucis dicam, ut ostensis omnibus LAPATHI speciebus, ab HIPPOCRATE, DIOSCORIDE, PLINIO, atque GALENO descriptis, Herbam BRITANNICAM ab iis, adhuc esse diversam, palam fiat.

Majoris verò ac clarioris demonstrationis causâ, si vulgaria omnia, utpote nota, quibus explicari ignota expedit, iis reddam, mihi quæso quis non concedet, aut condonabit? DOCTI quidem barbaris, Herbariorumque trivialium vocabulis abstinent: Quorum hic exemplum imitari quid prohibet? Singula itaque, idque in STUDIOCORUM gratiam non sine fructu excutiamus. Id enim Parisiis olim perficere conatus fui: Atque eo modo, ibi plurimas Herbas, harumque Etymologiarum campum cognoscendi, atque latum aperui. Enim verò plurimas ARISTOLOCHiarum species repræsentavi. Quùm multi DIOSCORIDIS commentarios PLINII scriptis anteponunt. Ego tamen, ipsâ ἀντοφία (inspectione oculatâ) longè studiosiorem PLINIUM, veriorèque Herbarum inprimis Aristolochiarum descriptorem, quàm DIOSCORIDEM, fuisse, verè existimo. Idem nunc in explicandis LAPATHI speciebus antiquum meum institutum imitans atque observans sine morâ clarissimè docebo.

Doctissimi itaque PLINII verba, tanquam ORACULA, expositurus, prælibabo.

Nec Lapathum dissimiles effectus habet.

E

Post-

Postquam de *Althea* abundè disseruisse sibi visus est Autor, ad Herbam earundem quodammodo facultatum virtutibus præditam, nempe LAPATHUM dictam transgreditur.

Quemadmodum enim ALTHÆA ex vino albo strumas, parotidas, mammarum inflammationes, panos, melicerias, Lepras curat, & vulneratis, sitientibusque sanguinis defectu fucus decoctæ radicis epotus prodest.

Ad hæc ipsa Herbæ radix cum melle & resinâ vulneribus, contusis, luxatis, tumentibus musculis, nervis, articulisque medetur imposita. Pota quoque in vino asthmaticis & dysentericis conducit. Cruda alvum solvit, cocta in aquâ alvum fistit, miraculosè convulsis, ruptisque utilis habetur: Ita per omnes hos casus LAPATHUM sic propriè dictum eandem habet efficaciam, cujus hoc loco experimenta, utpote & numero nimia, artisque praxi consentanea, omitto.

Hoc loco, quænam HERBA propriè ac verè sit, quæ LAPATHUM dicitur, quærendum est: Ad cujus perfectam cognitionem ab ipso nomine auspicari mihi fas esse duco.

Lapathum
Cimbrica
Lingua
quid de-
notat.

λαπάθον itaque Græcè proprio nomine dicitur. Cujus Etymon si ex Lingua *Cimbrica* interpretari licet, hoc significat, quod scilicet post lenem ventris laxationem mox quandam ejusstrictionem inducat. Quæ vis inest Lapatho singularis: Tum quod aperta, ulcerata, fistulosa, scabiosa, omniave summè foraminosa, vehementer consolidat, ac refarcit. Denique quod saporem facit insulsum, & sali vim adimit, ac contra id, ejusque incommoda, & salforum in corpore humorum varia symptomata peculiaribus pollet viribus.

Quæ omnia ipsum LAPATHI clarissimâ atque verissimâ interpretatione ex linguâ FRISICÂ deductum Etymon, quæ veras CIMBRICAS continet voces, significat: Cujus usum haud aspernandum duxi. Ideoque ad illam in rerum naturalium explicatione non temerè recurro: Quippe quæ rectè cognita plurima mysteria, maximamque rerum naturalium, atque Historiarum notitiam suppeditat: Quia antiquissima est, JAPETICÆ progeniei propria, nec obscurè Orphicam, Moisaicamque Linguae disciplinam conservans.

Atque omissis involucris Cabalisticis, Aramæicisque idiomatibus. Quin ex immensis, laboriosos, fastidiosisque GRÆCORUM,

RUM, LATINORUM, imo etiam HEBRAICORUM Grammaticorum, aliorumque AUTORUM scriptis quid quaeso, quàm diversas conjecturas, multorumque opiniones haurire licet, quæ nulli tamen certitudini innituntur: omnes enim hæ linguæ in Turris Babylonicæ structurâ confusæ sunt, eam præter, quæ vera NOËTICA à NOË tradita JAPETO, hujusque posteritati, tam longis spatiis ab illâ Babylonicâ ædificatione remota.

Unde JAPETICA soboles, quæ partim Scytiam Asiaticam, partim Europæam petiit, incorruptum sibi, integrum, purumque idioma reservavit ADAMICUM, hoc est CIMBRICUM, & præsertim quod excellens, invictoquo Populo, & liberis FRISIIS hætenus proprium extitit. Nam Lingua eorum lucidissima est, ac nullâ orationis ambiguitate impedita, rursus omnium brevissima, copiosissima, de quâ parte lucis est origo, eademque indigenis levissima, atque minimâ organorum molestiâ proferenda, quare hominem maximè ad quamvis aliam & addiscendam, ac probè modulandam reddit idoneum, ut libro Hermathenæ secundo testatur GOROPHIUS.

Proinde non abs re est, quod idem JOANNES BECANUS mortalitatis universæ Tritavum, & humanæ familiæ caput, ADAMUM non Hebraicè, verum disertè CIMBRICè, id est FRISICè locutum fuisse omnibus persuadere conatur, eumque Cimbrum planè in Mesopotamia faciat. Omnes enim harum Provinciarum incolæ à Batavia ad Daniam usque Cimabri olim fuere dicti. Imo Holsatiæ, Jutiæ, ac Ditmarciæ indigenæ, re vera ex FRISIIS, Anno post Christum natum trecentesimo nonagesimo sexto, & ante, Frisiam ob hominum multitudinem deferentibus illasque oras omnibus pulsas indigenis, occupantibus, nec non FRISIAM, eam Regionem intrepidè vocantibus, oriundi, in hodiernum usque diem CIMBRI nuncupantur. Inde hæc nativum suum CIMBRICUM sive FRISICUM nomen hodie adhuc retinet: Hinc mirum non foret, si quis ADAMUM Cimbricâ linguâ, primigeniâ vocum omnium scatebrâ, de quâ plurima HEBRÆORUM vocabula deducta cernuntur, ut idem refert GOROPHIUS, usum fuisse diceret, atque ingeniosè comminisceretur.

Verum ita haud vulgares demonstrationes, AUTORESVE

Goropius

fol. 27.

Hermath.

l. 2. fol. 25.

Adam Fri-

sicè locu-

tus.

Friscæ
lingua
hactenus
inviolata
extitit.

sequutus non dubito, quin clarius etiam totum hoc negotium facile perspexerit, qui Friscæ Linguæ idioma, peritiamque cum aliis linguis contulerit, ut quæ sola inviolata nec non incorrupta permanferit, reliquis Cimbrici tractus linguis propter varia & continua externarum Gentium commercia, commeatulve haud parum detortis, plurimum inquam propter Bella, ac diverforum Populorum incursiones immutatis: A quibus sicut FRISIA libera fuit, ut libertatis ambitiosissima, ita priscae linguæ, & morum extitit tenacissima.

Quodque dolendum est, nunc propter improborum mercatorum detestabilem avaritiam, atque usurarium quæstum, aliorumve nefariorum lucripetarum (qui semper propemodum infitorum asseclæ reperiuntur, atque mercenarii existunt) haud exiguum ornamentorum, nec non antiquarum virtutum jacturam fecit.

Plato
citatur.
Manillus
adducitur.

Verum ut inquit egregiè PLATO, *habent sua fata quaque Republicæ*. Et ut MANILIUS canit: *Stat sua cuique dies & inevitabile fatum*. Ita forsan id FRISIORUM nunc fata, eorum propter horrenda, atque impœnitensibilia peccata, veræque Religionis Christianæ destandam negligentiam urgent; pro quâ ANTIQUOS nostros FRISIOS varia & acerrima gessisse Bella, sufficienter Historiarum tradunt monumenta.

Sed quorsum delabor? Ergo unde sum digressus regredior.

λαπάθον quidem à GRÆCIS usitatum, à LATINIS quoque esse in usu cœpit: A quibus Herba illa antiquo nec non genuino nomine Japetico RUMEX vocabatur, ut quæ locum faceret, vel spatia dilataret: Alvim enim laxando, cibo postea ingerendo locum facit; inde varia illi ab effectu data sunt nomina, & apud MACRUM POËTAM, ac MARCUM vulgarem sic legitur.

Herba solet Lapathi vulgo Paratella vocari.

Jan. Cornar. in annot. ad Macr. de Herb. Vir. fol. 39.

JANUS CORNARIUS in annotationibus ad librum secundum MACRO adscriptum *Paricellam*, vel *Parellam* legi oportere censet, sed meo judicio mera est conjectura, nec ullâ ratione nititur, & ad vulgi pronunciationem etiam usurpatam refert; qui linguæ veræ & Antiquissimæ imperitiâ in hunc scopulum impegit: non enim *Paratilla*, *Paritilla*, *Paricella*, vel *Pa-*

Parella, verum *Rharittella* olim adhuc in FRISIA dicta *Rharitteren*, vel blæforum, aut malè caninam litteram vitio pronunciantium *Rharittel*, vel *Rharittelen* vocatur. Verum hoc loco nostri instituti non est nominibus LAPATHIQUE Etymis insistere: Ei enim hanc dissertationem non destinavimus, nisi quatenus ad demonstrandam nostram BRITANNICAM faciat.

LAPATHUM igitur aut RUMEX, ventrem laxans per excellentiam dicitur HERBA, quæ sativa est; tametsi, ut ARISTOTELES in Problematis quidem, omnes ex sylvestribus Herbas, translatione, cultuque sativas esse redditas verè docet: Ita RUMEX, qui hortensi postea culturâ propter præclaros effectus dignus habitus est, & *Sativus* dictus, simpliciterque tam apud GRÆCOS quàm LATINOS *Lapathi* vel *Rumicis* nomine intelligitur; quæque à Frisiis nostris hodie *Rharitter* aut *Rhoritter* dicitur.

Hoc igitur LAPATHUM PLINIUS designat, quum non dissimiles ab *Althæa* scilicet habere effectus *Lapathum* loquitur. De hoc agere videtur DIOSCORIDES, dum scribit, *alius est sativus illi dissimilis*, ubi Codicis mendum haud malè quidem ex ORIBASIO restituunt, leguntque sic: & ἄλλο πάλιν ὁμοίον τῷ ῥῥιτῶ, non in omnibus simile primo: Eâ quidem ratione nihil fortassè à Dioscoride PLINIUS dissentiet, ut innuit ANDREAS MATTHIOLUS, imo nihil prorsus.

GALENUS *Lapathum* idem intellexit, ubi de alimentorum facultatibus libro secundo hunc in modum de eo scribit. RUMICEM, ut ante diximus, *Sylvestrem Betam* quis appellare posset; quum non gustu solum, verum etiam facultate *Hortensi Beta* perquam similis est. Quoniam autem *Beta Rumice* jocundior est, idcirco eâ magis homines vescuntur: Quapropter nec hic prolixius de *Rumice* agendum mihi videtur; Cum in *Betâ* omnia ad rem facientia exposuerimus.

Rursum de hoc LAPATHO idem libro simplicium septimo capite septuagesimo tertio. *Lapathum*, inquit, moderatè digerentem sortitum est facultatem. Id quod *Althæa*, antea quòque ascripsit, cujus libro simplicium sexto sic meminit.

Ebiscus sive *Althæa* (est autem *Malva Agrestis*) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone levandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix ejus, & semen cetera quidem similiter agunt,

Aristot. in
Problematis.

Diosc. lib.
2. c. 108.
de mat.
Medica.

Gal. lib.
simpl. 2.

Gal. lib. 1
simpl. 7.
Dap. 73.
Idem lib.
simpl. 6.

ut *Herba viridis, sed tenuiorum partium magisque exiccatoriam & magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt; ut & vitilignes detergeant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò Decoctum Dysenteria, alvi profluvio, & sanguinis rejectioni utile est; quoniam astringentem quandam facultatem possideat.*

Theoph.
hist. Plant.
lib. 9. c. 19.
Plin. l. 20.
cap. 21.
aliis pluribus in locis.

Huc adde quæ THEOPHRASTUS ERASIIUS, PLINIUS, aliique de ALTHEA prædicant, quibus RUMICIS facultas proximè respondet, nimirum Sativi communis. Ita ut PLINIUS verè dixerit, LAPATHUM ab ALTHÆA dissimiles non habere effectus.

CAPUT V.

Sativum Lapathum quodnam. An Monachorum Rhabbarum. Patientia Herba quæ. Lapathum Cantherinum quid. Quænam inter Oxalim & Sylvestrem Rumicem differentia. Canpfer quid. Oxylapathum quid. Lapathum Sanguineum quodnam. Hydrolapathum, & Hippolapathum quale & in quibus Locis. Bulapathum quid. Schorfloof quibus malis medetur. Omnium Lapathorum enarratio.

DE quibusdam inauditis Antiquitatibus, Linguae Frisicæ vetustate, aliisve pluribus modo diximus.

Nunc autem illud considerandum restat, quodnam SATIVUM hoc sit LAPATHUM simpliciter dictum, an ne RUMICIS nomine veniat? ut quo nomine vulgò vocetur? quo sic ab aliis quoque LAPATHI speciebus, quæ hodierno hoc tempore Hortis permultis frequentes sunt, possit distinguui.

Equidem illud esse fortè non abs re judicarem, quod vulgò MONACHORUM RHABBARUM vocant omnes. Nec (ut ingenuè fatear) satis scio an illud intellexerit PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, ubi de suo Italico *Rhabbaro* super *Rhapontico* commentario agit. Nam non omninò describit, verum his tantum verbis proponit.

Matthi-
olus nota-
tur.

Lapathum Sativum Antiquorum.

fol. 38.

B

In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in Hortis & Viridariis passim reperitur, à peregrino non absimile, quod etiam (ut à Medicis fide dignis mihi relatum est) bilem dejicit, quamvis Peregrino sit longè infirmius.

Si RHABARBARUM MONACHORUM intellexit, hoc nostrum, & verum ANTIQUORUM LAPATHUM eo loco dedit, quamvis ipse illud ignoret: Nec quo jure Rhabarbaro subjiat scio, nisi eodem etiam jure Rhabarbarum inter LAPATHI species recenseri queat: Quod quibusdam & magni nominis Medicis haud displicuisse video.

Verum illud Italicum Rhabarbarum, si est, ut credo, idem cum eo, quod Monachorum RHABARBARUM vulgò vocamus, profecto passim non in Italiæ solum, verum etiam in Galliæ, Germaniæ, Angliæ, nec non Frisiæ nostræ Hortis lætè provenit: Quare recens Herba illata, aut Italica solummodo esse, ut Monachi somniant, videri non potest, verum ipsâ re SATIVUS RUMEX est, quemadmodum jam illud ex Ety-
mo ostendi, ut laxet; quo effectû si aliquod simplex potentius paulò, quàm œnoprotica operetur, facilè bilem pellit, quod Rumicis Sativi proprium est: Omnium quoque LAPATHORUM olere decocto alvum moliri scribit DIOSCORIDES.

Hoc verò Monachorum Rhabarbarum sylvestrium Rumicum OXYLAPATHI maximè (cui id confert DIOSCORIDES) locis in palustribus crescentis, formâ LAPATHUM haud esse dissimile, verè, & à PLINIO propriè RUMEX vocari dicitur, nascique in Hortis fortissimum asseritur, illius sive facultates, sive magnitudinem respicias, quemadmodum libri decimi noni capite duodecimo videre possunt omnes.

Porro libri ejusdem capite sexto hujus scilicet LAPATHI simpliciter dicti meminit, quo modo in magnitudine sit fortissimum: *Amplissima est radix*, inquit *Lapatho*, *ut qua ad tria cubita descendat: Sylvestri verò minores sunt, sed & tumida.* Ex his autem *Herbam*, Monachorum vulgò Rhabarbarum vocatam, jam describi manifestum est. Unde Rhabarbarum Monacherum VERUM esse SATIVUM LAPATHUM sive HORTENSE
* Loniceri Lubens affirmo, cujus amplissimæ radices Hortos amant. Hodie enim adhuc ipsam Herbam passim in FRISIA vere Frisii *Parziens crud*, sive *kruid* nominant, suppressâ vel obscurè pronunciâtâ syllabâ La, ut sit *Lapatzens kruid*. Inde nativi nominis

Monachi
in Me-
suem.

Plin. lib.
19. c. 12.
Lib. 19.
cap. 6.

Rhabarb.
Monach.
est Lapat.
Sativum,
quod ho-
diè Papien-
tiam di-
cunt.

* Adam
Lonicerus
cap. 63.

Patientia
quid.

nominis imperitiores, *Patientien kruid*, quasi patientiæ Herba esset, derivarunt, & *Patientiam* in hodiernum usque diem vocarunt.

Sed ecce illis nunc veram originem, Herbae nomen, ipsamque Herbam, unà cum facultatibus quibusdam demonstravi; ac errorem, qui omnes hactenus ferè *MEDICOS* obruit, detexi. Hoc itaque de *LAPATHO* dixisse sufficiet. Nunc ad reliqua *PLINII* verba, quæ his benè cognitis apertiora existunt, transeundem puto.

Dioscorides
citatur.

Est autem & Sylvestre, inquit ille, *quod Oxalidem appellant, Sativo proximum*. Argui *PLINIUS* posset, si *Oxalidem* sativo esse *Rumici* similem dixisset. *DIOSCORIDES* namque profert, *quartum illud esse Lapathum, quod alii Oxalida, alii Anaxerida, aut Lapathon vocant. Folia ejus Sylvestri, aut exiguo Rumici similia, caule non magno, semine subacuto, rubente, acri, in caule & agnatis appendicibus emicante.*

Plinius
defenditur.

Hic *DIOSCORIDES* *Rumici* exiguo *Sylvestri* *OXALIDEM* comparat, à cujus formâ sativus haud parum differt: Itaque erasse *PLINIUS* videretur. Quod tamen ego contrarium judicarem. *PLINIUS* enim in tantum solummodo *Oxalidem* *Sativo* proximam dicit, quantum ad effectum: Inde talis est verborum *PLINII* sensus. *Sativum Lapathum* simile ferè cum *Althæa* facultate pollet: Inde (ex sylvestribus, quorum nomina & vires ordine connectit) *OXALIS* facultatum suarum usu, & ad *Sativum Lapathum* potentiâ proximè accedit: Quasi dicat: *OXALIS* ex sylvestribus præcipuus non est ferè minoris usus, quàm *SATIVUS RAMEX*: Quod certè verissimum est: Ideoque aliter quide *PLINIO* Viro Doctissimo, rerumque naturalium perscrutatore summo sentiunt, manifestissimè calumniantur.

Lapathum
Cantherinum.

Itaque sicut post *Althæam* *Lapathum Sativum*, non ad formas, verum ad effectus respiciens, subjunxit: Ita post verum *Rumicem*, *Sylvestrem* valdè insignem & primum scilicet illum *Rumicem* collocavit, qui usu secundus est, quique ideò in Hortis quoque variis Terrarum in Locis non rarò colitur, & *Rumex Cantherinus*, vel *Lapathum Cantherinum* à Romanis ad distinctionem *Rumicis* vocatur, qui usu primus est, ideoque hortensis. Postea describit, foliis esse acutis. Id *DIOSCORIDES* prolixius
exe-

exequitur, dum inquit: *Folia ejus Sylvestri ac exiguo Rumici similia.* Verum dum folia acuta PLINIUS asserit, plenius, quàm DIOSCORIDES rem ipsam exponit: Nam & formâ & sapore acuta sunt: Acutum namque & ὀξύ apud GRÆCOS modo pro acetoso, modo pro mucronato, apud LATINOS sæpè pro acido usurpatissimum est. Sic OXALIS folia acida sunt, tum etiam non minus quàm aliarum Lapathi specierum acuta.

Pro colore supra florem restituiamus: Id quod etiam omnium hætenus primus post tot quamvis oculatissimos PLINII correctores, nec non studiosissimos vitiligatores annotavi: Radicis etiam formam PLINIUS melius, quàm DIOSCORIDES describit.

Hic enim dum *exiguo Rumici* similem ait, nec exigui Rumicis radicem distinguit, veram hujus descriptionem omninò omittit, facilè rudioribus, malignisque cavillatoribus erroris ansam præbet, qui, quod etiam RUMICIS radicem exigui, illa OXALIS dicta, habere debeat, inferre possunt: Quum interea communis *Oxalis* radicem habeat minimam, *Rumex* verò *Sylvester exiguus* magnam satis; ne hoc quidem nomine communis OXALIS illa erit à DIOSCORIDE descripta, aut in descriptione errasse DIOSCORIDEM oportet. Rectius igitur PLINIUS, minimâ sit radice.

De Dioscoride opinio.

Neque & illud silentio transeundem esse duco, plures hodie Oxalidum species inveniri, quas vulgò *Acetosas* Aromatarii, vel *Acetosellas* solum modo gustus judicio vocant.

ANDREAS MATTHIOLUS pingit duas, majorem nimium, & minorem, illi folia Hortensi similia, quo in loco se PLINIUM esse sequutum ait: Verum quàm rectè, alias. Huic verò sagittarum est figura, mollia continens folia, levia, quibusdam veluti capillamentis subrubentibus inspersa, folisque majoris aridiora: Semen utrique idem, præterquam quod majori majus, minori minus. Hæc ille.

Matthiolum in Lucem profertur.

Posteriores verò nec PLINIUS, nec DIOSCORIDES, nec GALENUS meminit.

Priorem PLINIUS antiquissimo nomine FRISICO donavit, verum incorrecta exemplaria id dubium ac obscurum faciunt: Dicam tamen. *Rumicem Cantherinum* à suis OXALIN vocari inquit.

Acetosa.
Rumex
quoque
Canpfferi-
nus, vel
Lapathum
Campferi-
num di-
citur.

Adam:
Lonicer.
cap. 64.

Si legamus pro Cantherino *Canpfferinum*, vel etiam omiffa littera C, *Ampfferinum*, manifesto audiamus & cognoscimus FRISICUM & GERMANIS usitatum vocabulum *Canpffer*, & *Ampffer*, vel *Amper* alibi; dictione Theutonicâ, & à Romanis usurpatâ, quâ *Acetosam* notant. Quamvis MATTHIOLUS, & alii propriæ Linguae Germanicæ rudes id prorsus nomen omnibus *Lapathi* speciebus applicant, & malè pro *Canpffer* dicunt *Ampffer*, qui saltem ex PLINIO aliter erudiri debuissent, si quid *Cantherinum* esset, rectè perspexissent: Cur sic vocent, ne nunc quidem dicam; res enim ad potatores, bibacesque foeminas pertinet: Magis etiam meum inventum juvat, quod in nonnullis PLINII exemplaribus *Cantherium*, non verò *Cantherinum* legitur. Ab acido etiam gustu SURINK vocant: Id aliqui imitari volentes *Surampffer*, ADAMUS verò LONICERUS, alique *Saurampffer* dixerunt, quùm interea propria *Frisica* Acetosæ Nomenclatura sit *Canpfer*.

Tertia quoque *Acetosa*, præter alias hic minimè recensendas, species est, montibus præsertim Helvetiæ frequens, nunc verò pluribus Hortis illata, nec non à Chymicis curiosis quibusdam ad aurea illorum & argentea desideria adimplenda commendata, & à nonnullis (admodum me iudice malè) inter LUNARIARUM species relata, quòd se modo folia in crescentis Lunæ cornua expandunt: Sapor interea totus est acidus. Verum & nunc quoque de ACETOSA fatis, quam Arabes *Humadb* vel *Hunadh*, Hispani *Azederilla*, Galli *Oxeille*, *Vinette*, & *Salette* vocant.

Plin. 1. 27.
cap. 12.

Quod autem Trifolium Acetosum Græcis ὄξυς dicitur, ad hanc classẽ pertinere non videtur, de quo PLINIUS libro vigesimo septimo capite duodecimo scribit. *Oxiu folia terna habet; datur ad stomachum dissolutum; edunt & qui enterocelon habent* Sed & hæc, & Plantaginẽ quoque tenui foliam Marinam, sive Gramen Marinum, vel Acetosum Densifolium, quod in FRISIA *Suden* vocant, in cibo suavissimum referre supersedeo. Ergo ad instituta PLINII verba redeo.

Est & alterum genus, quod ferè Oxylapathum vocant, sativo idem similis. DIOSCORIDES primo loco Oxylapathum collocavit, hisque paucis describit: In acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens.

MATTHIOLUS ut proposito paucis satisfaceret, rem tamen ipsam minimè demonstravit. Dicit, *Rumicem tamen hodie in Hortis non seratur, suâ sponte tamen frequentissimè iis innasce*, nullis designans notis, quibus Sativus delineatur. Interea RUMICEM SATIVUM non pinxit, non descripsit, nec pluribus ostendit, quemadmodum me hic fecisse, omnibus, quas mihi hactenus videre contigit, *Lapathi* figuris, ad vivum delineatis, additis cuilibet videre facile est: Ita in OXYLAPATHO transcurrit negotium.

Lapathum in paludibus provenit, inquit, Dioscoridi OXYLAPATHUM vocatur; non quidem quod gustu acutum seu acidum sentitur, ut OXALIS, quam vulgus officinarum ACETOSAM appellat, verum quòd foliis in acutum desinentibus proveniat: Siquidem 'Οξυ GRÆCORUM appellatione modo acutum respectu saporis, modo mucronatum respectu formæ significat. Deinde Arabes sine causâ taxat, quòd AVICENNA ac SERAPIO omne *Lapathum* nullo discrimine *Acetosam* vocant: Quùm imperiti Interpretes in illorum utpote ut ARABUM Codicibus illud nomen posuerunt, qui *Rumicem*, ut ipse fatetur, *Hamad* vel *Humadh* nominarunt. Denique PLINIUM cum DIOSCORIDE committit.

PLINIUS libro vigesimo capite vicesimo primo OXYLAPATHUM non nisi in palustribus nascens *Sativo* similis esse scribit; cum tamen alterum alteri dissimile DIOSCORIDES faciat.

Plin. lib.
20. c. 21.

Verum supra ostendimus, quod correctus DIOSCORIDIS Codex ex verâ ORIBASII lectione *Oxylapathi* descriptionem inter DIOSCORIDEM & PLINIUM omnino consentientem faciat. Tum PLINIUS illud innuere non vult, quemadmodum opinatus fuisse MATTHIOLUS videtur, hoc scilicet *Oxylapathon Sativo* sit similis, hoc est, quod omnino est *Lapathum Sativo* simpliciter simile.

Plinius à
Matthiolo
malè re-
prehensus.

Verum dicit, quod *Oxylapathon* quamvis tertio loco propter usum à *Sativo* sit, *Sativum* in primo ponendo, tum ex sylvestribus *Oxalim* in secundo, ut sit *Sativo* proxima, inde *Oxylapathum* in tertio: *Oxylapathon* tamen ad *Lapathi Sativi* formam magis, quàm *Oxalis* accedit: Atque id oculata fides, ac ipsa Herbarum docet inspectio, verumque PLINIUM dixisse in-

Quæ inter
Lapathum
& Oxyla-
pathum
differen-
tiâ.

fallibile existit argumentum. Demonstratio enim est; ut ipsa Plinii verba id dicentis docent, quod idem scilicet *Oxylapathon* sativo est similis, nempe ad *Oxalim* respiciendo proximum locum sativo obtinentem: simpliciter alioqui *Oxylapathon* & *Lapathum sativum* inspiciendo, facile inter ea dissimilitudinem inveniris: Neque enim *Sativi* ita acuta ac parva, ut *Oxylapathi*, folia sunt. Hoc in palustribus crescit. Illud Hortense est. Hoc minus est radici. Illud aliquando radices possidet tricubitates. Adde huc quæ in OXYLAPATHI descriptione à DIOSCORIDE omiſſa PLINIUS ponit: Quorum intuitu accuratius novisse, ac *Oxylapathum*, quàm *Dioscoridem*, descripsisse Plinium quivisprehenderit: Sic enim de *Oxylapatho* PLINIUS effatur. *Acutiora habet folia, ac rubriora.* Ultimū hoc DIOSCORIDES non habet, qui pro eo, *dura habens extrema*, posuisse videtur.

Dioscori-
des taxa-
tur.

Quæ si vera sunt DIOSCORIDIS verba, malè meo iudicio OXYLAPATHON descripsit: PLINIUM enim sequi mallet, folia rubriora esse dicentem, scilicet ut ego percipio, in venis, extremitatibus, aliisve locis: Atque ita se res habet. Hoc enim illud LAPATHI genus est, quod humida & palustria loca diligit, ac suâ à rubedine SANGUIS vulgò DRACONIS HERBA appellatur.

Ignoran-
tia Mat-
thioli de
Lapatho
sanguineo.

Hoc Matthiolus, & quotquot hunc secuti sunt, omnes Herbarii hætenus ignorarunt. Paulò majus Acetosâ crescit, ut sit medium inter OXALIM & SATIVUM LAPATHUM, cæteraque quàm *Oxalis*, sativo longè similis. Sed nolo alieno præsertim instituto ad vivum refecare omnia: ne in digressionem quàm in proposito themate diutius immorer. Sponte quidem vulgò in palustribus, aut humidis Hortorum in locis virescit, vocaturque *Draken-blood*, vel Latine à venis suis omnibus egregiè rubicundis LAPATHUM SANGUINEUM, *Lapathum Rubens*, vel, ut CAMERARIO placet, ERYTHROLAPATHUM. Plinius hujus sylvestris generis varias species, omnesque OXYLAPATHI nomine propemodum dictas insinuare videtur. Sic enim inquit.

Joach.
Camer.
lib. 2. in
Mar.c. 36.
Erythro-
lapathum.

Est & alterum genus, ferè Oxylapathum vocant. Primum sylvestrium genus OXALIM posuit. Nunc alterum genus addit; atque illud ferè, hoc est, non omninò; sed interea, quæ in præcipuo

cipuo apud Medicos usu post *Oxalim* recensentur LAPATHA, *Oxylapathi* nomine comprehendi dicit: Quare *Oxylapathi* species non plures ponit PLINIUS, aliàs huc referri posse satis esse existimans.

DIOSCORIDES verò tertium Sylvestre parvum genus ponit, Plantagini proximum, humile, & molle. Illud ego *Oxylapathum* subijcio, hujusque alteram speciem duce Naturâ, formâ, atque virtute habeo hoc anno recens enatam: Humilius enim est ac mollius, quàm *Oxylapathum* prius, & Plantagini videlicet simile. Hoc MATTHIOLUS non pingit, neque describit, quod summoperè miror. Negligens profecto in rebus obviis vulgaribus, paratu facilibus, communique usui necessariis, & quàm sunt externa conventioribus; in Peregrinis, sumptuosis, ac non adeò nobis utilibus valdè curiosus.

Lapathum
vulgare
minus.

Reprehen-
ditur Mat-
thiolus.

Hoc quamvis DIOSCORIDES rectè describat; à nullo tamen hætenus depictum est; præsertim cum hujus usus sit maximus. Hoc vulgò adhuc FRISII nostri *Lampatz*, corruptè pro *Lappatz* vocant. Hoc vero LAPATHUM in agro Frisiæ Groningensi ante triennium inveni, maximè quâ itur in pagum *Ham* & *Scharmer* in fossis Septentrionem versùs viæ illi junctis: Quamvis quoque postea non in fossis solum, verum etiam humido-arenosis in locis virescentem viderim. Sub hoc porrò illam speciem, quam OXYLAPATHON pingit MATTHIOLUS, colloco.

Oxylapa-
thum Mat-
thioli.

Postea DIOSCORIDES Oxylapathon, Lapathum Sativum, tertium parvum, & Oxalim posuit, subjecitque eorum facultates. Crudi, inquit, Rumicis illitu melicerides, rosaceo aut Croco adjecto discutiuntur. Sylvestris, scilicet parvi dicti, & Oxylapathi, & Oxalidis semen ex aquâ, aut vino utiliter bibitur contra Dysenterias, & Cæliacorum affectus, stomachi fastidia, ac Scorpionum ictus. Quod si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut crude illitæ Lepras, Impetigines & Scabrosos unguës persanant: Sed antea locus aceto & nitro in Sole perfricandus est. Pruritus corporis decoctum earum sedat, si foveatur, aut in solis Balnearum confricetur. Coctæ in vino & instillatæ aurium, dentiumque dolorem mulcent, Strumas, Parotidasque discutiunt, lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ & adnotæ fæminarum profluvia sistunt, cum vino autem pota regio morbo me-

dentur,

dentur, calculos vesicae comminuunt, menses cient, & Scorpionum ictibus auxiliantur. Verum enim verò justiore experientiarum temperie singulorum RUMICUM effectus PLINIUS ponit. Itaque ad hunc recurrere placet.

Hydrolapathum.

Sunt qui Hydrolapathum tradunt in Aquis natum. Hoc quale sit non docet ANDREAS MATTHIOLUS, nec ejus meminit DIOSCORIDES, neque, nisi me fallat memoria, CLAUDIUS GALENUS. Nihilominus tamen notum est, ut quod amplissimis foliis Hyppolapatho interdum majoribus in Aquis crescente, in fossis aquosis, nec non ad rivulos quoque, Hyppolapatho aliàs ferè simile, nisi quod subinde majus sit, latiora quoque folia, & in medio in planum explicata, indeque in acutum tendentia habens; cujus caulis maturescendo rubescit. Necdum didici, ut verum dicam, quo nomine proprio hoc FRISII nostri nuncupent, quoniam infrequenter illud in Frisia nostra virescens conspicitur. Verum nunc ad PLINII reliqua tempus me vocat.

Hydrolapathum sylvestre.

Est & aliud Hyppolapathum, sativo majus, candidiusque, ac spissius. Palam autem est rubrum quodammodo esse sativum, ut de eo supra dixi; quoniam dicit, HYPPOLAPATHUM hoc SATIVO esse candidius. Interea tamen hoc Hyppolapathum non caule rubescente, flavâ radice, aut ad rubrum alibi tendente, viridibus foliis rubri aliquid subinde inspersum habentibus, neque etiam rubescente semine carere videmus. Candidus autem non foret, nisi minus rubedinis hoc Hyppolapathum, quam Sativum illud haberet, quod Monachorum RHABARBARUM vocari dixi. Idem tamen HYPPOLAPATHUM, quod Album sive Magnum Sylvestre voco, interdum plus, interdum verò minus rubedinis in se possidere conspicitur; nunc quoque candidius, ac majus, & spissius cernitur. Nam licet Rhabarbarum vulgare magnum quidè sit, & amplissimâ radice: HYPPOLAPATHI tamen folia ferè majora sunt; Radices minores sed tumidiiores. Hoc Hyppolapathum olus est magnum, inquit DIOSCORIDES, in paludibus nascens; easdem habet vires, quas supra dicta Rumicis genera.

Plin. lib. 2. cap. 141.

Gal. lib. simp. 7.

GALENUS libro Simplicium septimo sic loquitur, Oxy-lapathum mistam habet vim: Nam simul cum eo, quod digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifestam etiam quandam obtinet asiri-

strictionem, adeò ut Dysenterias, & Diarrheas sive profluvia sanet, maxime Oxylapathi.

Porro Hyppolapathum quod in totum in paludibus provenit, easdem di-
ctas facultates obtinet, sed imbecilliores.

MATTHIOLUS de Hyppolapatho à GALENO & DIO-
SCORIDE dissentire videtur.

Sic enim inquit, quod illud non solum in palustribus provenire vide-
mus, sed etiam in Montibus, iis præsertim in Locis, ubi pecudes diutius sta-
bulari solent, ubi eorum fimo pinguescit solum, illi Planta omninò re-
spondens, quæ sub Rhabarbari Nomenclaturâ passim hodie hortis & viri-
dariis inseritur. Hactenus ille. Quæ cum sedulò inspicio, MAT-
THIOLUM, aliàs Virum Egregium ac Doctum, hic tamen non
parum esse hallucinatum, atque paucis verbis quater ni fallor
in Charybdim impegisse animadverto.

Matthio-
lus de qua-
druplici
errore ac-
cusatur.

Dum enim illud HYPPOLAPATHUM in Montibus pro-
venire me Hercule interpretatur. Primò quod Plantam, quæ
Rhabarbari Nomenclaturâ passim in Hortis vulgaris exstat, LA-
PATHI speciem esse ignorat, quin imo ut supra abundè osten-
di, ipsam SATIVUM esse LAPATHUM: Mirum tamen est
ipsum eam novisse, ac Hyppolapatho similem prædicasse, & Mon-
tense Lapathum esse Hyppolapathum putasse, quùm sit ab eò planè
diversum.

Quâ de causâ, verum HYPPOLAPATHUM eum non
cognovisse, haud malè argui potest. Nam quod ipse pingit,
vel cujus figuram exhibet, illud Plinii BULAPATHON erit: Aut quidem Hippolapatho simile, verum radicis altitudine & fo-
liorum quoque magnitudine differre, verum est. HYPPO-
LAPATHUM autem in paludibus æquè quàm ficcis prove-
nire, palam est.

Bulapa-
thum.

Sed sic obiter notandum, Nobilissimum CLAUDIUM
SALMASIUM in doctissimis suis exercitationibus Plinianis
βυλάπαθον, idem quod Majus Lapathum denotari, litteris expres-
sisse; quoniam, ut inquit, βοῖς in compositionibus apud GRÆ-
COS magnitudinem designare legitur.

Verum hic paucis tantum Viri pace dixerim, hanc Plantam
βυλάπαθον, cujus cognitionem non habuisse creditur (qua-
propter ipsius etiamnum BRITANNICÆ, aliarumque
Plantarum à PLINIO memoratum loca neglexisse depre-
henditur,

Cl. Salm.
exercit.
Plin. part.
alt. fol.
1277.

henditur) non secus ac BOVINUM LAPATHUM olim dictum fuisse: Βοῦς enim hic bovem indicat, inde à Græcis βόγλωσον, Herba *Buglossum* vel *Lingua Bubula* dicta, & βενερα, herba ut bovis cornu inflexa &c. Sic quoque βελάπατον appellatum, quoniam hujus Plantæ folia, bovinæ linguæ conspiciuntur effigie, non tamen magnitudine similia. Neque est Naturâ major, quemadmodum Doctissimus SALMASIUS arbitratus fuit; Verum re vera minor LAPATHI species, ut ex descriptione sequenti clarissimè constat.

Præterea intelligendum hic erit, omnia loca Palustria à FRISIIS nostris vulgò *Mooren*, *Morassen*, aut *Veenen* vocari, & loca palustria sunt etiam alibi Montium radices, ut in Helvetia inter *Walenstad* & *Raperswilam*: Alibi ad Maria, ut circa Terracinam in Italia, & in Frisiâ nostrâ, nec non omni CIMBRICO & VENEDICO Scytiam versus tractu. His in paludibus, locisque etiam palustrem naturam habentibus siccis, quemadmodum in pago, qui dicitur vulgò *Sidburen*, *Slochteren*, *westebroek*, *Engelbert*, locisque vicinis, ac extra vallum in locis paludosis, palustribusve GRONINGÆ abundè hoc *Hyppolapathum* protuberat *Sylvestre* dictum.

Rhoritter,
Rhorid-
der,
Schörf-
loof.
Rit, Rut
&c.

Illud autem vulgò *Gemeen Rharitter* sive *Rhoritter* aut *Rhoridder* ab omnibus dicitur, vel etiam *Schorfloof*, aut *Schorflos*. Qui verò noverit, quid *Rha* & *Rit*, aut *Rut*, tum etiam quid *Kren* significat, is hoc nomen tanquam novum non admirabitur, verum ut Divinum suspiciet. Sciet etiam quod *Rha Ponticum*, & quid *Rha barbarum*, vel aliàs *Rhenum* dictum. Verum hic dictionum Etymologias non tradimus, de quibus aliàs.

Quod autem *Schorfloof* dicitur, manifestum est ab effectu impressum, Etymonque familiare Scabiei curandæ, Erysipelati, Igni sacro, Exanthematibus, Papulis, Pustulis, Impetigini, &c. Sola namque nuda folia imposita tales curant affectus, succus quoque inunctus, Lepræ, nec non pruritus medetur.

Hujus *Hyppolapathi*, ut & reliquarum *Lapathi* specierum, alibi major, alibi verò minor est forma. Quod pro soli ubertate, locique benignitate, vel contra his ut & aliis Herbis plerumque contingit, quæ alibi luxuriant, alibi grandescunt, alibi verò contabescunt, ac pereunt.

Hic quidem lubens substiterem, nisi illud mihi in mentem veniret,

veniret, quod *Dracunculum* *Lapathi* foliis sativi scilicet depingit *Dioscorides*, itemque *Plinius* scribit, quod *inter Bulbi genera* sit, quodque in *Aegypto* *Aron* vocant, *Scyllæ proximum amplitudine*, foliis *LAPATHI*, caule recto, duum cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris nature, quæ edatur & cruda.

Dioscor.
cap. de
Dracuncu-
lo majori.
Plin. l. 19.
cap. 5.

At nunc qui verum illum à *Dioscoride* descriptum *Dracunculum* vidit, & folia illa cum *Herbæ* foliis, quæ vulgò *Monachorum Rhabarbarum* perhibetur, contulerit, is ferè simillima inveniet.

Verum enim verò ne pluribus immorari me velle videar, posteaquam reliqua *Plinii* verba nullam *Herbarum* dictarum causâ ampliorem requirant expositionem, compendio in *Tabulâ* hic omnem *Lapathi* materiam constringendo depingam.

RUMEX, sive LAPATHUM.	Hortense.	{	Sive Sativum Rotundifolium Amplissimum flore albo. Vel Rhabarbarum verum Rotundifolium, sive Hyppolapathum Rotundum. Aut Rheum Antiquorum.
			Fimbriatum Rotundifolium Hortense, sive Rhabarbarum Rotundifolium Fimbriatum, Chinense Longifolium, sive Rhabarbarum Lanuginosum Vel verum Matthioli
			Sativum Antiquorum, vel Longifolium. Patientia Rhabarbarum Monachorum, s. Hyppolapathum. Virginianum, s. Britannica Americana.
	Sylvestre.	{	Hortense, sive Spinachia dictum semine spinoso. Hortense, s. Spinachia dictum semine non spinoso. Unctuosum, sive Bonus Henricus.
			Longifolium Nigrum Palustre, sive Britannica Antiquorum vera. Vel Hydrolapathum Nigrum.
			Vulgare Album folio subrotundo, sive Hyppolapathum sylvestre Album.
	Oxalis, sive Acetosa.	{	Vulgare Rubrum retuso folio, sive Hyppolapathum sylvestre Rubrum.
			Acutum.
			Longifolium Crispum.
	Oxylapathum.	{	Sanguineum, sive sanguis Draconis Herba.
			Planum Paludosum.
			Vulgare Minus
		{	Minus Dentatum.
			Fibrosus, sive Bulapathum Plinii.
			Tuberosum Americanum.
		{	Vulgaris, sive Rumex Canpferinus.
			Minor Lanceolata.
			Lanceolata Minima.
		{	Romana Rotundifolia.
			Hispanica Maxima.
			Vesicaria Mexiocana.
		{	Annua Ocimi-folia Lusitanica.
			Annua Africana.
			Annua Italiaca.

Viginti septem hoc modo LAPATHI species hac in Dissertatione colliguntur, quarum omnium ad oculos meos hactenus pervenit notitio, quapropter illarum icones ad vivum delineatas, & per Libellum hunc passim sparsas hic omnibus præfento, atque earum omnium Historiam aut descriptionem ad hujus Dissertationis calcem quàm accuratissimè exhibeo.

Neque fanè inter eas ipsam BRITANNICAM, de quâ modo agimus, hic ponere erubescam, non quoniam à DIOSCORIDE & GALENO Lapatho similis referatur; quod quomodo se habeat, infra Latius declarabo, postquam reliquorum AUTORUM testimonia de BRITANNICA scitu digna hisce attexuero; Verum ut omnium eorum Natura ac diversitas accuratiore examine ponderari, nec non à cæteris BRITANNICA ad commune commodum possit cognosci.

CAPUT VI.

De BRITANNICA Autorum plurimorum testimonia & notæ. Sub quo nomine Aëtius BRITANNICAM posuit. Quid de BRITANNICA Arabes. An Sylvestre Lapathum. Piatamano Ruellii quid. An BRITANNICA sit Betonica. An Cochlearia, &c, Oscedo Marcelli quid. Bristoris Herba quæ. An Consolidæ speciebus annumeranda BRITANNICA. Myropolarum diligentia. Plurimorum de BRITANNICA inscitia.

OMnium LAPATHORUM differentias quibusdam hactenus ignotas, ac circa eas quorundam detectos nec non emendatos errores accuratè perspeximus. Nunc autem ad Clarissimorum AUTORUM de BRITANNICA judicium atque opiniones progredior, ut multa vera, sæpè falsa & vana ab illis tradita cognoscamus.

Cæterum, libro suo septimo BRITANNICÆ meminit

Britannica Americana .

fol. 50

nit hoc modo Doctissimus PAULUS ÆGINETA. *Βρεττανική. συπικνής ἐστὶν ἢ κοπνητικῆς δυνάμεως, ἐμοίως τῷ ἀρχαίῳ λαπαθῶ πλὴν ιδέαν. ὁ δὲ χυλὸς αὐτῆς τὰς ἐν σωμαποσῆφεις ἰᾷται.* BRITANNICA, inquit, *astringit pariter ac conglutinat, sylvestri Rumici facie & figura similis, expressus ex illâ succus, oris putredinibus subsidio est.* Hæc ille Vir Eximius.

Paul. Æ-
gin. lib. 7.
de re Me-
diâ.

ORIBASIIUS autem SARDIANUS libro collectaneo-
rum undecimo. BRITANNICA, inquit, *herba est, quæ Sylve-
stris Lapathi habet folia, sed nigriora & hispidiora, gustum astringentem:*
Caulem non magnum producit, radicem nigram. Succus foliis exprimi-
tur, qui ad solem, vel ignem coquitur.

Oribas.
lib. collect.
11. & 15.

Rursum libro collectaneorum decimo quinto idem faculta-
tes adjungit. BRITANNICÆ folia adstringentia sunt, ejusque
similiter succus astringit: Itaque coctum nonnulli reponunt, ut inter sto-
matica medicamenta efficacissimum, & quod ad putrescentia faciat.

Porrò, AËTIUS AMIDANUS Antiochenus Medicæ rei
Autor peritissimus, BRITANNICAM non omisit; no-
men tamen additum non habeat. Hic libro tomi primo hoc
modo de Rumice scribit.

Aëtius l. 1.
Tom. 1.

RUMEX, inquit, *tanquam caloris particeps discutiendi vim habet,*
quâ renum calculos frangit. Ex aceto illitus scabiem & asperitates exterit.
Quæ Vir ille Maximus de RHABARBARO VERO RO-
TUNDIFOLIO dicto mihi dixisse videtur; utpote cujus il-
læ sunt facultates propriæ, & expertæ: Cujus hic iconem,
cum aliis ad vivum delineatam exhibeo, quæque mihi revera,
ATHANASIO KIRCHERO teste, Rhabarbarum verum est,
ut in meâ Belgicè ante annos aliquot editâ Plantarum Culturâ
palam scripsi. Inde hoc modo pergit.

Athan.
Kirch.
Chin. Il-
lust. fol.
185.

Rumex acidus miræ virtutis est. Nam præterquam quod discutit etiam
repellit. Utriusque semen palam astringit: Ut dysenterii & alvi pro-
fluvii conferat. Præstat tamen quod ab acido legitur. At hac annotata
sunt de Oxalide. Verum Rumex Magnus, quem Hyppolapathum vocant,
in paludibus nascens iisdem facultatibus pollet sed imbecillius. Plura de
HIPPOLAPATHO rem & verba à DIOSCORIDE mutua-
tus non addit.

Porrò Agrestis Rumicis (quem *μαλακῶ*, hoc est Nigrum Rumicem
vocant) radix in vino aut aceto decocta, dentes confirmat, aut eorum do-
lores sedat.

Quorundam error.

Multi *μελαν*, aliqui verò prius adhuc *μολυ* legunt. Sed illud jam restituisse satis sit. Hæc verò *Rumicis* species, quæ nigra est, quæ dentes decocto vino confirmat, quæque dentium dolores compescit, & abscindit, nulla planè alia est Herba, quam BRITANNICA.

Aëtii Rumex Niger, vera Britannica est.

Itaque Clarissimus AËTIUS sub *Nigri Rumicis* nomine BRITANNICAM intellexit: Ut cum bono DEO clarius infra patebit.

Avicenna. lib. 2. sect. 2. c. 10. & 120. ex Gerh. Cremonensis translatione.

Nunc ad ARABES MEDICOS properat & animus meus, & Stylus. Inter illos autem existimationis maximæ, Præclarus ille AVICENNA est, qui quasi primus hæc de BRITANNICA prodidit; Teste & fortè vero illius Interprete, Gentile de Fuligineo. Libri namque secundi sectione secundâ & capite dècimo: Ex GERHARDI verò CREMONENSIS translatione cap. centesimo & vicesimo sic. *Berlanibi, hoc est BRITANNICA, quid est? dicitur quod acor vel acro. Valde folium assimilatur foliis sylvestris Acetosæ. Verumtamen est vicinior nigredini, & grossior. Operationes & proprietates quæ? Folia sunt styptica, vulnera & ulcera consolidant, membra capitis curant, succus ejus est res pretiosa, inestimabilis, ac optima. Succus ejus etiam res est optima ulceribus antiquis, maxime quæ in ore sunt, & ad alvum. Verum hujus causâ oportet ut fiat ROB, hoc est succus ex eo medicatus, qui peculiari-ter & valde confortat. Hinc infert Gentilis, quod BRITANNICA Acetosa sit Nigra; cujus succedaneum semen sylvestrium Granatorum, vel Lapathum Rotundum esse potest.*

Britannica Avicennæ Acetosa Nigra.

ANDREAS verò BELLUNENSIS Doctissimus AVICENNÆ Interpres hoc modo suum nobis reddit. *Bretaniki est autem busten abruzi, foliis Acetosæ Sylvestris, sed nigredini vicinioribus, & magis asperis.*

Itaque perspicuè ex PAULO ÆGINETA, ORIBASIO, AËTIO, & omnibus denique Arabibus BRITANNICAM *Lapathum Sylvestri* similem esse discimus.

Primo, quis tot Autoritatibus resistere audebit? Tum quis triumphatrici veritati lubens non cedit? Proinde foliis *Rumicis* similem BRITANNICAM audacter asserimus: Sed cui? *Sylvestri*. Et hic quæritur, qui sit ille *Sylvestris Rumex*, cui assimilatur? Respondeo, quod sit *Sylvestris Acetosa* ab Arabum Interpretibus quidam verba, verum GRÆCORUM & LATI-

NORUM.

NORUM OXYLAPATHUM, non OXALIS dicta. Huic igitur qualicunque *Oxylapathi* speciei ita similis est, ut Doctissimus AETIUS eam NIGRUM RUMICEM vocare non dubitaverit: Et meo iudicio quidem rectè, quoniam radix, qualis in BRITANNICA describitur, revera nigra est: Herba etiam nigra, imo adhuc foliis *Oxalidis*, qualis BRITANNICÆ foliis, nec ulli alteri è *Lapathi* speciebus similis inesse solet nigredo, nigrior.

Quamobrem ex clarissimi AETII sententiâ atque Autoritate BRITANNICA nostra *Lapathi* species est *Sylvestris*, ad *Sativum* & *Hyppolapathum* suâ magnitudine accedens, verum aliàs *Oxalidi* perfimilis, nisi quod folia, teste PLINIO, oblonga sint, hoc est, *Oxalide* longiora.

Britannica
sylvestris
Lapathi
species.

Haftenus quas apud VETERES, nec non fide dignos ARABES BRITANNICÆ descriptiones inveni, exposui. Nunc verò, ut ad probatos RECENTIORES transeam, tempus me vocat.

Ad hos igitur styllum meum alacriter convertam, ut depascendo tandem, quæ ipsi de BRITANNICA commentati sunt, veram BRITANNICAM cognoscamus: Et ut, hoc fieri possit, quarundam pariter herbarum facultates, quæ utique cognitu utilissimæ & pernecessariæ sunt, enucleatè tradamus.

Haftenus nemo ex omnibus est, de quorum studiis & elucubrationibus honorificè præfatus sum, qui BRITANNICÆ tanquam bonæ DEÆ sacra arcana orbi revelavit: Id quod omnium pace dixerim, illos in re tam obscurâ expeditâ voluntate etiam si deficiat facultas, excusationem mereri, & incertus rerum humanarum casus ingeniis ignoscendo favere.

Nolim itaque ut LECTOR hic offendatur BENEVOLUS, si attentus, dissidentes, & pugnantes inter se sententias, multumque à veritate diviantes BRITANNICÆ descriptiones, reperiât: Humanæ namque sortis venit habenda ratio, in quâ bona semper voluntas laudem, pacemque exposcit.

Itaque JOANNES RUELLIUS Sueffionensis, haud sanè indoctus Simplicium Scriptor cognitam sibi esse BRITANNICAM, passimque in Italiâ *Piatamano* vocari quidem asserit, verum neque verbis neque ullâ figurâ describit, nomine tenus indicasse satis esse putans: Quod nec in Italiâ audire nemo

Ruel. lib.
3 cap. 77.
Piatama-
no.

unquam potuit, vulgatumque non existimo, nec eo sub nomine ullam plane Herbam cognoscere par fui: Neque ullus est Herbarum Studiosus, qui hoc nomen, nominisve Herbam agnoscit, aut exponit; quemadmodum Petrus Andreas Matthiolus Senensis apertè fatetur.

Matth. l. 4.
cap. 2.
Gualterus
Riff.

GUALTERUS RIFFIUS Argentoratensis Medicus sedulus Herbarum Investigator, quamvis contrarium de eo multis visum est, attamen veri studiosus suis in annotatiunculis in DIOSCORIDEM in folio Francofurti Anno 1549. impressis RUELLIO subscribit, additque ultimò, BRITANNICÆ radicem vescam esse, alioque nomine *Bistortam* vocari.

Euritius
Cordus.

EURITIUS CORDUS Simesusius, natione Germanus ac Valerii parens, diligens certè suo in Botanologico, Coloniae Anno 1534. in octavo impresso, Medicus, *Bistortam* veram esse BRITANNICAM, docere nititur.

Joann.
Agricola
fol. 56.

Idem Doctissimus JOANNES AGRICOLA Ammonius fecisse deprehenditur, ut suo in vulgari Herbario superiori seculo Basileæ excuso perspicuè legitur.

Amat. l. 4.
enarrat. 2.

AMATUS LUSITANUS Vir Eruditus, qui egregiè rem Herbariam suis laboribus illustravit, suis in Dioscoridem Commentariis æquo audacius EURITIO CORDO suffragatur, ejusque sententiam voluntariè amplectitur.

Fuchsi
sententia
de Britan-
nica. cap.
mihi 297.
de Serpen-
tariis.

LEONARDUS FUCHSIUS, cui in rei Herbariæ restitutione Palmam haud pauci ex Recentioribus tribuunt, in suâ de Stripibus Historiâ Latinâ, Lugduni Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo typis excusâ, etiam *Bistortam* esse Veterum BRITANNICAM ostendit.

„Serpentariæ vel Colubrinæ, inquit, quæ & Bistorta vocatur, radices vulnera glutinant, foetum in utero retinent, vomitum biliosum reprimunt, & dysenterias sanant. Hæc Antiquus habet Herbarius.

„Nostræ ætatis Medici aliorum errata impudenter sectantes utriusque radices ad ea exhibent, quibus Pedacius Dioscorides & Claudius Galenus Dracuntium tribuunt, quod acre admodum est laxans, cum illa sit adstringens. Ut igitur errorem hunc deferant, subinde Medicos & Seplasiarios adhortor, nisi magis perdere, quàm sanare in delitiis habeant; sciantque suas serpentarias non aliam quàm BRITANNI-

CAM

„CAM habere facultatem, astringendi nimirum, privatim ad
 „ea, quæ in ore sunt & tonsillis depascentia ulcera, & ad omnia
 „alia, quibus astrictione opus est. Folia ejus in farinam trita
 „labiles dentes confirmant, Hæc ille.

Verum longè majorem hic astrictiōnem FUCHSIUS Serpentariis attribuit, quàm revera habent: Nullo enim pacto tam intensè, ut BRITANNICA, astringunt.

Unde contra opinionem Clarissimi FUCHSII *Bistorta* non potest esse BRITANNICA: Neque enim Fuchsius ea oris vitia novit, quæ in Stomacacæ nascuntur, in quorum curatione fortissimè adstringentibus ad evicendam humidissimam & maximè saniosam putredinem opus est; quæque gravi foetore non caret.

Fuchsi
error.

PETRUS porrò ANDREAS MATTHIOLUS Senensis fanè non contemnendus Scriptor de BRITANNICA hæc scriptis reliquit. „Cæterum non desunt, inquit, qui BRITANNICAM esse censent, quam Herbariorum vulgus Bistortam vocant. Inter hos AMATUS LUSITANUS, qui meâ sententiâ fallitur. Nam licet folio Lapathi nigriore, non visitur tamen pilosiore, sed glabriore, lævioreque fibris intercurfantibus rubris, & à Terrâ quadantenus cœsio, radice ferè brachiali, pollicari sæpius crassitudine, & coloris in nigrum rufescentis, cujus usus, foliorum nullus. Hæc omnia in BRITANNICA desiderantur maximè. Nam hæc folia habet Rumicis quidem sed nigriora, & pilosiora; quorum usus est, ut & succus eis exprimitur. Radice est tenui, brevi, & nigrâ, cujus usum esse ullum negat DIOSCORIDES. Sanè videtur etiam *Leonardus Fuchsius* suspicari Bistortam esse BRITANNICAM, quum easdem vires utriusque retulerit.

Matth. lib.
4. cap. 2.

Matthioli
de Britan-
na opinio.

„Ad hæc sunt alii, qui Tormentillam officinis vocatam Herbam Bistortæ etiam generi ascribant, quod non facie sed viribus illi respondeat.

Cæteris MATTHIOLI verbis supersedeo, ne multa nimis nugamenta effundere me velle videar.

Interim tamen Viri illius Nobilissimi JOACHIMI CAMERARII sagacitatem hic justo præconio condecorare cogor, qui, licet Matthiolum Germanico idiomate conscriptum cdi-

Joachi-
mus Ca-
merarius
citatur.

ediderit, nullibi tamen BRITANNICÆ extitit memor, eam verò dubio procul, ut Herbam in rerum Natura non amplius extantem, aut *Recentioribus*, sibi què planè ignotam, vel illis omninò dubiam silentio præterire voluit; Matthiolo de eâ pluribus differente.

Matthio-
lus culpa-
tur.

Verum LECTOR attentus facillè intelligit, in his tam paucis graviter errare MATTHIOLUM: Primò, dum affirmat, DIOSCORIDEM negare ullum radicis BRITANNICÆ in pharmacis usum esse: Nusquam enim hoc DIOSCORIDES scripsit. Imo si Matthiolus APULEJUM PLATONICUM legisset, facillè utique aliter sensisset, nec DIOSCORIDI falsum impegisset: Ex Aëtio Viro egregio saltem *Lapathi Nigri* hoc est BRITANNICÆ usum didicisset: Tum quod *Bistortæ* folia nullum habere usum asserit, contra quam *Leonardus Fuchsius* de eâ prodidit, cùm maximè quotidiana experientia pro Fuchsio stat.

Apul. lib.
lib. de
Herbarum
medicami-
nibus.

Rufus
laudatur
Matthio-
lus.

Verum eo nomine laudandus mihi MATTHIOLUS est, eos quoniam refutat, qui *Heptaphyllum*, *Bistortam*, aut *Tormentillam* dictam BRITANNICAM esse putaverunt: Atque hoc me fasce levavit: Stylum certè elegantem describendis Plantis applicuit.

Johann.
Ammoni-
us taxatur.

JOHANNES ille AMMONIUS Ingelstadiensis, Vir rei Medici, nec non sacræ Antiquitatis peritissimus in suis de Herbis Græcorum Commentariis, ni fallor, eandem cum CORDO, FUCHSIO, & AMATO LUSITANO sententiam refert, verum dum suam retinet, nec certiolem adfert, illis quoque à me annumerandus censebitur.

Tragus
lib. I. cap.
65. & 66.

Insignis verò Medici HIERONYMI TRAGI Autoritate non parum moveor, qui in suo de Herbis libro arroganter gloriatur, se omnium primum BRITANNICAM veram ostendisse.

Postea etiam *Herba*, inquit, *Divi Petri*, *Germanis Himmelschlusfel*, *ad Necharum*, & *propæ oppidum Halprun* vocatur *Betonica alba*, vulgo *Weis Berthorien*, *Officinis Herba Paralyseos*, *Oithoni Bronsfelfio Margareta pratensis dicitur*. His illis verbis id obiter addam.

HERMOLAUS BARBARUS nonnulla edidit Corollaria, quæ RUDOLPHI AGRICOLÆ Frisii sui quondam anagnostæ conscripsit, quâ de causâ Epitaphium honori-

norificum illius manibus composuit, quod exstat, quodque debito amicitiae beneficio, ac suum erga conterraneum pietate Clarissimus ac Nobilissimus Vir VIGLIUS ZUICHEMUS ab Aita Heidelbergæ, ubi obiit, summâ cum laude ad æternam posteritatis memoriam illius sepulchro incidi curavit: Nunc fieri TRAGUS dicit, quod Hermolaus Barbarus iis in Corollariis Margaritam Bellim Plinii vocat, atque eam veram esse Bellim divinat: Quamvis Laurentius Frisius Primulam Veris appellat.

Hac tamen, inquit TRAGUS, ea proculdubio est Herba, quæ à DIOSCORIDE BRITANNICA nuncupatur, aut nulla earum omnino est, quæ ab illo sit descripta BRITANNICA. Hactenus ille, qui Primulam Veris BRITANNICAM esse credidit. Nam omnia hic TRAGI hæc de re ex variis editionibus proferre verba, nimis prolixum foret: Quum nihil minus sit verum, ut infra latius palam fiet.

Nunc sequitur omni scientiarum genera exornatus CONRADUS GESNERUS Tugurinus, qui suo in Herbario BRITANNICAM, sed meâ sententiâ malè Vetonicam esse cum Medico Antiquissimo & Egregio ANTONIO MUSA ex Hieronymi Tragi sententia, (qui nomina Græca universa à Musa libro de VETONICA, Vetonicæ adscripta BRITANNICÆ tribuit) improvidè opinatus fuit. Contra tamen libro de Germaniæ Hortorum Stirpibus sibi diffidens, cum Cochlearia, DODONÆI verba in medium proferens, BRITANNICAM inconsultè confundit.

Post hos Eximius ille Medicus Dominus REMBERTUS DODONÆUS Stavora-Frisius Herbarum cognitione, scientiâque Mathesios nulli non secundus, qui, migratis è vitâ Parentibus, Patriæ sedes relinquens, Mechliniæ (ubi matre propinquorum gratiâ hærente gravidâ, primas mundi oras ingressus) praxim medicam sæliciter olim exercuit, gloriæ theatro sesistit. Is in primâ magni sui Herbarii editione plurima recenset *Betonica* nomina, & inter ea quoque BRITANNICAM collocat: Quâ quidem in re optimè excusari potest: Sequutus enim Græca DIOSCORIDIS exemplaria videtur, quæ selectissima habentur, in quibus post Betoniam caput de BRITANNICA ponitur: Atque inderursus de Betonica fit mentio, tanquam BRITANNICA Betonice spec-

H

cies,

Tragus
quid de
Britannica
sentiat.

Gesner.
hist. Plant.
folia mihi
41. & lib.
de stirpib.
hortor.
German
Antonius
Musa Im-
perat. Au-
gusti Me-
dicus à
Trago
citatur: sed
quam
rectè, vide-
at ipse.

Lib. 2.
cap. 20.

Error Do-
donæi.

Laudatur
Matthio-
lus.

Dodonæ.
parte 4.
cap. 16.
editione 2.
Leidenſi
ann. 1608.
excusa.

Osedo
Marcelli
quid.

cies, & Betonica BRITANNICA vocatur. Sic Betonice varia nomina, quæ apud nonnullos Autores obvia sunt, ponit REMBERTUS DODONÆUS. Neque enim illius est nominum cenſorem agere, aut de Etymologiis diſputare: Quippe hoc Grammaticis & præſertim Criticis relinquendum eſt. De-
prehenſum autem poſtea eſt, illud poſt BRITANNICAM de *Betonica* caput ſuppoſitum atque adulterinum eſſe: ut rectè aſſerit Andreas Matthiolus: Ideoque Dodonæus in tertiâ ſive poſtremâ de Herbis Commentariorum editione Antwerpianâ illud nomen prudentur omittit.

Verum in *Cochlearia* diſcriptione, quam prius *Telephium Vete-
rum* eſſe affirmaverat, quorundam magnæ potiùs Famæ, quàm ſcientiæ Medicorum opiniones ſequutus, ſuam ruriſus opinio-
nem mutat; eamque à quibuſdam quidem pro *Telephio* haberi,
interea tamen PLINII BRITANNICAM videri dicit. Ut cujus decoctum ex aquâ ſuperfluis humoribus, putridiſque
oris ulceribus collutione adverſetur, præclariffimum quoque
medicamentum privatim contra Stomacacen exiſtit: Verba
namque illius hæc ſunt.

„Het is een ſonderlinge Medicijne tegen de Schorbuik, dat
„van PLINIUS Stomacacce, ende van den ouden MAR-
„CELLUS Osedo genaamt is.

„Quia, inquit, ferè in Friſia & Hollandia uſus ejus magno
„ſucceſſu contra ea mala hodie receptus probatur. Haçtenus
„ille, experientiam communem ſequutus, quæ infallibilis viâ
„vulgo diſcendi atque docendi habetur, juxta illud *αἰσθη δίδα-*
„*σκαλία ἡ πείρα*, optimus magiſter experientia.

„Angli verò maritimis commerciis dediti, & nautæ potiffi-
„mum Stomacace affliguntur, ſive id fit Cervifiæ potu ex pa-
„luſtribus aquis coctæ, ſive ex Aëris putredine, cœlique nebu-
„lis, aut vaporibus, hujus noſtri Inſtituti explicare non eſt:
„Varia namque in utramque partem argumenta ſunt. Illud
„itaque nonnulli mihi retulerunt, nullum contra id mali genus
„præſentius exhiberi poſſe remedium, quàm quod ex Coch-
„leariis paratur. Idcirco Cochleariam Schorbeygras vocant:
„Hæc mihi certè Doctiſſimi Angli atque ſpectatiſſimæ fidei
„homines narrarunt: Etsi Herbam hanc in Friſia noſtra aliis-
„que locis plurimis Lepel-kruid ſive Lepel-blad à foliorum
fimi-

Lapathum Hortense.

„similitudine vocent: Illo tamen remedio magnam scio mul-
 „tos in morbo Scelotyrbico ac Stomacacico utilitatem perce-
 „pisse: Decoctum namque ex lacte, vel lactis fero præbetur.
 „Equidem ejus usum ex vino aliis exhibitionis modis longè
 „anteponerem. Ita Eximius Medicus REMBERTUS DO-
 DONÆUS optimè profecto de re Herbariâ meritis *Cochlea-*
riam non esse BRITANNICAM editione libri sui se-
 cundâ facilè declarat, tametsi à nonnullis pro BRITANNICA
 habeatur. Verum etiam editione eâdem ac postremâ, non
Behen Rubrum, neque *Telephium*, aut *Limonium* esse expressè
 narrat.

Dodonæi
 de
 Britannica
 sententiâ.

Porro, protrahendos quoque in Lucem hoc loco æquum ju-
 dico Viros de re Botanicâ benè meritos nec non in arte Medicâ
 exercitatissimos, PETRUM scilicet PENAM, & MAT-
 THIAM LOBELIUM, qui libro Adversariorum folio cen-
 tesimo & vigesimo de BRITANNICA agentes hæc Poste-
 ritati tradiderunt.

Pet. Pena,
 & Matth.
 Lob. de
 Stirp. Ad-
 versar.
 fol. 120.

„Primum intuenti utramvis Bistortam, videntur illæ è Ru-
 „micum Sylvestrium familiâ, quare & de Dioscoridis folio-
 „rumque comparatione BRITANNICA judicata fuit.
 „Sed majoris multò commendationis Antiquorum Pliniique
 „elogio BRITANNICA olim fuit, quàm hodie sit ex-
 „ploratæ notitiæ. Factum quippè videtur negligentiusculâ
 „recensione, fortè & unâ immutatâ voculâ, aut fanè labeculâ in
 „radice exprimendâ, quod usu venit nostra & avorum memo-
 „ria, ut quam perditam aut ignotam duceremus, usu tritam
 „quotidiano, nomine sub alio invulgatam familiarem admo-
 „dum habeamus.

„Quare qui Bistortam nolunt, propter radicem λεπην, id
 „est, tenuem memoratam, neque nihil penitus dicunt: Ne-
 „que tamen tantum incommodum adducunt, ut cum cætera
 „omnia exquisitè ei faveant tum figuræ, tum virium signa:
 „Cum ipsi nihil æquè commodum, nedum melius efferant, sit
 „illis illicò credendum: Totum quippe disceptationis mo-
 „mentum in radice vertitur: Alioqui Rumici agresti adeò est
 „similis facie, ut non pauci Rumicem dictitent. μελάντερος
 „κασιπέρος si vellicant, in Græculâ notione trita calligant:
 „Saturiora quippè & quasi purpura nigricante, ut in Violâ,
 H 2 quam

Eorum de
 Britannica
 opinio.

„quam *μελαιναν* vocant, Dioscorides nempe, Martia esse folia
 „interiora innuit *δασύτερον* non pilosiora, neque enim de pilo-
 „sis hic comparatio est, neque notio ea commoda hic est, sed
 „rigidiora, hirta, & firmiora. *βραχύν*, id est, brevem, sanè vi-
 „dere licet etiam cum Lapatho, aut minoribus collata. *λεπύν*,
 „tenuem sanè, ut non lubet, ita invitus dico, fortè quod verif-
 „simum est: Aut illum minoris Bistortæ radicem intellexisse,
 „quæ non admodum crassâ est, aut quempiam amanuensem,
 „qui brevem radicem legisset, tenuem à crasso mutasse *παχύν*
 „in *λεπύν*, nempe rei ignarus, ratus id aptius congruere,
 „quia quæ sunt breves radices ut plurimum sunt tenues: Ta-
 „met si ipsis etiam Autoribus eadem excidere possunt errata le-
 „viuscula, humanæ Minervæ.

„Ut ut sit, usus & fructus Bistortæ nequit extorqueri illis,
 „quos viginti annos, eoque plus torfit BRITANNICÆ fe-
 „dula disquisitio: Qui sciunt iisdem planè viribus, & longè
 „pluribus, quàm quot attribuerit Dioscorides BRITANNI-
 „CÆ, pollere. Quarum expansio retinet nos in eadem senten-
 „tiâ eò lubentius, quod nullam planè videamus, quæ æquè
 „congruat.

Hæc illi in differentiis atque Plantarum viribus investigandis
 seduli aliàs & Viri valdè Docti, verum in hâc opinione fucatâ
 minùs exercitati, dum pro Veterum BRITANNICA species
 Bistortæ universas, nec non easdem in iis virtutes, imo & majores
 agnoscunt. Verum si hanc cum radice oculis unquam per-
 spexissent, vel ejus folia attente considerassent, aut insignes
 ejus facultates usu comprobassent, lubenti animo ab omni Bi-
 stortæ & effigie admodum diversam, & qualitate multò effica-
 ciorẽ existere expansis buccis publice protulissent.

Præterea, ne quidem assequi possum cogitatione minimâ,
 Virum illum scientissimum CAROLUM CLUSIUM rei
 Herbariæ Peritissimum Libro suo rariorum Plantarum quarto
 capite quadragesimo sexto, cum cæteris errantem, suâ in opi-
 nione deceptum, pro BRITANNICA Bistortam exclamasse.
 In quâ sententiâ & fallitur Nobilissimus FABIVS COLUMNA,
 quondam Parentis mei per Italiam peregrinantis, Romæ præ-
 fertim, atque Neapoli fautor singularis, ut patet ex ejus Plan-
 tarum Historiâ.

Car. Clusii
error.

Fab. Co-
lum. ali-
quot hist.
fol. 45.

Quare

Quare verissime in DIOSCORIDEM scripsit insignis Vir
JANUS CORNARIUS Zuiccaniensis Medicus: BRITANNICAM, scilicet, non Officina, nec Herbarii novère, nisi quod quidem
de Bistoriâ appellata conjectant.

Cornarius.
quid de
Britan-
nica.

Sed par erit, ut GUILJELMUM CAMBDENUM in
Chrorographica descriptione BRITANNICÆ hunc in mo-
dum differentiam audiamus.

Guiljel.
Cambden.
descript.
Choro-
graph.

Infra Greenvicum, Tamesis divulsis aggeribus, quàm plurima Terræ ju-
gera oppressit, quò cum annos complusculos, nonnulli immensis sumptibus
luctati vix molibus agendis, adjacentes agros, contra irruentes undas tueri
possunt. Provenit hic copiosè Cochlearia, nostris Scuruygrasse, quam Me-
dicorum nonnulli PLINII BRITANNICAM esse volunt, quo
nomine ego illius jam memini. Hæc ille.

Sed fallitur & hic, BRITANNICAM scilicet Cochleariam
essè stolidè existimando.

Porro, HADRIANUS JUNIUS, Vir laude dignus, non
solum in Nomenclatore suo capite vicesimo quinto BRITAN-
NICÆ meminit, verum etiam in Bataviæ Historiâ hoc modo
scribit.

Hadrian.
Jun. in
Nomen-
clat. fol.
149. Item
in Bataviæ
Hist. c. 15.

„ Sed quid immoror in fecundissimi argumenti materiâ di-
„ sertus, quin transitum paro ad peculiariora nostræ regionis pro-
„ pria, BRITANNICAM Herbam, ob singulares virtutes
„ transplantari jam cœptam & veluti mangonio corrumpi cœ-
„ lumque mutare &c. Hollandiæ itaque peculiari dono Natu-
„ ra dedit proventum lætum BRITANNICÆ Herbæ, quam
„ præsentanei remedii vim præbere in proffigandâ Scelotyrbe
„ & Stomacacce, vitiis STRABONE & PLINIO notis,
„ experiuntur cum incolis exteri quoque; quibus malis den-
„ tes labuntur, genuum compages solvitur, artus invalidi fiunt,
„ gingivæ putrescunt, color genuinus ac vividus in facie dispe-
„ rit, livescunt crura, ac in tumorem laxum abeunt, quam
„ Herbam confues Oceano Populos Britannia ex adverso sitæ
„ velut propinquæ dicavisse nominis originem, PLINIUS au-
„ tumat, lapsus (ni fallor) linguæ imperitiâ, quando Herbæ no-
„ men dedisse Cespites videntur, quibus aggeres vallare adver-
„ sus Maris impetum, atque munire MAJORES nostri docue-
„ runt: In quibus copiosè nec alibi temere provenire solet,
„ quos patrio vocabulo Brittas nuncupamus, in quibus natali-

„bus præsentiorē longè efficaciorēque Herbae succique
 „potentiā quotidiana commonstrat experientia. Vulgus
 „Rhizotomorum & Herbariorum Cochleariam à specie no-
 „minasse videtur, quod in foliis oblongis & nigricantibus ex-
 „tremitas in Cochlearis formam rotundetur. Huic à liberan-
 „dis malo dentibus, quasi Vritandiae nominis originem asserit
 „GOROPIUS noster, fingendis Etymis dexterrimus. Hæc
 ille.

Verum Viri hujus Egregii pace dictum volo, eum nempe in
 eodem cum prædictis omnibus errore versari, *Cochleariam* BRI-
 TANNICAM esse, suamque à Brittis, quas Cespites stolidè
 vocat originem, traxisse Leviter statuendo.

Cæterum in Etymologico Græco-Latino JOHANNES
 quoque FUNGERUS hæc verba in medium adducens, hic
 audiendus erit.

Johan.
 Fungerus
 in Etymo-
 log. Græc.-
 Latino.

„BRITANNICA Herba, Germanis Inferioribus sive
 „Belgis communi quorundam opinione Lepel-bladen (etsi
 „non pauci in controversiam vocent) imprimis conducens ad
 „profligandam Scelotyrben & Stomacacen, trahere videtur o-
 „rigenem nominis ab Insulâ Britanniae, ex quâ in Hollandiam,
 „Zelandiam, Frisiam, & circumjacentia loca delata Lætum
 „proventum facit. Ita visum multis Legentibus PLINII
 „vestigia. Lapsus tamen hic, PLINIUS scilicet, Junio vide-
 „tur imperitiâ linguæ, qui propterea originem vocabuli de-
 „dicat Cespitibus, quos patrio vocabulo Brittas vocant, &
 „quibus etiam aggerum moles vallant, adversus impetum
 „Maris.

Hæc ille in Batavia Vir equidem doctus & naris, quod ajunt
 emunctæ.

„Verum enim verò PLINIUM hic sequi malo, quàm
 „JUNIUM, cum haud insolens sit Herbis à solo natali nomi-
 „na & cognomina imponi.

„Tale Rha Ponticum, Absinthium Ponticum, Conyza Me-
 „dica, Celtica Nardus, Petroselinum Macedonicum & Tha-
 „marindus Indicarum Palmularum fructus, ne quid amplius
 „addam in re certâ & omnibus notâ. Accedit quod nos Frisii,
 „quorum lingua haud multum discrepat ab eâ, quæ Batavis
 „vernacula est, non Cespites, aut Cespitum frustra vocemus

Brie-

„Brieten, aggeresque non iis, sed prælongis & crassioribus fructis ligonum operâ detritis & Terræ ablatis (Soden nostrates vocant) muniamus. Ut Vir Magnus in aliquid novi comminiscendo leviter hic cespitasse videatur mihi. Hæc ille.

Qui, quasi uno saltu duos apros leviter cepisset, alterum jactando sub recti specie perstringit, ipse verò majoris ignorantia revere reus facili negotio cernitur: BRITANNICAM enim non solum *Cochleariam*, verum etiam ab Insulâ Britannia denominatam, indeque in HOLLANDIAM primò delatam fuisse, audacter confirmat: Quod tamen contrarium inferiùs clarè ac perspicuè satis docebitur.

Nec verisimile est, ROMANOS Herbam in BELGIO primò, non verò in Britannia repertam, quæ sui juris, nec eo tempore Populo Romano subiecta fuit, ut suis in PLINIUM castigationibus scribit HERMOLAUS, alienæ Gentis nomine quamvis confinis, appellare voluisse: Hoc enim ambitu Herbas quas invenire suis adoptandi nominibus semper laboravit Antiquitas: Cur ergo hanc Britannia tribuerent, quam FRISIA Romanis demonstravit? Quare & hic fumum qui nobis vendere conatur, fumo periat.

Clarissimus verò MATTHÆUS SYLVATICUS, de re Medicâ præclare meritis, de BRITANNICA capite centesimo quarto *Pandectarum* opere admodum scitè hunc in modum scripsit.

BRITANNICA Herba est, folia habens *Lapathio Agresti* similia, sed paulo nigriora, lanosa, gustu stiptica. Hastam verò habet longam, radicem parvam & tenuem. Folia ejus exiccantur. Succus ejus collectus in sole ponitur & siccat, est illi virtus stiptica. Ejus succus in sole siccatus vulneribus prodest vel cancris oris & faucium cum vino, & his qui ptisim incurrunt. Quidam *Lapathum* esse acutum dictum. Hæc ille.

Porro in sanitatis Hortulo, qui vulgò ARNOLDO de VILLANOVA magno sanè Medico ascribitur, fit etiam admodum elegans BRITANNICÆ mentio: Quisnam sit AUTOR, non multum laboro, sic enim BRITANNICAM describit.

BRITANNICA est, inquit, Herba folia habens *Lapatho Agresti* similia, paulo tamen nigriora, gustu stiptica. Hastam habet longam, radicem non parvam nec tenuem. Folia ejus exiccantur: Succus ejus colle-

Hermol.
Barbar.
sol. mihi
315.

Matth.
Sylvat.
cap. 104.

Sanit.
Hortul.
Arnoldo
de Villanova
adscript.

Tractatu
de Herbis.
cap. 76.

collectus in sole ponitur. ut succetur: *Styptica* virtutis est: Prodest vulneribus: Oris cancris & faucium cum vino, iisque qui *Pthysim* incurrunt; quidam dicunt quod *Lapathum* sit acutum. Hactenus ille.

Verum in eodem adhuc libro legitur, *BRIO* hoc est *BRITANNICA*: Et hujus tamen nomine Herba, quæ vel *Lepidium* vel *Draba* dubio procul est, describitur. Quod propterea fieri credo, quia ab effectu (quem eundem cum verâ *BRITANNICA*, aut consimili habet) nomen sæpissimè ac aptissimè Herbis imprimitur: Sin ab effectu, jam ut dixi *Cochleariam* ab Anglis vocari *Schorbygras*. Neque verò dissimilis est facultatis *Lepidium*, *Cochlearia*, *Draba*, *Iberis*, *Thlaspi*, & *Commune Nasturtium*; quæ propter manifestum calorem vitiosa incidunt, valde humida, & marcida digerunt, propter acredinem, vel falsedinem putredini resistunt, absterguntque, nec non infarcta expurgant. Unde his *Scelotyrbicis* malis nonnunquam utiliter remedio sunt.

Postea in eodem Libro alia Herba *Bristoris* vocatur, quodque *BRITANNICA* sit, dicitur; quæ etiam ab effectu denominatio recta est, sed malè res accipitur; Credo etiam scriptum fuisse *Brist*; & postea, oris vitia sanat: Inde Imperitiores *Brist* & oris junxerunt, feceruntque *Bristoris*: Interea *Brist* & *BRITANNICA* hæc oris ulcera sanare dicitur: Interim sub *Bristoris* nomine aliquam *Consolidæ* speciem describi multi autumant, quæ plurimum vulsis, ruptis, fractis, ulceratis, putridisque, nec non similibus prodest: Quùm propter insignes rupta, vulsa, ac ulcerata sanandi facultates ipsa *BRITANNICA* merito *Consolidæ* nominibus condecorari possit. Verum de his satis.

Britannica
consolidæ
speciebus
annumera-
nda.

Præterea non contemnendæ Doctissimi Medici *JOANNIS WIERI* Lucubrationes Salivam adeò mihi movent, ut pauca ex iis huc transferre cogar, quibus sententiam suam declarat.

Wierus
æstimatur.

Iam verò, inquit, neque *Cochleariam* esse eandem cum *PLINII BRITANNICA* Plantam, ut nonnullis placet, hinc præter cetera demonstratur, quod sit altera à *DIOSCORIDIS BRITANNICA*, quæ sylvestris *Lapathi* sortitur folia, sed nigriora, pilosiora, & gustu astringentia. *Cochlearia* autem rotunda, viridiora, Asaro similia, levia, minimè hirsuta, ut nec ullo modo astringentia. Urinam etenim promovet; proinde etiam *Angina* nullatenus conducit, veluti illa, ut *PLINIUS* vult.

vult. BRITANNICA item habet caulem, Cochlearia verò pediculos cum singulis foliis ab unâ radice multos, quæ etiam hic ad Spithami longitudinem tendit, illius brevis est. Hæc ille.

Ex quibus Virum hunc Clarissimum BRITANNICAM non cognovisse satis abundè patet. Profert enim, Cochlearia radicem ad Spithami longitudinem tendere, BRITANNICÆ verò brevem esse. Verum hanc Doctissimi WIERI hallucinationem, quæ mox sequetur, vera BRITANNICÆ nostræ demonstratio facilè coarguet.

Huic merito JACOBUM DALECHAMPIMUM æquiparari possè statuo, qui libro Historiæ Plantarum, nono capite verò sexagesimo sexto ineptam planè BRITANNICÆ loco Plantam omnium oculis exhibet, atque in descriptione radicem fibrosam, plurimos caules, valde nodosos, ac ad unius tantummodo pedis altitudinem ascendentes; folia verò longa, angusta, & hirsuta, nec non Flores planè luteos, Calendulæ persimiles, tandemque per Aëre evolantes BRITANNICAM proferre narrat.

Jacob.
Dale-
champ.
lib. histor.
Plantar. 9.
cap. 66.

Hunc in omnibus imprudenter sequutus GUILIELMUS ROUILLIUS Vir aliàs laude dignus eandem libro suo Historiæ Plantarum nono BRITANNICÆ figuram omnibus proponens, eandemque legitimam esse ac veram Dalechampii BRITANNICAM, ante Victoriæ plenæ buccis Triumphum canens, tutè contendit. Verum Viros hosce Doctissimos aliàs, nunquam tamen BRITANNICAM veram aut vidisse, vel cognovisse ipsa sequens BRITANNICÆ ostendet descriptio.

Guiliel.
Rouillius
lib. hist.
Plantar.
nono.

Sed venio tandem ad obscurorum MEDICORUM opiniones, inter quos hodie non pauci sunt, qui Cæpeam, & Herbam vulgò Beabungam dictam putant esse BRITANNICAM, quam Doctiores hodierni Anagallidem Aquaticam vocant.

Error multorum de Britannica

Hujus fuit sententiæ GUILIELMUS TURNERUS, qui anno millesimo quingentesimo & quadagesimo inclarescere cæpit, quum ex Anglia profugus in Frisiam Orientalem Nordæ curam familiæ gerens, Medicam olim praxim feliciter exerceret. Verum postea sententiam suam Libro de Herbarum naturâ mutavit, Cochleariam BRITANNICAM esse dicens.

Guiliel.
Turneri de
Britann.
sententia.

Regnerus Prædinius Vir sanè Egregius ac conterraneus meus

Regnerus
Prædinius
in profertur.

in Græcis litteris plurimum versatus, *Cepæam* contra Scorbustum laudare solitus fuit. BRITANNICAM tamen non esse vidit, ut cui formâ viribusque nullo modo responderet.

Non defunt qui *Veronicam* BRITANNICAM esse arbitrantur, nominis quâdam similitudine decepti, sicut qui *Betoniam* pro BRITANNICA extrudunt.

Non omitto AROMATORIOS, quorum opera, peritia & Laus in Herbis & Simplium cognitione ac usu insignis est: Ut qui multarum Herbarum nomina, cognitionem & usum in integrum restituerunt.

Pharmaco-
polæ
laudantur.

Admiror nonnullos, qui his Viris tam diligentibus & quasi rei Medicæ conservatoribus negotium faciunt, & maledictis incessunt: Si consentire, obblandiri his, aut palpum obtrudere nolunt, non utique convitiis ad iram provocandos esse judico. Rectè faciunt meo iudicio AROMATARIJ, quod multis sua nomina Herbis indidère: Ne scilicet scioli & imperiti artem Medicam exerceant, ignorantia ab Aromatariis convicti, nullius vitæ injuriam inferre audebunt, quin potius aliò secedent, aut artem postponent: Adde huc quod MAGISTRATUS pluribus Reipublicæ curis sæpius distractus huic parti parum vacare potest. Itaque Aromatarii hoc Reipublicæ officium præstant, nec non simul promptuarium paratissimum omnis generis remediorum contra ingruentes morborum necessitates habent: Aut igitur MEDICUS praxim exercitaturus suam habeat medicam officinam ex HIPPOCRATIS DIVI præscripto, aut artis peritus Aromatariorum beneficio contentus sit, illudque EPICHARMI meminerit: *νῆφε κὲ μὲμνης ἀπὸ τῶν ἀρ-
τῶν ἐξ τῶν τῶν φρενῶν.* *Sis sobrius & diffidere memento, hi sunt ar-
ticuli vel nervi animi.*

Fiet huic alioqui quod Medico Doctissimo BERNARDO DESSENIO CRONEBURGIO quondam Groningæ accidit, & quod multi alii non sine Famæ, rerumque suarum jacturâ didicere.

Si Circulatores, Seplasiarii, & Sacchararii narthecia sua magno mortalium commodo, & summâ cum laude usibus invehunt, & tanquam Chironii Deorum hominumque *Nepenthes* prostituunt. Si Jatraliptæ in foris sua magno applausu remedia propo-

proponant, & dividant. Si Rhizotomos olim fuisse honorabiles, ut HIPPOCRATES satis ostendit; cur non honorificam AROMATARIORUM mentionem facimus? qui cum illis de Palma contendunt. Hic Groningæ profectò crepitans Betula, & mucronatum os, tum copiae Sturiacæ cornu, ac sponsus Penelopes certatim medicamenta conficiunt, ipsamque artem ne intereat suis egregiè potionibus refocillant: Prudentes in hoc uno nimium sunt, quod dum BRITANNICAM non cognoscunt, hujus loco sumptuosas confectiones arroganter obtrudant. Æquum esse quemque ad quæstum suum callidum jubet PLAUTUS. Si qui ambitiosiores existunt, ac de BRITANNICA nonnunquam somniant, illis, quod Rhinocerotis nasum habeant, objiciatur.

Non tamen desunt convitiis infracti, qui *Consolida* speciem *Buglam* dictam BRITANNICÆ loco ostendunt. Alii *Symphytum*. Alii *Nasturtium Aquaticum*. Alii *Sanicula speciem*. Alii *Prunellam*. Alii *Pulmonariam*. Alii *Pyrolam*. Alii *Linguam Cervinam*. Alii *Limonium*. Alii *Trifolium*. Alii verò *Persicariam* esse firmiter existimant, ut apud plurimos legitur. Nam Herbarum experimenta ægrotantium periculo facere à priscis temporibus huc usque usitatum & triviale fuit, deinde convenientia atque varia imponere vocabula artis est.

Sed horum omnium sententias risu verè dignas meritò rejicit, nec suam profert, præclare eruditionis atque Scientiæ Vir JOANNES BODÆUS à STAPEL egregiis suis in THEOPHRASTUM Commentariis.

Nec satis mirari possum, quod CASPARUS, & JOANNES BAUHINUS, nec non JOHANNES HENRICUS CHERLERUS, Viri certè de re Botanicâ præclare meriti & Doctissimi, BRITANNICAM non cognoverint, ac pro *Bistorta* aliorum errata sequentes Tomo tertio partis secundæ libro trigesimo primo capite verò, vicesimo quinto habuerint: Quùm tot Autores evolverint, ac perspexerint, atque continuis lucubrationibus tam ingens, nec non mirandum imò planè obstupefendum tot Plantarum opus, *Theatrum* scilicet *Botanicum* tribus Voluminibus comprehensum conscripserint. Sed me admirationis vis non occupat, in illis *Helvetia* locis, in quibus illis Medicorum Heroës vixere, BRITANNICAM

De Britannica multorum ignorantia.

Joan. Bodæus à Stapel fol. 676. Caspar. & Joan. Bauhin. ac Henr. Cherler. citantur.

inveniri veram fortè non potuisse, quùm nusquam gentium (quod sciam) nisi in paludosis FRISIÆ, TRANSISALANIÆ, GELDRIÆ, atque HOLLANDIÆ nostræ proveniat.

CAP. VII.

Chirurgi Medicis antiquiores. Quale Privilegium Medicis ab AUGUSTO concessum. Jatraptarum audacia, atque ignorantia. Mirandum exemplum. Quorundam superbia. Tristia ac deploranda in medium adducuntur. D. HIERONYMI atque GALENI querela. Herbarum Inventores quibus olim honoribus afficiebantur.

Quid fuis de BRITANNICA scriptis promulgarunt tam Veteres, quam Neoterici Autores, audivimus. Jam autem ad CÆSARIS munificentiam, Circumforaneorum inscitiam, nec non invidorum malevolentiam propere videor.

Prius tamen ad CHIRURGOS magnis HEROÏBUS quondam amicissimos vigilanter trāseō, & qui prius in Rempublicam Romanam, quàm MEDICI admissi sunt, stipendiaque meruere.

Verum enim verò anno præcedente Salvatoris incunabula decimo sexto, vel ut alii paulo serius, Urbis verò conditæ septingentesimo trigesimo quinto (quùm ex distillationibus jecino-
Joann. Lud. Gotfrid. lib. 4. no-
Dion Cass. lib. 53. re vitiato periculose laboraret OCTAVIUS Imperator
Joan. Xiphilinus &c. AUGUSTUS, atque jamjam ad desperationem redactus, per
Sæton. Tranq. in vita Augusti. frigida tamen medicamenta, calidis auxilium negantibus, ab
Privilegium Medicorum. ANTONIO MUSA Medico eximio pristinae valetudini restitutus, à Cæsare, totoque Senatu Romano benignè, magnisque donis ac muneribus exceptus fuit, inque tanti Medici æternam gloriam statuam ære in unum collato juxta ÆSCULAPII signum SÆTONIO teste erexit, ipsique aureum anulum gestandi privilegium, omnibusque deinde cæteris Medicinæ Docto-

Lapathum vulgare Album Folio subrotundo.

68

Doctoribus propter eum munificentissimè concessit) majores habiti fuere.

Ex his hoc mihi ævo notus & familiaris fuit quidam è Chirurgorum numero JACOBUS RENEMANNUS, Vir singularis experientiæ in Chirurgiâ, ulcerumque curatione Reipublicæ Groningensi fideliter dum viveret inserviendi, qui *Artemisia* speciem quandam, quam nonnulli *Herbam Sancti Jacobi* (non tamen satis commodè meo judicio) vocant, BRITANNICAM esse putavit: Illâ tamen raro nisi in externis contra stigmata, & ulcera usus fuit, expertissimum alioqui Scorbuti curandi remedium habuit, cujus adhuc infra mentionem fortè facturus sum.

Sed quàm multi sunt, qui vix à limine Chirurgiam salutaverunt, mox tamen ex schedulis in aromatariâ officinâ inventis, aut aliundè surreptis Morbum Gallicum curandi artem profiteri audent. Nec rarò contingit, quod usu Decocti Ligni Guajaci nonnullos occultis morborum calamitatibus liberent, quorum tamen morborum curam nihilominus professi causas & remedia ignorant. Itaque verba sua latius extendunt, & eodem remedio Scelotyrbicos affectus curare nituntur; rem suspiciunt similem, ac si quis uno calipodio omnes calceare profiteatur.

Certè methodi saluberrimæ ignari, medendi rationem Morbo Gallico laborantibus, eandem ac Scelotyrbicus curandis existimant; cum longè diversa sit ratio.

Ficta Benigne LECTOR non refero, verum ea, quæ mihi exploratissima sunt. Nam quæ deploranda mala tales surreptitii & larvati Curatores sæpius commiserint, & quàm multis hic Groningæ, variisque in locis necem inutelerint, hic commemorare supersedeo. Peritiores verò quidam ex Medicorum ordine quæstus causâ connivent, & ut messis eò sit fertilior, tales in plurimorum exitium exercere patiuntur.

MONSPESSULANENSES tamen in deprehenso curiosè animadvertunt: Asino enim impositos, convitiis, flagris, lapidibus, baculis, projectuque molossorum quæ morfu civitate quàm citissimè expellunt. Vulgò haud ineptè fertur, *Ne ultra crepidam sutor*. Externarum enim rerum jactura minor ac tolerabilior existit, ut & corporis detrimenta animæ malis sunt leviora; omnibus

Deploran-
da nar-
rantur.

Contra
circum-
foraneos
aliosque.

Inaudi-
tum exem-
plum.

bus tamen malis quantum licet validè resistendum est.

Quare meritò coërcendi sunt DEÆ MEDITRINÆ temerarii cultores, nec in ullam Rempublicam admittendi, ne quibus carere possumus, corporis & fortunarum omnium incommodis affligamur: Quod si unusquisque suorum saltem negotiorum diligenter esset inspector minus laboraremus: ut is quondam Enchusæ articulo proculdubio Nemesis Karulinæ trigésimo quinto eruditus, qui uxore dubiâ, an prægnans esset necne, ejus ventrem denudatum Telescopii beneficio eminus prospiciendo, & cominis lynceis oculis aspiciendo, prægnantiæ infallibilia agnoscere poterat indicia.

Verum quemadmodum hic vitam suam praxeos alicujus ignaro temerè committit: Ita alter Medicinam dispari conditione temerè adhibet. Nam uni quæstus est, ut ut cadat res: Alteri præsens semper damnum. Etsi hominum plurimi adeò creduli, ac sensibus destituti reperiantur, ut verborum aucupio facile sese illaqueari sinant: Christiani tamen pectoris non est pro pane lapidem, & pro pisce serpentem tradere petenti: Quod facere omnes videntur, quicumque vel rudes praxeos Medicinæ incognitæ facultates, vel Herbas ægris contrarias offere non verentur.

Ad univer-
sos sincera
admoni-
tio.
Persii
dictum.

Itaque meminerint quæso & illi rerum earum ignari illud quoque PERSII. *Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.*

Sed nonnullos adeò impudentes existere scio, ut nec præceptis, nec legibus coërceantur, vixque poenis reprimantur; & quod juxta proverbium, *ἄγαντος ἢ ἀμαθία*, *audax ignorantia est.*

Quamobrem quod mei est officii, non omitam, unusquisque ergo ejusmodi personatos *Clinicos*, in multorum perniciem fatuorum præsertim natos, à se longè removeat, qui in Medicâ praxi cristam semper erigentes, illudque, cæteros calumniis clam prosequendo, animo quotidie perpendentes plenis buccis exclamant: *Nos Poma natamus*: Quasi omnia sciant, imo scire velint, quum nullam revera experientiam, nisi ægrorum suorum deplorandâ pernitie edocti, possideant, neque etiam ab aliis Viris egregiis cum laude praxin exercentibus quicquam unquam boni viderint nec didicerint.

Satis malorum multa, propter originis nostræ peccata undique incumbunt: Ideoque incuriâ nostrâ, & humanâ insolentiâ

ea ut augeamus, nisi poenas amemus, opus non est. Lacum enim qui aperit, in eum plerumque incidit, & qui dolorem commovet, hunc in caput suum converti, nec non nequitiam proprium verticem aggravare sentit. Eleganter proinde canit HORATIUS.

*Navem agere ignarus navis timet, Abrotanum
agro, non audet nisi qui didicit dare. Quod
Medicorum est, Promittunt Medici. Tractant
fabrilia fabri.*

Contra tamen non solum olim, verum & hodierno hoc tempore fieri videmus, & qui ab omni Herbarum cognitione alienissimus est, de Herbis nihilominus quibuslibet, de BRITANNICA, de *Helleboro*, aliisque loqui, & Medicinam facere audet: Sicut rudis ille Circunforaneus, qui in Groningensis agri oppidulo, *den Dam* vulgò dicto, hospitem suum, quem stomachi infirmitate utpote ex nimia potatione contracta laborantem dato *Helleboro* mox interemit, captus quidem statim à Judice, verum solo ignorantiae titulo defensus, & dimissus, omnibus tamen *Ellebori* usum commendare, nec non propinare ausus fuit. Itaque sicut alibi de Poëtis HORATIUS:

Triste
exem-
plum.

Scribimus indocti doctique poemata passim.

DIVUS HIERONYMUS, in Bibliorum præfatione ad PAULINUM, de imperitissimo, scientiam Theologicam illotis quod ajunt manibus pedibusque suâ tempestate invadente, lamentatur.

S. Hiero-
nymus
citatur,

Imo GALENUS Medicorum omnium Princeps de impudentissimis Thessaliæ Medicis, fœrocissimis naturæ humanæ Tyrannis, plurimum ubique stomachatur: Ita nunquam hodie quorundam Jatråletarum, nec non sæculi nostri Chemicorum ac Medicorum quorundam, indomitam audaciam satis deplorare possumus; qui nullo discrimine incognita loco cognitorum habent; unde incertis casibus sine ratione reguntur, & plurimorum sanitatis sunt prædones. Verum de his satis, qui dum gloriosissimè sibi quævis arrogant, hætenus tamen veram BRITANNICAM non monstravêre. Quod ex enumeratis tot opinionibus nullius scientiæ aut solidæ experientiae.

rientiæ fulcris innitentibus palam est. Restat autem ut clarioris sententiæ explicationem ulterius prosequamur, quam multorum aliorum Medicorum, de Herbis plurima tradentium, ut, Nicolai Winckleri, Hieronymi Brunswicensis, Ottonis Bronsfelsii, Adami Loniceri, Valerii Cordi, Joannis Manardi, Antonii Musæ Brasavolæ, Nicolai Loniceni, Castoris Durantis, Tabernæmontani, Joachimi Camerarii, & similibus mentionem non fieri: Non tamen horum operam improbo. Id verò fieri, quia nihil de BRITANNICA scitu dignum prodiderunt, eamque planè ignorasse visi fuerunt, & quasi suâ investigatione dignatam non censuerunt. Idcirco illud, quod desideratur, nunc cum bono DEO supplere conabor, atque, ut meâ sententiâ ac demonstratione non parum gaudebunt, quicunque in manus sumpserint, atque hæc mea scripta perlegerint, efficiam.

Valer.
Cord. An
not. in
Dioscor.
lib. 3. c. 2.

Dubio procul non deerunt, qui operam meam tanquam frivolam, ac fastidio dignam damnabunt: Quæ nimirum levissima videatur, quod exigui momenti rem & unius solummodo Herbarum demonstrationem contineat: Præsertim quum intelligunt eam exhiberi Herbam, quæ pluribus in FRISIÆ nostræ, HOLLANDIÆ, GELDRIÆ, atque TRANSISALANIÆ locis abundè provenit, ac pedibus sæpè conculcatur.

Ad Zoilos.

Eam igitur cum pro verâ BRITANNICA proferri audiverint, ut nullius usus, nulliusque ponderis pluribus visam, ac ab optimis Rhizotomis, Herbarumque Clarissimis PROFESSORIBUS inter LAPATHI sylvestris speciem annumeratam haud parum admirabuntur. Nasutiores verò etiam *ἠξαδοξόν* (*inopinatum*) quid esse exclamabunt, nec à subsannatione abstinebunt.

Adagium.

Interea tamen sua lubens volentibus permitto lædora; Atque hoc maximè Græco moveor adagio *μαμῆσεται ἢ θάσσει ἢ μιμῆσεται*. *Citius quis reprehendet, quum imitabitur.* Quandoquidem Regium est DEI immortalis munus juvare mortales, quomodocunque licet, rerumque ignotarum, verumtamen utilium ac necessariarum usum docere.

Quâ de causâ Græci ac Latini Veteres Herbarum nomina partim Diis suis, partim summis & magnibus Regibus dedicavere: Imo statuas quoque ingentes nonnullis propter unius

Herbarum

Herbæ inventionem ac demonstrationem, ut plurimæ testantur historiæ, perenni orbis & seculorum memoriæ consecrarunt.

Herbarum invento-
ribus ho-
nos.

Si improbos etiam mercatores multi laudant, quoniam res ex orbe alieno peregrinas invehunt, quum tamen iis carere perfacile possumus; quanto magis laudandi sunt hi, qui res ignotas paratu faciles, & usu ad defectus humanos vehementer utiles, nec non necessarias, etiam domi natas in medium depromunt: Quorsum Indiam in medio æstimamus, & petitam è Mari Rubro medicinam haud periculoso ulceri applicamus, quum si sciremus pauperrimus etiam quisque domi suæ nata remedia coenet, pedibus terat, aut agris evulsa abjiciat? Quod ex Herba, quam hic ad vivum demonstro, satis apparet: Cujus cognitæ pretium inæstimabile dicent, facile scio; neque eam amplius more solito projicient. Habeo quoque ad manus quorum exemplo me defendam.

THEMISON enim de PLANTAGINE solâ etiam vulgari Herbâ integros commentarios edidit, & PYTHAGORAS Italicæ Philosophiæ Princeps unum *Scyllæ*, alterum *Brassicæ* librum destinavit. Quod & DEMOCRITUM, MARCUM CATONEM, nec non ævi ejusdem alios quibusdam de Plantis fecisse legitur. Quos postea secutus fuit C. VALGIUS Vir eruditione Clarissimus, qui de Herbis seorsum imperfecto tamen volumine DIVO AUGUSTO dicata plura quoque scribere tentavit, quamvis apud Latinos in eodem studii genere multum profecit POMPEJUS LENÆUS, magni POMPEI libertus ex promptuario MITHRIDATIS edoctus. MAGNUS enim Rex ille pro ingenii sui magnitudine materiæ peculiariter medicæ curiosus, ab ingenti hominum numero Imperio suo subiecto singula exquirens, illorum commentariorum scrinium, exemplaria, effectusque suis in arcanis à Romanis devictus reliquit, quibus vitæ non minus illa quàm Reipublicæ profuit Victoria.

Themison
de Planta-
gine &c.

Non mirum proinde, ut reliquos transeam Vitos Illustres, ne ultra decentiam verbosius rem prosequi videar, quod PYRRHUS CASTRIOTTA Civitatis Sancti Angeli Marchio de *Rhaphano*, sicut etiam ANDREAS VESALIUS de *Radice Chinâ* antea vix notâ, singuli singulos libros conscripserint atque ediderint.

Pyrrhus
Castriotta
de Rha-
phano.

Tanta est autem hujus studii vis, ut ei plurimarum præclarissimarumque Plantarum, nec non materiæ medicæ restitutionem, potissimum debeamus.

Sic FABRIANUS *Bacharim*, LUCAS CHINUS *alteram Messeli speciem*, GUILIELMUS RONDELETIUS *Eupatorium Mesueum*, AMARANTHUS Neapoli *Tithymallum arborescentem*, PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS *Oxyacantham*, alique alias pristino usui Herbas immortalitatem beneficio demereri studentes, restituerunt: Pro quibus magno sanè errore in Pharmacopærum officinis Herbis diversis utebantur.

Sic ego nunc in Lucem! rursus veram BRITANNICAM, diversis in Galliæ, Angliæ, Germaniæ, aliisque Terrarum Orbis patribus ante non paucos annos sedulo à me quamvis frustra quæsitam, memorabili Majorum exemplo ductus, erui.

Quamobrem eam nunc eo honore si digner, ut ei Commentariolum lucubrando destinem, haud, ut spero, Candidis & Veritatis Studiosis omnibus erit ingratum. Improbis, & garulis hominibus, bonorumque fucis, ac sinistris insidiatoribus, nec non Hostibus, Gigantum, Cerberique ossa perpetuò randa relinquo.

Placeat igitur hoc meum studium, munusque meum, quo charæ meæ Patriæ (cujus amori imputo, si quid in laudandâ juvandâque eâ profusior fortè existo) FRISIÆ olim usitatum ac adversus Endymicos morbos certissimum, naturale, sine omni fūco, idque vivum atque domesticum remedium trado.

CAPUT VIII.

BRITANNICÆ inventio quo modo facta. Plantago Aquatica à Themisone celebrata quæ. Plantarum cognitio quàm sit difficilis. Quo die BRITANNICA inventa. Moer, Broek, & Veen quid. Veneti, Vindelici, Vena, Venenum, Venus, & Venetia Urbs unde dicta. BRITANNICÆ Terræ Aquarum color, vitium, & emendatio.

Consideratis prædicti Capite accuratè contentis, ad BRITANNICÆ tandem inventionis modum, ejusdemque Terræ Naturam, atque Nominum derivationes, nec non Aquarum qualitates deveniendum puto.

Enim-vero prius mihi referendum hic esse existimo, quomodo ad BRITANNICÆ nostræ cognitionem pervenerim.

Quomodo Britannica sit inventa, ac cognita.

Est Herba, quam Seplafiorum vulgus *Barbam Sylvanam* (meo judicio malè) vocant, alii *Plantaginem Aquaticam*, quamque alii *Alisma* esse existimant.

Hanc Nobilis Matrona *Helprichia* Cnipensium Godensiumque Domina in Orientali Frisia mihi quondam summoperè contra Scelotyrbem, cognataque Symptomata commendabat, quo tempore Equestri ordinis Viro in pago Oldersummano per tempus aliquot commoranti, oculorum vitio Laboranti opitulabar; quem aspirante DIVINI NUMINIS gratiâ ab eo malo, & simul ab iliaco affectu, quo gravissimè affligebatur optimè brevi temporis spatio liberavi; atque inde per annos aliquot sequentes benè habuit.

Interea igitur Matrona illa verè Nobilis illic præsens inter alia narrando mihi profitebatur, suâ in jurisdictione acerbè, magnoque quasi contagio *Stomaccen*, *Scelotyrben*, & tibiærum maligna, vermiculosaque ulcera undique grassari, quæ vulgò *de Haarworm*, *de Vlegt* &c. vocant; contra quæ mala post plurima adhibita remedia, atque adeo Balnea naturalia, nec non artificialia tam humida quàm sicca, etiam quæ in furnis fiunt, frustra

omnia à se esse tentata assererat, ideoque illâ uti proposuisse, quam ab aliis sæpenumerò valdè commendatam, & inter alias Herbas contra vitia prædicta cæteris præferri audiverat. Proinde scilicet sicut prudentem, ingeniosam, atque Herbarum studio deditam mulierem decet, illius *PLANTAGINIS AQUATICÆ* plurimis in ægris jam se fecisse periculum palam profitebatur.

Sed dicam nunc, quod in foeminâ extremè ex *Scelotyrbe* decumbente, & propemodum macrasmo consumptâ illius *HERBÆ* vires experta fuerit : Exhibuerat autem Decoctum cum Aromatibus calidis, ut *Zedoariâ*, *Maro*, *Croco*, *Liquiritiæ* pulvere, & *Gentianæ* radice ex vino Hispanico per plurimos dies quantitate convenienti : Credibile est bonum eventum non defuisse, quin imo foeminam aliquam rectè fuisse curatam. Ipsam deinceps felicissimè in multis contra *STOMACACCEN* & *SCLOTYRBEM*, similiaque pathemata per empiricam figurationem hâc usam esse Herba. Quamobrem instabat, meque inopportuniùs nonnunquam urgebat, ut eâdem Herbâ in curanda *NOBILIS* illius prædicti sui consanguinei ægritudine uteretur ; utpote quem haud ineptè, propter certa quædam signa, etiam ex parte *Scelotyrbe* laborare conjiciebat.

Plantago
Aquatica
Major
examina-
tur.

His equidem haud temerè persuasus in ejusmodi curâ foeminæ non esse fidendum, *HERBÆ* illius descriptionem attentius considerare, viresque saporis gustu accuratius explorare cœpi.

Interim illam ceu quandam *ARTEMISIAM REGINAM* veram mihi demonstrasse *BRITANNICAM* sperabam, quam diuturnis molestiis in variis Terrarum partibus tam cultis, quàm incultis, neque ullibi in Hortis indefessus quærendo, invenire hætenus potueram ; tacitus itaque præ nimio gaudio exultabam, ut qui modo haud vulgarem thesaurum reperissem.

Magis namque unius *HERBÆ* utilis præsertim, quàm multarum pecuniarum inventionem delectatus semper fui, & adhuc sum ; ad quem sanè ipsam *DIVINA* benignitas artificii varietate, elegantia, & amœnitate hominem quoque reluctan-tem sæpius invitat.

Neque sanè parvum erat certum *FRISIÆ*, omnisque tractus

Ætus CIMBRICI Endymicorum morborum addidisse repentè.

Quamobrem Herba dictæ BRITANNICÆ Sylvanæ formam quam diligentissimè, eo ipso die Junio in mense omnibus suis numeris absolutam inspexi: Verum in paucis eam BRITANNICÆ descriptioni convenire animadverti, nec non in præcipuis eam discrepare facilè notavi. Quare ad ipsam experientiam me velle descendere, & infirmis ex Scelotyrbico malo decumbentibus decoctum aliquod exhibere lubens proposui: Idque tamen eo modo, ut etiamsi res non benè succederet, non tamen noxæ foret: Rursum nullum indubitatum, magnumque effectum, BRITANNICÆ peculiari-ter attributum expectans, quo certò affirmare liceret, Herbam hanc suâ antipathiâ illos curare morbos, & ne optato successu frustratus operam luderem, quænam illa esset HERBA, an vera ANTIQUORUM FRISIORUM BRITANNICA, non alia, & quibus prædita foret facultatibus, inquirere non destiti.

Optimè enim à VETERIBUS proditum esse, suâ Naturâ BRITANNICAM astringere, sciebam. PETRUM ANDREAM MATTHIOLUM præterea scribere, hanc quoque *Aquaticam Plantaginem* astringere: Deinde REMBERTUM DODONÆUM, GEORGIUM HANDSCIUM Pragensem Medicum haud contemnendum, aliosque plurimos eandem huic *Plantagini* facultatem attribuere, sicut & aliis *Plantaginis* speciebus, privatim verò Doctissimum notare DODONÆUM, hanc *Aquaticam* peculiare illud obtinere, quod Lib. 2. cap. 30. in add. scilicet applicata Hydropicorum tibiis folia ex ventre aquam in tibiis derivent, præsertim verò si viridia applicentur: Quâ de causâ, Herbam hanc modici caloris cujusdam esse participem, conjicitur; cujus nomine aquam, aut aquosos humores, humorumque ichores attrahere possit.

Folia namque *Betæ*, *Hederæ*, *Brassicæ*, *Plantaginis*, *Ebuli*, *Sambuci*, *Nicotianæ*, nec non LAPAH VULGARIS ex papulis, pustulis, factisque cauterio poris, & exulceratis Eresypelatibus apposita purulentiam ichorosamque materiam extrahunt. Unde omnibus illis calida quædam vis quamvis multæ frigidi-
tati immixta, sicut etiam ANAGALIDDI, attribuitur, quæ
K 3 eâdem

eâdem de causâ spicula extrahit, & vaporosas oculorum materias digêrit, ac lachrymantibus quoque oculis prodest.

Ego potius aquam detrahendi vim ex ventre in tibias *Flammula*, & *Clematidi alteri*, hujusque speciebus assignarem; utpote quarum hoc esse experimentum, non illius, faterer.

De plantagine Aquatica quorundam opinio.

Plin. lib. 20. cap. 8.

Fuchsi contra nonnullos sententia. cap. 12. de Alifinate sive Plantagine Aquaticâ.

Nonnulli verò hanc *Plantaginem Aquaticam* eam esse existimaverunt, quæ à *THEMISONE* tantoperè celebrata est, ut de eâ integrum librum conscripserit: De quâ re inter cætera testis *PLINIUS* capite libri vigesimi octavo hæc tradit sequentia.

Nascitur in humidis multo efficacior; vis ei mira in siccando densandoque corpore cauterii vicem obtinens; nulla res aquè sistit fluxiones quas Græci Rheumatismos vocant.

Ad hæc non parum *LEONARDI FUCHSII* me movet Autoritas, qui suo capite duodecimo varias hæc de Herbâ opiniones concepit, & contra aliorum sententiam, eam astringendi vi pollere, negat; id autem non sine ratione, quemadmodum alias latius demonstrabo.

Neque verò in hæc Herbâ insignem nigredinem, neque folia adeò obscurè virescentia, nec densa, neque adeò oblonga deprehendere possum, ut hinc propria descriptionis nota petita aliquid certitudinis ad manifestationem illius conferat, ut pro verâ *BRITANNICA* habenda sit.

Porro radicis nigredo exigua, forisque tantummodo obducitur, & quæ leni ablutione facilè separatur: Terræ potius in quâ crescit, aspersione vel tincturâ, quàm propriâ Naturâ contingit: Multis enim in locis hujus *Aquaticæ Plantaginis* radices non *LAPATHI* vel *BRITANNICÆ* modo crassas, verum planè fibrosas, intus & in superficie quoque albas omninò vidi; quùm alioqui semper sint albæ, ac Naturâ tenues & numerosæ: Ita breviter & manifestò deprehendi, quod longè & plurimum ab omnibus *LAPATHI* speciebus, quibus *BRITANNICA* assimilatur, absit prorsus quoque adstringens facultas in eâ desideratur; tantum igitur abest, ut ipso gustu nulla deprehendatur, nec ad putrescentia corrigenda idonea sit; ergo multo minus putrescentia sanare, nervos humiditate diffuentes vel resolutos, ut in *Scelotyrbicus* fit, atque laxa ossium ligamenta, ipsa etiam ossa putrida exsiccare, corroborare & consolidare valebit.

Hinc

Lapathum Vulgare *Rubrum retuso folio*

fol. 75.

Hinc firmissimè conclusi, hanc *Aquaticam Plantaginem*, scilicet *Majorem* nullo modo BRITANNICAM esse : Et si à Generosâ Godensi Dominâ mirum in modum contra Scelotypben & Schorbutum commendata haberetur, & apud multos BRITANNICÆ nomine, sicut & *Cochlearia* veniret.

Hiscæ tamen auspiciis faventibus, diversis in locis tam palustribus quàm FRISIIS maritimis omne Plantarum genus sedulo perscrutari aggressus sum, nullumque planè inexcussum omisi, nullis quoque sumptibus, vel laboribus gravatus fui, verum omne studium, omnemque operam adhibui, ut hanc BRITANNICAM Herbam in LUCEM rursus revocarem. Quod si idem & alii quoque facerent, non suæ tantum, verum & aliorum mortalium vitæ consulerent, deque posteris præclarè mererentur, atque hinc præterea FAMAM assequerentur æternam.

Siquidem ejusmodi beneficium posteris cum laude Autoribus perpetuò acceptum referrent. Hoc tamen mihi si non licuit, id saltem quod potui omni studio, atque industriâ præstare conatus fui ; juxta illud, *querite & invenietis, pulsate & aperietur vobis* : Rursum, *Vitulâ meâ nisi arassetis, non invenissetis* : Nec falsò joculari jactatur adagio, *Vaccas lac dare non propter cornua, verum illas mulgendas esse* : Scriptum enim est, *Perite & dabitur vobis*.

Matth. 5.

Jud. 14.

Quemadmodum è molli lecto veneranda non surgit scientia, verum assiduo labore parta triumphat : Sic HERBARUM cognitio, ut pluribus visum, non adeò facilis est : Eget labore, peregrinatione, diligenti inspectione, nec non plurimarum PLANTARUM collatione.

Quùm verò auspiciis res cepta malis benè cedere nescit : Verum felici quæ sunt omine facta juvant, neque rei Herbariæ delectatio ullum inquisitionis tædium sentit : Itaque non prius ab hoc incepto destiti, quàm cùm votis dexter eventus satisfecisset.

Cum enim viderem nostræ ætatis homines in iisdem, in quibus antiquæ, atque etiam in majoribus vitæ periculis versari, nobis tamen deesse veram illam, ac generosam VETERUM Frisiorum BRITANNICAM, quâ se à tot miserrimis cru-

Herbarum
cognitio
multo la-
bore ac-
quirenda.

cru-

cruciatibus expeditè liberarunt omnes olim Romani, CAJO JULIO CÆSARI, cæterisque ROMANORUM IMPERATORIBUS hisce in PATRIÆ locis militantes, ingenui; Studiosæ tamen intentioni fœlicem successum respondisse tandem paucis enarrabo.

Quo die
Britannica
fuit in-
venta.

Anno Salutis nostræ millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo ex paternâ meâ GRONINGENSIIUM Civitate ad febricitantis curam in pagum *Wester-broek* dictum, medium miliare Germanicum aut paulò plus ab Urbe Orientalem Cancrî Tropicum versus distantem vocatus, partim naviculâ, partim Andabatarum more eò profectus fui. Accidit postea eo ipso die, nono scilicet mensis JULII, quo hostem Urbi nostræ appropinquare ab omnibus nobis obviis rumor non falsus spargebatur, dum interim, ægro relicto, navigando varias in fossarum marginibus enatas Herbas in hortum meum transferendas perlustrarem, inter alias Herbam ex obscuro virore nigricantem quasi, & LAPATHO effigie non dissimilem, antea à me quidem sæpiùs visam, sed non suo in natali loco cum semine & adhuc quibusdam flosculus onustam, conspexi. Ideoque statim naviculum ad fossæ marginem appellare & Herbam ut penitus novam unâ cum radice quam studiosissimè evelli jussi, posteaque hanc valdè nigram esse radicem curiosè contemplavi, deinde egregiè lotam, suum tamen retinere maximè ex parte colorem sensi, digitosque nigredine quâdam inde tinctos fuisse deprehendi, à me quoque degustatam, incredibili astringitione præditam esse cognovi, ideoque hanc veram & legitimam Antiquorum Frisiorum esse BRITANNICAM non dubitavi.

Britannica
Victoria
nostræ
indicium.

Cum verò hostem paulò post eminus propius accedentem & à præmissò jam equitatu meum quasi latus prementem conspicerem, ne in illius manus devenirem, domum, varias mecum PLANTAS nihilominus deducens, illarumque foliis in proximæ VICTORIÆ Symbolum pileum exornans, properavi, atque ita trophæis quasi splendidus Urbem incolumis ingressus sum.

Est autem ager ille ex parte incultus, & palustris, ex parte verò planè cultus, & Terra nigra: Quæ vulgari idiomate *Moer* vocatur, unde nomen *Moeras* deducitur, quòd paludosam Terram

Terram profundam, vestigiorumque impatientem indicat, ille *Broek*: Unde pagus WESTER-BROEK nuncupatus est.

Utriusque nomina LATINI parum deflexa retinuerunt, ut MORINORUM & BRUCTERORUM. Qui *Bructeros* eos esse putant, quos nunc *Prussenos* vocamus, longè meo iudicio errant. Bructeri non sunt Prusseni.

Quod si Terra palustris quidem, verum humidior & altior variique coloris sit, tum VEN & VEEN appellatur.

Unde olim VENETI & HENETI denominationem suam sortiti, atque à Belgis, anno Urbis conditæ centesimo sexagesimo sexto, & sequentibus, in sinu Adriatico commigrantibus geniti sunt, atque inde, ut rectè STRABO narrat, suam originem referunt. Quinimò à *Venâ*, quod alibi ut *Viena* plenius pronuntiatur, deductum est nomen *Vend*, *Vind*, & continuâ derivatâ compositione, descendit hinc appellatio *Vindelici* vulgò *Vendelen* dicti: *Venen ende Elen: Vien die an de El leggen*: Ut hinc *Vendelis*, & Latinis *Vindelici*, qui Vindelicorum adhuc in Frisiâ Orientali verè Saxonica Pagus restat, hodiè à *Vienâ* & *Morâ* nomen relinquens, diiturque VIENMORA, hoc est Pagus VENETORUM & MORINORUM, & alius *Wimora*, qui non longè abest à quodam monasterio Dunenbroek BRUCTERORUM, quamvis ab omnibus hoc tempore corruptè admodum *Wener* vocitetur. Verum nominis *Vena*, *Venna*, *Vienna* Civitatis Austriacæ, & *Viena* Allobrogum rationem reddere, non est hujus loci. Veneti, unde dicti, & Vindelici. Strabo l. 4.

Quinimo *Vena* in humano corpore LATINIS nominatæ ab eadem dictione originem suam traxisse videntur, & *Venosus*, *Venenum*, *Venus*, *Venerea*, atque ipsa *Venetiarum* Urbs. Cujus Terra, ut hæc nostra, olim Naturâ verè humida, elevata, plana, *Venea* ac *Morina* extitit, imo hodierno hoc die, ut & aliis diversis in sinu Adriatici partibus, ejusmodi etiamnum extare conspicitur, quam summâ sabuli copiâ mistam, ædificationi tandem primi ejus Conditores, Anno Christi quadringentesimo quinquagesimo secundo, Hunnorum in Italiam derepentè irruentium inauditâ tyrannide, VALENTINIANO Tertio Imperante, aliorumque Bellorum iniquitatibus eò ut locum in tutiorem pulsi, & à BELGIS in coloniam deducti, aptam Venarum, Veneni, Venetiarum, &c. nominum origo.

Vide Stra-
bon. lib. 4.

fecerunt. Cujus quoque incolæ *Veneti* tempestivo Naturæ in-
stinctu revera veneri sunt, & pulcherrimas, militares, Neptu-
niadas, Martis filias, & validas foeminas verè *AMAZONES* di-
ctas habent, non ab eo quod sint sine mammis uxores, nec ideo
quod pauperes tanquam sine mazâ, nec quod filiarum Sauro-
matarum, quos *Amatsons* vulgariter vocari existimant, ut scri-
ptis prodere dignum censuere ineptuli: Sed ab eo quod sint
Viragines, & filiorum procreatrices.

Aquarum
Venæ
Tetræ
color.

Hippocr.
lib. de
Aëre &c.

Tenuissi-
mæ Cere-
visiæ ge-
nus est,
quod à
Groninga-
ni *Kilistæ*
dicitur.

Terra quoque omnis generis venenatis animalibus, ut ser-
pentibus, viperis &c. nec non Herbis scatet: Neque ipsæ A-
quæ veneni vitio carent, ut rectè *PLINIUS* notavit: Ef-
fuunt nigræ alioqui subdulces, & ni defluant summam pu-
tredinem redolent, ac variis coloribus infectæ conspiciuntur,
nunc subrubræ vel luteæ, nunc auricolores, nunc cœruleæ,
ÆSTATE præsertim & quatenus Arborum umbras habent:
Alioqui exiccantur, vel muscum obducunt: Ex harum potu
lienes magni haud dubiè generantur, quorum libro de Aëre,
Aquâ, & locis, ac libro prædictionum secundo meminit Divus
HIPPOCRATES.

Talium tamen Aquarum vitium decoctione ad dimidias par-
tes emendari *PLINIUS* Autor est. Ipsa certè experientia
idem quoque testatur. Siquidem *Baræ, Coitæ, Kilistæ*, hoc est,
Celiæ fictæ, *Cateræ, Cluniae, Mumæ*, vel *Mommæ, Broihanae*, & quo-
cunque alio nomine dicuntur Septentrionalis *POPULI SA-*
XONICI Cerevisiæ, ex Aquis decocti potus; quandocunque
sunt ex Aquis benè, vel usque ad dimidium fere decoctis, vi-
tiosâ illâ facultate carent, præterquam quod ex mixturâ vim
largiore haustu inebriandi habent, sin minus satis decoquantur
Aquæ, varios generant morbos.

Verum de Aquis, Cerevisiisque scripserunt quidem plurimi,
res tamen nondum satis explicata mihi videtur, multaque de iis
adhuc dicenda restant de quibus suo tempore cum bono *DEO*
latius.

Lapathum Unctuosum. f. 83.

CAPUT IX.

*Veneæ Terræ natura. Tophacea ab Antiquis dicta.
Tophus, & Tophacea Terra quid. Quæ inter To-
phum & Pumicem lapidem differentia.*

AUditâ Veneæ Terræ, aliorumque nominum origine, par-
erit nunc, ut illius Naturæ proprietates, & quid de TO-
PHO notarunt Antiqui investigemus.

Porro ergo VENETICÆ illæ TERRÆ quâ parte ficcio-
res & calidiores existunt, quâ potissimum Austrum versus ver-
gunt, æstivo tempore Serpentum, Lacertorum, similiumque
animalium copiâ indubitato venenatæ humiditatis indicio sca-
tent. Tum quædam sunt VENETICÆ TERRÆ, quæ
exiccatae optimum igni fomentum & materiam præbent: Au-
torum aliqui hanc alendo igni aptissimam, & usitatam Terram
Bituminosam, atque sulfuream, alii carbunculofam existimant,
ac Anthracitem THEOPHRASTI esse divinant, alii paluda-
nam vocant.

Venetica
Terra ad
ignem effi-
ciendum
apta.

Ita nec dum de vero Veneticæ Terræ nomine inter Autores
constare video, neque quisquam hætenus mihi exponere po-
tuit, qualis nam ea Terra, & quo nomine PRISCIS AUTORI-
BUS appellata sit.

Quamobrem tamen quid ego illâ de Terrâ sentiam, brevi-
ter, publico non invidendo, hic aperiam.

PLINIUS libro decimo septimo capite septimo hæc pro-
fert. *Terras Gallicas Britannasque locupletantes cum curâ dici convenit.* Plinius
Duo enim genera fuerunt: Plura nuper exerceri cæpta proficientibus inge- citatur.
niis: Est enim alba, ruffa, columbina, argillacea, tophacea, arenacea.
Hæc ille.

Ubi Tophacæ Terræ meminit, Plinius Naturam ejus inda-
gare placuit. Itaque invenio eundem AUTOREM hanc Ter-
ram simpliciter quoque libro tricesimo capite tertio Tophum
appellare.

*Aqua, inquit, semper dulcis in argillosâ Terrâ, frigidior in Topho;
namque & hic probatur. Dulces enim levesque facit & colando continet
sordes.*

Pontanus
de Topho.

PONTANUS autem *tenuem vocat Tophum, & per quem facile Aqua resudat. Unde sic canit.*

Rivulus è tenui manat Topho.

Quanquam *Tophus* hic multis viris DOCTIS παρ' Asperi Lapidis genus dici videtur, qui facile in arenam deteritur, aut resolvitur; & de quo haud minorem Gentium Commentatores OVIDIUM libro tertio Metamorphosis locutum esse arbitrantur, quum ait:

Et levibus Tophis nativum duxerit arcum.

Sed tamen quàm rectè illi sentiant, & HERMOLAUS in castigationibus Plinianis hunc locum exponat, alibi clariùs docebitur.

Stattus lib.
Sylv. 4.

Est enim *Tophus* sordidus STATIO libro Sylvarum quarto dictus, ubi inquit.

Cocto pulvere, sordidoque Topho.

Tum verò etiam nigricans in secundo juvenearum ventre *Tophus* est, nullo pondere, agrè parturientibus remedium singulare, si Terram non attigeris, ut PLINIUS refert, & ipsemet experientia constat.

Haud dubiè *Tophus* hic à similitudine & naturâ, quam cum Terrâ *Tophaceâ* habet, nomen obtinuit.

Neque contemnendum est, OVIDIUM tenues *Tophos* vocare, & PLINIUM referre juvenæ *Tophum* nullo esse pondere, *Tofumque* sordidum à STATIO appellatum.

Tophum certè Terrâm esse levem, mollem, & pilositate quadam muscosâ cohærentem intelligo.

Quare cum Aspero lapide in arenam friabili, contra multorum opinionem, nihil habere similitudinem convincitur.

Neque scio an ulla sit Terræ species, quæ *Tophi* in secundo ventre juvenæ enati similitudinem magis referat, quàm TERRA VENETICA, quo loco siccior, vel æstivo Sole exiccata est.

Primum
Argumen-
tum quo
probatur
Venedi-
cam Ter-
ram. Veen-
aarde.

Invenitur levissima, minus levis, & quæ nigricans ponderis aliquid habet: Quin ex pondere de ejus bonitate & soliditate conjecturam faciunt, ut quæ exiccata ignem diutius alat. Nam quæ levissima est, in flammam & cinerem facile abit.

Verum

Verum illud manifestò erroneum est, quod scilicet pumicem vel pumicosum lapidem *Tophum* esse ideo nonnulli arbitrantur, quoniam propter tenuitatem nec non continuam apparentem raritatem multis *Toffteen* vocatur: Idem enim pronunciatione *Toffteen*, ac *Tophum* Lapidem, denotari putant.

vulgo dictam, veterum esse Tophaceam terram.

Verum *PLINIUS* perhibet, per *Tophum* aquam percolari, id quod per Pumicem non fit. Nam in se aquam absorbet, transitumque postea denegat: Unde operosis structuris & mobilibus contra aquas infumitur, sicut & puteolanus pulvis, vulgò *Sement* dictus.

2. Argum.

Atqui *Venetica terra* natura rarà est, humoribus instar spongiæ repletur, ac intumescit. Unde *STATIUS* haud ineptè sordidum *Tophum* denominavit, tanquam fordes, terreasque Aquarum partes retinentem.

Porrò *PLINIUS* inquit, illam è contrario æstu exiccatam contrahi; tum frigidiores quas continet, quasque remittit, dulces & leves aquas reddere, quia colando fordes continet, hasque colando seorsim remittit, quâ de causâ puteorum lateribus inducitur.

Sed nemo Autorum omnium, quos equidem legi, talem vim Pumici attribuit: *Topho* autem eam omnes ascribunt.

Deinde Autorum scripta docent, aliud *Pumicem*, aliud *Tophum*. Sic enim *SIDONIUS* scripsit.

3. Argum.

Hic scabri fusus sub Pumice Tophi.

Atque idem rursus alio loco.

Saxa nec exesum supplebunt marmora Tophum.

Præterea, *Tophacea terra* suo tempore & paulo ante exerceri cœpit. Illud autem, quod *Tophacea Terra* coli, curari, & frumento conseri cœpit, significare vult. Ita enim *VIRGILIUS* sæpe exercendi vocabuli significatione usus est, ut in *Georgicorum* primo.

4. Argum.

*At si triticeam in messem robustaque terra
Exercebis humum, solisque instabis aristas.*

Et *Georgicorum* secundo:

L. 3

Semi-

*Seminibus positis super est deducere terram
Sapius ad capita, & duros jactare bidentes
Aut presso exercere solum sub vomere & ipsa
Flectere luctantes inter vineta juvencos.*

Et eâ in significatione frequens est apud reliquos Autores vocabuli exercendi usus: Sed ne Grammaticorum schedas excutiamus, hic addere plura superfedeo.

Verum pumicosus ille aut Asper lapis coli non potest, neque Sementi idoneus est, neque usquam quod scio ad sationem exercetur. Omnem enim succum ebibit, quo ipsum Semen injectum ali debet; neque in solido sicco quicquam provenit: Palustris autem Terra, quam vulgò *Ven*, sive *Veen*, id est *Vena*, ego nunc *VENEAM*, vel *VENETICAM* voco, felicissimè pluribus in locis exercetur, præsertim ubi subpinguior, pauloque solidior, nec non fossis, sulcis derivato humore ficior est; conferitur Avenâ, Ferragine, Secali vulgò *Rogge*; eoque cereali, quod nonnulli *Tragotrophon*, aliis *Erysimum*, aliis verò *Panicum* vel *Eru mentum Sarracenicum*, & popularibus *Boekweire* vocatur: Inde *Brumali tempore* illato omnis generis fimo, & stramine putrido lætificatur.

§. Argum. Huc quoque VIRGILIUS libro Georgicorum secundo respexit, ubi eandem Terram *Tophum* vocat: Hoc enim modo canit.

*Vix humiles apibus castas roremque ministrat
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta, negant alies æquè serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.*

Etenim hæc sola VIRGILII Autoritas quintum mihi argumentum est, quo persuasus sum, *Veneticam Terram* nostratam palustrem, & sationi aptam, paratamque *Tophaceam* esse. Quin ut supra attigi, virides, nigrosque diversi generis Serpentes & Lacertas occultare, nec non illorum matrem, nutricem, & sinuosis in lateribus conservatricem existere. Pumicosi interea aut Asperi Lapidēs Serpentes non admittunt, nec alimenta præstant; quemadmodum *Venetica* hæc Terra, & quæ cretacea mollis, friabilis, nec non exesu facilis est.

Non

Non parum quoque ad opinionis meæ probationem statu- 6. Argum.
minandam facit, Terram illam etiamnum apud FRISIOS
meos præsertim, quæ levior, & spongiosior est, *Tofland*
vocari.

Huic septimum addendum est argumentum, quod ex ipsis 7. Argum.
PLINII verbis colligitur. Ille Naturalis Historiæ libro deci- Plin. lib.
mo septimo capite quarto sic scribit. 17. cap. 4.

Nam Tophus scaber naturâ silabilis expetitur quoque ab Autoribus.
Ex instituto PLINIUS ibi de Regionum & Terrarum
qualitate agit; Terrisque Tophum annumerat, ut ex sequen-
tibus patet. VIRGILIUS & quæ *Filicem* ferat non improbat.
Salsæque Terræ multo melius creduntur, ab animalium inna-
scentium vitis tutiores.

Porro, octavum argumentum OVIDIUS mihi suppeditat, 8. Argum.
qui secundo Fastorum libro ita scribit. Ovid. lib.
Fastor. 2.

*Antra subit Tophis laqueata, & Pumice vivo
Garrulus in primo limine rivus erat.*

Hinc clarè admodum patet aliud Tophum, aliud verò Pu-
micem esse; tum ex Topho antra laqueata dicit. Pluribus
certè in locis apud SAXONES FRISIOS antra ad solum
arenosum usque excavata, & Veneticâ Terrâ contecta videre
licet, tuguria quoque, quorum margines & laquearia illa
ex Terrâ Veneticâ exiccata constructa sunt, conspiciuntur.

CAPUT X.

*Cespitis nominis origo. Ad quæ in Frisiâ, aliisve pluri-
bus locis Cespitibus utuntur. Sagma unde deductum.
Saxones non à Sacis orti. Scytæ quare Sacæ dicti. Sac,
Saec, Sas &c. quid. Per Sagma quid intelligitur.
Saxen, & Saxo quid denotant. Saxonici nominis ori-
go. Saxorum mores. Saxones, Franci dicti, Frisii
sunt. Franeker unde dictum. Franci olim Germani
vocati. Cimbrica gens olim quæ fuit. Insignia Saxo-
niæ. Ducum quæ. Saxorum vocabulum unde. Du-
cum.*

cum Saxoniae jus in Frisios quare venditum. Alberti Ducis à Groningensibus petitio. Quæ inter Sagmina & Verbenam differentia. Clarigatio quid. Cespes vivus quid.

POST TOPHI consideratam PUMICISQUE Lapidis discrepantiam, ad Cespitis, Sagmatis, SAXONUM, FRANCORUM, aliorumque Nominum scaturiginem descendendum statuo.

Cespitis
nomen
unde.

Itaque porro quod à prædictæ Terræ superficie præscinditur, vulgo *So* sive *Sode* dicitur: Inde forsan Latinis deductum est *Cespitis* nomen quâdam duarum Scyticarum dictionum abbreviatione, ut *So* & *Spit*, postea nomen *Cespitis* latius transit, imo etiam ad superficiem à qualiscunque Terræ massâ abscissam.

Hinc forsan rectè VIRGILIUS *Cespitis* meminit, antiquissimum usum, & qui hodie in FRISIA nostrâ passim retinetur, insinuans ubi externis moribus incorrupta mansit. Sic enim inquit.

*Et nunquam patrios longo post tempore fines
Pauperis & tuguri congestum Cespite culmen.
Post aliquot, mea regna videns, mirabar, aristas.*

Etenim hodierno adhuc die meâ in Patria tuguria ædificata multa videntur, quorum culmina *Cespitibus* congesta teguntur, nec non facta baculis & *Salicis* vimine connexa firmantur.

Antiquissima hæc ædificorum extat ratio, minimique impendii, & quæ sibi quisque parare potest: Quinimo homines illo tempora cœlestia magis quærebant, & vacui inanum curarum terrenas haud adeo curabant, sumptuosasque ædes, ac splendida palatia, qualia olim BABYLONII, & deinde ejusdem progeniei Opifices sibi constuxerunt: Nempè cœlo propitio & universali potius admirabilique illi domo, quàm clausis septis, opacisque cubiculis includi gaudebant, & unâ omnes utilitati publicæ se consecrabant.

Præterea, HORATIUS quoque *Cespitis* mentionem facit, dum rudem & antiquam sacrificandi formam ostendit.

Ita

Lapathum Acutum .

fol. 88 .

Ita enim libro Carminum primo Ode canit decimâ nonâ.

Hic vivum mihi Cespitem, hic

Verbenas ponite Thuraque

Bimi cum patera meri

Maectata veniet lenior hostia.

Horat. lib.
carm. 1.
Ode 19.

Nam ex congestis *Cespitibus*, & aræ olim fiebant, & in FRISIA nostrâ passim adhuc sepulchra eriguntur, quæ quotannis vivo *Cespite*, vel quoties opus fuerit, renouantur.

Jam quoque porcorum haræ, & pauperum tuguria *Cespite* conteguntur, quibus non solum pecora, verum ipsi etiam homines excipiuntur, seque à Coeli injuriâ defendunt.

Ac hæc sedilia ex vivo *Cespite* alibi in Hortis, Campis, & juxta ædes; alibi etiam in ædibus, & maximè in tuguriis fiunt.

Multis quoque non est alia cibi mensa, quàm *Cespes* erectus, qui nihilominus hisce exiguis contenti, quietiores ac meliores DEI memores & æternæ salutis suæ vivunt, quàm qui marmora calcant, & altiora capitibus laquearia habent crustulata, variis Emblematis distincta.

Quæ autem Terra profundior effoditur, *Sag* vel *Sagde* dicitur.

LATINIS restat *Sagmen*, & in Bibliis LEVITICORUM Levit. 15. decimo quinto *Sagma* legitur: Quod nonnullis placet à secando Segmen, & postea Sagmen formatum esse, ipsi viderint.

Etenim *σάγμα* GRÆCIS usitatum est, & nostratibus GERMANIS, nec à secando illud deduxerunt: Quod clarius fiet, cognituque jocundius, si altius paulo respexerimus.

Sac namque saccum significat, omnibus ferè linguis notissimum vocabulum, & à quo ichneo *Sacci*, *Sagi*, *Saguli*, *Saga*, *Sagaria*, *Sagena*, & reliquorum id genus derivationes manant.

Sac quid
denotat.

Quinimo in SACSANIA, & Saxonibus, idem vocabulum deprehenditur; quanquam SAXONES vel SASSONES scribatur: Origo tamen & Nomenclatura antiquissima SCYTICA ab ADAMO usque perseverat.

Neque SAXONES oriundos esse à *Saceis* existimo, ut libro Chronicorum tertio cum pluribus opinatus fuit CA-

Carion 1.
3. fol. 286.

RION; quoniam nulla ratio probabilis de illâ originatione afferri in medium potest, neque ex genealogiâ constat.

Crediderim potius *Saxones* esse *Sacis* antiquiores, & Scytas ab Europæis Saxonibus in Asiam transgressos denominatos esse *SACAS*.

Plin. lib.

5. cap. 32.

Quia *PLINIUS* & multi alii Autores sunt, ex *Europâ Mysos* & *Phryges* transivisse, & quoque *Thynos*, à quibus *Mysi*, *Phryges*, & *Bithyni* appellantur.

Solin.

Polyh. c.

43. fol.

150.

Cl. Salm.

in Sol. fol.

876. 877.

Simul dicendum videtur & de *Galatiâ*, quæ supraposita *Phrygia* agros majori ex parte tenet, caputque quondam ejus *Gordium*; qui partem eam insedere *Gallorum Tolistobogi*, & *Voturi*, & *Ambiani* vocantur, ut testatur quoque *JULIUS SOLINUS POLYHISTOR*; Quamvis tamen *Ambituti* rectius, meo judicio, quibusdam in Codicibus legitur, id Clarissimo etiamnum attestante in *Solinum*. *CL. SALMASIO*, quos ex *JULII CÆSARIS* nec non *AMMIANI MARCELLINI* testimoniis Gallo-Belgicæ *Populos* *Martinus Antonius Delrius* fuisse existimat. Hæ namque Gentes ex *Europâ* in *Asiam*, atque alia *Europæ* loca plurima *Asiæ* finitima transgressæ *Regionem* omnem à se occupata *Galatiam* dixerunt, ut folio octingentesimo septuagesimo septimo idem Nobilissimus suis in exercitationibus *Plinianis* scribit *SALMASIUS*: *Qui Mæonia & Paphagonia Regionem, Trogmæ dicuntur: Præteritur Cappadocia à Septentrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem Tectosages, & Teutobodiani occupavere. Quæ omnia GALLORUM nec non Gallo-belgicæ Gentium nomina ab illorum Ducibus originem primò traxerunt, atque inde Temporis progressi ipsa Galatia GALLO-GRÆCIA à plurimis etiamnum vocata legitur, ut libro Geographicorum duodecimo STRABO narrat.*

Strabo lib.

12.

Jam verò *Mysi*, *Brygæ*, & *Thyni* omnes eas orbis *Europæ* partes obtinent, quæ *Saxonie* sunt. Itaque verè *SAXONES* ex *Europâ* progressi, & *SACÆ* simpliciter tum dicti *Scytiam* *Asiæ* invaserunt, *Sacarumque* nomen retinuerunt.

Tac. lib. de

Germ.

morib.

Alterum autem Argumentum est, quod *CORNELIUS TACITUS* subministrat: Is libro de *Germanorum* moribus manifestò ipsos *GERMANOS* indigenas docet, minimeque aliarum Gentium adventibus & hospitibus mixtos.

Verum *GERMANORUM* *Regionem* circa *Amasim*, *Virgim*

furgim & Albim fluvijs latissimè patentem nomine SAXONIÆ Insignem esse alibi latè demonstratum est. Ita ut constet SAXONES (quos nunc variis nominibus distinximus, & *westfalos*, *Ostfalos*, *Frisiosque* mari vicinos verè SAXONES vocamus) Saxones qui. potissimum Germaniæ Populum esse.

Si itaque GERMANI indigenæ sunt, nullo modo SAXONES à Scytis, Sacisque dictis, Saccisve oriundi sunt, nec SAXORUM filii nuncupari possunt. Atque adeò veritati dissensum est, ut contrarium asserere, ac re ipsa comprobare sit difficillimum. Verum nunc expatiari nolo.

Nominis tamen rationem non omitam, ut quæ hujus rei veritati non parum suffragatur.

Quemadmodum verò *Sac* faccum: Ita *Saec* gladium, fer- Saec quid. rumque acutum rebus scindendis, ac corporis defensionis aptum: *Cniff* five *Cnyf* cultrum quotidianum, non longum, sed Cnyf latum & acutum in Frisiâ nostrâ linguâ, & *Sas* per cataractas quid. Aquæ defluentis locum significat: *Saes* verò falcem, *Saicht* seculam, *Sache* five *Sage* ferram: *Saece* five *Saeke* causam controversam, quæ post prout quis eâ utitur, vel se gerit prodesse vel nocere gladii instar possit, cujus usus honestus & necessarius; abusus autem noxius est.

Prætereâ, *Ax* quoque gladium vel securim denotat, quâ Axe quid. hodie adhuc omnes fabri linguarii in operibus suis utuntur, eam *Axe* five *Axe-byl* ad alterius securis vulgaris differentiam vocantes: Inde Latinis etiam *Ascia* dicta.

Porro quod COELIUS RHODIGINUS annotavit scuti thecam dici *Sagma*, Aristophanis interpretis Autoritatem adducens, qui in Comoedia ita: τὴν γόργον ἐξέχρεν ἐν τῷ σάγματι: Quis Palladis clypeum, in quo Gorgonis seu Medusæ caput, è scuti thecâ (hoc est bellum) excitavit.

Per *Sagma* quoque omnis armatura apud Antiquos intelligitur, ut ex SOPHOCLES versu manifestè constat. Inde Sagman armatus homo, & sagittæ, ac sagittarii dicti sunt.

NICOLAUS verò RIGALTII in suo Glossario hoc modo scribit. Σάγμα, θῆκη, ἢ ὄπλις; *Sagma*, onus, sarcina. Et Mauritijs Imperator I. Strategic. capite sexto: ἰπποὶς σαγματεῖς; Caballus Sagmatarius. Sagman quid. Nicol. Rigalt. in Glossar.

Cæterum *Saxen* vocantur populariter illi, qui induti sunt faccis,

faccis, vel eo vestis genere, quod facci formam retinet; Latini Sagum & Sagulum vocant, gladiisque semper assueti sunt: Quales quidem sunt, quos hodie SAXONES tum de causâ dicimus; tum etiam quod falcatos gladios securis instar gerunt, quos *Saxen* dicunt: Quod testatur GOTOFRIDUS VITERBIENSIS parte decimâ quintâ, ubi sic:

Gotof.
Viterb.
part. 15.

*Ipse brevis gladius apud illos Saxo vocatur,
Unde sibi Saxo nomen peperisse putatur.*

Inde quoque Antiquissimis hisce in versibus (â Belgâ, qui de Sancto AMNE Colonienſi Archiepiscopo varia in LUCEM memoranda protulit) annos ante quingentos & quod excurrit Germanicè conscriptis hoc modo confirmatur.

*Von den Mezzeren also Wahſin
Wurden sie geheizen Sachſin.*

De hâc porrò veritate dubitabit nemo, qui præsertim antiqua Frisiorum scripta avidè perspexit, in quibus hoc inter alia memoratu dignum occurrit. ENGISTUM Frisîæ Principem feliciter in Britannîâ bella gerentem suos, ne illud caperent Britanni, Frisicè compellasse Frisios:

Nimmet oure Saxen.

Hoc est: *Trekt uwe messen of Houwerkens*: cultros vestros stringite falcatos.

Withik.
lib. 1.

WITHIKINDIUS etiamnum, qui OTTONIS secundi Imperatoris tempore floruit, atque Saxorum facta Heroica scriptis promulgavit libro suo primo idem veritati subjecit. Quod præter hos quoque rerum Frisicarum plurimi fide digni scriptores constanter affirmant.

Aliam tamen nominis Saxonici originem in Tractâtu de Vitis Oddonum adfert HEROSVITHA MONIALIS; ubi sic.

Herosvith.
Monial.de
vit. Od-
donum.

*Jussit Francorum transferri nobile regnum,
Ad claram Gentem Saxonum (nomen habentem
A Saxo) per duritiem mentis benè firmam.*

Sed illud nihil, nisi mera & vana est speculatio. Nam videmus hoc pluribus de causis talibus gladiis instructos esse, & armis exerceri.

Primò,

Primò, quia contra æstum & Oceani impetum armatâ manu, armatoque corpore faccis duris, coreaceis tegumentis, loricisque, & ocreis, tum furcis, gladiis, ligonibus, hastis, classe & curribus dum aggeres reparant, & tuentur quotannis depugnare coguntur.

Tum quia oportet propter ingentia frigora depellenda in maximâ copiâ armatis & ferreis instrumentis hanc Terram Veticam effodere, & insolando, versando, ventisque exponendo exiccare, ut ex illâ ignes faciant.

Quâ de causâ gladiis, ligonibus, furcis, spathis, clypeis, & tormentis minoribus sive sclopetis armati tanquam ad bellum profecturi quotidie magni Virorum & fœminarum exercitus exeunt.

Ad quorum quinque armorum generum gestamen, illorumque perpetuam ad manus promptitudinem, corporis contra hostes defendendi, & Maris ferocissimi impetus aptè resistendi causâ, FRISII omnes Legum à se conditarum vi, in perpetuum quondam obstricti incedebant, quod ex Antiquissimis FRISIÆ Legibus titulo de Jure *Fresena* & *Schelta*; Sic & ejusdem sententiæ Lege alterâ, quintâ scilicet in constitutione à CAROLO MAGNO, Magno FORTEMANNO Frisiorum Duci post captam Romam tradita, clarè ad oculum demonstrari permittitur.

Deinde cibi quoque causa Terram exercere quotannis impelluntur, quæ quum non sit adeò fœcunda improbo labore evincenda est, ut Cerealìa & Leguminosa producat. Cujus quoque causa Ligones, falces, gladios virgultis exscindendis, maxima aratra, furces bidentes & tridentes, nec non gravissima instrumenta habent rustica, iisque instructi in campos quotidie exeunt. Adde huc quod messis tempore falcibus, & similibus armati sub dio versantur.

Si quid deinde otii ab Agricultura contigit, id armatu manu rursus est impendendum aquæductibus, fossis, aggeribus, effodiendæ Terræ, secandis lignis, atque ædium reparationi.

Continuam omitto necessitatem materiam in usum sternendarum viarum secandi, firmandorum pontium, aggerum, Catractarum, per quas *Cesspites* sive *Turfa* navibus impositæ propinquiora in loca devehantur, motuum Maris impetui obji-

Legum
Frisicar. ti-
tulo de
jure Fre-
sena &
Schelta.
Leg. 5. in
constitu-
tione Ca-
roli Magn.

σάτλα,
αἴλα,
ονερο, cu-
mulo, ag-
gerem fa-
cio, ju-
gum im-
pono,
constipo,
refarcio.

σάγυα,
acervus,
cumulus,
congestus
Cespes,
congeries.
Saxorum
mores.

ciendarum, fabricandarum navium, horreorum, ædium, plaustrorum, rhedarum, instrumentorum rusticorum, & similium.

Nunquam enim externis rebus importatis uti solent, quas domi elaborare possunt. Quisque suum sibi, familiæque potum, panem, cibumve faciebat, suo lanificio, & linificio prospiciebat.

Quos mores hac mea ætate & longè ante mutatos plurimum esse animadvertimus.

Quintò propter rerum suarum defensionem armatos fuisse deprehendimus, & armis uti oportuit, quia nullis aut paucis Legibus consuetudine magis quàm scripto receptis usi sunt, easque pro arbitrio, vel pro necessitate mutandi illis jus fuit, nec unquam servitute quadam à PRINCIPE vel Præfecto se premi ferebant: Sed necessitate urgente omnia voluntariè, atque proprio motu ultroneæque oblationis affectu fiebant.

Antiqua
Frisiorum
libertas.

Franco-
rum no-
men quid.

Burgun-
dorum, &
Burgun-
diæ nomi-
nis origo.
Burger,
Burgh-
grave, Bur-
gemeester,
& Burgh
unde &
quid.

Populus autem Libertatis studiosus nullis Legibus coerceri potuit, se FRANCOs id est liberos vocaverunt. Quare vetus FRISIORUM institutum fuit, ut omnes æquali jure gauderent, nulloque modo muniri Civitatem, aut validas arces extrui paterentur, ne in illis habitantium major, quàm cæterorum suis in Pagis commorantium dignitas emineret. Tandem tamen Potentissimis consensu communi concessum, ut *Burgos* ædificarent, eosque inhabitarent, seque contra externorum vim defenderent. Unde *Burgundi* & *Burgundiones* appellabuntur, qui & hodierno die in Gallia id nomen retinent. Illorum verò incolæ *Burgers*, Præfecti autem, & Rectores Burgi-comites, *Burgh-Graven*, & *Burgemeesteren* vocabantur. Quare ob frequentes hosce olim *Burgos*, *Burgundia* dicta. Vocabulum verò *Burg*, ædes basilicè ædificatas fossâ, muro, vel vallo munitas significans, & hodie omnium in ore versatur, atque scriptis promulgatum extat.

Avorum quin imo ætate, ob communem metum ac periculum belli à CAROLO Burgundiæ Duce octavo, Groningæ Saxiæ Civitatis incolis indicti, plurimorum Frisiorum, Dreninorum, nec non ipsius Villæ Groningensis incolarum consensu, junctis viribus & amicitiiis, muro tandem & vallo muniri cœpta est: Eâ tamen lege, ut qui in pagis habitarent, cum GRONINGÆ civibus communi & antiquo jure, libertate,

nec

nec non Sociorum appellatione gauderent. Quamquam id antea sæpius à Groningensibus irritò conatu fuit tentatum, dum à bellicis Drentinorum clavis, ac munitis ferro contis, Frisiorumque maritimarum securibus & lanceis cœptis operibus desistere compulsi fuere.

Strenuè postea Religionem coluerunt Christianam, ut quæ tranquillitati, & libertati esset conservandæ. Deinde iidem adeò armis libertatem tutati sunt, & suas res defendere assueverunt, ut in Proverbium tandem abieret, *Francum amicum habes, non verò vicinum.* Proverbiū.

Omnis enim Saxonicus Populus maximè circa Rheni fluminis ostia, Amasim, & Visurgim Germaniæ fluvios habitans, olim FRANCUS fuit, & aliquot adhuc Pagos Franci nomine insignes obtinet, Oppidumque adhæc in Frisiâ Occidentali *Franecer* nunc *Franeker* hodie re & nomine liberum restat, *Franeker* quamvis istius Urbis nomen nonnulli à *Froon-akker* non malè unde dictum, deductum existimant.

Super Mœnum fluvium Meridiem versus FRANCÎ de se Francofordum, Gentemque Francorum adhuc ibi dictam & super Oderam Fluvium Orientem versus etiam aliud insigne Oppidum Francofordum condidère, versus Occidentem Galliæ Regnum occupavère, ac de se Francicum, mox Francorum Regnum, inde alii puriùs loquentes Latinè Franciam dixerunt.

Qui verò diligentissimum PROCOPIUM Equestris dignitatis Virum rei hujus peritissimum, Autoremque sagacissimum legerunt, illos hæc latere non putem; ille enim JUSTINIANO IMPERATORI à libellis, eidemque in omnibus Bellorum eventibus comes individuus feræ hæc Posteritati reliquit.

Procopius
citatur.

Ubi Rhenus in Mare Germanicum præcipitatur, sunt non modicæ paludes, ubi primitus Germani habitabant, Gens Barbara, nec magni tunc momenti Viri, qui nunc Franci appellantur. Iis finitimi Arbonici erant.

PAULUS verò OROSIUS ubi de Imperatore VALENTINIANO agit, hunc in modum libro suo septimo scribit.

Paulus
Oros. l. 7.

Valentinianus Saxonum Gentem in Oceani litoribus, & paludibus inuisitam, virtute atque agilitate terribilem periculosam Romanis finibus

nibus eruptionem magnâ mole meditantem in ipsis Francorum finibus oppressit.

Trebellius
Pollio
citatur.
Saxones
Franci
quoque
dicti.
Egesipp.
de Bello
Judaica
lib. V.
cap. XV.

Et TREBELLIVS quoque POLLIO in PROBI CÆSARIS vita FRANCOS ait *in invitis paludibus sitos.* Id quod de Saxonibus PAULUS OROSIUS retulit.

Sic & Antiquissimus, nec non Gravissimus Historiographus EGESIPPUS, obsessâ à Romanis Hierosolymâ, JOSEPHUM inter alia, à postremis mœniis, prioribus ad fundum everfis, nonnihil remotum, TITI Imperatoris jussu, noto Judæis Civibus alloquio hoc compellando enarrasse scripsit.

„Quid vobis cum universæ Terræ Victoribus, quibus Oceani secreta, Indiæque patent extrema? Quid Britannias interfuso Mari toto ab orbe divisas, atque à Romanis in Terrarum Orbem redactas attexam? Tremit hos Scotia, quæ Terris nihil debet. Tremit paludibus inaccessa, atque invitis septa regionibus SAXONIA. Quæ licet belli curam augere videatur, ipsaque frequenter captiva Romanis accesserit Triumphis. Validissimum hominum genus, & cæteris præstans perhibetur: Myoparonibus nihilominus piraticis, non verò viribus nititur, atque inde fugæ potius quàm bello paratum.

Hiscæ autem paludibus profundis nullæ alibi reperiuntur majores, quàm ubi Rhenus in Oceanum sese exonerat, in Frisia nimirum Occidentali, Groningensi, Amasonicâ, Visurgianâ & Albanâ: Quare & eos *ἀγάρροι*, SAXONES & FRANCOS olim fuisse necesse est.

Agathius
adducitur.

AGATHIUS præterea Autor Græcus, qui JUSTINIANI Imperatoris temporibus sua scripta orbi communicavit, FRANCOS à Veteribus Germanos esse dictos narrat, quod ex eo utique satis liquet.

Hi enim circa Rhenum habitant, ejusque propinquas incolunt partes, Galliarum quoque maximam nunc Regionem, non propriam, sed vi & armis impostero occupatam possident. Habent præterea Masiliam Iouum olim Coloniam. Hæc ille.

Tacit. de
German.
moribus.

Hic profectò Populus Septentrionalis armis adeò semper fuit deditus, ut CORNELIVS TACITUS de Germanorum moribus verè scripserit. *Nihil autem neque publica neque privata rei agunt nisi armati.* Et paulo post de CAUCHIS, qui maritimam

mam Saxoniam, & circa Amasim', & Visurgim fluvios mediterraneam incolunt, sic inquit. *Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat, plurimum Virorum, equorumque exercitus; & quiescentibus eadem Fama.* Rursus idem. *Genus spectaculorum,* inquit, *unum atque in omni cœtu idem: Nudi juvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu jaciunt; exercitatio artem parat, ars decorem, non in questum tamen aut mercedem; quamvis audacis lasciviæ pretium est voluptas spectantium.*

Quod sanè exercitii genus adhuc FRISIÆ nostræ pluribus in Locis Nundinarum, ac Bacchanalium temporibus celebre est. OVIDIUS NASO libro Tristium quinto Elegiâ octavâ hoc modo scribit.

*Turba Tomitanæ quæ sit Regionis, & inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit hæc quamvis inter Græcosque Getasque
A malè placatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia Gentis
Per medias in equis itque reditque vias,
In quibus est nemo, qui non goriton & arcum,
Talaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus verissima mortis imago,
Non coma, non ulla barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem junctum lateri barbarus omnis habet.*

Ovid. lib.
Trist. V.

Certè SAXONES, quibus FRISIOS etiam annumero, Gentem verè CIMBRICAM, acrius adhuc cœlo, soloque, ut TACITUS inquit, animantur, & armantur, semperque gladium lateri junctum habent, vel securim, venabulum, hastam, furcam, aut simile instrumentum militare gestant; atque induti saccis incedunt.

Saxones,
& Frisii
verè Cim-
bri dicun-
tur.

Hi, olim in acie, teste VALERIO MAXIMO, tanquam gloriose & feliciter vitâ excessuri, exultabant; in morbo contra, quasi turpiter ac perituri miserabiliter, lamentabantur. Quare illorum animi præstantiam celebravit idem Autor.

Valer.
Maxim.
lib. 2. c. 6.
Antiqui
Cimbror.
mores.

Porro Cimbrica Gens olim quæ fuit nisi Saxonica; tum

N Gothica,

Saxfrisi.

Ducum
Saxoniae
insignia
quæ.Saxouom
vocabu-
lum unde.

Gothica, Wandalica, inde Hunnica, postea Anglica, dein Longobardica, hinc Francia, demum SAXONICA? Quæ armis semper ferè victricibus superior omnia olim invasit: Ita etiamnum à Bellis otiosa non est, licet multis cladibus oppressa, & à se quasi avulsa conspiciatur: Etsi ubique stipendia mereatur, & omnia se velle depopulari minitetur. Unde à vitæ genere & moribus verè olim SAXFRISII & SAXONES nuncupati fuere.

Quin-imo ipsorum Saxoniae Ducum antiquissima hæreditaria & vere in hunc quoque diem *πρυμύσειω* (fide dignum testimonium) VICTORIARUM & bellicæ virtutis usitata insignia duo Justitiæ gladii sunt, Frisiis vulgò, ut modò monitum, *Saxen* dicti, sectione in campo obliquè juncti, cujus medietas inferior nigra, & superior candida est. Imperio rerum haud rarò potiti sunt, & Saxoniae Dux prætorii Imperialis Princeps, Imperiique præfectus nuncupatus, inter Electores sæculares primum locum obtinet, sacrosancto & antiquo instituto, legitimè confirmatus.

Si verò quis ad loca palustria, lacus, & planas Aquarum catartas respexerit, & quæ *Sassen* vulgari idiomate (ut in præcedentibus ex parte dictum) tanquam Aquarum Sacci vocantur, nusquam gentium illa profundiora, plura, majoraque esse deprehendet, quam in SASSONIA, hujusque haud contemnendâ portione FRISIA: Sive ad Terrarum planitiem, & loca campestria iterum quis oculos converterit, quæ *Sacsen* vel *Saxen* quoque vocantur, quod sacci instar pressa inexplanataque jaceant, & undique continuo aspectui pateant: Unde & LATINI SAXORUM vocabulum solidæ planæque & continuæ rei subterraneæ attribuisse videntur: Is nusquam planiorem magisque Campestram Terram esse invenièt, quàm in Saxfrisia nostrâ.

Cujus tamen gubernatio integra Anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo ALBERTO Saxoniae Principi ab Imperatore MAXIMILIANO die vigesimo Julii data & in perpetuum concessa est, quam tamen FRISII, ut GENUS LIBERA, nullique mortalium, sed soli DEO subiecta, respuentes, sui juris manere, atque ALBERTO, nec non hæredibus ejus resistere constituerunt, qui, dum indigenarum

narum discordiâ nihil præter exiguam Frisiæ partem tandem acquirere potuerunt; quam tamen Bellorum diuturnitate fessæ; servandæ impotentes, jus suum Anno millesimo quingentesimo decimo quinto CAROLO Austriaco, PHILIPPI filio, Hispaniarum PRINCIPI centum millē aureis venundedēre.

Saxonie
Ducum
jus in Fri-
lios vendi-
tum.

ALBERTUS quoque CRANTZIUS in suâ Saxonîâ & Metropoli negotium hoc uberius profequitur.

Albertus
Crantzius
profertur.

Quod nempe Superioris Saxonie Duces Frisicum fœdus & amicitiam servaverunt, tam diu ornamentum, suæque familiæ basim ac potentie haud exiguum momentum habuere.

Postquam verò amicitiam in servitutem convertere conati sunt, & fœdere & administratione excidere, nec non vires suas perdidere.

Accessit huc eorum, qui Christi Religioni præerant, avaritia, ac detestabilis vita, tum aliorum mutua contentio, nec non intestina dominandi libido, idque prævalescentibus quorundam opibus, & nonnullarum Civitatum munimentis admisis, arcibus quoque validis in Popularem oppressionem ædificatis.

ALBERTUS quidem Saxonie Dux Groningenses ut suæ ditionis homines & Saxonicum Populum, bello invasurus Civitatem obsedit. Verum paucis post diebus plumbeæ glandis è tormento majori emissæ ictu læsus, à Groningensibus petiit (magna privilegia liberaliter promittens, & adhuc majora offerens) ut in Civitatem receptus à Chirurgo curaretur, qui tum publicis stipendiis conductus ob artis suæ experientiam mirum in modum commendabatur. Habuit certè Respublica illa tunc temporibus, ut & hodie Viros omni doctrinæ genere, omniumque artium Celeberrimos, & nimium fœlix, si, quod VIRGILIUS agricolis imprecatur, sua bona nosceret, atque privatum commodum publicæ utilitati postponeret.

Ducis Al-
berti à
Gronin-
ganis peti-
tio.

Hoc tamen auxilio Duci denegato, Emdam tendens in Amasis fluvii trajectu, quem PLINIUS Amasium vocat, fatis cessit, ejusque viscera ibi in summo templo sunt condita sepulchro, affixa lamina ex ære ductili quæ SAXONIÆ insignia, & ad æternam rei memoriam hoc continet Epitaphium.

*Siste precor gradum qui transis ista viator,
Alberti Ducis Saxoniae primi Gubernatoris
Frisiae hic exta quiescunt.
Qui post Sycambros, Frisiosque Triumphos Victor,
Principibus timor, Gentibus tremor fuit.
Obiit peste febrili, ex Groningensium obsidione
Sub Hyemem fugiens, hic exta remanere voluit.
Corpus Aromatibus conditum in Oppidum Saxoniae
defertur.*

Saxonēs
non à Sacis
deducti.

Quamobrem longè errant illi, qui Saxones à Sacis deducunt. Nec res hæc ipsos Saxoniae PRINCIPES latere potest, utpote qui Genealogias MAJORUM suorum longissimas & certissimas, rerumque gestarum annales, & Chronica possident, tametsi omnia edita non sint : Nec scilicet Populus talia curat.

Festus
Pompejus
citatur.

Verum ad *Sagmina* redeo, quorum ratione ab instituto nimium sum digressus, ut quæ plurimos & ferè omnes hæcenus latuerunt, atque indiscussa jacuerunt, in Lucem revocem.

FESTUS itaque POMPEJUS *Sagmina* VERBENAM interpretatur; quâ coronati Pater Patratus, & Fæciales, vel cum hostibus fœdera pacturi, vel iis Bella denunciaturi à Republicâ mittebantur.

Unde inepti nugantur Grammatici, *Sagmina* ἱεροβοτάνην, vel ἡερσέγονα Herbam significare, quàm Latini VERBENAM vocant.

Plin. lib.

22. cap. 2.

Aliter PLINIUS rem exponit, qui rectè libri secundi & vicefimi capite secundo sic refert.

Interim, inquit, fortius augetur Autoritas, quæ quanta etiam debeat surdis, hoc est, ignobilibus Herbis perhibebitur. Siquidem Romani Imperii Autores, Conditoresque immensum quiddam & hinc sumpsere; quoniam non aliunde Sagmina in remediis publicis fuere, & in Sacris, Legationibusque Verbenæ.

Sequitur apud PLINIUM. Certè utroque nomine idem significatur, hoc est Gramen ex arce cum suâ terrâ evulsum, hæc semper & Legati cum ad hostes, clarigatumque mitterentur usi, id est res ruptas clarè repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur.

Non.

Non dicit PLINIUS *Sagmina* VERBENAS denotari, sed *Sagmina* Gramen ex arce cum suâ terra evulsum significare. Vox namque *Sagminis* generalis est, massamque Terræ effosam notat, non Herbæ genus, ut multi falsò putaverunt: Fiebat namque Senatus consultum in hæc verba, *ut privas Verbenas privosque Lapidem Silicem ex Templo Jovis Feretrii daret.* Hic patet aliud VERBENAS, & aliud esse *Sagmen*.

MARTIANUS Jureconsultus in rerum divisionibus testatur, quod *Sagmina* sint Herbæ, quas Populi Romani Legati ferre solebant, ne quis eos violaret.

ALEXANDER ab ALEXANDRO Genialibus in libris ejusdem esse Sententiæ videtur.

Verum his profectò subscribere non possum: Quia nullum Herbæ genus est, quod à PLINIO, aut ab ullo Autore Latino vel Græco *Sagmen* vocetur. Tum quod MARTIANUS ait plures Herbas esse *Sagmina*, falsum est. LEGATI enim nullam aliam Herbam, quàm VERBENAM deferrebant, utpote quâ cum fascia vel lanæ filo caput velati coronatique essent: Quamvis olim Myrto usi fuerunt.

Verum id factitatum est, antequam VERBENAM usurparent.

Tertiò, quoniam ex Senatusconsulto hæc tantum dabantur, ut *Verbena* ad coronam, ex arce *Sagmina*, filex Lapis, & sceptrum cum mandalis.

Quartò, quia ex ritu res repetendi satis patet, quid SAGMEN sit. Tum enim observatum est, Populi jussu Fœciales sive quatuor Oratores nuncupatos fuisse, qui *Verbenâ* coronati res petitem proficiscerentur, Deosque fœderum testes ultores facerent. Ex quibus VERBENARIUS Gramen cum terrâ evulsum ex arce ferebat, legatusque lanæ filo capite velato res sibi dari clarâ voce poscebat; quæ his verbis CLARIGATIO dicta est.

JOVEM ego testem facio, si ego impiè injusteque res illas Populo Romano dedier, mihi exposco, tum Patriæ compotem nunquam esse sinas: Quæ si præstituta die non darentur post tres ac triginta dies, qui solennes erant, PATRATUS PATER, qui Fœcialium PRINCEPS, coronatus pariter Bellum indicebat, ca-

Martianus tit. de rerum divisionibus.

Alexand. ab Alexand. Cen. Libro.

Martianus refutatur.

Clarigatio quid.

put & frontem Verbenâ à Fœciali cinctus; quemadmodum etiam percutiendi fœderis, aut denunciandi belli Princeps electus eminebat.

Adde Plinium *Sagmina* esse Gramen ex arce cum suâ terrâ evulsam asserere: Hoc idem est si convertatur, *Sagmina* terram cum suo Gramine ex arce evulsam esse.

Sagmen
quid proprie.

Unde perspicuum est, massam Terræ effossam vel evulsam, aut erutam sive cum Gramen, sive citra Gramine *Sagmen* proprie dici. Sed de his alibi suo loco: Ne extra Oleas divagari conspiciar, ad pensum recurro. Satis enim hic genuinam Sagminis significationem attigisse, nec non à Sagmine VERBENAS distinxisse videor.

Subjicio itaque, Terram *Veneam* vel *Venetiam* dictam Ericæ similem, & radicem serpentibus fibris plenam, optimos *Cespites* foco instruendo & alendo subministrare.

Cespes
vividus quid.

Ad quorum certè Cespitum similitudinem etiam illud, quod ex alterius Terræ, superficie præscinditur, CESPES dicitur: Qui Gramine viridi vestitus, vivus vocatur. Hi ab omnibus *Soden* plerumque, vel *Plaggen* dici jam olim cœperunt, qui verò ex Ericæ terrestres superficie præscinditur *Schokken* appellantur, quique ad ignem alendum à paupertinâ plebeculâ æquè quàm ad tegenda ædium culmina, mortalium sepulchra, atque alia adhibentur.

Verum quùm *Cespes* Venæ Terræ muniendis ædium culminibus, & tuguriis, atque laquearibus faciendis sit idoneus, nec non olim ac hodie in multis FRISIÆ locis evenit, in *Westerwoldiâ* præsertim & *Drentiâ* huic usui destinatus habeatur: Meam de TOPHO conjecturam confirmo, & certe Tophi aut Tophacæ Terræ nomine eam, quæ nobis *Ven-erd* sive *Veen-erde* & *Veen-grond* dicitur, à PLINIO significari credo: Idque eò magis, quoniam ex hac quoque Terrâ *Sagmina* effodiuntur, vel evelluntur, aut ipsis manibus luto compresso formantur: Quemadmodum iis in locis, ubi hanc Terram humidiorē nacti sunt incolæ, levi opere & operâ rem conficiunt, accidisse videtur.

Lego enim apud PLINIUM, CAUCHOS ventis magis, quàm sole captum manibus lutum siccare, quo luto, quoque Terrâ ignes faciunt, & sua corpora calefaciunt: Ubi notandum est,
PLI-

PLINIUM Morinam Terram, Veneamque quidem vidisse, verum *Lutum* dixisse hoc loco & Terram; neque exiccatae aliud nomen proprium dedisse, & quatenus eam Terram colit vidit, Tophaceam putavisse, qualis etiam in Flandriâ Galliae Belgicae Provinciâ apud Morinos est, & quos olim BRITANNI prope Gessoriacum, Iccium portum olim, nunc Caletum dictum, & Brabantiae Campinenses *filos* vocabant. Verba hoc loco PLINII adscribam.

Carion
lib. 4. fol.
mihi 374.

„Sunt vero & in Septentrione visae nobis Gentes Cauchorum; qui Majores, Minoresque appellantur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dierum, noctiumque singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, aeternam operiens rerum naturae controversiam, dubiumque Terrae sit in parte an Maris; illic misera Gens tumulos obtinet altos; aut tribunalia manibus structa ad experimenta altissimi aestus, casis ita impositis, ut navigantibus similes sint, cum integant aquae circumdatae, naufragiis vero cum recesserint; fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem hos habere, non lacte ali, ut finitimos: Ne cum feris quidem dimicare contingit omni procul abacto frutice. Ulua & palustris jonco funes nectunt ad praetexenda piscibus retia: Captumque manibus lutum ventis magis quam sole siccantes. Terrâ cibos & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Haec ille: Ex cuius verbis patet, Lutum & Terram ignis causa exiccari.

Plin. l. 16.
cap. 2.

Quo nomine propriè illud Lutum, illaque terra sit distinguenda, nemo haecenus tradere aggressus est: Quum de minimis vermibus & Insectis commentati, ac de culice elephantem facere multi & maximi AUTORES gravati non fuerunt: Quoniam in Naturae contemplatione nihil videri potest superfluum, & nusquam NATURA magis tota est, quam in minimis. Si idcirco hujus Terrae speciebus enarrandis inhæsero, non improbabitur, nec fastidio dignum reputari debebit.

CAPUT XI.

Unde BRUCTERI dicti. Veneæ & Morinæ Terræ species quot. Cespitum genera, illorumque Nomina varia. Morinæ & Veneæ Terræ color, ac præparatio. Unde Mori vocati. Frisia quo tempore Occidentalis dicta. Terra Venetica quo anni tempore effoditur. Lutum Plinii quid. Vuiren quid. Dura necessitas quid perficit. Hodierna Frisia & Antiqua Insignia quæ. Torven, Torf-land & Venne quid. Ubi BRITANNICA inventa. Veterum BRITANNICÆ descriptio.

Quæ hætenus inter SAGMINA & VERBENAM distinctio, quæ olim apud Romanos clarigatio, quidque Cespes vivus sit, annotavimus: Nunc verò de Veneæ & Morinæ Terræ speciebus a colore, omnibusque Cespitum generibus, nec non effodiendi Tempore, pluribusque dicturi sumus.

De omnibus itaque Septentrionalis Plagæ Terris, quæ notæ sunt, una est Bituminosæ naturæ ac igneæ, utpote alendo igni accommoda, & vulgaris materia.

Hujus ingens copia à DEO OPTIMO MAXIMO Septentrionali EUROPE parti data, integras ac immensas paludes replet, unde à multis palustris Terra dicitur.

FRISII adhuc nostri usitato nomine antiquissimo *Bruc* & *Broek* nominant, indeque incolas *Brucsters*. Romani enim Scriptores PRISCI paucis immutatis litteris eos BRUCTEROS appellant.

Bructeri
unde dicti.

Deprehendo autem duas ejus generis Terræ species, ut *Veneam*, & *Morinam* nomine Latinis usitato utroque in Pheniciis, Fenis, Venetis, Pœnibus, & in Morinis.

Hæc nigrior, gravior, densior imas partes petit: Illa candidior, levior, & rarior summas, & Cimbricâ interpretatione juvenum naturæ inditum nomen obtinet, haud paucis in Locis FRISIÆ utraque tali ordine cohæret, ut VENERIS Symbolum

Lapathum Longi- folium Crispum

fol. 104

bolum repræsentare demonstrari possit, si hâc de materiâ agere mihi allubesceret.

Alibi tamen *Venea* sola est, & eam *Avena*, vel alterius generis Terra sustinet, vel cœno aquoso innatat.

Alibi *Morina* sola, & ferè subjectam habet arenam.

Verum tum adhuc *Morinam* duûm generum Terram invenio, unam nimirum corpulentam, eamque massam densè compactam, ex cujus interioribus visceribus optimi *Cespites* sive Torfæ laterum coctilium duritiem habentes effodiuntur, vocanturque vulgò *Harde-Torff* vel *Harde-Turf*, à quibusdam verò in Agro Groningensi *Klyn-Torf*, qui plerumque cæteris minor paulò, ac graciliores, verum magis compacti nihilominus solidiores, durabiliores, atque notæ melioris inveniuntur: *Klyn* enim Saxonice corruptam, compactam & solidam Terram *Veneam* denotat, inde *Klyniaci Cespites* denominati. Alteram verò cœnosam & fluidam, cujus quoque extracti *CESPITES Harde-torven* dicuntur quidem, at tamen non adeò durè glutinosi, nigri vel graves, verum segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis interfici, gravitate mediocres, ac promiscui usus sunt.

Atque ita *Venea* quoque altera est molem habens, è quâ producti *CESPITES* à pluribus expetiti, admodum fungosi, valdè leves, ac rufescentis coloris sunt, atque ab omnibus *Lichte-torven* dicuntur, quapropter cerevisiariorum cortinis, aut coquorum clibanis inserviunt: Altera lutosa, cujus *CESPITES* omnium levissimi ac vilissimi exteriori Terræ superficie inhærent, & à plebis passim fece *Graauwe-torf*, *Witte-torf*, vel etiam hic *GRONINGÆ Toverschen*, Latine præstigiatrices appellantur, quoniam sub veri specie illud esse demonstrat, quod revera non sunt, legitimi scilicet ac boni *CESPITES*; quare plerumque negliguntur, aut replendis evacuatis Cespitofodinis, vel comburendâ calce, aut figulorum furnis inservire solent.

Lutosa autem & *Cœnosa* tam *Morina* quàm *Venea* in humilibus aut defossis locis invenitur, sed *Morina* nigra est cæni atrii instar, *Venea* Boli vel rufescentis coloris, minusve fusci quàm illa. Illam adhuc incolæ exercitam cum effossio simul luto etiam ficciore, sed tamen ejusdem naturæ subigunt, subactam-

Torfæ.

Harde-

Torf.

Klyn- torf.

Klyn quid

Friscè
denotat.

Gemeinne

Harde-

Torf.

Lichte-

Torf.

Graauwe-

Torf.

Witte-

Torf.

Tover-

schen.

Morinæ

& Veneæ

terræ co-

lor, ac præ-

paratio.

Bolis

que apud

Medicos
Terræ
genus est
colorem
pallido-
rubrum
obtinens.
Unde
Mori de-
nominati.

que pro arbitrio per planum arææ siccæ spatium palmari crassitiei formâ diffundunt, siccata scindunt, & in quorundam receptaculorum collibus collocata, ut probè exiccetur, ignisque usibus destinant.

MORINA talis Flandrica, & Morino Populo inde denominato tetro est odore, minoreve lumine, cujus igne præsentium facies mortuorum instar pallent, & nitrosâ fuligine oculos intensè pungit.

FRISICA verò & quæ in Septentrionali HOLLANDIÆ parte nomen Frisiæ Occidentalis adhuc retinente colligitur, quo nomine sub HARONIS quinti Frisiæ Ducis imperio, diu ante Septentrionalis per Flevum Maris inundationem, Anno Salvatoris nostri tricentesimo innotescere cœpit, excellentior est, Bituminosior, atque ignes exhibet Luculentiores; multis nimirum tædarum putrefactarum, & lignorum, radicum, fibrarum, corticum, similiumque marcidorum fragmentis plena est.

Arbores,
aliaque
sub hac
Venetica
Terrâ de-
tectâ.

Imo hodierno hoc tempore in DRENTIA, aliisque FRISIÆ nostræ locis interdum sub eâ tellure, interioribusque ejus penetralibus reconditæ deteguntur integræ arbores, earumque trunci, NOACHIS tempore per Diluvium proculdubio, & multi autumant, Aquarum vi, ejusque venti impulsu collapsæ, qui inter AUSTRUM & ZEPHYRUM collocatur medius. Omnium enim cacumina ad Orientis Regionem Septentrionemque mediam procubuisse cernuntur. Inter quas cum omnis generis sint, tum illarum, quæ coniferæ dicuntur, maximum existit miraculum: Præcipuè quòd & plurimæ & longissimè altâ sub humo jaceant, quàm nullæ amplius hac ætate nostrâ illis in campis provenire videantur: Præter has, *Nuces* quoque *Avellana*, calcei, ædium fragmenta, nummi incogniti, lapides insoliti, atque antiquis inscriptionibus quibusdam insigniti, armorum fragmenta, aliaque plura inveniuntur, quorum quædam adhuc meo in musæo asservo.

Quo tem-
pore Terra
hac Vene-
tica annu-
tim effo-
ditur.

Porro corpulenta tam Morina quàm Venea integros campos occupat, alibi siccio, alibi humidior. Hæc hodie Aprili/quotannis ac Majo mense offoditur.

Haud scio an olim manibus illam aut hanc ut *Lutum* acceperint, quemadmodum PLINIUS dixit. Quanquam non est ita

ita humida hæc, sicut cœnosa illa, tamen manibus facilius hæc erui, expressisque aquis in massas formari, quàm illa, potest, ventoque, Solique expofita etiam citius exiccatur.

Quare verifimile mihi, quod PLINIUS *Luti* nomine etiam VENEAM & MORINAM Terram intellexerit, quodque PLINII tempore, sicut nunc, illam Terram non effoderint, vel quia tunc instrumentis destituebantur, vel quia instrumentis uti nolebant, sed manibus evellentes, segmina inde conficiebant.

Etenim adhuc in Drentiæ quibusdam locis tenuioris fortunæ homines *Veneâ Terræ* fragmenta, & humidos *Venei Luti* manipulos manibus pressos in massas formant, vento, folique, & per æstum canicularem Aëri exponunt, exiccantque, nec non in colliculos erigunt, & dum massæ illæ semel exiccatae fuerunt, altiores in acervos pyramidales, quos vulgò *Vuiren* appellant, comportantur, ut exteriora, quibus reliqua incumbunt, à frequentioribus pluviis defendere queant, quæ deinde in tuguria, aut naves ignis causâ faccis aut corbis deportant; quibus etiam ut probatissimis atque omnium optimis Cespitibus (quos in Groningenfi Provinciâ *Bagger-Torf*, aut in Hollandiâ, Frisiâ, atque Transisalaniâ *Baggelaar-Turf* vocitant) non solum tenuioris, verum potius lautioris Fortunæ homines pro ignis fomite utuntur, ubi & hodie in Hollandiâ præsertim, aquosis è Morinis locis ac cœnosis inferioribus *Veneâ Terrâ* superiori, consumptione, planè destitutis, *Lutum* illud retibus (quæ Belgicè *Baggelaar-Netten* nuncupantur) ferro quodam rotundo prælongæ perticæ annexo affixis, ad viginti quoque pedem profunditatem, imo ulterius, extrahitur, manibus deinde, ligneisve & ferreis instrumentis in parvas quadrangulares, spondæ sive Cerevisiarii dolii operimenti modo, formas exiccando efformatur, quare è multis ibi *Sponde-Turff*, & *Modder-Turff* passim appellatur, qui è *Luto* confecti CESPITES per faccos vel tonnas iis repletas divenduntur; ut cujus hæc potissima est Populo Septentrionali accolis Cimbrici Oceani potum, cibumque decoquendi, assandique materia.

Quare ob hæc stupendas Naturæ dotes, FRISIIS omnibus, ligni penuriâ laborantibus, à SUMMO rerum OPIFICE variis in PATRIÆ locis providè concessas, septem Cespitibus

Lutum
Plinii
quid.

Vuiren
quid.

Sponde-
Turf.
Modder-
Turf.

Frisiæ
insignia
hodierna

quare 7.
cespitibus
onusta de-
pinguntur.

Priora Fri-
siæ insign.
olim 7. fue-
re in 3. ar-
genteis
trabibus
rubra
Nym-
phææ her-
bæ folia,
quibus po-
stea anno
Chr. 534.

4. cum i.
trabe ad-
didit Be-
roaldus
Rex.

Vid. Matt.
Hamcon.
lib. de vir.
Erisiæ
illustrib.
Suffrid.
Petri de
Orig. Fris.

Lapis Leo.
diensis Bi-
tuminosus
Lithan-
thraces &c

bus in medio fulvorum leonum par, libertatem à CAROLO MAGNO ob indolem candidam, bellicosamque FRISIORUM virtutem, Anno Salvatoris nostri octingentesimo secundo clementer redditam tutantium, nec non pervigili curâ demirandam hanc telluris massam contra omnigenas hostium infidias magnaminâ fortitudine defendentium comprehendentibus, FRISIÆ olim splendida insignia cincta, atque à tot retro seculis in hodiernum usque diem (rejectis ab IMPERATORE dicto septem antiquissimis prioribus, atque undecim posterioribus rubris Nymphææ foliis in quatuor argenteis trabibus per scutum cæruleum obliquè ductis, quæ per mille & sexaginta ultra annos, à FRISONIS primi Frisii Conditoris, atque BEROALDI Frisiorum REGIS quarti temporibus, ad annum usque secundum CAROLI MAGNI extiterant, quæque Regni Frisiæ veteris insignia, retinente adhuc nostratum OMLANDIA, etiamnum reperiuntur exornata.

Altera autem est ignis materia, quæ ex arboribus accedit, & tædarum, quæ locis palustribus copiâ tantâ, quantâ alibi Vaccarum excrementa, simili ferè modò erruuntur. Quid enim non excogitat necessitas, quæ durum valdè telum est.

Horum quamvis excrementorum ignis sit languidus, fumus multus, mordax & tetri odoris, nec non omnia domi funesto foetidoque odore inficiens, & inassuetis aliquando noxius: Assueti tamen adeò hoc odore, ut Aromatum suffitu delectantur, alii contra odore læduntur: Nam aliqui dolores capitis intensissimos sentiunt: Alii proximi sunt animi deliquio & deficiunt, nec nisi illato igne, fumo, aut odori-ferorum Trochiscorum suffitu, curari possunt.

Ad hæc quartum est ignis remedium Lapis Leodiensis Bituminosus, quem aliqui *Anthracitem* putant & *Carbonem* vocant, aliqui *Lithanthraces*, alii *Asphaltitem*, alii verò *Gagatem*, ignis vehementioris causâ omnibus fabris ferrariis valdè usitatus & necessarius; cujus odor inassuetis, sicut & ignis gravis est: Assuetis verò corroborandæ sanitatis subsidium, utpote à defluxionibus, Rheumaticisque affectibus præservans.

MANTUANUS BAPTISTA manifestè de Tofo sic cecinit.

Piceis domus aspera Tofis.

Ex

Ex quibus certè verbis facilè liquet piceos *Tofos* dici. Verum inspectores, & periti naturæ Terrarum Frisiæ nostræ & Brabantiæ Campiniæ, & qui Terram hanc examinantes, *VENEAM* & *MORINAM* illam esse fatebuntur, quoniam ubique plena est radicibus Picearum, Pinearumque arborum fibris: Tum quod Picearum habeat naturam, utpote quæ facilè ardet, & piceæ materiæ instar ignem alit; ex quâ montosis quibusdam in locis luculentissimos ignes continuè agricolas instruere vidi.

Cæterum effossâ *Terra Venea*, exiccataque, coloris plerumque mellini, quem gilvum vocant aliqui, & Boli vulgo *Vaale-Torf*: *Morina* fusca vel nigra cernitur: Hæc gravis, densa, ac ignis validioris diu retinens. Illa levis, rarior, atque brevi tempore ignem & hunc mitem retinet, quare vulgò quoque *Torf-Torse* nuncupatur. Quo argumento etiam inducor, & siccam *Veneam Terram*, *Tophaceam* dictam esse credo, utpote quæ lapidis duritiem possidet.

His ultimum argumentum addam, ut eodem meam opinionem magis confirmem. Itaque tandem illud inferam, cur etiam *GERMANIS* nostris illam effossam Terram *Torf* dici credam.

Ignem igitur vel Sole, vel vento aliquid exiccare, extenuare, vel emaciare vulgò *Torven* vocamus: Unde torreo apud *LATINOS* verbum ejusdem significationes manet. *Tor*, vel ut hodie à multis dicitur *Dor*, est exiccatus, est squalidus. Hinc à *tor* & *ven* componitur *Torven*, hoc est torridus *TOPHUS*, vel torrida *Terra Venea*, & demum simpliciter *Torf*, hoc est, res adeò torrida, ut præ siccitate alendo igni inserviat.

Runc igitur (si modo audacia suam liberè dicendi sententiam detur) salvo tamen *DOCTORUM VIRORUM* honore & saniore judicio progredior, ut perscruter, quo nomine verè *LATINO*, apto, nec à linguâ Germanicâ dissidente, ac ad antiquam Linguarum matriculam accedente exprimi debeat Germanica illa dictio *Torven*.

Certè *AUTORUM* plurimi nomini hujus Etymon, aut interpretationem veram hætenus non docuere, aut differentias posteritati reliquere.

Verum ex *NEOTERICIS*, qui doctiores videri cupiunt,

Cespitem vocant, quâ tamen Nomenclaturâ non redditur dictio *Torf*, habeturque nimis procul petita hæc *Ἐρμῆος figurata abusio*. Carbunculum verò vel Anthracitem, & Terram carbunculofam, ut quæ sine ullâ industriâ suâ sponte illud habet, ut carbonis instar ardeat, etiamsi humida sit, non esse Terram Veneam vel Morinam, nec eo nomine designari posse satis constat.

Torven
Germani-
cè quid
denotat.

Si quid mihi interea in hoc nominum defectu, rerumque caligine post tot tamque diversas multorum opiniones addere conceditur, haud dubitaverim ejusmodi ad ignis pabulum effosiam tellurem, Soleque exiccata vocare *Torridum Sagmen*, vel *torridum Tophum*, aut simpliciter *torridum*. Neque enim genuinæ significationis effectibus convenientius nomen ullum invenio. Verum de *ΤΟΡΗΟ* aliàs uberius.

Torf-land.

Ager etiam unde effoditur ea Terra, quæ vento & Sole ignis causâ torretur, sive *Morina* sive *Venea* in eâdem linguâ, quæ Synonyma recipit *Torf-land* vocatur; neque novum est uni rei diverso respectu varia esse indita nomina.

Venne
quid.

Porro agri istius fundus planè arenosus, cujus superficiem Veneæ telluris reliquiæ plerumque obtegunt, à Terrâ Veneâ *Venne* dicitur; atque inde omnis graminea planities, quæ fossis undique in *FRISIA*, atque *HOLLANDIA* nostrâ, vel aggestâ terrâ ab alterius dominio separari consueta est, aut pratum, in quo vaccæ, equi, vel boves pascuntur, *Vaccarum Venni*, vulgò *Koeje vennen*, à Majoribus nostris olim appellabantur.

In quâ
Terrâ
Britannica
inventâ.

In hac igitur Terrâ *HERBAM* hanc ad aquas crescentem ipso primo aspectu quasi vulgarem, neque prorsus Rumici Sylvestri, maximè *OXYLAPATHO* absimilem animadverti; qualem nunquam in omnibus peregrinationibus meis videram.

Hanc (ut dictum) protinus eradicavi, & radice conspectâ nigerrimâ, eâque degustatâ, & fortissimæ astrictionis facultate perceptâ, *BRITANNICAM* esse veram divinavi: Quam tantoperè hætenus quæsieram, tot *MEDICORUM* acerrimis certaminibus illustrem. Etenim hujus Herbæ obiter inventæ formam cum *BRITANNICÆ* descriptionibus juxta bonorum & Antiquorum Scriptorum Autoritates colla-
tam,

tam, manifestè convenire inter se oculatâ fide deprehendo: Quemadmodum id ex omni descriptione, omnibusque illius Herbae facultatibus primum per sensuum instrumenta detectis, ac ipso postea usu comprobatis docere possum.

Ita dum ratione, certâque nitor experienciâ, me procul omni errore, & hæsitatione rem veram invenisse, fidelissimèque tradidisse censeo: Tametsi in radicis descriptione juxta PEDACII DIOSCORIDIS & Clarissimi ORIBASII exemplaria scrupulus quidam obortus sit, quem tamen Claudii Galeni, Pauli Æginetæ, Aëtii, & plurimorum ARABUM scripta consentientia eximere mihi videntur: Ut mox & sequentibus patebit.

Primò itaque BRITANNICÆ descriptionem & omnibus Veterum Autorum monumentis collectam talem esse invenio.

BRITANNICA est Herba, quæ radices habet, caules, folia, flores, & semina omnia Lapatho Agresti simillima, nisi quod nigra sint radices, oblongiora folia, crassiora, & illius foliis nigriora, caulis non multo major, cetera omnia consona, ut dixi. Herba tota omnibus suis partibus astringendi vim non vulgarem, sed insignem habet, & quodammodo validâ penetrandi potentiâ mirabilem; quum astringentia medicamenta vim hanc ferè in superficie exerant, ipsâque astrictione penetrationem impediant, viamque præcludant.

Veterum
Britanni-
cæ exa-
minatio.

Plenissima autem hæc BRITANNICÆ descriptio est, VETERUM testimoniis comprobata, quantum hætenus mihi observare licuit. Nam quod in DIOSCORIDIS & ORIBASII vulgatis legitur codicibus, radicem scilicet esse tenuem & brevem, quis omnium nostrorum mendosissimum esse lubens non fatebitur? CLAUDIUS enim GALENUS hæc Medicorum Scholæ tradidit, BRITANNICAM in omnibus Agrestibus Lapathis esse persimilem, nisi quatenus nigrior & densior sit? Quod si in omnibus, ergo in radicibus quoque Sylvsteribus LAPATHIS erit similis, ut quæ OXYLAPATHA dicuntur; ideoque primo loco à DIOSCORIDE referuntur.

Lapathum
sylvestre
est Oxy-
lapathum.

Neque verò DIOSCORIDES Galeno contrarius est, nec in simplicium cognitione peritior: Pluribus enim in locis à GALENO corrigitur: Tum GALENUS non minus, imo ad cognoscendam rem Medicam magis attentus, quàm

Laudatur
Galenus.

Dios-

DIOSCORIDES fuit, magisque peregrinatus commodiores discendi oportunitates habuit, nec non omnia Fortunæ bona discendi studio postponens mirum in modum omnes artis Medicæ partes illustravit, atque absolvit.

Deinde GALENUS scriptis DIOSCORIDIS adjutus, ac Præceptorum optimorum institutione fideliter eruditus, in omnigenâ Autorum lectione assiduus fuit MEDICUS, & quasi sui temporis Phoenix, ac absque controversia MAXIMUS, tali in pretio ab optimis quibusque semper habitus fuit, quamvis nonnulli RECENTIORES aliter de ipso nostrâ hâc tempestate sentiant. Omnis demum veritatis, fuit amicissimus, omnisque methodi, & qualescunque materias cognoscendi peritissimus, atque in hâc contra perverfos homines arte Medicâ exercitatissimus.

Præterea PAULUS ÆGINETA Vir singularis lubens GALENO subscribit, & expressè, BRITANNICAM facie, & figurâ omninò, hoc est, in omnibus suis partibus, ergo & in radice quoque *Sylvestri Rumici persimilem esse* dicit.

Hujus exemplaria correctissima sunt, ne quis his de verbis dubitet: Quare ergo affirmavit AVICENNA, quod omnibus modis *Lapathi Sylvestris* foliis & radici assimilatur, nisi quatenus nigrior ac densior sit? Interpretes *Lapathi* loco *Acetosam* posuerunt, quod nihil aut parum ad rem facit.

Dénique cur AËTIUS AMYDENUS hanc inter *Rumices* enumerans nullâ aliâ notâ à *Rumicibus* distinguat, quàm quod nigra, densa, & astringens sit? Unde & μέλαιναν vocat: Corrigendus est itaque DIOSCORIDIS & ORIBASII Codex; Legendumque censeo ῥίζαν ἢ πῶς μέλαιναν & παχέαν, *Radicem autem nigram & crassam*. Sic enim DIOSCORIDES & ORIBASIUS GALENO, ÆGINETÆ, AËTIO, & Arabibus consentient. Rationi enim consentaneum est, ut minores & pauciores peritioribus ac pluribus cedant: Tum quia DIOSCORIDIS exemplaria multis mendis infecta fuere, à quibus vix maximis multorum laboribus sunt repurgata, & etiamnum scatere liquidò constat: Si enim res tulerit, id facilè demonstrabo.

ORIBASII opera penitus habemus inutilia, & infinitis erroribus plena, quæ Docti aliquot hinc inde supplere, & ex incorrectis

Dioscorides & Orbasius emendatur.

Dioscoridis exemplaria mendis infecta.

Lapathum Sanguineum.

fol. 113.

correctis exemplaribus restituere conati sunt, sed plus in multis nocuerunt, ut nunquam ORIBASIVM inspexisse profuisset, & minus me hercule errorum habuissēmus.

CAPUT XII.

In quo de BRITANNICÆ foliorum formâ, radicis quantitate, Caulis altitudine, Floris colore, ejusdemque nominis Antiquissimi genuinâ significatione, Bronchocele, nec non quorundam erroribus, atque aliis agitur.

DE LUTO Plinii, duris Frisiorum necessitatibus, in quo Terræ genere BRITANNICA inventa, ejusdemque à Veteribus factâ descriptione tractavimus. Restat, ut ejusdem formam, illiusque antiquum significatum, aliorumque errores detegamus.

His itaque prælibatis, nunc HERBAM, quam inveni, cujusque magnam postea pluribus in FRISIÆ locis frequentiam animadverti, veram esse BRITANNICAM ostensurus sum.

Ut autem à Foliis ordiar. Hæc ipso aspectu *Sylvestris Lapathi* Britanni-
cæ folio-
rum con-
sideratio. foliis simillima sunt, nisi, ut PLINIUS inquit, quod *oblonga* sint. Nulla enim inter omnes RUMICIS species adeò oblonga possidet folia quemadmodum hæc nostra *Herba*. Tum *nigra*, id est, obscurè virescentia sunt.

Hic illud ante omnia notatu dignum occurrit, quod scilicet *Herba* nulla folia habeat perfectè nigra, exceptâ SPICÂ NARDI Indicâ.

In cæteris alioqui hæc foliorum nigredo relatione ad aliquid intelligitur, sicut familiarissimum DIOSCORIDI, & omnibus aliis est.

Ille enim inquit, *Buglosson folia habet Verbasco similia, in Terram decidua, nigriora, aspera, ac Bubule Linguae conformia: Et Viola folia habet Hedera similia at nigriora: Rursum personalia Cucurbite folia tamen minora, duriora, nigriora, & hirsutiora. Tum Urtica una incultior, aspera latiformia, folia & nigriora habet.*

P

Sim-

Olus
Atrum
quid.

Simpliciter folia rarò nigra dicuntur, ut quæ excellentem nigredinem ostentant, sicut communis Brassicæ, & quæ Herba indè meritò *Olus atrum* dici potest: Folia autem BRITANNICÆ, factâ relatione ad Rumicis Sylvestris folia, nigra prædicantur, quibus nigredine præstant.

Postea tradit Dioscorides, BRITANNICÆ folia esse *παχύπερα, μελάνπερα καὶ ἐμφερή λαπαύω αχρίω; crassiora, nigriora & Lapathi Agresti similiora.* Idem habet ORIBASIIUS.

Hic JOHANNES RUELLIUS locum vertit: *Folia habet Sylvestris Lapathi, sed densiora, & nigriora, gustu astringentia.*

JACOBUS verò GOUPILIUS sic interpretatur: *Folia habet Sylvestris Lapathi pilosiora.*

Hunc ferè sequutus MATTHIOLUS, *magis hirta* scribit. Est autem optimum interpretandi genus, si quis propriis Auctoris verbis loca ejus obscuriora enucleat.

Joan.
Crisp. fol.
368. Fab.
Colum.
Plant. ali-
quot hist.
fol. 54.

Itaque DIOSCORIDES inquit; Potamogetonis folia sunt *δαίσα*: Alii hoc verterunt *densa*, alii verò *hirsuta*; nec malè, nam ut vult suo in Lexico Græco-Latino JOANNES CRISPINUS, ut & Doctissimus FABIIUS COLUMNA, genuinum totius Italiæ miraculum, utrumque significat. Verum quùm hirsuta non sint, haud dubiè ad densitatem respexit eo vocabulo usus.

Idem inquit, CIRSION folia habet Buglossio similia *ὑπεδαίσα*: Quod iterum aliqui subdensa; alii verò subhirsuta verterunt, quùm tamen hirsuta nullo modo sint; at subdensa.

Joan. Bodæus Stapelii in Theoph. comment. fol. 676.

JOANNES quoque BODÆUS STAPELIUS doctissimis suis in THEOPHRASTUM commentariis folio sexcentesimo septuagesimo sexto hæc habet.

Quidam Botanici Bistortam BRITANNICAM esse volunt, ac voces μελάνπερα, & δασύπερα hunc in sensum exponunt. μελάνπερα inquierentes, quæ saturatiore colore sunt, ac quasi purpureo nigricante, dicuntur, ut in Viola Martiæ, quam μέλαν DIOSCORIDES vocat, alterâ parte videre licet. Δασύπερα verò hic non pilosiora, sed rigidiora, densiora, & firmitiora significat. Quod reverà verum. Quam postremam vocem utrumque denotare, alibi probavimus, & de voce μελάνπερα, quod referunt extra controversiam ponimus. Hæc ille.

Britanni-
cæ folia

Verum dum huic nostræ PLANTÆ horum unum solummodo convenit, alterum meritò rejicimus: Folia namque re-
vera

vera & densa, firma & constipata, atque succulenta sunt, tum
Agrestis Rumicis foliis parumper è viridi quasi nigriora. Est
interim evidens nigredo, ut videri poterit; neque, ubi rerum
testimonia, inprimis verò autopfiæ adfunt, multum opus est
verbis.

Sequitur nunc Radix, Quam omnes in BRITANNI-
CA verâ nigram esse affirmant Autores.

Verum nostræ Herbæ radix nigra est. Scio verumtamen
DIOSCORIDEM Nymphææ albæ, Peucedano, Symphito
majori, Helleboro Nigro, Alysmati, Terræ Tuberibus, Cy-
clamino, Apios radici, Mandragoris, & Astragalis nigras appin-
gere radices: Quemadmodum quoque & PLINIUS facit.
Interea tamen nigræ tantum sunt extrinsecus illarum quædam,
intus aliquæ albedinem summam, aliquæ verò exiguam forti-
tæ sunt.

Verum HERBA nostra meritò radice nigrâ depingitur,
ut quæ foris nigerrima est, etiam si in locis pallidam Terram
foventibus proveniat, quod rarum est: Quamvis tamen ipsâ
sæpius experientiâ edoctus, tandem temporis longitudine ali-
quid in ejusmodi terrâ, vel Hortensi quoque, de suâ nigredine
è Semine præsertim natam perdere, & ad fuscum ac spadiceum
quasi colorem declinare perspexi: Naturaliter alioqui Terræ
nigræ innascitur, in quâ etiamnum valde admodum annosas ra-
dices fusci quoque coloris, senium quasi verum indicantis, imo
etiam intus planè spongiosas sæpissimè deprehendi: Intus au-
tem è pallido rubente alibi luteum (in adultioribus præsertim)
alibi verò & sæpius, recens nempè evulsa albicantem omninò
ac candidum colorem habet; quâ parte Rhabarbarum quo-
dammodo imitari colore videtur.

Verum & hic internus color albus tempore, dum radix in-
terea exiccatur, fuscus fermè evadit. In cæteris alioqui radix
magna, longa, & crassâ est, qualis OXYLAPATHI visitur,
longè tamen corpulentior & spongiosior antequam exiccatur:
Turget enim radix plurimo succo, & qui potentissimæ atri-
ctionis succus ad multos usus commendatur. Unde verè PLI-
NIUS scripsit, quod succus ex radice BRITANNICÆ
exprimitur: Quod utique non fieret, si esset inutilis radix,
quemadmodum Clarissimus *Andreas Matthiolus* existimavit.

densa &
firma, non
verò hir-
suta.

Radici
color ex-
ternus &
internus.

Error
Matthioli,

Huic radici optimæ facultas inest in adstringendo insignis, adeò ut haud sciam, an alia quædam Herba illi in hac excellenti virtute par sit: Validissimè enim astringit, & grato amarore quodam aromatico linguam, gingivam, labia, & fauces, si degustetur, contrahit: Salivam quoque in ore detenta exiccat, quemadmodum de BRITANNICÆ radice plurimi Autores probati scriptis tradidère.

Satis igitur manifestum est ex foliorum & radicis descriptione, *Herbam hanc mirandam*, quam hic publicè exhibere non erubesco, veram VETERUM BRITANNICAM alexicacum Stomacaccen, & Scelotyrben esse.

Verum ad reliqua, quæ huc quoque non parum faciunt, par erit ut pergam.

Caulis
considera-
tio.

De caule igitur dubitationes quoque quasdam tollere non omittam. PLINIUS itaque BRITANNICÆ caulem tribuit non magnum: Sicut enim omnibus LAPATHI speciebus caulis non adeò magnus est, HYPPOLAPATHO major, & HYDROLAPATHO maximus: Ita huic Herbae mediocris plerumque caulis, ut verè, magnum adeò non esse, internodiis, colore, formâ, raritate, & agnatis, cæteris Rumicibus Sylvestribus similem esse prorsus, dici possit. Etsi hanc quoque Herbam in palustribus juxta HYPPOLAPATHUM reperi: Folia tamen hujus suâ longitudine semper superantem, caulem verò interdum altero minorem, interdum verò majorem obtinentem. Quapropter à MATTHÆO SYLVATICO, ARNOLDO de VILLANOVA in Horto Sanitatis, aliisque magnus, vel altus meritò dictus fuit: In his enim paludosis pro soli ubertate ad pedum quatuor & ultra, in illis verò ad duum tantum, triumve altitudinem ascendit.

Altitudo
caulis.

Lapathum
Palustre
nigrum
Henrici
Muntin-
gii.

Quamobrem Parentem meum piæ memoriæ HENRICUM MUNTINGIUM (cujus Nobilissimorum & Amplissimorum Dominorum hujus Provinciæ GRONINGÆ & OMLANDIÆ Procerum munificentissima benevolentia & favore in Professione Botanicâ indignissimus ante viginti annos & quod excurrit destinatus fui successor) hanc Plantam pro Rumice Aquatico Longifolio, sive Lapatho Palustri nigro, Belgicè *Water Ridder* vulgò dicto (veram esse BRITANNICAM

NICAM hætenus ignorantem) sæpiùs nobis demonstrasse, mirum non est, neque etiam in eo, quicquam fuisse erratum, coram omnibus liberè pronuncio, quùm revera ad LAPATHI Britannica, vera Lapathi species. classẽ pertinere satis liquido constat.

Verum restat ut ad FLORES hujus deveniamus, quos etiam ab Autoribus à Lapathi Sylvestris Floribus non distinguimus. Unde BRITANNICÆ Flores Lapathi Flos qualis. quoque Sylvestris Floribus respondere debere, satis sanè patet, quemadmodum in hâc meâ Herbâ ab omnibus deprehenditur, cujus Flores cum Oxylapathi, vel Hyppolapathi Floribus iidem visuntur.

Verum illud hic non omittendum esse existimo, quod PLINIUS scriptum reliquit: FLORES scilicet BRITANNICÆ *Vibones* vocari. Vibones.

Hic forsân quis rogaturus est, quales illæ fuerint Nationes, quæ illis illud vocabulum indidère? Ad quod paucis FRISIOS fuisse respondeo. ROMANI enim, omnesque qui Romanis aderant Herbam planè ignorabant. Ideoque Frisii illam Romanis demonstravêre.

Hanc tamen Frisiis nostris felicitatem invidens Clarissimus JACOBUS DALECHAMPIUS, veræque BRITANNICÆ planè ignarus ipsâ Luce clariora PLINII SECUNDI verba libri vicesimi quinti tertio capite nullo jure invertere nititur, nec non pro Frisii, *fida*, ex HERMOLAO BARBARO, suis in Plinium notis marginalibus absurdissimè legendum censet. Sic enim postea PLINIUS. *Ergo Frisii eam etiam, ejusque Florem suis nominibus vocasse debuerunt, ut quibus esset nota, & à quibus demonstraretur:* Quare hæc nomina horumque Etyma num Frisica sint, ut diligentioribus satisfiat, quæso executiamus. Constat namque plurima nomina ROMANOS etiam à GERMANIS mutuatos, iisque familiariter usos fuisse, quæque etiamnum in GERMANIA vigent, ut ex PLINIO patet in verbis *Ganzis, Augstraniis, Glasß, & similibus.* Dalecham. reprehenditur. Hermol. Barbar. fol. mihi 314.

Vulgò namque adhuc *Ganssen anseres, Augtranen Oculorum Lachrymas, & Vitrum Glas* dicimus:

Si itaque *Vibon* vocabulum est, ut dico FRISICUM, hujus utique adhuc extare vestigium debet, in Linguâ præsertim

vetustatis tenacissimâ & incorruptissimâ ? Ita certè, nec vestigium solummodo, verum & totum nomen in hodiernum usque diem adhuc integrum est, ac nostrâ linguâ *Vibong* proferitur; quod *PLINIUS* in *Vibones* transformasse visus est, ut Latinis auribus, nimirum delicatis satisfaceret, respuentibus scilicet earum vocum enunciationes, quas sua lingua difficulter pronunciare poterant: Unde nimis inepti veras Adamicas, ac naturales voces, vocumque prolationes Barbaras appellare non sunt veriti. Verum enim est illud *JUVENALIS*, quò quis indoctior eò impudentior.

Est autem *Vibong* ex *Vi* & *Bong* compositum. Hoc est à *Vien*, quod dispergere, effundere, dissipare, & *Bong* tumorem præter naturam significat, quæ cavitatem, vel tumorem, ob inclusum inutilem flatum, habet.

Vibong
quid de-
notat.

Vibong itaque illud est, quod humorem præter naturam vel flatuosum, aut ex humore collectum dispellit. Tum verò *Bong* nostrates *Anginam* vocant, in faucibus tumorem, ut frequentissimè in *Scelotyrbicus* contingit, adeò ut vix deglutire possint. Id verò *Aquarum* cruditati, vel *Cervisiæ* inde coctæ imputatur.

Broncho-
cele quid.
Corn.
Cels. 1. 7.
cap. 13.
Joan. Ma-
nard. lib.
Epist. Me-
dic. 7.

Quemadmodum ex familiari propriarum *Aquarum* usu in nonnullis *Allobrogum*, *Helvetiæ*, *Averniæ*, & *Calabriæ* partibus *Βρογχοκήλη* *Bronchocele*, qui, ut libro septimo *CORNELIUS CELSUS*, in cervice inter cutem & asperam arteriam *increscens tumor est, cui modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæve similis includitur*, ut libro septimo *JOANNI MARNARDO* placet, *indigenarum plurimi laborant*: Ita nostro in *FRISIÆ* tractu ex domesticis *Aquis* his *ANGINIS* vexantur, quas ipsi *de Bong* vocant: Id autem communis *Aquæ* vaporibus adscribo: *BRITANNICÆ* quoniam *Flores Anginas* ejusmodi depellunt, ab effectu rectissimè *Vibong* vocati sunt.

Hoc autem est, quod Latinè reddidit *PLINIUS*, & à *FRISIIS* didicit, dum scripsit. *Herba contra Anginas & Serpentes valet.*

Et paulo post, *Flores Vibones* vocabant, qui collecti priusquam tonitrua audiantur, & devorati securos in totum reddunt, scilicet ab *Anginis*.

Ita namque negotium hoc, ut latius infra declarabitur, explanat APULEJUS. Quod autem de Tonitru additur, indicium est Antiquos Frisios ad Deum, Cœlique operationes inferiorum virtutes semper optimo jure retulisse.

Utinam tantum & hodie saperent, Deumve verum immortalem in omnibus ex intimis cordis penetralibus submissè cohererent.

Hac brevissima Etymologia difficultates infinitæ, Neotericorumque nonnullorum nugæ sepeliuntur, & lucidi veritatis radii tandem oblivionis tumulo emergunt.

Proinde malè admodum existimat Clarissimus GABRIEL HUMELBERGIUS doctissimis suis in Apulejum Commentariis non Flores, verum ipsam Herbam BRITANNICAM, à foliorum similitudine, quam cum Agresti Lapatho possidere videtur, dictam fuisse Bibonem. Bibone enim idem, quod Agreste est Lapathum, designari palam exclamat, Pandectarii pro se adducens Autoritatem.

Gabriel
Humb.
in Apul.

HERMOLAUS quoque BARBARUS multa de hac Vibonis voce in medium adducit, verum longissimè suis in Corollariis à veri orbita deflectit, inter alia dum nihil certi divinare se posse asserit. Et est, inquit, Vibo nomen Oppidi in Brutiis, Græcis *ἰπώνιον*; cujus Oratione septimâ in CAJUM VERREM meminit CICERO: Verum est hoc, & nunc Bivone dicitur, prope Oppidum, Monte Leonis in Magnâ Graciâ, quam hodie Calabriam vocant.

Hermol.
Barb. in
Coroll.

Cicero in
Verr. l. 2.

Sed credo potius Vibonis nomen à Frisiis in Italiam traductum, quàm Frisios illorum respectu Herbam suam ab illis denominasse. Haud dubiè longè extitère Sagaciores, ex illis etiam SACEI potius orti sunt, quàm ut à SACCIS ipsi, unde & Saxonis nomen derivatum est; non obstante aliorum AUTORITATE, qui miras Originationes architectati sunt: Longè tamen secus veritas est.

Saxonis
nomen
unde de-
rivatum.

Cui operæ precium est ad Castigationes nec non HERMOLAI Corollaria recurrat.

Illud addo, Hermolaum, Budæum, Erasmus, Gelenium, Nannium, Leonicerum, aliosque plurimos suis correctionibus PLINIUM magis obscurasse variis in locis, quàm elucidasse.

Quorundam
errores de-
te-
guntur.

Sed

Sed aliorum errores hic impugnandi locus non est, in quos imperitiâ suâ offenderunt.

Apul. suo
in Herb.
cap. de
Britannica

APULEJUS PLATONICUS Madaurensis civis nunc *Bibonem*, nunc *Vibonem*, jam verò *Bivonem* vocat; quod quidem à vero non est alienum: Quùm sæpè B. ut V. & contra effertur; ut quidam etiam de ipso nomine BRITANNICÆ prædicat, loco V. litteram B. positam habuisse: Quod tamen longè fecus in BRITANNICA se habet, quemadmodum hic facilè declarabo, minimè dubius, quin hujus meæ diligentis, laboriosæ, atque candidæ expositionis, quam apertè veritatis causâ facio quivis, nisi planè invidus, & malignus rei æstimator, mihi, licet mediocris saltem ingenii Viro, atqui exiguo PROFESSORI BOTANICES (sine cujus cognitione necessariâ æger vix ullus sanabitur) sit acturus gratias: Nec ipsi, quorum errores arguuntur, hoc indignè ferent, quorum indefessâ studia debitis laudibus extollo, atque exorno, dumque rebus obscurissimis veritatem & Lucem reddo, eandem cum illis viam ingredior.

CAPUT XIII.

In hoc BRITANNICÆ Etymon exponitur. Quorundam opiniones adducuntur illorumve errores deteguntur. Batavia quo tempore & quare Hollandia dicta. Britanien, Briten, Bre, Bri &c. quid denotant. Prytanis quid. Britangel quid. Brittenburg. & Huis te Britten quid olim fuit, & unde vocatum. Britannia Insula unde dicta. Prytanæum quid. BRITANNICÆ Herbæ vera & Antiquissima significatio.

OMnibus præcedentibus exactè consideratis, ad perfectam tandem BRITANNICÆ vocis expositionem Frificam, Hollandiæ, & Britannicæ Insulæ, aliorumve Nominum scatebras non contemnendas devenio.

Quem-

Lapathum Planum Paludosum.

fol. 120.

Quemadmodum ergo *Vibonis* vocabulum modo exposui, ita nunc tandem mihi BRITANNICÆ quoque Etymon enucleandum existimo, atque hoc eo studiosius, quo imprudentius aliqui id interpretati sunt, fœdè hallucinantes, & à vero longè aberrantes.

Equidem aliorum judicio facilè ignosco, & promptam juvandi voluntatem laudo, ut qui me quoque humano ac ad errores præcipiti ingenio natum sentio.

Idcirco quantis possum viribus errorum tenebras contra ibo; nihilque minus, quàm Veritatem opprimi, aut falsa pro veris obtrudi feram; nisi de BRITANNICÆ Etymologiâ nova nuper exorta fuisset opinio, paucissimis totam rem fuisset complexus. Verum nunc oportet, ut prius MAJORES audiamus.

Quidam enim è Gente FRISIUS Medicinæ peritissimus Dominus de AYLUA Nobilissimis suis in PLINIUM Commentariis, BRITANNICAM dictam esse, ab eo quod esset *Vristandica*, hoc est, quod fricandis vel detergendis dentibus valeret, annotavit.

Vristan-
dica.

Nec sanè (meo judicio) malè. Nam olim non solum *Vrystandica*, verum etiam *Rittannica* nuncupata fuit; unde adhuc manet *Ritteren*, *Rit*, vel ut nunc *Ruit*, quod FRISIIS vulgò Serpigo, Scabies, aut ulcus serpens dicitur. Hinc *Ritteren*, vel *Roritteren*, Herba quæ serpentibus ulceribus medetur.

Ritannica.

Rit, &
Ruit, quid
Frisicè
denotat.

JOANNES porro GOROPHUS BECANUS de hoc Etymo libro Niloscopii tertio prolixè agens hæc verba profert.

Joan.
Becan.
fol. 310.

Verum ne, contra utilitatem de nomine Britten disputem, adjiciam appendicem non contemnendam; quâ & opinionem meam confirmem, & Plinium à dubitatione quâdam eximam: Quâ de causâ non dubito, si revivisceret, quin gratias acturus esset. Ascribam itaque prius ejus verba, mox deinde Luceam allaturus.

In Germania &c. Stomacace & Scelotyrbe symptomata sunt sævissima ejus morbi, quem nos Scorbut vocamus: A Græcis Medicis ad agros curandos castra sequentibus tum primum ut existimo nomenclaturas suas sortita; eò quod os & gingivæ malignis ulceribus & plus quàm Chironis depopulentur; & pedum tendines ac ligamenta ita solvant, ut pedes velut fasciola nonnunquam pendere videantur: Plerumque tamen à radicibus

Q

dentium

dentium corruptus & ater sanguinis mucor principio gingivas invadit, atque hinc malum nisi curetur latius serpit.

Sed nos hic de morbo & ejus causis ac symptomatibus non amplius; alibi fortassis: Hoc agimus hic, ut intelligatur, quâ causâ Herba ad hujus morbi curationem inventa BRITANNICA nominetur, in quâ Plinius laboravit.

Breviter igitur respondeo & citra ambages Herbam ita à Frisiis vocatam, quod dentes ab ejusmodi labe liberaret. Vri enim si nomen sit, idem est, quod liber: Si verbum, idem quod libero. Sed Græci V. consonum in Beta suum mutarunt, eò quod hæc Latinorum consonans peculiarem sibi in Græcia figuram non haberet; Sed si quando transferenda esset, pro B. notaretur. Quamvis aliqui imperitius loco consonantis hujus Græcam diphthongum scripserunt; de quâre alibi plura.

Latini etiam nescio quorum impulsu posterioribus temporibus pro V. frequenter Βητὰ pronunciaverunt; quod hætenus Hispani frequenter observant, adde etiamnum Gascones, pro Vivere Bibere, pro Vino, Bino, pro Volo Bolo (non citra risum eorum qui Græcè sciunt) dicentes: Pro Vri ergo Bri in usum descendit: Tant dentem signat nobis, adeò ut Vritant vel Tan ultimo rejecto, ut crebro fit, Vritan nihil aliud sit, quam libero dentem, vel Vritannen & Vritanden libero dentes.

Latini igitur significationis hujus ignari BRITANNICAM appellarunt. Opinati fortè sunt à Britannis in nominis communionem fuisse adoptatam: Quanam autem sit hæc Herba, quam Plinius describit, primus mihi videor invenisse, & nominis genuinam manifestasse interpretationem, quam plurimus deinde communicavi.

Neque enim ea, quâ nunc ferè ad morbi hujus curationem in Frisia & Hollandia Medici utuntur, nomine Cochlearia de similitudine factò dici potest; propterea quòd descriptio prorsus repugnat, folia nigra & radicem nigram adscribens.

Cum hujus folia rotunda sint, & concava ad modum acetabulorum, sive potius ligularum; tum radices nihil minus quàm nigre.

Deinde nec Anginis opitulatur Cochlearia, nec vires contra Serpentes habet peculiares, quâ pollère BRITANNICAM DIOSCORIDES tradit.

Erravit igitur Plinius alio loco, ubi citra hesitationem de nomine asseruit BRITANNICAM ex insulis Oceani extra terras positis asferri. Sed de BRITANNICA alibi copiosius.

Sicut ergo Britannica ex Vritanica, sic Britten ex Vritten est corruptum.

Joannis
Becani
opinio de
Plinio.

rum ab iis, qui significatum, & originatum non agnoverit. Videmus quàm non sit subtilius ejusmodi vocum examen negligendum, utpote de quo non poenitenda rei cognitio existat.

Sed sunt quidam tam nauseabundi & delicatuli, ut linguæ ferè nostræ Vernaculæ pudere soleat: Equâ tamen plus mysteriorum (si Deus adspiret) enucleatio, quàm vel Latina vel Græca, adde etiam Hebraica comprehendat. Hæctenus ille, mirum sane narthecium spirans, ac spirando Aromata Vento permiscens.

In quibus certe verbis, primum præterire nequeo, PLINIUM scilicet erravisse dicens, ubi BRITANNICAM ex Insulis Oceani extra Terras positas afferri asserit: Nam vel ex ipso PLINIO didicisset Insulas in Gallico Oceano extra Terras esse quasdam, ut Frisiorum, Cauchorum, Sturiorum, Marfatorum &c. Et si BRITANNICAM, BRITANNICAEQUE natale solum novisset, nusquam hanc letiorem melioremque dixisset, quàm in Insulis BATAVIÆ (Anno CHRISTI vicesimo octavo, ut Hamcomio placet, imperante DIOCARO PRINCIPE aliàs SAGONE, per contemptum à Frisiis primo Hollandia, non propter frugalem Batavorum genium, verum ob Hollonis Frisii (Olenii Romani dicti) insolitum ROMANORUM nomine à conterraneis suis tributum exigentis fugam in BATAVIAM ex arce Flelandiæ Flevo Hollo Land, Holle-Land, indeque tandem Holland, Hollonis quasi terra nuncupata) & quæ Saxonici Frisiæ continenti adjacent, ita tamen ut sint vere in Oceano Gallico extra terras posite & orbe, hoc est, continente Terrâ, Maris exæstuatione, ferocique impetu penitus divisæ: Quemadmodum CAJUS PLINIUS recte in scriptis retulit; quia BRITANNICA in parte Groningensis Frisiæ quoque luxuriat, quæ vulgò Kleyland dicitur.

Plinius defenditur

Tacit. lib. Annal. 4. Mart. Hamcom. fol. II.

Et quoniam GALLIA olim quatuor in partes divisa fuit, quarum quarta Gallia-Belgica dicta est, quæ ad Rhenum antiquitus, Frisiæque terminum sese extendisse legitur: Eò idcirco PLINIUS respexit, ac Belgicum Mare, Frisicum sive Septentrionale, Gallicum dixit Oceanum.

Secundum, quod ex descriptione COCHLEARIAM non esse BRITANNICAM demonstrare volens, huic folia & radicem nigram dat, eadem illi interea minimè adimit. Nam quod rotunda & concava dicit, ad rem nihil facit, quin

etiam nigra simul esse possunt: Ita etiam si Cochleariæ folia rotunda & concava sint, nihilque inhibeat, quin nigra existant, inde tamen haud evincitur BRITANNICAM illam esse.

Becanus
reprehen-
ditur,

Si veram novisset BRITANNICAM, non dubito, quin Cochleariæ foliorum cum BRITANNICAE collatione prudentius statuisset, Cochleariæ folia nigra non esse.

Credibile proinde non est, imo certum, illum BRITANNICAM non novisse, etiam si de illâ à se inventâ tantopere gloriatur.

Verum hæc inanis ambitio permittenda multis est, ut qui avem habere nequeant, ipsius saltem plumam in manu teneant.

Tertiò, BRITANNICAM à *Vritanne* deducit, hancque interpretationem eam veram mundo protrudit, quàm nihil minùs, salvo Viri illius Docti honore, linguæ ejus ratio, cujus Vocabulum est, dicitur.

Optimè enim FRISII nostri noscunt, quid *Britten* est, & quid *Brit*, quid *Brittenbergh*, quid *Brütze*, & *Brütschen*, ac qualia loca *Brittan* dicuntur.

Voce ergo in frequenti usu adhuc existente, veræque significationis suæ energiam retinente, quid ab hac ad aliam deflectere opus est, ac longè petita, nec non rei impropria, ejus in super colorandæ causâ inconvenienti lenocinio uti.

Sciat autem CANDIDUS ac Benevolus LECTOR inextricabilium Labyrinthorum flexibus superatis, eam plenam esse dictionem *Frisicam*; utpote quam PLINIUS illis ingenuè tribuit: Et ubi Herba ipsa omnium primò inventa, genuino nomine insignita, ac Romanis fuit exhibita.

Plin. lib.
4. cap. 16.
& 17.

Intelligit etiam non solam Insulam illam, quam nunc ANGLIAM vocamus, olim *Britanniam* fuisse appellatam: Verum etiam Belgicæ Gallicæ partem *Oromansacis*, & *Pago Gessoriaci* (ubi nunc CALETUM) vicinam; uti PLINIUS testis est. Nec conjectura deforet plurima alia loca eo olim nomine clariuisse, si id docendi necessitas mihi incumberet.

Nam quum tempore hyberno Aquis gelu constrictis rectà quis ex pago *Helm*, in Orientali OMLANDICI agri parte sito, aut *Schyteburensi*, vel aliundè ex Pago *Neo-ecclesiensi*, in Occi-

Occidentali ejusdem agri regione GRONINGAM petere intendit, aut vice versa, is primò ad ædes in tumulis tanquam solidis Insulis Aquarum undique stagnantium copiâ cinctas, quæ *Britanien* passim vocantur, accedit, inde pergit *Schermeram*, atque hinc *Groningam*. Sed de hâc realiâs.

Britanien
quid.

Restat enim expedienda BRITANNICÆ nominis Etymologia, quæ à nonnullis è Græco reddenda esse videtur. Verum nimis longè petitum est dicere BRITANNICAM denominatam esse à *βρέχων ὁδόντας*, & per Syncopeν *βρεδονκλω*, ac inde *βρετανκλω*. Nos hujusmodi Syncopeν, synæresesque Litteratoribus, & Caballistis relinquimus. Quandoquidem jam dictionem nec GRÆCAM esse, nec alterius penitus Linguae, quàm FRISICÆ demonstravimus. Itaque ratio dictitat, ut ex eâ linguâ, cujus est, interpretatio depromatur, & confirmetur.

Enim-verò constat, FRISIOS nostros, quum rem disjectam esse uniendam significare volunt, vel coagmentandam, consagminandam, comprimendam, consolidandam, idque vi caloris, vel fortis impressionis, *Briten* dicunt; rem quidem unitam ac consolidatam *Brit* vocare, si nomen est, aliàs si conjugatione verbi enunciatur, consolidare, jungendo, vel coassando unire.

Briten, &
Brit, quid
denotat.

Neque temerè quis dixerit, eandem esse cum panis secundarii Nomenclaturâ originem, quem *Bre* vel *Brit* antiquâ voce, vel ut nunc *Brod* aut *Brood* vocant.

Etenim Farrago, vel Hordeum, aut Avena, vel Triticum redigitur molâ in farinam, separato, vel permixto unoquoque Cerealium genere pro ut placet.

Farina verò aspersione Aquæ, multâ subactione, nec non fermentatione in massam cogitur, quæ deinde egregiè elaborata multis pressionibus certas in formas orbiculares dividitur, vel oblongas aut rhomboides, vel ovales, fiuntque pastilli, qui in furno calidissimo aut clibanis assatoriâ, ut sic dixerim, coctione consolidantur, ita ut esui sint, diuque sine corruptione asservari possint.

Vide Plin.
l. 18. c. 11.
de ratione
panis.

Unde panis ille nihil aliud est, quàm massæ ex farinâ Cerealium subactæ sectio, vel pastillus in furno assatione convenienti conservationis cibique causâ consolidatus, verèque nomen *Bre* vel

Brikke,
Breen,
Briet, &c.
quid signi-
ficant.

vel *Brit* obtinet. Verum vox *Brikke* orbiculum, *Bret* verò solidum asserem significat; ut sicut ab aslando asser, ita à *Breen* vel *Breden* derivatio *Brit* & *Brik* deducatur. Adhæc *Briet*, rem solidam & latam notat, *Breet* verò duri, torridique Cespi-
tis solidum fragmentum.

Jul. Cæs.
lib. de Bel.
Gallico.

Adjectivum quoque nomen ad Viros transit, qui **MAGISTRATUM** in Civitate gerunt, latumque Dominum administrant. Illud namque est, quod apud Historiographos legitur, scilicet summum Hæduorum Magistratum olim **VERGOBRETUM** fuisse vocatum, penes quem necis vitæque potestas erat, ut legere est apud **JULIUM CÆSAREM** libro primo-
de Bello Gallico.

ATHENIENSES verò post ejectos triginta Tyrannos, qui mille & quingentos cives indemnatos necaverant in Senatu, qui ex quingentis Viris constabat, in summo honore & Autoritate habiti fuere, tamque Senatus Præfecti Quindecim Viri, amorem concilians, aliorum dissidia extirpantes, nec non mutuâ benevolentia animos conjugentes *πρυτανες*, hoc est, **BRYTANÆ** dicti sunt.

Seneca
profertur.

Apud **SENECAM** quoque sic scribentem legitur: *Non vis nisi Consul aut Prytanis vel Cerix Rempublicam administrare.* Observatum est, neminem ex Athamantis genere natu maximum Prytanen (id est Judicem) fieri.

Prytanis
quid.

PRYTANES enim olim dicebantur **SENATORES** illi, qui Corinthiacâ in Urbe quotannis ex **NOBILI** Familiâ **BACCHIADÂ** creabantur.

Nolo autem hic meam de Prætoris origine conjecturam aperire, ne **VARRONI**, **SEXTO POMPEJO**, cæterisque omnibus injuriam facere videar, quoniam ab ipsis traditâ Etymologiâ contentus non sum: Multo minus Linguae Latinae Studiosos in certamen provoco, haud pauca vocabula à **PRISCIS LATINIS** esse usurpata, quæ ipsâ origine naturaliter Germanica sunt.

GERMANI autem *Bri* vel *Brie* rem coctione unitam, pultem fritillam, fritamque; item congregationem, junctamque collectionem tum hominum tum rerum aliarum vocant. Quedammodum in *Briareo Centimano*, in *Brigida*, *Brigada*, *Brigantibus*, *Brigantinis*, ac *Brientis*, qui viginti sex militum numero con-

constat, declarare licet. Verum dictionis *Βρύα* Græcis omnibus notissimæ interpretationem omitto. Quandoquidem *Brya Helii, Calabria, Brinca* scilicet *Bria binca*, similiaque nomina hodierna adhuc tempore usitata idem *Adamicum* primigenium ichnon reservant.

Verum enim verò unde digressa est recurrat oratio. *Brit* enim congestam solidamque Terram, aut rem, si substantivum sit, significat. *Brit* Brit quid est.

Plurimi equidem Groningensi in agro Pagi ejusmodi terminatione denominati hoc manifestum faciunt, ut *Mittelbrit, Engelbrit, Letterbrit, Oldebrit, & Niebrit*.

Sunt enim Pagi, illorumque Templâ in eminenti Terrâ congestâ circumquaque stagnantibus Aquis posita, & Pagus *Brit* vel *Bred* vicinus Saxonum Hufiæ aggestus est solido in loco paululum altiore, quàm vicina Tellus: Cerealibus ibi, atque Legumina foelicissimè proveniunt. *Britzert* & *Brizum* quoque in Frisiâ Occiduâ egestum locum tenet. Jam verò in ANGLIA Oppidum *Brilington*, & *Briton* ad Trentam fluvium altis in locis suum situm habent.

In Westerwoldiâ solitudo, spatiumque quod inter *Weddam, Reidam, & Asschendorpum* versus est, *Brit-angel* vocatur, ut etiamnum quibusdam Veterum Geographorum Tabulis notatum extat; nimirum solida est, nec non alta *Venea* & *Morina* Tellus in medio palustrium locorum sita, & ad Aquas pertingens; in cujus penetralibus arena alba lineâ rectâ hinc inde denudata excurrens deprehenditur, quam propriè *D'Angel, aculeum* denotans, impropriè verò *DE TANGE* vocant; in quâ hodie Fortalitium aptissimo loco, patenti scilicet arenoso ac solo Ulvâ undique tecto & paludoso inaccessibili cincto cernitur, quod Anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio ab Illustrissimo Heroë ac Domino *WILHELMO LODOVICO Nassoviæ Cômite, Frisiæ, Groningæ, & Drentiæ* Governatore extructum fuit; quodque ab eo primum in singularem rusticorum vicinorum, istiusque loci demonstratorum gratiam, *DE BOERT' ANGEL*, Ab. Ortel. in Frisiâ utriusque Tabulis. non verò, ut *ORTELIO* Theatro in Geographico placet, *De Boeren-Tange* appellatum fuit: Quamvis illud hodierno hoc tempore ab omnibus depravatè *De Boer-tange* pro *De Brit-angel* pro-

pronunciatur: Hanc Terram imperitiores alii corrupte *De Birtangel* nuncupant, ut & *Middelbert* pro *Middelbrit*, &c. Idem error committitur & hodie in reliquis.

't Huis te
Britten
Romano-
rum quon-
dam Ar-
mamen-
tarium.
Cluv. c. 14

Quamobrem crediderim equidem Castrum in Chatterum *HOLLANDIÆ* vico, vulgò *Catvici*, cujus hodierno die adhuc rudera & fundamenta Maris interdum beneficio denudata visuntur, à Romanis olim ad ostium Rheni extructum, quod postea, languescente Romanæ Majestatis potentiâ, à Normanorum Barbarie immani æquè ac Maris exæstuatione dirutum, insigne nomine 't **HUIS TEBRITTEN**, & **BRITTENBURG** ab Hollandis non esse denominatum à *Vryend*, hoc est, à liberandis defendendisque illis finibus contra hostium impetum. Tametsi illud quondam **ROMANORUM** Armamentarium fuisse haud ignorem: Cujus nomen obscuræ atque abstrusæ originis **CLUVERUS**, ejus Frisicæ dictionis planè ignarus, existimat. Quod quidem Johannes Christvallus Calvetus in coronationis **PHILIPPI** Secundi **HISPANIARUM** & **INDIARUM** REGIS, nec non Hollandiæ Comititis Itinerario ab Imperatore **CAJO CALIGULA** extructum fuisse scripsit; eamque molem 't *Huis te Britten* (hoc est, Britannica domus) ideò vocatam esse, Britanni quoniam eò sæpius appellere solebant, ut Rheni ostium subirent, cui imminet, vel quod facilis inde trajectus in Insulam esset **BRITANNIAM**, quæ diu postea ab Anglorum incursu **ANGLIA** dicta est.

De Britan-
nica arce
quorun-
dam opi-
niones.

Alii præterea à **SEPTIMO SEVERO** Imperatore molem perfectam isse existimant, ejusque rei se tabulas legisse affirmant; nominis rationem Britannicæ Insulæ assignant; nec tamen exponunt unde ipsa **BRITANNIA** nominis originem traxerit.

Sueton. in
Caligula.
Florus lib.
4. cap. 12.

Ego quidem hoc Romanorum Castellum in plano apertoque littore à Druso Germanico, **CÆSARE** Imperante **AUGUSTO**, non verò à **CALIGULA** extructum fuisse crediderim: Hic namque Lucio Annæo Floro testante, ultra quinquaginta per Rheni ripam Castella erigi curavit. **CALIGULA** verò turrim tantummodo ingentem, è qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus, ignes emicarent, memorandè addidisse. Ut in illius Principis vita Suetonius Autor reliquit.

Quod

Quod si porrò dictio *Britten* ipsis Germanis esset incognita, haud ineptè ad *Vri-end* respicere atque alludere possemus.

Verum quùm imbricis inscriptio prodat ex GER. INF. Quæ quoque inscriptio ipsis in lateribus ex hujus Castelli fundamento Anno millesimo quingentesimo & vigesimo, item millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, ac quingentesimo sexagesimo secundo erutis, inventa fuit; quâ Germaniam inferiorem sive BELGIUM denotarunt ROMANI, quoniam à Belgis hi lateres quondam confecti fuere; idcirco & Germani Inferiores, præsertim FRISII optimè norunt, quid vox *Britten* significat, non utique ambagibus uti, nec non diverticula quærere opus erit: Sed intelligamus, quid ipsi FRISII, ut quorum incorruptissima est Lingua, & Antiquissima, *Britten* nomine sibi velint.

Lingua
Frisica
omnium
Antiquis-
sima.
Læra.

In agro transamasano Orientalis FRISIÆ ad Amasium Fluvium prope pagum *Leer* monticuli aliquot è Terrâ solidâ tanquam unitæ moles congesti sunt, ad eos operæ rusticæ refectio- nis diurnæ tempore dato inde signo plerumque conveniunt, & cibum capiunt: Ibidem sua vestimenta reponunt, & quæ servata velint ut suo tempore usurpent: Ad quas moles terreas usque festis quoque diebus spatiantur.

Similes aliquot moles sunt in Cimbrico Pago Amasio, quem hodie admodum corruptè *Simers-wolt* pro *Cimbers-wolt* nominant, Nobilium quondam ab *Oldersum*, nunc verò civitatis Emdanæ ditionis; ubi verò illæ moles *Brittenberg*, hoc est, Britannici Montes appellantur.

Britten-
berg.

Quare illud Romanorum Armamentarium ab Incolis 't *Huis te Britten*, id est, Britannica Arx, ideo vocatum fuisse non dubito, quòd congesta & in solidis finibus firmata, eminentiorique loco moles esset.

't Huis te
Britten
unde
dictum.

Ufus autem hujusmodi molis plurimus est. Etenim congregationi faciendæ, appellendis, dirigendisque navibus, rebus in inundationis periculo conservandis, Maris æstus, Belli, incendii, hostilis incurfus qualiscunque, defendendis limitibus, faciendisque per Mare Speculis, per Flumina, Paludes, Terras, nec non Sylvas destinata inservit.

Dum apud ARISTOTELEM libro de Mundo, si alioqui ut vulgò habetur legitimus & verus ejus Autoris partus fuit,

Aristot. de
Mundo.

R

omnium

omnium primum *φρυγία* Legi, ea etiamnum speculas dic eminentiores inveni, è quibus ostentatae faces è longinquo quid in unaquaque Regione novi fieret, vel factum esset, praesignificabant; adeò ut talium usu uno die quid in totâ Asiâ fieret, PERSARUM REX percipere posset: Deinde *φρυγίας* id genus esse *faces*, quibus longinquis signum fieret: Haud absurdè mihi ejusmodi speculas cum congestis illis Frificis è Terra solidis monticulis conferre videtur.

Nominis interea rationem obiter attingens eandem & nominis & rei originem, ac usum esse non animadvertēbam.

Parva enim differentia *φρυγία* & *βρυγία* in scribendo facile occurrentem litterarum inversionem, immutationemque repræsentat: Res verò eadem, & quæ usitatas priscis temporibus ejusmodi moles specularum gratiâ fuisse declarat, & nunc dubitandi scrupulum aufert; unde domus illa in vico CAT-TORUM ad aliquod Rhēni ostium (cujus tum alia planè quàm hodierno hoc tempore facies cernebatur, cujusque nunc rerum vicissitudine exitus arenosis tumulis a Mari elevatis constipatus clauditur) in Hollandicum Oceanum fluentis posita, *Te Britten* est nuncupata.

Nam de facibus interdium accensis fumi causâ, & noctu lucentibus, aliisque signis, quæ inde navigantibus, piscantibus, itinera terrestria facientibus, excubitoribus, nec non vicinis agricolis destinabantur, non est hujus loci perstringere: Demonstrasse namque sufficiat, quod *Britten*, si substantivum est, molem siccam, altam, & solidam significat.

Britanniæ
Insulæ no-
men unde.

Quoniam verò ANGLIA in ipso Oceano moles firma, in concussa, & eminens sit, at incolis sedem, communisque victus habitationem præbens, verè olim dicta fuit BRITANNIA.

GRÆCI autem haud ignorant suum *πρυτανείον*, quod Latini etiam Prytanæum vocant, cujus originem cum Britannia eandem esse, quis non vel mediocris Lectionis, Antiquitatumque Studiosus animadvertit? Neque me latet, aliquos PRYTANÆUM *πρυγὴν τρομείον*, hoc est, *Tritici penum*; interpretari.

Prytanæ-
um quid.

Alii autem nervosius hic indicant, locum eminentem, in quo de Republicâ benemeritis victus gratis dabatur, ac ubi guber-

gubernandæ Reipublicæ Magistratus creabatur, significare: Quod si ad ipsum Prytanei situm & usum respexerimus, convenientissimam & maximè propriam rei Nomenclaturam deprehendemus.

Quæ verò nonnulli de BRITANNIA, DANIAVE fingunt, nugantesque somniant, ac nova parturiunt, hic lubens omitto, ne in orcum delabi videamur, unde pedem revocare non licet. Nam juxta paræmiam tutissima via, quæ ab omnibus trita est; utpote quam omnes noverint.

Quocirca ad vocem FRISIIS nostris familiarem *Britten* alacriter regredior. Ut de quâ, quatenus substantivum nomen est, quæ hætenus cognitu utilia visa fuere, satis copiosè egi: Quatenus autem adjectivum, idem, ut modo ex parte dictum, quod consolidare, compingere, unire, firmare, nec non connectere significat, deque reparandis, firmandisque aggeribus, ædibus, ædium tectis, navibus, viis, atque similibus rupturam, rimas vel ruinam minantibus celebratis.

Verum hæc additis loquendi sententiis doceremus, si Antiquissimæ Linguae Germanicæ Lexicon, quæ verè Saxonica est, condere proposuissemus.

Brit ergò consolidandi significationem habere indicavimus. *Tan* verò dens est, res scilicet omnium partium humani corporis siccissima & durissima, cujus contrarium est *Nat*, quod humidum & mollissimum corpus denotat. Nunc vulgò Delta subjungitur, scribiturque *Tand*.

Porro *Ica* vel *Hica* idem quod ejectionis valet. *Hyc* enim geminatâ vocali, quemadmodum in compositis à jacio, & in adjicio, vel injicio auditur, ejectionem rei alicujus, vel excussionem notat.

Vera Britannicæ nominis Antiquissimi significationis.

Ipse enim singultus, in quo cum Luctatione halitus vel corporis flatus ejectionis est, vulgò dicitur *Hyc* vel *Hyck*: Ipsa etiam pullorum exclusio, foetus ruptis ovorum testaceis putaminibus se exerunt, eoque vocabulo usitatè significatur.

Hyc quid.

Nunc verò ut pensum absolvamus, à posteriore dictione progressi totam explicamus. *Ica* est ejectionis, *Tan* autem Dens; unde *Tanica* dentium ejectionis est.

Ica, *Tan*, & *Tanica* quid.

Talis namque Naturæ morbus SCORBUTUS deprehenditur, quòd corrodendo dentes, ipsasque gingivas consumendo,

do efficit, ut dentes excidant, excutianturve nisi remedium in tempore adhibeatur: Quod verò contrariâ facultate pollet, id debet, quæ fluida, flaccida, labilia, dissolutaque diffluunt, unire, densare, firmare, ac ita solidare, ut naturalem suam molem, integritatemque recuperent, diciturque *Britten*, vel *Brilen*, non *Vrien*.

Quamobrem si Herba est, quæ oris medetur malis, nimirum quæ halitibus, dentibus, diffluentibusque putredine gingivis opitulandi virtutem obtinet, & dissolutas oris partes, aut aliorum membrorum astringendo in pristinum habitum reducere, ac ne quid amplius depereat, inhibere, utque naturaliter partes nutriantur & augeantur præstare valet, inprimis autem hoc corporis vitium, & cartilaginosa, ac ossæa substantia, ossibusque & dentibus, ut quibus hic moribus potissimum tenaciter inhæret, difficulter eradicari potest.

Britanica,
Britannica
sive Bri-
tanhica,
idem.

Hæc utique HERBA summo rationis jure BRITANNICA nuncupari potest: Nam Ortographiæ exactum adeò hæc in voce, LATINIS omnibus peregrinâ, judicium non curamus; eadem res designatur, sive BRITANICA, sive BRITANNICA, aut BRITANHICA scribitur.

CAPUT XIV.

BRITANNICÆ. Herba cognitio quando perit. Quo Tempore de novo inventa. Covordia quo die recuperata. Groninga quandiu obsessa. Anglorum classis perditæ. BRITANNICA ab effectu dicta. Frisiorum nomina in vocali desinentia. Lingua Frisica pluribus difficilis. BRITANNICA dictio Frisica. Dentilaria quid. Scorbuti notæ describuntur omnes.

PRytanis, Prytanæum, & quid Brit-angel, Brittenbetgh &c. significant, exposuimus. Jam vero ad BRITANNICÆ perditionis, inventionisque Tempus, nec non FRISI-
SIORUM

Lapathum vulgare minus.

fol. 132

SIORUM, aliarumque Provinciarum ferreum sæculum progredior. Quemadmodum verò hæc Nobilissima, atque efficacissima Planta, omniumque in Frisiâ, atque Hollandia nascentium REGINA, sub Gothorum Normannorumque in FRISIOS crudelitate inaudita sævientium horribili armorum strepitu periit, ita Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo, unitis ferè omnibus BELGII Provinciis quasi climaeterico, sub terribili tubarum, tympanorumque sono de novo à me inventa est: Et quidem eo ipso die, nono nempe Julii mensis, nobis Groningensibus revera tristi ac nigro: Illo enim hostis noster, omnibus ex æquo inimicus, Potentissimus Galliarum REX Christianissimus LUDOVICUS, nominis istius decimus quartus, Principis Electoris MAXIMILIANI HENRICI Colonienfis Archiepiscopi, nec non BERNARDI à GALEN Monasteriensium Episcopi ductu; primò Geldriâ, Trajecto ad Rhenum, Transisalaniâque Provinciis, nec non Vefaliâ, Zutphaniâ, Covordiâ (quæ vigesimo die Decembris ejusdem Anni à nongentis militibus licet custodita, violentâ tamen manu per undecim GRONINGANORUM centurias (mirabile dictu) gloriosè rursus expugnata fuit) aliisque Urbibus, ac Arcibus, non regiis victricibus armis, sed sceleratâ quorundam militum Præfectorum vecordiâ, ipsorumque MAGISTRATUM ac PROCERUM, in propriam subditorum suorum (hostili ferociæ miserè ingemiscentium, & Provinciarum suarum statum, tot copiarum invasiones, publicas devastationes, Religionis & Dominii mutationes, LIBERTATIS privationem, servitutis iugum, nec non innumeras alias calamitates, quas premere silentio magis, si fas esset, quàm meminisse hic allubesceret, tristi ac horribili sanè ejulatu deplorantium) pernitiem fluctuantium, turpissimâ atque detestabili quâdam arte fucose deauratâ sex septimanarum spatio subactis, in campum nostrum processit, & ingentem ad viginti tria hominum millia ex omnium Gentium colluvione commixtum post se trahens exercitum, atque in nos fatale ferrum stringens, quo cervices nostras demeteret, GRONINGAM Urbem paternam per integras sex septimanas à parte australi obsedit.

Britannica
Gothorum
tempore
periit, Gal-
lorum ve-
rò denuo
inventâ.

Covordia
recuperata

Groninga
per 6. sep-
timanas
obessa,
non verò
captâ.

Quum verò nec per innumerabiles tormentorum majorum in

eam explosiones, nec per quatuor millia & ultra injectorum minorum ac majorum globorum, qui continuò volitantes Granatas ac sibilantes *BOMBOS*. vulgò appellatos, aliasque Pyrotechnices machinas ad incendium propagandum paratas, quas *Branders* inde & *Stink-potten* plerumque nuncupant, quoniam ad humanam altitudinem ter distinctis vicibus editâ flammâ, ter quoque plumbearum glandium imbres cum explosionibus ad ignem extinguendum neminem admittentes ejiciunt, nec non pessimum post se foetorem spargunt, quibus ingens ædium ad fundum everfarum numerus cernebatur, ut ad Septentrionalem Urbis plagam se conferre, atque exiguo commorandi loco contenti esse viginti, triginta, & ultra sæpius, homines fuerint coacti; imo quod magis, sub proprio ædium mearum tegmine mortales numera sexaginta receperim, ac cessò variis amicitiae ac notitiae meae *VIRIS PRINCIPIBUS* requiescendi loco, in domesticis meis tabulati asseribus non sine propriae vitae discrimine lectulum mihi sterni lubens curaverim: Nihilominus tamen ob *PROCERUM* Groningensium plurimorum indefinentem curam & vigilantiam, Civium omnium, mortis faciem non reformidantium, inviolabili atque adamantino foedere junctorum unanimiorem, virtutem, & strenuitatem, *STUDIOSORUM* (qui & arma, rebus nostris adeò in arcto ac quasi in summo periculorum apice veluti quâdam Crisi positis ad Patriae quoque defensionem sub Generosi Capitanei Vir-juvenis *WICHERI WICHERS*, Optionis *RUTCHERI TEN BERGH*, ac signiferi *SCATONIS GOCKINGA* foelici auspicio susceperant) omne periculum subeuntium (unde ab *ILLUSTRIBUS* ac *PRÆPOTENTIBUS* Provinciae *ORDINIBUS* per *NOBILISSIMOS* & *AMPLISSIMOS* Academiae *CURATORES* in æternam fortitudinis memoriam Numisma insigne excusum omnibus exhibitum) animositatem, nec non Militum bellicosam generositatem, Civitatem, amissis in eâ feruente obsidione, vix octoginta hominibus in universum, ad deditiorem cogere non potuit: Perditis verò ex suis duodecim circiter hominum millibus, ruptisque quibusdam Tormentis, ac Mortariis Bellicis, clam, postquam jam ultra Mensem in fossæ Limine (eam transire non audens) hæsisset, à decimo septimo ad vicesimum Mensem

Groningensium
animi im-
perterriti
ac fortissi-
mi.

Studiosis
Numisma
datum.

Quot ex
civibus pe-
riente, &
quot ex
hostibus.

Mensis Augusti diem castra movens, ac furtivè fugiens, turpi-
ter deferuit.

Hostis
fuga.

Quæ sanè GRONINGENSIIUM Bellicosa Virtus tribus
reliquis Provinciis conservationis exitit causa. Illis enim de-
bellatis, totum Fœderatum Belgium debellatum visum fuisset:
Quùm impossibiliter à Maris littoribus ab hostili duorum Po-
tentissimorum, GALLIÆ scilicet, & ANGLIÆ REGUM
classè, centum & quinquaginta navibus unà constante (quæ
Anno nihilominus millesimo sexcentesimo septuagesimo se-
mel tantum, septuagesimo verò tertio undecim hebdomada-
rum spatio, septimo licet ac decimo quarto Julii, nec non vice-
simo primo Mensis Augusti (Stylo novo) DEO nobis propi-
tio, à BATAVORUM nostrorum classè naves vix octoginta
numerante ter generosè triumphata, & in fugam ignominia
planam coniecta fuit) à Terræ etiam parte ab infestis tribus
Gallorum exercitibus (ad ipsa jam Hollandiæ viscera penetran-
tibus) undique cinctum ac pressum, subsistere amplius potuif-
set, quod ad unam quoque omnes BELGII Fœderati PRO-
CERES unanimi consensu fateri coguntur.

Regum
duorum
Classis ter
superata.

Sed ita visum est DEO Omnipotenti ac Clementissimo, qui
durante Groningæ Urbis obsidione, Anglis è Mari per Texe-
lum, & Flevum Fluentum ad Texelanam arcem omni jam mi-
lite, omnique apparatu bellico destitutam, ad FRISIAM
quoque simul & GRONINGAM à Septentrionali parte oc-
cupandam, Austrinum Mare ingredi volentibus mirificè resti-
tit: Voluit enim MAXIMUS illi Cœli Terræque MO-
NARCHA, ut eo ipso die, sexto, ni fallor, Mensis Augusti
unda marina ultra octodecim horarum spatium supernaturali-
ter deflueret.

Divinæ
manus po-
tentia
miranda.

Ejus deinde in accretionem rursus mutato cursu, Ventum
ex Occidente movit vehementem, quo per freta dicta denuo
introitum illis non solum denegavit, verum etiam plurimam
illorum classis partem planè dissipavit, atque divinæ suæ manus
beneficio funditus evertit, ut navium etiam fragmenta, abjecta
onera, emporeumata varia, nec non plurima instrumenta belli-
ca Hollandis prædæ cesserint.

Anglorum
classis di-
tuta.

Nos itaque, post COVORDIÆ Urbis, ac tam Veteris,
quàm Novi Fortalicii per Groninganos sex Mensium spatio
foeli-

foelicem recuperationem, DEI TER OPTIMI MAXIMI clementiâ à servitute intolerandâ benignè liberati, dictarum Provinciarum infortunatarum incolas hostiliter adhuc premi videmus: Quod solâ vestrâ indefensibili culpâ O! PROCERES, qui non publicum, sed privatum vestrum commodum per tot pauperum subditorum deploranda suspiria atque indefinientes cruciatus illo verè ferreo sæculo in perpetuam ignominiam quæsisistis, accidisse comperimus: Cujus aliquando rationem DEO reddituri estis.

Videmus enim status vestri rationem in iniquitate quâdam detestandâ ut plurimum fundatam, dominandi libidinem, titulorum aucupia, vanæ gloriæ fumos, vindictæ studium, aliaque similibus inèptiarum portenta, quæ sæcundissimum quoddam odiorum seminarium sunt, firmiores apud vos fixisse radices, quàm ut evelli se facilè patiantur.

Quapropter O temerarii! quorum artus universi malâ conscientiâ pressi levi etiamnum cadentes folii murmure tremunt, domicilia vestra suspensâ certè Hederâ egent, dum possessores illorum venales existere videntur: Misera plenè ac infelicia illa esse TROPHÆA nescitis, quæ de trucidatis civibus excitantur: Sordidum quoque omne esse aurum, quod miserrum lachrymis & cruore distillatur: Nec ad alienas possessiones per sanguinem descendere, magnificum ac diuturnum.

Quare sequitur vos omnium luctus & comploratio, comitabuntur vos devotiones & execrationes, orieturque omnium Ordinum publica desperatio, quin & ipsi Lares vestri, quos utique fœdi hujus incendii fœtor etiam adflavit, ac TAXO & CYPRESSO onerati, quam in occursum laturos erant, indignabundi tristes ac pullati vos excipient. At tempus quandoque violenta illa inhumanaque vestra consilia prosperè fluunt, & mox in pejus ipsâ mole suâ ruent: Fortunâ nihil fugacius, nihil levius; sæpè dum ridet irascitur; dum blanditur fallit; vitrea planè est, dum splendet maximè, sæpè rumpitur.

At vos, O miseri! quos jam Fortuna novercans sequius habet, quibus opem nunc præstare non possumus, quamvis tremantes miserè nos eminus aspiciatis, & sublati vocibus ac manibus nostrum imploretis auxilium, ne cadite quæso animis, durate illos; erigiteque spe meliorum; in nullius illa contubernium

Ad miseros nostros allocutio.

bernium semper mansura concessit: Servat illa sibi jus suum, quod est ad minimum auræ flatum pro libitu mutari; sicut raris se prosperam semper; ita raris semper exhibuit adversam. Ferendum jam vobis est, quod aliter noluit esse DEUS, & cum ipso DEO constanti pede gradiendum. Bellorum eventus ancipites semper deprehendi, imo sæpè fatales IMPERIORUM periodi fuerunt. Melius jam vobis erit temporum furori ac necessitati nonnihil præsentis cedere, & illatas per vim contumelias, ac damna, Christianâ fortitudine potius, quàm ut illa ulteriori ruinâ ultum eatis, devorare: Rependet dies, rependet vobis DEUS, ac ea quæ Bellorum iniquitatibus subtracta sunt, copioso cum fœnore aliquandò refundet.

Verum ut redeam, unde digressus fui, TEMPUS me vocat.

Ad HERBAM igitur cujus antea mentionem feci gradum rursus facio. Illâ enim Nomenclaturâ, ac Etymo ad rei proprietatem significandam, ejusque effectus exprimendos, ad declarandas facultatum vires, aptissimo BRITANNICA olim à PRISCIS FRISIIS vocata fuit: Herba nimirum solidarum partium præsertim dentium contabescientiam, aut ejectionem consolidans.

Britannicæ nomen ab effectu inditum.

Quod autem dictio in vocalem desinit, ideoque multis à LATINIS efformata, & è Barbarico, rudique sono in politiorum traducta videtur, paucis hic eâ de re Sententiam meam aperiam.

Primò, constat in FRISICA Linguâ nomina in vocalem & hanc præcipuam Alpha desinere, novum non esse: Quemadmodum in Familiarum, Dominiorum, & Titulorum inscriptionibus palam est. Itaque passim audiuntur *Manninga*, *Tamminga*, *Grevinga*, *Ailua*, *Burmania*, *Alberda*, *Ripperda*: Et *Brinca*, *Selyarda*, *Hufinga*, *Frama*, *Ludema*, & quæ his sunt similia.

Frisiorum nomina plerumque in A, O, & E desinentia.

Tum verum ANTIQUUM jus FRISICUM scriptum hoc docet, in quo dictiones plurimæ vocalem terminationem fortiuntur, ut obvium est in *Frivilingo*, vel *Fivilinge*, *Hunsingo* vel *Hunsinge*, & cæteris. Deinde si à Latinis dictio hæc ad certum typum redacta fuisset, non tot, tamque diversis modis ea in libris Autorum exarata inveniretur.

Unus enim APULEJUS nunc BRITANICEN, nunc BRETANICAM, inde BRETANNI, rursus BRITANICAM vocat.

Friscia
Lingua ab
exteris
non intel-
ligibilis.

Totum autem negotium ex eo pendere videtur, quod olim in nostrâ Terra Friscâ ROMANI, & qui in Romanorum castris aderant GRÆCI MEDICI, diligentes rerum Naturæ indagatores, pronunciata à Frisiis BRITANNICÆ sonum non imitari, imo multo minus exprimere convenientibus litteris potuerunt.

Nam etiamnum externi, qui in FRISIA nati non sunt, nec à teneris ejus Linguae sonum imbiberunt, vix aut difficilè eum fando consequuntur.

Britannica
nil nisi
Friscia
dictio est.

Omnis igitur BRITANNICA dictio FRISCÆ originis, & pronunciationis est, eamque, quam modo paucis contra plurimorum opinionem habet, veram tamen ac indubitatam Etymologiam reddidi.

Cessent igitur curiosæ multorum quæstiones; neque opus est, ut se quisquam hujus nominis causâ amplius torqueat, vel alios divexet, aut inutile negotium faciat.

Nec verò GRÆCI idiomatis voces huc applicare animus est, ne prolixior commentarius modum excedat, & qui jam opinionem meâ longè amplior excrevit.

Possẽm alioqui hoc loco originem multarumque dictionum GRÆCARUM vim non sine utilitate forsan exponere, ut Βεῖζω, Βεῖθω, Βεῖτς, Βεῖαω, πευτάνειο, πευτάνης, & denique Pritannicæ Insulæ.

Betonica
non est
Britannica

Cæterum aliò me revocat BRITANNICA, obiterque perstrigendus eorum error, jam tamen sapiùs explosus, qui Betoniam vocant BRITANNICAM; ut in multis Græcis Lexicis legitur: Non est autem Grammaticorum novissè *Amaracum*, aut BRITANNICAM: Longè aliud *Betonica* significat & suo Etymo, & suo pariter usu: Hæc verò Herbam labiles dentes, horumque varios affectus consolidantem notat: Ita ut quæ HERBA inveniri potest excellentia hâc atque occultâ vi, & simul apertâ facultate prædita, ut Stomacacen scilicet oris vitia, dentium dolores, instabilitates, erosiones, vermiculationes, stupores, gingivarum putredines, & Phagedænica, similiaque Ostonopici morbi Symptomata,

mata, aliorumque curet: Ea jure optimo non **DENTILARIA** solum, verum etiam **BRITANNICA** vocetur. Dentillaria.

Jam verò nescio ullum simplex in rerum Naturâ, quamvis aliquâ ex parte huic studio me tradidisse profitear; quod qualitatibus manifestis, tum etiam propriâ & naturali suâ virtute adeò dentibus, gingivis, similibusque non solum oris, verum etiam faucium vitiis, quàm hæc mea **HERBA**, præsit: Quam idcirco veram esse **BRITANNICAM** affirmo.

Eodem plane modo in eo, quod **PLINIO** ascribitur de Remediis ad omnes corporis morbos Volumine capite tricesimo octavo traditur. Plin. volum. de re-med. c. 38.

Si Agrestis Lappathi, quod Aliqui RUMICEM quoque vocant, radix commanducetur, & succus in ore contineatur, statim dentium dolorem tolli, Rheuma sisti; at cum aceti cyathis tribus vel quinque radice coctâ, aceto in ore detento idem fieri.

Quo loco non alia Herba intelligitur, quàm hæc nostra **BRITANNICA**: Utpote quæ sola ex omnibus **LAPPATHI** speciebus, atque unica adstringit, omnibusque oris vitiis est utilissima. Sola Britannica inter omnes nostri orbis Lappathi species astringit.

Sicnamque **VETERES FRISII** ab ipsis mundi incunabulis, & **ROMANI**, alique omnes postea per tot annorum centurias hæc Herbâ ad dentium varios affectus masticando, fricando, succum inungendo, ac decoctum ore continendo uti consuevêre.

Ejus tamen usus plurimus fuit propter *Scorbutum* familiarissimum, & ut antea sæpius monitum Endemicum Frisæ morbum, propter *Stomacacen* & *Scelotyrben* hujus morbi Symptomata non modo in **FRISIA**, verum etiam in ipsâ **ARABIA**, teste **STRABONE** grassantia.

De Romanorum enim exercitu, **DUCE ÆLIO GALLO**, Strabo l. 5. in Arabiæ locis hoc morbi genere **DIVI AUGUSTI** tempore divexato libro suo Geographicorum decimo sexto sic refert.

Quare in album vicum pervenit, jam exercitu oris & crurum vitiis, cæterisque ejus loci malis tentato: Quorum illa circa os, hæc circa crura resolutiones quadam sunt ob Aquas & fructus provenientes.

CRATERI quoque *Medici servum*, referente **PORPHYRIO**, novo quodam morbo (nempe Scorbuto) captum fuisse, ita ut carnes ejus ab ossibus abscederent. Porphyr. lib. 1. de abstinentiâ ab animal.

Neque verò hic mihi disputandum erit, an sint morbi, an Symptomata; non magis, quàm si contendam, an Lippitudo GRÆCIS ὀφθαλμία, sit morbus, an Symptoma: Quis enim morbos esse nescit, si per se & principaliter ingruant, & actiones impediunt; esse symptoma si alium morbum sequuntur, nec actiones solum lædunt, verum & actionum ipsarum læsiones sunt factæ? usitato tamen & proprio vocabulo quid vetat uti, & simul approbatum Frisicæ dictionis usum sequi? *Schorbuc* dicitur, & sic morbus cognominatur.

Wier. ob-
serv. libro.
Schorbuti
qualitas.

Vulgò enim fertur, *De Schorbuc krankte*, Scorbutus morbus, vel *De Scheurbuik-siekte*; JOHANNES etiam WIERUS in suo observationum Medicarum libri *Scorbutum* inscribit. Est autem intemperies frigida & humida, ossa, ossæque partes, nervos & nervosa resolvens, cui portio venenata haud dubio adest, ideò quod variis accidentibus & labificiis corruptionibus corpus alterat: Quorum omisso horrore, quatuor præcipua genera perstringam.

Primis duobus GRÆCI MEDICI, qui Romanorum castra sequebantur, Græca nomina indiderunt, quoniam FRISICORUM nominum Etymon ignorabant aut ipsa etiam vocabula exprimere non poterant: Posterioribus duobus necdum quis vera nomina GRÆCA vel LATINA tribuit.

Schorbuti
notæ.

Primum est autem & vulgare, ac quod morbi initio erumpit Symptoma, oris nigredo, dentium mobilitas, livor, erosio, gingivarum putredo, & ulceratio, nec non saniosi & foetidi cruoris subatri effluxio, dolor cum pruritu, ut etiam in Serpigine, vulgò *de Sprouw* (à serpendo dictâ) verâ *Schorbuti* specie, laborantibus cernitur, quod GRÆCI σμακκλω, oris malignitatem xocant; quia dentes potissimum laborant; alibi *Schormond* sive *Scheurmond*, id est, buccæ vel oris rupturam dicunt, quâ gingivæ à dentibus discedunt: His medetur BRITANNICA: Ideo hoc nomen à dentium solidandorum curâ ne excidant sortita est.

Schor-
mund
quid.

Alterum est quod sequitur, si morbus ab initio non curatur, resolutio scilicet nervosarum partium, compagisque in genibus, anguium instar, & quasi mortua membra tremore vacillant ipsa crura; GRÆCIS nuncupatum est σκελοτρεβή; alibi verò pronuntiatur *Schorbein* vel *Schorbeen*, hoc est tibi-
biarum.

biarum ruptura; qui dolor aliquando ossa penetrando percipitur, vel sensum fractorum ossium infert: Unde aliqui putant hoc Frisiæ malum vocandum esse *De Schorbut*, & Latine ostraginem, vel ostaginem, aut juxta MARCELLUM Oscedinem: Quamvis à quibusdam etiamnum Belgico idiomate *De Lamme Schorbot* vocetur.

Ostago.
Oscedo.

Qui verò *σχελοτόξλω*, Scorbutum, aut saltem Scorbuti speciem non esse existimant, illi mihi vero Scorbuto laborantes nunquam vidisse videntur, cujus definitionem in definitionum libro ponit CLAUDIUS GALENUS: Cui quoque malo BRITANNICA opitulatur, sed diverso modo, quam Stomacacæ, quemadmodum postea declarabitur.

Lamme
Schorbot
quid.

Tertium est Symptoma cutis decoloratio, multorumque nigrorum stigmatum in tibiis, partibus nervosis, ac frigidis eruptio: Hoc sæpè per se usu venit in hoc morbo, maximè initio si pauca materia est, vel in morbi statu, si Natura morbum superat: In multis hæc stigmata perseverant, & curationem admittunt, in nonnullis exulcerantur, & malorum ulcerum principia sunt GRÆCI & LATINI nomen non dederunt: Vulgò aliqui Icterus Nigrum, Frisii *De Blausucht*, Hollandi verò *De Blau-schuit*, sic Frisii quoque puniceas maculas *De Flekken* vel *Plekken* vocant.

Tertium.

Quartum est quasi principale & inseparabile accidens, ventris dolor cum torsione subito ingruente & mox recedente; & nisi provideatur, intendi, & lentas febres ipsum corpus sensim exhaurientes inferre solet: Ne hoc quidem Græci aut Latini, ut notum est, aliquo nomine donaverunt.

Icterus
niger.
De Blau-
sucht quid.
Quartum.

Frisii *Schorbuik* passim nominant, tanquam individuum quid, & morbo, qui inde nomen obtinuit, semper conjunctum: quasi totus venter, & hypochondria rupturæ sensu distentionem patiantur. Verum de hoc satis.

Schorbuik.
quid in
specie.

Grassatur autem hic morbus apud eos potissimum, qui Vinum non bibunt; verum quibus continuus Cervisiæ potus est, præcipuè qui in Seri defectu, vel aquæ decoctæ crudam aliquando degustant.

CAPUT XV.

Nonnulla BRITANNICÆ experimenta in medium proferuntur. Et ad quæ BRITANNICA conducit hoc loco dicitur.

B RITANNICAM veram esse dictionem Frisicam perspicuè vidimus, omniumque Scorbuti specierum descriptiones narravimus. Nunc autem, ad quæ BRITANNICA valet, annotandum propero.

Quas igitur facultates ad Stomacacen curandam in hac meâ Herbâ expertus sum, paucis enarrabo, ut ejus usus, & quod pariter vera hæc BRITANNICA sit, omnibus constet.

Seminis
confide-
ratio.

De BRITANNICÆ semine nihil, præterquam quod superius annotavi, tradunt AUTORES: Qui quidem omnes satis superque illud semini Oxylapathi esse perfimile demonstrant, dum BRITANNICAM Rumicibus Agrestibus in omnibus esse similem scribunt.

Hujus autem, quam hic ad vivum depingo, cum Sylvestribus LAPATHIS prorsus idem semen est, nigrius paulò, quanto illud est rubicundius, magis etiam hoc, quàm FLOS astringit.

Quibus
malis
prodest.
Joann.
Fernel.
lib. V. de
part. mo-
rib. cap. 8.
Gal. lib. 2.
de Amid.

Valet itaque faucium malis, Aphthis five uleribus in quamvis oris partem sæpenumero serpentibus, ut scribit Clarissimus JOANNES FERNELIUS, Dysenteriis, Coeliacisque: Malignis omnibus medetur ulceribus, nec non venenatis ictibus universis, si pulveris modo inspergatur.

Quod autem inter Antidota hujus usus non sit exiguus, id ne quidem GALENUM latuit. Sic enim libro de Antidotis secundo apud eum legitur, ubi inter alia Alexicaca contra Hydrophobiam BRITANNICA inter DEMOCRATIS versus commendatur; quos sic JULIANUS MARTIANUS ROTA vertit.

Hanc

Lapathum minus dentatum

fol. 142

*Hanc quoque ad eos qui timent aquam sibi
Dicebat Niceratus constare & simul
Amicis, qui mirandas judicare
Medicinarum proprietates queant.
Titii Patricii optimi tres obolos
Præstaret indicium si id adesset tibi.
Dies jubebat viginti duos dare
Jesuno ut dixi nuper morsis, & ex aqua
Facere succus BRITANNICÆ fertur idem
Datus quo Lycium præcepimus modo.
Hoc quidam etiam multum admirantur.*

Huc refer PLINII verba, ex quibus satis elucescit ad
venenata, & Serpentium ictus BRIT Herbam plurimum
valere. Verum hæc mea Herba contra venena, morsusque ve- Contra
venena
efficax.
nenatos insignes habet effectus.

Succi porro expressi è foliis & radice BRITANNICÆ
Antiqui ferè omnes, & LATINI mentionem faciunt.
Succum medicatum Rob Arabes vocant.

Primò, quod succus omnibus ex partibus BRITAN-
NICÆ collectus, ad Stomacia, Scelotyrben, malaque ulcera
faciat, argumentum est, Herbam antipathiâ, ac proprietate
occultâ illa propulsare mala; quemadmodum in hâc nostrâ
BRITANNICA Herbâ erpertus sum. Nam quod tibiæ
quoddam ulcus nullis emplastris in milite quodam mihi vici-
no, item aliud in quâdam foeminâ Dorotheâ simile curari po-
tuit, illud equidem hujus HERBÆ succo expeditè sanavi. Succus ad
ulcera.

Tum autem ex nullâ Herbâ, quod sciam, expressus succus
ita facilè igni condensatur, coquendo enim brevi temporis
spatio spissatur, & densi mellis instar fit, nec non vehèmenter
stipticus est, ac aciditatem quandam penetrantem retinet.

Posteaquam igitur collatâ descriptione, Etymisque, hanc
veram esse Herbam BRITANNICAM, satis demon-
stravi: Non contentus tamen his, idem facultatibus, quas ipsâ
experientiâ cognitas habeo, quod nec inutile, nec cognitu in-
jucundum erit, confirmabo.

Inter

Inter facultates igitur, quibus hæc BRITANNICA pollet, primò occurrit, illam dentium malis (ut jam dictum) mederi.

Adversus
dentium
dolores.

Clarissimus AËTIUS AMIDENUS plurimum *ad dolorem & dentium mobilitatem* commendat, ut jam in Rumice Nigro superius ostendi.

Plin. Vo-
lum. de
Remed.

Idem facere PLINIUS videtur, qui eam præterea contra dentes Rheumate vexatos usurpat, ut ex tricesimo illius capite constat.

BRITANNICÆ *succum*, inquit, *cum vino veteri & aceto ad tertiam decoques, posteaque ore contineas*. Idem paulò post tradit, quod *ad cavum dentem BRITANNICA Herba commasticetur*.

Alii igitur Stomaticam esse Herbam, & contra Stomacacem pariter valere prodiderunt. Nunc quid ego expertus sum hic obiter referam.

Experi-
mentorum
meorum
enarratio.

Paulo ante, quàm Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo Groningâ EMDAM proficiscerer, civis quidam Groningæ dolore dentium, gingivarumque humiditate diu vexatus fuerat: Hic post multa à se, ac aliis applicata verum effectum inutiles remedia, à me hujus Herbæ BRITANNICÆ usu citissimè sanatus fuit, idemque semper fatebitur.

Alius etiam faber ferrarius Stomacace per biennium, & amplius laboraverat; omni Sorbitionum genere usus in extremam valetudinem reciderat.

Adhunc accercitus meæ BRITANNICÆ ex Saccharo, Zinzibere, & Glycirrhiza Decoctum exhibui, & postea paulatim melius ille habuit, rectius ingredi, quietè dormire, sine doloribus, suasque res peragere cœpit, & ad debita NATURÆ, sui que opificii munera reversus est.

Recurrente interea morbo subinde idem Decoctum repetere suasi; unde pristinæ sanitati restitutus adhuc pancreaticè vivit.

Tertium
experi-
tum.

Tertium nunc quoque experimentum addam, ut in ore duorum, triumve omne stet & verbum, & veritas.

Quidam nomine Jodocus Petri GRONINGÆ Frisiorum morbo implicatus fuerat Scelotyrbico, in foetidam primò cloacam delapsus, impuris sese aquis ingurgitaverat, ac ex non probæ

probæ Cervisiæ potu per multos annos malè affectus à nemine curari potuerat : Huic equidem Decoctum Herbæ meæ BRITANNICÆ per viginti septem dies calidum exhibui, ac subindè vinum antiquum perpotare jussi, unde leniùs habuit.

Verum postea LEONARDIAM & ulterius profectus, in itinere refrigratus fuit, morbusque recrudit; quare ad me reversus priorem medicationem commendavit, suumve errorem professus auxilium petiit.

Interea tamen meis dum utitur Medicinis, à Vetulâ quâdam novo & ut curaretur modo persuasus in pessimam valetudinem relapsus est. Tertio itaque ad me reversus tandem hujus BRITANNICÆ usus optimè curatur.

Præterea, hoc sine jactantiâ dictum volo in omnibus, qui mihi, meisque consiliis obtemperarunt, BRITANNICÆ Herbæ foelicem semper successum Stomaticis, Scelotyrbis, item Spleneticis, Hepaticis, Dysentericis, nec non Rheumaticis hominibus comperi. Ideoque quartum adhuc experimentum hic addere non displicebit.

Ergo Joannes Loudewel Leovardienfis ac publico scribæ munere satis notus, frequenti circa Æstatis medium piscatus labore defatigatus, solisque æstu quasi torridus ac sitibundus subitaneo cerevisiæ haustu, circaque Bruma retis causâ præcipiti in Aquas lapsu morbum non sine præsentis vitæ discrimine contraxerat : Febre enim continuâ, maximâ atque indefinente cephalalgîâ, inexhausto ad suffocationem usque vehementer pectus petente capitis rheumatismo, nec non deplorandâ tussî cum summâ tam dexteri quàm sinistri lateris punctione trium mensium terminos ultra miserrimè fuit excruciat. Quare Medicorum auxilium à morbi principio imploravit; Sed nullis Pharmacoporum viribus curari, aut laterum cruciatibus potuit liberari : Verum macie tandem exesus, & à Medicorum turbâ pro desperato habitus crudelissimè derelictus est.

Ægri hujus conditioni non sine commiserationis aculeo indoluit Nobilissimus Dominus ISAACUS DESCHEP-
PER, octo Pagorum in Frisiâ, vulgò *Acht Carsspelen*,
GREETMANNUS Dignissimus, meque confestim,
ut huic misero salutari consilio succurrerem, rogavit. Annuï,
T cique

Quartum
Experi-
mentum.

eique simplex meum BRITANNICÆ Decoctum sine marâ exhibui, quo septimum post diem imminuta parumper visa est vehemens illa destillatio, atque ab eo se melius indies habere cœpit. Eodem igitur iterato, priorumque Medicorum rejectis pharmacis pristinæ restitutus valetudini, vegetisque pollens viribus à conterraneis non sine ingenti eorundem admiratione publicè conspicitur.

Quintum
Experi-
mentum.

Tandem, ut reliqua præcream, Wynoldus Jacobi pro tempore Hortulanus meus, postquam jam ultra biennium malè sese haberet, ac indies miserè afflētus in pejus ad maximum meum incommodum ruens, tandem adeò incurvatus processit, ut erigere se amplius impos planè existeret, quapropter ad me accedens se per totum corpus miserè cruciari præsētibz aliis profitebatur, simul nudatis brachiis, varias lividas, imo nigrescentes fermè & quasi subluteas intermixtas Scorbuti maculas ostendebat.

Ilicò propterea BRITANNICÆ Decoctum simplex, quod sequitur, paratum exhibui, quo dum utebatur, octavo die prædictæ omnes maculæ ita evanuere, ut illarum ne quidem minimum vestigium amplius superfuerit, post decimum quartum quoque diem benè habuerit, atque erecto corpore incedere potuerit, nec non ligonem rursum arripiens opus suum solito more perfecit.

Aliud.

Porro, Vetula quædam admodum deformis Bellingawolda à multis jam annis Scorbuto laborabat, cujus uno Symptomate, quod os invaserat intolerabiliter cruciabatur, jamque os nigricabat; dentes corrosis gingivis ac quasi per gangrænā corruptis tanquam styli, vel parvæ fistulæ instabiles, exesi, ac atricolores non sine summo dolore omninò eminebant, palatum lividis etiamnum maculis undique variegatum apparebat. Hæc quum GRONINGAM venisset auditâ hujus HERBÆ inventionē, ilicò ad me properans remedium obnixè petiit, simulque nihil se habere pecuniæ, quam mihi exhibere poterat, palam profitebatur.

Verum perceptâ illius mulieris integritate, parumque pauperis pecuniam curans, protinus jussi, ut hujus meæ Herbæ radicem, quam veram esse BRITANNICAM profiteor, ore per noctem contineret: Paruit illa, & postridie ad me reversa

versâ ingentes mihi gratias egit, multisque in Horto præsentibus mirabiles planè hujus operationes, perceptamque inde utilitatem laudabiliter narravit : Non pruritus solitus, non puncturas, non salivæ, & puris copiam, non oris foetorem, non denique ullam dentium corrosionem sensisse; quin etiam horum confirmatas esse radices, omniumque dolorum se expertem dicebat.

Ad dolorem dentium.

DENTIFRICIUM proinde ex hujus Herbæ radice, scilicet lingio illius, quod mihi tradere velle videbatur, spreto, unâ cum Decocto BRITANNICÆ simplici, quod sequitur, liberaliter dedi, quibus usâ paucis diebus à terribili illo malo Stomacace dicto ex inopinato curatâ est. Possim hic plurima mea experimenta referre, verum hæc pauca aliorum omnium loco sufficiant.

Præmpta sanè mirandæ hujus BRITANNICÆ operatio satis ostendit, illam occultâ quâdam qualitate contra plurima mala operari: Quemadmodum enim propriâ vi POEONIA comitalem morbum curat, Lignique Guajaci decoctum Morbum Gallicum: Millipedes aurium dolores, Succus Cyrenaicus columellæ inflammationes, Hyrundinum nidi terra Anginam: Galgulus avis Icterus Morbum, Majoris Chelidonii Succus oculorum suffusiones, & unguis, Anagallidis succus oculorum obscuritates, ASPLESION vitia & Lienis inflationes, EUPATORIUM jecinoris affectus, ALOË ventriculi, RUTA intestinorum Absinthium utriusque mala, Oenanthe renum, Solanum Vesicarium vesicæ, Liquiritia & Pulmonaria pulmonum, BUGLOSSON cordis, ARTEMISIA uteri, SALVIA Cerebri, & nervorum, nec non STOECHAS arteriarum vitia depellit.

Herbarum quarundam facultates.

Sed de hac Simplicium proprietate aliàs cum bono DEO plenius tractabo. Eodem profectò modo BRITANNICA nostra dentium, oris, faucium, & ligamentorum, omniumque ossium mala propulsat.

CÆTERUM omnium vi occultâ agentium Simplicium coruscat perfectissima, illiusque infallibilis semper succedit operatio, corporibus nullo alio modo, quàm eo contra quem antipathia BRITANNICA pollet, affectibus: Si verò corpora impura, aliisque implicita malis distenduntur, ab illâ

auxilii parum fortiuntur, quin imo sæpiùs pejus habent. Quare illud verum est.

*Lumina quot quondam Junonius Argus habebat
Tot circumspectus debet habere Medens.*

Nullum adeò præclarum medicamentum, nisi suo tempore & modo detur, quin venenatam in vim transeat facile, est. Sic,

*Temporibus Medicina valet nam tempora profunt,
Et data non apto tempore Vina nocent.*

OMNES itaque RESPUBLICÆ bene constitutæ à medicâ praxi imperitos strenuè semper removerunt.

Verum Barbaris rei que hujus stupidis nulla cura est, ut quorum (si DIIS placet) corpora medicamentis virtute, operationeque salubribus indignantur, & pejus habent: Imo sine periculo per dolores tutum, multorumque mortes medicamentorum periculum facere existimant.

Catalogus foret nimis longus, si quos hic GRONINGÆ solummodo Alyptarum, nec non Pilicreporum, aliorumque inscitia interemtis scio, recenserem: Ubi & Vetulæ meretricio quæstu destitutæ plerumque veneficæ fiunt, ac impunè in hominum vitam grassantur.

Ad Pro-
ceres.

Sed viderint PROCERES illi patriæ, quibus commissâ Respublica est, quique dubio procul ejusmodi admissorum aliquando rationem DEO reddituri sunt; avertat ter OPTIMUS ille ac MAXIMUS ne Schismaticis factionibus fovendis peccandi fenestra magis aperiatur, quàm Reipublicæ tranquillitati, hominumque salutis consulatur.

Verum nemo, nisi medicâ methodo à DIVO HIPPOCRATE, Magnoque GALENO perfectè traditâ fuerit exercitatus, remediorum usum rectè noverit.

A quâ quidem re Seplafiorum illud, & Circumforaneorum vulgus longè non solum abest, verum etiam plurimi solo nomine Medici; quibus certè stivam tractare, quàm Medicinam infamando HERBARUM judicium profiteri præstaret, quorum

quorum curæ ne canem meum malè habentem committere vellem.

Equidem primò nunquam BRITANNICA, nisi corpore benè cognito atque etiam præparato, cui illam applicarem, usus sum: Quamvis postea, necessitate urgente, longè sæpiùs aliter sine noxâ tamen.

Hinc est, quod cum magna multorum utilitate illa semper à me usurpatâ fuerit, nullâ sæpiùs habitâ ratione ægrotantium Temperamenti, imo illius omninò neglecta qualitate, quemadmodum quoque experimentur illi, quibus remedia applicandi ars satis cognita est.

Britannica
cujuslibet
tempera-
mento
conve-
niens.

Sed tamen sciet hic Benevolus LECTOR, plurimis Scorbuticis ante Herbæ hujus usum, hanc, vel ejusdem generis alteram, præscribendam esse purgationem: Scilicet.

℞. Rhabarbari electi. ʒj.
Agarici Trochiscati.
Seminis Anisi. ana ʒss.
Spicæ Indicæ.
Cinnamomi. ana grana x.
Foliorum Sennæ mundatorum ʒij.
Aquæ Fumariæ ʒiiij.

Macerentur per noctem in loco calido. Manè expressioni adde

Syrupus Cichorio cum Rhabarb. ʒss.
Cremoris Tartari. ʒss.

Misce fiat Haustus, manè jejuno stomacho sumendus.

VEL.

℞. Extracti Catholici mei. ʒss.

Fiant inde Pilulæ numero quinque vel septem: Inaurentur, & jejuno stomacho manè sumantur. Paratur autem illud Extractum hoc modo.

T 3

℞. Pul-

℞. Pulpæ Colocynthis ʒ. x.
 Radicum Hellebori Nigri.
 Rhabarbari optimi.
 Aloës Lucidæ.
 Scammonei ana ʒj.
 Foliorum Sennæ mundatorum ʒj s.
 Turpethi Gummosi ʒi.
 Agarici Trochiscati ʒvj.
 Cinnamomi.
 Caryophyllorum.
 Nucis Moschatæ ana ʒj.
 Specierum Diarrhodonis Abbatis ʒij.
 Spiritus Vini optimi quantum satis.

Misce, fiat Extractum secundum artem.

Interim notandum, in SCORBUTO laborantibus venæ Sectionem institui quoque posse, si sanguis abundat.

Verum hæc in genere paucis hætenus sint obiter per-
 stricta.

CAPUT XVI.

*Vires ac BRITANNICÆ qualitates omnes, nec
 non præparationes deteguntur. Quo tempore & quan-
 diu à Romanis usurpata fuit. Quando perit. Pul-
 veris & succi servandi modus. Mixtionis ritus. Fo-
 lia per se quid efficiunt.*

ADductis quibusdam BRITANNICÆ Herbæ ex-
 perimentis, ad illius Naturam & facultates medicas,
 compositiones, nec non ad varios sanandi morbos præ-
 parationes efficaces properandum restat.

Britannicæ
 Vires.

Hujus ergò BRITANNICÆ facultates ac qualitates,
 tempus est, ut porrò quàm diligenter peruestigemus, ut ex his
 tum Herbæ veritas, tum optimus illâ utendi modus manife-
 stetur.

Bulapathum Plinii.

fol. 150

VETERES omnes ac RECENTIORES unanimi consensu testantur, BRITANNICÆ Radices, Folia, Caules, Flores, Semina, & denique Succum intensè adstringere.

Astringentium tamen medicamentorum magna est varietas: Quæ ad duo genera revocare quibusdam fortè non displicebit: Statuo igitur astringentium quædam calida, quædam verò esse frigida: Nam quæ medium obtinent, nulla hætenus invenio.

Rursum Stypticorum calida mixtarum qualitatum, vel diversarum, aut pugnantium, vel subcontrariarum sunt: Horumque alia lenitè calida, ut EUPATORIUM, Mastiches, Spica Nardi, & Schoenanthos: Vel calida intensè, ut CINNAMOMUM, Absinthium, AL oë, Macis, & Caryophylli: Vel fortiter calida, ut Alumen Ustum, Calchantum, Chalcitis, CINNABARIS, Diphryges, Æris Squama, & cætera.

Contra astringentia frigida, alia acida, alia verò acerba sunt.

Hæc magisterrea, crassarumque partium, illa aquea, & partium tenuium.

Acerba sunt Gallæ, Hypocistis, BALAUSTIUM, Solanum, Glaucium, ACACIA, Prunellorum succus, Tormentilla, ipsa recens, atque hujus BRITANNICÆ exicata radix.

Acida vel simpliciter habentur, ut post Acetum est Oxalis, OXYLAPATHUM, Aizoon, Bistorta, &c. Vel dulcibus saporibus permixta, sive acris, sive amaris, ut MALA PUNICA, & vinum ex his, Pruna, Vuæ immaturæ, Omphacium, Mora immatura, ut et Cerasa, Stibium, Rubus, Equisetum, Lyfimachia, &c.

His annumerabitur viridis BRITANNICÆ Herba, ejusque Flores. Ut in quibus gustu aciditas, astringendique summa vis cum dulcedine in amarorem deprehenditur.

Talia vero quæ sunt, omnia illa humidarum, atque aliarum etiam partium ulcerationibus opitulantur, nec non nervosa membra confirmant, quæ putridis ac acris humoribus fluxa infirmantur.

Verè igitur ad quæ olim commendata est BRITANNICA,

NICA, ea in hâc meâ Herbâ quotidie, imo multò plura, quorum veneranda ANTIQUITAS planè ignara fuit, experior: Quæ ppe quæ vulnera exiccat, & conglutinat: Quæ oris fauciumque malis subvenit, ibique ac aliis in corporis membris putrescentia sanat, quæ serpentia coërcet, nervos atque ossa corroborat, humores superfluos abscindit.

Etsi HERBA acriter adstringat; radix tamen eâ potissimum vi pollet, sed Folia & succus leniùs paulò gustum contrahunt.

Tanta nihilominus semper adstringendi potestate prædita sunt, ut ANGINAS etiam curent, vel prægustata præservent.

Nam quod PLINIUS de Florum collectione prodidit, antequam Tonitrua audiantur, non omninò vanum, nec magicæ superstitionis est; quoniam Tonitrua diebus fiunt ut plurimum Canicularibus, ante quos, FLORES hujus collegisse, expedit, ut succi plenos, nec externo calore alteratos.

Prima
hujus
Herbæ
qualitas.

Primæ igitur BRITANNICÆ facultates hæ percipiuntur, ut in gradu primo FOLIA sint frigida, sicca verò in gradus tertii initio.

RADIX autem in primo gradu similiter frigida, & in tertii gradus fine sicca est: Non minus enim exiccat, quàm ALUMEN, Ærugo, Æris flos, & cætera, quæ tertio gradu recensentur.

Secundæ
Britannicæ
qualitates.

Porrò secundæ BRITANNICÆ qualitates manifestò etiam in hâc meâ Herbâ explorantur, ac VETERUM AUCTORUM verbis respondent. Omnibus enim in partibus astringit Herba, indurat item & conglutinat; intus idem operatur, nisi quando FOLIA alui dejectionem propter astrictionem ex accidenti moliantur, uti & succus, cum scilicet corroboratis visceribus vis expultrix aucta irritetur: Propter astrictionem, & refrigerandi vim omnia putrescentia, ut ERESYPELATA tam ulcerata, quàm integra, Erpetes, Phagadoenica, Gangrænas, & cætera inhibet, & sanat: Undecunque fluentem sanguinem, HÆMORRHOIDES, simul & menses sistit: Dissolutionem, Hypochymatis in Jecinore, Liene, & Renibus, gingivarum, omniumque adenosarum partium cogit, tollit, ac integre

tegræ unioni restituit ; unde sanguificam vim, caloremque naturalem reparat, atque conservat.

Tertia quidem hujus BRITANNICÆ qualitas est, Tertia
qualitas. illam nervis, eorumque incommodis, ruptis, vulsis, contractis, tremulis, spasmo, paralyfi, febrilibus æstibus, nec non rigoribus mederi: VENENA, & serpentes abigere, ac ictus eorum sanare, quare jure inter ALEXIPHARMACA numeratur.

Omnes ANGINÆ species, quas vulgò Scharantias vocant, uvulæ relaxationem, Parischenia, similiaque oris, faucium, nec non ventriculi mala astrictione egentia, ac apostemata, tumores, & ulcera probè depellere, variaque Rheumata auferre: Unde in mentem mihi hæc venit conjectura, BRITANNICAM hanc ei similem esse, quam adeò sub Plantaginis Aquaticæ nomine THEMISON' celebravit, quemadmodum verbulo superius notatum.

Quarta denique & ultima utpote occulta hujus BRITANNICÆ qualitas est, à FRISIIS nostris comperta, Quarta
qualitas. & divulgata, illam latentium causerum morbos, Stomacacem scilicet, Scelotyrben, cruraque ulcerata antipathiâ suâ curare.

Folia imponuntur ulceratis partibus per horas duodecim viridia, renovanturque alia: Succus quoque caniculari SOLE induratus, aut igne inspissatus inungitur.

Credo majori NATURÆ instinctu rerum vires olim melius fuisse cognitæ, quàm hodie sunt. Optima quoniam ab ANTIQVIS tradita nunc partim ignorantur, partim verò intelligi prorsus nequeunt.

Usitatissima quondam apud Frisios Herba, & à ROMANIS, GRÆCISQUE admodum expetita in usus fuit BRITANNICA.

Quum enim CAII JULII CÆSARIS tempore, quadraginta circiter annos (salvo calculo) ante CHRISTUM Dominum nostrum natum, item OCTAVII AUGUSTI, Duce Quintilio Varo, ob superbiam haud secus quàm sevitiam omnibus Germanis odiofo, qui ingenti strage Anno CHRISTI decimo à Belgis & Germanis HERMINII Principis ductu inter Lippam & Amisiam fluvios fuit affectus,

Quo tempore usi
furunt Ro-
mani Bri-
tannica.
Flor.lib.4.
cap. 12.

in quâ ultra triginta sex Romanorum millia, per saltus, fructu simul & patientia paludosa, coenosaque retrocedentes, atque insuetâ BELGICI Aëris inclementiâ Brumali tempore tremebundi, imbriumque potentiâ madidi miserè occubuere; quo commotus OCTAVIUS, eum quotannis cladis diem moesto animo lugubrem fecit.

IMPERATORIS etiam TIBERII, Duce GERMANICO Cæsare, DRUSI filio, ejus adoptivo, qui Anno CHRISTI decimo sexto Catos & Bructeros, Belgii populos, omnes inopinatâ clade attrivit, ac superavit; atque Anno sexto post cruentam & exitiabilem QUINTILII VARI cladem Romanorum ossâ nondum humata honorificè sepeliri, illorumque sepulchra vivis Cespitibus probè tegi, atque exornari curavit.

Hic LUCIUM APRONIUM Inferioris Germaniæ Pro-prætozem, liberis FRISIIS tributum pretium stipulato majus solvere negantibus, Friscam tellurem ut invaderet misit, qui à DIOCARO Frisiorum PRINCIPE magna armorum contentione in fugam versus, nongentos ex suis apud Lucum *Baduhenna* nomine ingentem, ubi hodie, luco tam maris per Amasim inundatione, quàm terrâ levi submerso, partim verò cæso, pagus *Boddegawolda*, *Benningawolda*, vel ut nunc *Billingwolda* dictus, in Veteris Præfecturæ, Civitati GRONINGANÆ subjectæ, finibus situs extat: Atque secundo die VICTORIAM prosequens, in Villâ *Cruptoricis* vulgò *Crops-woldâ*, ut rectè Libro Geographicorum ORTELIUS, & PETRUS BERTIUS posuisse visi, milliare Germanicum Orientalem versus Cancrî Tropicum ab Urbe GRONINGA distante, infinito elapsorum gemitu ultra quadringentos ex utroque latere paludibus inclusos, deque suo periculo conterritos, ac morte præsentem pallidos, miserabili strepitu trium horarum spatio, ingenti prædâ FRISIIS relictâ, perdidit. De hac autem clade hoc modo TACITUS loquitur.

Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud Lucum, quem Baduhenna vocant, pugnam in posterum extractâ, confectos: Et aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarii villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

Hunc

Abr. Ort.
in Antiq.
Fris. Tab.
Petr. Bert.
in Belg.
Vet. Tab.
Dion. l. 60.
Tacit. lib.
Annal. 4.
Sueton. in
Claudio.

Hunc *Baduhenna* Lucum (ut hoc obiter dicam) PHILIP-
 PUS CLUVERUS in eo Frisiæ tractu, in quo hodie *Septem* Cluver.
Sylvæ, vulgò *Seven Wouden* sternuntur: ROMANORUM cap. 25.
 verò ac FRISIORUM pugnam inter Leovardiam & Snecam
 Urbes commissam fuisse autumat. *Cruptoricis* quoque *Villam*
 propè *Baduhenna* lucum collocat. In quibus Vir ille sagaci in-
 genio quamvis præditus, leviter nihilominus hic errasse vide-
 tur. Universis enim FRISIIS notissimum stat, *septem Sylvas*
 ab oppidis hæc binis longè remotas, adque ad Transisalaniam
 hodiernæ, BRUCTERORUM olim, terminos sitas esse;
 illa verò Flevum lacum versus, nunc Austrinum Mare dictum,
 sese præsentī hoc ævo, ut antiquitùs extendisse. Proinde idem
 in *Cruptoricis Villâ* collocanda error committitur.

ROMANOS enim, illis postquam innotuisset, FRISIOS,
 Flevi castelli solutione factâ, ad sua tutanda in Frisiam digressos,
 APRONIQUE adventum in armis stantes gnavitè observa-
 re, per Vadosum Mare vulgò *het Wat*, & Oceanum ad Ama-
 sim flumen velis secundis navigantes (quod à Flevi exitu unius
 diei cursu peragi potuit) eò appulisse, Frisiosque eodem in
 loco planè securos, ut putabant, aggressos postero die à tergo
 fuisse, atque Romanos, è pugna conservatos, per *Cruptoricis*
Villam, compendiosam scilicet ac viam tutissimam paludibus
 undique munitam, nec non BRUCTERORUM, nunc
 DRENTINORUM, agros, Vidrum fluvium, Sociorumve
 Castra ad Rhenum posita petere proposuisse, tutè existimo.

Bructeri
 antiqui-
 tus, nunc
 Drentini,

Hæc ergo DIOCARUS VICTORIA potitus, magisque
 apud Romanos teste TACITO inclarescere cœpit Frisiorum
 fama, à quibus postea & virtute & amicitia in Romanos præ-
 cellentibus, iisque fortitudine terribilibus per annos aliquot
 abstinuere: Quare à suis DIOCARUS PRINCEPS
Segon, id est, Victor (*Sege* enim Frisiis idem, quod Victoriam
 denotat) cognomento dictus est, filiumque Dibbaldum
 CLAUDII CÆSARIS per tempus aliquot militiæ
 commisit.

Trans-
 isalani, &
 Twentani
 dicti.
 Tacit. lib.
 Annal. 13.

Winf.
 Chron.
 Fris. lib. 1.

Hic post parentis obitum domum reversus, inque Principem electus, ob vacuos Tubantum agros ROMAM Verri-
 tum & Mallorigem Legatos mittit, qui fortè fortunâ Urbem
 perlustrando in Magni POMPEI Theatrum deducti, inter

Abr. Ort.
 Theat.
 Geogr.

SENATORES intrepidi locum occuparunt, quod dūm humaniter à Patribus acceptum viderent, nullos aut armis vel fide Germanos FRISIIS præferendos esse ad unum omnes palam exclamarunt.

M. Ham-
com. Frif.
fol. 12.
Cappad.
in Eccl.
Fris. hist.

Deinde à NERONE crudeli PRINCIPE ambo Civitate donati, & per Petrum CHRISTI Apostolum conversi, fidem Christianam amplexi sunt.

Sueton. in
Caligula
cap. 44.

CÆTERUM CAJI etiamnum Imperatoris CALIGULÆ, qui Frisiam & Bataviam avidè ingressus, præter turrim altissimam Britannicæ Romanorum arcis, BRITTENBURG vulgò dictæ, ad Rheni ostium extructæ additam, dignum notatu nihil peregit. Unde de tanti Principis severi facinoribus heroicâ virtute perpetratis CAJUS SÜETONIUS hæc posteritati reliquit.

Cap. 45.

Admonitus de supplendo Batavorum numero, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit, neque distulit. Et mox infra: Postquam castra attigit, ut se acrem & severum Ducem ostenderet, legatos, qui auxilia seriùs ex diversis locis adduxerant, cum Ignominia dimisit. Et deinde: Mox deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos trajici, oculique trans Rhenum jussit, ac sic post prandium quàm tumultuosissimè adesse hostem, FRISIUM nempe GERMANUM, nunciari. Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorum in proximam sylvam; truncatisque arboribus, & in modum trophæorum adornatis, ad lumina reversus eorum quidem qui sequuti non essent, timiditatem & ignaviam corripuit: Comites autem & Victoriæ participes, novo genere ac nomine coronarum donavit, quas distinctas solis, ac lunæ, syderumque species, exploratorias appellavit. Et paulò post: Postremò, quasi perpetraturus bellum, directâ acie in litore Oceani; ac ballistis, machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante, quidnam cepturus esset, repente ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit: Spolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque digna.

Cap. 46.

Præterea, CLAUDII quoque CÆSARIS, qui devictis Britannis, per paucos dies in Belgio commorans (sex enim mensium spatio Româ exiens, totam Britanniam subegit, & ROMAM denuo ingressus est) audita ab AULO PLAUTIO Senatore (quem Britannorum, adeptis prius armis, ducem constituerat, postquam fratres Cataractum & Togodunum illorum Imperatores superasset) hujus cum admiratione BRI-

BRITANNICÆ famâ, sibi ilicò demonstrari, in tabulâ depingi, Romam deportari, inter cætera spolia cum navali quâdam Britannorum coronâ, classicis eâ in regione Victôribus exhiberi consuetâ, aliisque, teste S U E T O N I O, domiti quasi Oceani insignibus in T R I U M P H U M duci, nec non in C A P I T O L I O ut Palatio debitam suspendi curavit, quæ tamen postea N E R O N I S Principis mandato cum ipsius propriâ centum & viginti pedum longitudine figurâ, ut C A L L I S T E N E S Historiarum scriptor asserit, in Hortis locata Marianis fulmine accensa, cum Horti parte potiori conflagravit.

Calistenes
Historic.

Deinde & N E R O N I S Imperatoris, Ducibus Pompejo Paullino, ac Didio Avito, ut scribit libro decimo tertio Annalium T A C I T U S.

Tacit. lib.
Annal. 13.

Tum quoque V E S P A S I A N I nondum C Æ S A R I S, in hisce Belgii oris Anno C H R I S T I, attestante Paulo Merula, quadragesimo sexto, C L A U D I I Imperatoris voluntate, Militum Tribunum agentis, à quo in Germaniam primò ac Belgium, deinde in Britanniam missus, tricies & bis, ut refert libro septimo de Romanorum gestis E U T R O P I U S, cum hoste dimicavit, & V I C T O R I A potitus fuit.

Eutrop.
lib. 7. de
Romanor.
gestis.

Sic & D O M I T I A N I Cæsaris, Duce Lucio Maximo, qui Antonium Belgarum Gubernatorem Anno Christi octogesimo octavo ingenti prælio vicit.

Nec non aliorum Romanorum I M P E R A T O R U M temporibus, cum Belgis superatis, incognito, & insolito morbo Romani Stomacace & Scelotyrbæ miserè cruciarentur, ad unum omnes B R I T A N N I C Æ hujus usu in pristinum statum ac meliorem valetudinem restituti sunt.

Quam singularis hujus Herbæ mirati facultatem Romani, eam in summo honore habuerunt, & ab omnibus post (ut ante ab ipso mundi exortu) morbo Scorbuto afflictis ultra octo annorum centurias frequenter usurpata fuit.

Quandiu
Britannica
à Roma-
nis fuit
usa.

Quum verò, Anno C H R I S T I S E R V A T O R I S nostri septingentesimo quinquagesimo septimo, octingentesimo nono, aliisque sequentibus G O T H I & N O R M A N N I, homines crudelitate ac in rabiem præcipites, inopinatè, & quasi ex Aëre rapti cum magno prædatorum exercitu obstinato furore, ut crudeles Tyranni, in F R I S I A M irruissent, & libertate

Quando
perit ejus
cognitio.

oppressa, atque extinctâ Religione in turpem, miseramque servitutem Populum nulli parcentes, adegissent, omniumque fortunas voracissimo ac insatiabili hiatu absorpsissent: Atque deinde omnibus in confusionem funestumve horrorem actis, Urbes maximâ ex parte incendio consumpsissent, agros devastassent, phana combussissent, ac tot millium innocentium sanguinem atrociter effudissent, nec non innumera stupra commisissent, disciplinasque ad unum omnes extinxissent, oblivioni penitus consecrata NOBILIS hæc PLANTA fuit.

Horror profectò mihi est, illud vel solâ cogitatione TEM-
PUS percurrere, atque utinam sæpius percurreremus, & vel solâ meditatione summam illam FRISIORUM nostrorum calamitatem delibare non dedignaremur; fieri quippe non posset, quin ad commiserationem adamantina etiam pectora romperentur.

Quid enim tum in FRISIA miserâ inventum est, nihil certè, nisi florentissimæ Regionis totæ jam moribundæ, ac novissimæ lachrymæ sanguinis voces obviis omnibus propinantes? Quid nisi longa viduarum suspiria, viduitatem suam ac maritorum cædes jugiter deplorantia? Quid nisi dispalantes orphani de parentum, quos truculentus gladius absumpserat, orbitate, anhelis singultibus balbutientes? Quid nisi decrepiti senes, dulcissimi pignoribus ac senectutis suæ fulcris, quæ martius furor disjecerat, sublatis, domesticæ solitudini acerbè ingemiscientes? Quid denique nisi innumerabiles omnis generis & status homines, omnibus divitiis paulò ante affluentes, mox IRO pauperiores, omnibus exuti, incertis passim sedibus oberrantes & vagantes? Ipsa Literarum studia, quibus ad gloriam & æternitatem juventus alitur, quantum illa deliquium, quantumve eclipsin passa.

Hòc inquam misero fatalique FRISIORUM tempore hujus BRITANNICÆ Herbæ planè periit cognitio. Quamvis postea ab AVICENNA rursus demonstrata fuit, nihilominus tamen in hunc hodiernum usque diem, in quo nunc illam LUCI de novo lubens reddo, ac publico non invideo, nec non rerum DIVINÆ MAJESTATIS mirandarum omnibus studiosis repræsentò, pedibus quasi conculcata & spreta latuit.

CÆTERUM, ut ad institutum revertamur compendio Platonius ille APULEJUS natione Afer, qui HADRIANI Imperatoris tempore floruit, hujus BRITANNICÆ vires optimè complexus est, quas nostrâ hac in Herba frequentius expertus sum.

AUTOR sanè ille omni fide dignus, Herbariæ studio excel-
luit, ejusque veri sunt, qui exstant Commentarii, ut Albinus
Torinus Vitodurensis, & HERMOLAUS BARBARUS,
aliique credidère, qui illius Autoritatem subindè citant.

Nam & voces Latinis insolentes, & APULEJO dignæ
insunt; plurima linguarum peregrinarum congeffit vocabula,
quod studium eò spectat, ut si fortè unius Nationis Nomen-
clatura res parum perspici posset, alterius magis peculiari evi-
dentius eluceret: Quemadmodum hæc in BRITANNICA
curiosè observavit.

At utinam exemplaria ejus correctâ, nec adulterata exta-
rent.

BRITANNICA, inquit, libro suo de Herbarum Medica-
minibus capite mihi vicesimo nono, *vel BRETANICA, hoc* Britanni-
cæ Virēs
ex Apulejo
lib. de
Herbar.
Medicam.
cap. 29,
est Beta altera, scilicet nigra; Damasinion, vel Damasineos, Italis
BRITANNICA, aliis Bido vocatur (malè enim Bibo legitur) vel
Bivo. Græcis dicitur Britanni, vel Britannice: Sed horum nonnullis
etiam Beta, vel Plantago, aut Plantaginis Beta, vel Vidon nomi-
natur.

Hæc ad vitia, quæ in ore nascuntur, ut nomas, tonsillas, & similia
valet.

Herba enim viridis sumpta in modum Lactuce ea sanat, vel per se
trita, & expressus succus ore si detineatur, ac vel aliquid ex ipsâ devore-
tur Herbâ.

Ad hæc ad oris ulcera proficit, ac ad oscitudinem commendatur;
rectius Basiliensis typus oscedinem habet; melius tamen osse-
dinem quis legeret, quæ Scelotyrbem significat. Unde Herbam,
si viridem non habueris, etiam aridam contusam, & cum Vino coctam, ut
mellis crassitudo fiat, sumito.

Eodem modo viridis assumpta parem effectum habet. Ad dentium do-
lorem, & si hi laxi fuerint, Herba BRITANNICA mira succurrit
potentiâ.

Reponendus est autem per hyemem succus, vel ejus pulvis. Nam non
Semper Succus, &
Pulvis

quomodo
servandus.

semper apparet. Succum ejus Herba in arietino vase, vel ejus cornu servabis: Pro arietino cornu Abietinam vas multi, sed malè accipiunt: Verum (meâ sententiâ) argenteum multo melius posuit Doctissimus HUMELBERGIUS suis in APULEJUM Commentariis, quamvis vitreum omnium optimum existimarem. Pulverem quoque eo in cornu reponito. Nam ad eosdem usus cum vino quoque sumptus efficaciter æquè prodest. Ad concitandam alvum valet: Herba enim succus pro viribus cujusque sumptus per se sine periculo purgat. Ad paralysem viridis BRITANNICA contusa cum radicibus, ac cum vino mero epota optimo ad duos tresve Cyathos prodest mirificè.

Mixtionis
modus &
usus.

Ad Anginam, quàm Græci Synanchen vocant, BRITANNICÆ Herbae Flos antequam quis tonitruum audiat, collectus, & devoratus eam per totum annum declinabit; ad oculorum & dentium dolorem Herba BRITANNICA æquo pondere cum vino æger accipiat, & in præsentem cessabit dolor. Hæc hætenus de Herba BRITANNICA, ut Codex meus antiquissimus habet, retulit APULEJUS, quæ hujus meæ Herbae experimentis confirmata sunt.

Reliquus adhuc mixtionis ejus modus est, & usus. Equidem aliquando ex aceto & oleo foliis, vel ejus pulvere, aut etiam Decocto eoque ex vino cum Saccharo, vel melle utor; aut Apozema, quemadmodum communis praxeos ratio postulat, ut in sequentibus conficio.

Ex fero lactis quoque, vel ex Ptisanâ, aut aquâ & aceto, febris præsertim cum adest, Decoctum dedi.

Præcau-
tio,

Herbae pulvis, ut & radices aridæ, per se esitatae jecinoris, & splenis emphraxim, nec non alui duritiem habentibus nocet: Validius enim æquo in ejusmodi corporibus adstringit. Quocirca per se Dysentericis, Coeliacis, Lienteriis, Diarrhœis, nimis vomitibus, cognatisque malis utiliter præbetur: Aphthis quoque, oris ulceribus, ac dentium doloribus applicatus succurrit.

Quemadmodum radix per se sumpta alvum sistit & sanorum viscera nimis constipando lædit; ita ex vino, aut aquâ mulsa, vel fero minus nocet radicis Decoctum: Quinimo contra magnos lienes, Hepaticos, Stomaticos, Stomacaccios, Scelotyrbicos, & Paralyticos, atque Convulsos usus est incredibilis, præsertim si hoc modo decoquatur.

Oxylapathum
Ameri-
Tuberosum
canum.

fol 16

DECOCTUM BRITANNICÆ COM-
POSITUM.

- ℞. Radicum Britannicæ ℥iiij.
 Herbarum Britannicæ man. ij.
 Centaurii Minoris.
 Betonicæ.
 Cichorii.
 Buglæ.
 Majoranæ.
 Chamædris.
 Chamæpitys.
 Linguae Cervinæ.
 Melissæ.
 Rorismarini.
 Epithymi.
 Fumariæ. ana man. f.
 Florum Stœchadis.
 Seminis Anisi.
 Fœniculi. ana ℥f.
 Zinziberis. ℥ij.
 Corticum Citri.
 Aurantiarum. ana ℥iiij.
 Sacchari ℥vj.
 Vini albi optimi lib. vij.

Incidantur, contundantur, ac in Vino per noctem macerentur; Manè lento igne ad tertiæ partis consumptionem in Balneo Mariæ, ut vocant CHYMICI, per bihorium decoquantur. Coletur postea, & fiat DECOCTUM. Hujus dosis Unciæ tres sunt, manè jejuno stomacho per quatuordecim dies continuos fumendæ.

ALIUD.

- ℞. Herbarum Britannicæ Man. iij.
 Becabungæ.
 Nasturtii Aquatici.
 Cardui Benedicti. ana Man. ij.
 Fumariæ.

X

Aqui-

De Vera Antiquorum

Aquilegiæ.
 Chelidonii majoris.
 Melissæ.
 Lupuli.
 Saniculæ.
 Consolidæ majoris.
 Raphani Rusticani.
 Rutæ Murariæ ana Man. f.

Radicum Britannicæ ℥iij.

Incidantur & coquantur in Vini albi lib. viij. aut Aquæ hordei, vel lactis caprini libris xij. Quod si fiat, hujus media pars ægro sufficiet. Colaturæ nondum frigefactæ adde,

Sacchari Lib. ff.
 Piperis longi pulverisati.
 Macis.
 Radicum Galangæ pulverisat.

Gentianæ.

Tormentillæ ana ℥j. & ff.

Denuo parumper coquantur. Et in vitreo, vel stanneo vase decoctum servetur. Hujus capiat æger manè ℥iij. Post consumptionem verò, si opus fuerit, detur Purgatio.

DEINDE.

℞. Theriacæ optim ℥j.

Aquæ Boraginis.

Cardui Benedicti ana ℥j.

Miscé fiat Haustus, sequenti die post purgationem ægro manè jejuno stomacho ad sudores eliciendos calidè exhibendus. Vel præparari potest hoc modo, quo sæpissimè utor,

DECOCTUM BRITANNICÆ SIMPLEX.

Decoctum
 Britanni-
 cæ simpl.

℞. Foliorum Britannicæ manip. ij.

Radicum Britannicæ ℥iij.

Glycyrrhizæ ℥ij.

Zinziberis ℥j.

Sacchari ℥iij.

Vini Gallici optimi lib. iij.

{ Brumali verò atque
 { Hyberno tempore,
 { foliis virorem negan-
 { tibus, Radicum ℥vj.

In-

Incidentur, & contundantur grosso modo, macerentur per noctem, atque ad tertiæ partis consumptionem vel per sesquihoram in duplici vase lento igne decoquantur. Coletur postea, & fiat **DECOCTUM**. Hujus dosis, uncia tres erunt, manè jejuno stomacho per quatuordecim dies continuos assumendæ.

Quod non solum, ut præcedens compositum, contra prædicta mala omnia efficacissimum est, verum etiam **HÆMORRHOIDES**, earumque dolores atque ardores internos facili negotio depellit, nec non mirabili successu **HYDROPEM** nondum inveteratam tollit. Quod primò in duodecim annorum puero expertus sum, qui ita intumuerat, ut incedere amplius non potuerit.

Adversus
Hæmor-
rroides.

Et quamvis in hoc Vini loco, cerevisiam ad medietatem decoctam, sumptuum ratione, applicui, nihilominus tamen intra quindecim dies omni **Hydope** liberatus, in hodiernum usque diem optimè habet.

Ad Hy-
dropem.

Idem postea eodem felici successu in adultioribus me docuit experientia: Quod hic sanè in multorum commodum reticere nolui. Verum tum Unciarum quatuor radicum **BRITANNICÆ** loco, sex, immo plures interdum, ratione subjecti, Brumali præsertim tempore, sumendæ sunt.

Idem **DECOCTUM** Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto civi cuidam Leovardienfi morbo omnibus notissimo Belgicè vulgò *De Sprouw*, sive *Squinancie* dicto (acutum æquè quàm pestiferum morbi genus, ut libro, & capite quarto scribit insignis Medicus **AURELIUS CORNELIUS CELSUS**, cujus ab his tres, ab illis verò quatuor species, ex Scorbuto originem ducentes, annumerantur) Latinè Squinancia, Græcè verò Synanche, verà Anginâ periculosissimâ, jamjam suffocationis metum incutiente (unde Græcis rectè *συνάγχη* ὁπὲρ τὸ *συνάχεν*, à *suffocando* dicta cernitur) miserè laboranti, cujus nomen *Ietzo Peterilla*, exhibui: Ad hunc enim, dum **LEOVARDIÆ** per aliquot dies commorarem, decimo quarto Septembris die vocatus accessi.

Corn. Cel.
sus fol
mihi 67.

Contra
Anginam.

Hic postquam manè & vesperi per triduum hoc Decocto Simplici, ut & sequenti Syrupo, atque Gargarismo usus fuisset, die decimo sequenti octavo mensis dicti Septembris omni

planè faucium inflammatione, rubore, acerbo dolore, transglutiendi ac respirandi difficultate, internis ardoribus, nec non acutâ febre, quam biliosi sanguinis fluxio è venarum jugularium ramis in fauces repentè irruens excitaverat, liberatus fuit, atque non sine cognatorum, vicinorumque adstantium admiratione inopinatò validè satis locutus est, ac postea materiam omnem depravatam & phlegmaticam absque omni molestiâ expuit, atque ab eo momento planè convaluit.

Fuit autem huic ægro SYRUPUS, & GARGARISMUS hoc modo præscriptus.

SYRUPUS.

℞. Diamori.

Mellis Rosarum.

Syrupi Florum Britannicæ.

Violarum. ana ʒss.

Salis Prunellæ. ʒss.

Misce fiat SYRUPUS. Quo os & guttur sæpius lavari necesse est.

Componitur autem Syrupus Florum BRITANNICÆ hoc vulgari modo.

℞. Succis Florum Britannicæ depurati libras tres.

Sacchari clarificati libram unam & sem.

Decoque secundum artem in Syrupum.

GARGARISMUS.

℞. Aluminis.

Salis.

Gallæ. ana. ʒss.

Nucis Moschatæ. ʒij.

Corticum Granatorum. ʒj.

Rosarum Rubrarum. Manip. f.

Seminis Britannicæ. Manip. j.

Anisi.

Staphisagriæ. ana ʒss.

Contusis contundendis, coquantur in Aqua, vel Vino Rhénano, aut Gallico rubro per mediæ horæ spatium. Colaturæ adde.

Mellis

Mellis quantum fatis.

Misce fiat GARGARISMUS, quo guttur interdum gargarizatur.

Vel hoc modo præparari conceditur.

℞. Succī Britannicæ.

Plantaginīs Aquaticæ ana libr. sem.

Aceti ℥iij.

Mellis ℥ij & sem.

Salis Prunellæ ℥ij.

Misce fiat GARGARISMUS, in hoc morbo omnium optimus.

Cæterum, attentè considerabit hoc loco Lector Beneficus, ANGINAM, hoc sequenti CATAPLASMA'TE, unius diei civilis decursu tolli, nec non omninò curari posse.

℞. Foliorum Britannicæ.

Lentis palustris. ana manip. iij.

Malvæ manip. unum & sem.

Florum Britannicæ manip. ij. vel

ejus loco Radicum Britannicæ ℥iij.

Coquantur in Cerevisiâ veteri lento igne ad molliciem, addendo

Farinæ Secalæ Libram unam.

Mellis Rosarum.

Olei Chamæmelini.

Aceti Sambucini ana. ℥ij.

Salis Prunellæ ℥ij.

Croci ℥j.

Cata-
plasma.

Denuo coquantur ad spissitudinem. Et fiat CATAPLASMA. Quod calidè linteolo involutum gutturi applicandum.

A L I U D.

℞. Pulver. Florum Britannicæ manip. tres.

Meliloti.

Chamomillæ ana manip. ij.

X 3

Lentis.

De Vera Antiquorum

Lentis Palustris cultro in particulas dissectæ.

Foliorum Britannicæ ana manip. iij.

Farinæ Fœnugreci.

Secalæ.

Lini. ana. ℥ij & sem.

Decoquantur in lacte, vel cerevisiâ veteri ad pultis consistentiam.

Addendo Olei Chamemæmelini.

Liliorum Alborum. ana ℥j.

Misce fiat CATAPLASMA.

A L I U D.

℞. Foliorum Britannicæ manip. octo.

Florum Britannicæ manipul. duos.

Butyri Veteris ℥vj.

Farinæ Secalæ ℥viij.

Coquantur in Lactis libris quatuor per horam, & fiat CATAPLASMA. Quod inter duo Linteola calidè gutturi applicandum; & sexies aut sæpiùs, pro re natâ, dum frigescere incipit, viginti quatuor horarum spatio (lacte interdum admixto, si ita ob crassitudinem videbitur) renovandum.

Idem Decoctum Medici Clarissimi MATTHÆI SYLVATICI, nec non ARNOLDI de VILLA NOVA scientiâ edoctus, Alettæ *Hylkens*, Joannis Jacobi *van Noord*, Groningæ pictorem agentis uxori per viginti ferè annorum spatium Tabæ propemodum consumptæ bibendum dedi; quo per quatuordecim dies continuos assumpto, ab internis inflammationibus ex parte liberata, melius habere cœpit. Quare decoctum idem, aliis medicaminibus neglectis omnibus, repetii, atque tertio iterare proposui, eoque sex tantum septimanarum spatio ad pristinum statum DIVINO favore pervenit, ac prosperâ valetudine jam fruitur.

Eodum rursus Decocto Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio quater iterato Henricum *Oorland* vicinum meum sub cohorte strenuissimi Capitanei Reinoldi *Solkema* mili-

militantem per DEI clementissimi gratiam felicissimè curavi.

Hic verò ultra nouem menses cruentissimis dejectionibus, ab intestinorum exulceratione profectis laborauerat antequam auxilium meum imploravit. In eo autem veram & propriè dictam Dysenteriam dominari facilè observavi, dum brevibus intervallis & cum torminibus cruoris parum à læsis intestinis excernebatur; nec ea levis quidem, sed jam ad extremum magnitudinis gradum erat perducta, cum non cruenta modo, verum & ramentosa dejectio, imo & ipsamet carnosæ intestinorum substantia exesa per alvum non sine dolore ingenti secederet.

Ad Dysenteriam.

Hic tamen trimestris spatio immortalis DEI clementiæ solius hujus Decocti BRITANNICÆ simplicis usu ad prosperam valetudinem pervenit, atque hætenus firmis planè viribus utitur.

Eundem optatum successum tam in Dysenteriâ biliosâ, pituitosâ, quàm lienteriâ, & coeliacâ passione plusquàm semel obtinui.

Item in homine Diarrhœâ melancholicâ periculosâ laborante, ut non modo ex nigris alvi dejectionibus sine febre ultrò procedentibus, verum etiam temperamento ægrotantis frigido & sicco manifestè conspiciebatur: Scribit enim Aphorismo libri quarti vicesimo primo DIVUS HIPPOCRATES *ὑποχωρήματα μελανὰ ἐκ τοῦ αἵματος μέλαν, ἃ φ' αὐτομάτως ἔχονται ἢ ἐκ πυρετοῦ ἢ ἀνεκ πυρετοῦ κακίσα.* Dejectiones nigrae sanguini atro similes, sponte procedentes, sive cum febre, sive sine febre, pessima, præsertim in principio.

Pro Diarrhœa.

Hippocr. lib. 4. Aphor. 21.

Nam quicquid tum excernitur, cum nulla adhuc apparent coctionis signa, certum est id morbi vi & humoris malitiâ fieri, à quo NATURA vehementer irritata cessat, ut docet quarto medendi Legum titulo Clarissimus Medicus NICOLAUS ABRAHAMUS Frambosæ Dominus.

Nicol. Abr. Med. legibus.

Idem præterea Decoctum ægro nuper mihi sanguine propinquo HÆMORRHOIDIBUS non apertis, sed cæcis, atque cum ingenti inflammatione ac atrocissimo dolore admodum tumentibus miserè affecto, quæ à multis jam annis illi statis periedis erumpere consueverant sælicissimo effectum propinavi.

Post.

Ad Hæ-
morrhoi-
des inter-
nas.

Postquam enim & utendo septem, octo, vel decem dies effluxissent, non modo ingentibus cruciatibus, quibus deplorabiliter torquebatur, liberatus, verum & ab aliis inde imminentibus morbis gravioribus atque periculosis, ut Epilepsiâ, Anginâ, Peripneumoniâ, Cachexiâ, Hydrope, nec non affectibus aliis Lethalibus vindicatus fuit.

Valet præterea idem in Hæmorrhoidibus apertis omnibus: In quibus etiamnum hoc præsens VNGUENTUM adhibendum censeo.

℞. Vitellum ovi unum cum dimidio,
Olei Britannicæ cochlearia duo.
Crete pulverisate.
Lapidis Calaminaris. ana ʒij.

Misce fiat VNGUENTUM, cum linteo subtilissimo parti affecte applicandum.

Adversus
menstruum
fluxio-
nem.

Quid levamenti porrò ejusdem DECOCTI usu in Ægrâ quâdam NOBILI immoderatâ mensium purgatione, Syncopem brevi futuram, Hydropem, vel, nisi quàm primum sisisset, mortem præsentem minante, ex bilioso sanguinis plenitudine ortâ laborante senserim, hic protrahere lubens superfedeo, ne LECTORI Benevolo fastidium pariam, atque in immensum hisce excurram.

Contra
Pleuriti-
dem.

Nobiliss.
Framb.
Dom. lib.
Med. leg.
titulo VI.
fol. mihi
551.

Hoc tamen unicum CORONIDIS loco hic addendum judico: scilicet, ægrum quendam præterito anno BRITANNICÆ hujus Decocto simplici sanatum fuisse, verâ Pleuritide, punctorio nempe lateris immani dolore ad utramque thoracis partem protendente, cum magnâ spirandi difficultate, sine sputo tussi, atque acutâ febre, vitæ plerumque (ut suis medendi legibus scribit modo dictus FRAMBOSIÆ Dominus) periculum portendente, ex bilioso sanguine, ac æstu ingenti agitato, & mox ab intempestivo frigidior potu exortâ laborantem: Sectâ nihilominus in brachio lateri affecto directè opposito venâ, atque JULAPIO ægro hoc modo præparato exhibito.

℞ Aquæ

Herba Britannica.

169

℞ Aquæ Papaveris Rhœadis.

Julapium.

Florum Britannicæ, ana libram unam.

Syrupi Papav. Rhœadis.

Florum Britannicæ, ana unciam unam.

Sacchari Candi albi, ℥j. & ℥iij.

Misce fiat IULAPIUM.

EMPLASTRUM quoque sinistro lateri applicandum hoc modo addidi.

℞ Pulveris Britannicæ, ℥ij.

Emplastr.

Picis navalis, ℥j. & sem.

Sulphuris triti, ℥j.

Ceræ flavæ, ℥viij.

Terebenthinæ Venetæ, ℥f.

Olei Chamomælini quant. satis.

Misce fiat EEMPLASTRUM, inalutâ extendendum.

Præter hæc, ejusdem folius Decocti beneficio, omnibus aliis neglectis medicaminibus, planèque rejectâ venesectione, felicissimè tamen eodem anno Pleuritide Nothâ, à pituitoso sanguine è venâ cavâ per ramum thoracicum in externos costarum musculos effuso genitâ correptum, unde non valdè acuta febris, nec vehemens dyspnea, neque valida tussis cernebatur, in integrum brevi temporis spatio cum D E O restitui. Quod hoc loco oblivioni tradendum non omninò fuisse existimavi.

Tandem & ipsa Pecora, per vesicam sanguinem reddentia, qui Morbus à Nostratibus vulgò *De Wee* pronunciatur, quo brevi temporis spatio oextinguuntur, hoc sequenti DECOCTO curantur.

Ad Pecudum morbum.

℞ Radicum Britannicæ, manip. unum.

Tormentillæ, manip. duos.

Coquantur per horas duas in sero lactis.

Et fiat DECOCTUM, per os exhibendum.

Alia nunc sequitur universalis BRITANNICÆ potio VULNERARIA: Hoc est, omnibus tam internis, quam externis vulneribus, ense, cultro, vel ictu scolpetario infixis conducens, atque in fractis ossibus, ulceribus malignis etiam phagæ de-

gædenicis, Herniâ & fistulis præstantissima.

Potio vul-
neraria
universalis

℞ Herbarum Britannicæ, manip. quat.

Saniculæ.

Pyrolæ.

Verbenæ.

Consolidæ majoris.

Betonicæ.

Alchimillæ.

Chælidonii majoris.

Agrimoniæ.

Rorismarini, ana manip. j.

Vincæ Pervincæ manip. f.

Radicum Britannicæ, ℥ij.

Tormentillæ.

Zedoariæ, ana. ℥j.

Oculorum Cancri, ℥f.

Mumiæ.

Galangæ minoris, ana. ℥j.

Florum Britannicæ pugilla tria.

Verbasci.

Hyperici.

Centaurii minoris, ana pugill. ij.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & macerentur per noctem in Vini albi optimi libris 6. Mane in duplici vase conquantur lento igne ad tertiæ partis consumptionem. Dosis Unciæ tres sunt mane jejuno stomacho, vel, si res poscat, vesperi quoque fumendæ.

VULNERARIA POTIO ALIA.

℞ Herbarum Britannicæ manipulos quatuor.

Pyrolæ.

Consolidæ Majoris.

Saponariæ.

Nicotianæ, ana manip. duos.

Radicum Aristolochiæ, ℥f.

Calami Aromatici.

Mumiæ, ana ʒj.

Spermatis Ceti, ʒj.

Vini quantum satis.

Misce, fiat Decoctum lege artis.

A L I A.

R. Herbarum Britannicæ manipulos v.

Cyclaminis.

Virgæ Aureæ.

Chelidonii Majoris.

Nicotianæ.

Serpentariæ, ana manip. j.

Agrimonæ, manip. ij.

Omnibus probè purgatis, Vino imponantur, panis similaginei tantundem addatur, atque ita, porcinâ in vesicâ optimè ligatâ, equino in fimo calidissimo ter renovato digeri permittantur.

Potionis hujus unicus mane atque Vesperis haustis cum Salis BRITANNICÆ momento sumatur.

FOLIA præterea per se etiamnum mansa, sitim levant, Folia per concoctionem adjuvant, nimios stomachi ardores tollunt, animam exhilarant, corpus totum corroborant, & urinam pro-
vocant.

Recens SUCCUS foliis extractus cum Saccharo ex Vino albo, ad viscera omnia corroboranda, nec non superpurgationem planè tollendam intrò assumitur.

Verum RHABARBARUM, omnisque LAPATHI Herba ventrem soluit. Dicit enim HORATIUS.

Sed si dura morabitur alvus

Mytilus, & Vites pellent obstantia conchæ

Et Lapathi brevis Herba, sed alvo non sine Coö.

Horat. Sar.

4. lib. 2.

Contra autem ex BRITANNICA, ejusque omnibus partibus alui fluxus sistitur, vel sine aliis, aut cum vino albo, vel simili liquore nisi per accidens laxetur.

SUCCUS ulceribus inungitur, UNGUENTI instar, ita

Y 2

&

Rhabar-
barum &
Britannica
contraria.

& vulneribus, ac sanguinis profluvio opitulatur. Idem succus ad oris, fauciumque inflammationes, madoresve nimios gargarizatur.

Succo,
Flore, &
Semine ad
qua, &
quomodo
utimur.

FLOS per se, vel aceti beneficio fumitur. SEMEN ex Vino ut plurimum capitur.

CÆTERUM Peritus MEDICUS cognitæ Herbæ usum facile observabit.

Verum Idiotæ dum Herbas miscent, & coquunt pharmaca, permultis funera & exequias parant.

Quare ne his malefaciendi occasionem præbeam, hæc declarandæ HERBÆ, ejusque usui referendo suffecerint.

Gal. lib 5.
de Comp.
2. loca in
aliqua mix-
tion.

VETERUM Compositiones, quibus miscetur BRITANNICA, hætenus apud Galenum, Aëtium, Æginetam, atque alios nullas legi. Illi enim quorum compositiones recitat, GALENUS, haud dubiè BRITANNICAM Agrestis Lapathi speciem fecerunt. Unde ad dentes Lapathus usus fuit Galenus quinto de Compositionibus secundum loca libro in aliquot mixtionibus: Sum idcirco illorum, ut & GALENI vestigia semper sequutus; & quemadmodum illi illisque exactè pressis, Lapathus in Odonticis, Stomaticis, atque Epaticis, ego BRITANNICA utor.

Fœminæ verò, cui dentes propè instabiles exciderant, hoc modo DENTIFRICIUM paravi.

Denti-
fricium:

℞ Radicis Rumicis mei nigri, hoc est, Britannicæ ℥viij.
Galangæ Majoris, ℥iij.
Cyperii rotundi, ℥ij.

Thuris.

Mastiches.

Myrrhæ, ana ℥j.

Oxyfacchari, ℥ij.

Syrupi de Absinthio compositi, ℥ss.

Incorporentur simul terendis, tritis, pulverizatisque fiat DENTIFERICUM. Quo gingivas illinat.

Dictu incredibile est, quàm citò indè confirmatos, & sine dolore dentes, fluxuque fixos illa senserit, à stomacace simul liberata fuerit; Verum Scelotyrbi curandæ ex BRITANNICA confeci ELECTUARIUM, ut vocant, eodem

Herba Britannica.

173

dem modo, ut illud Diacorum, aut Diagalanga, vel etiam Dia-
pœonios, &c. Vel etiam hoc modo, ut amicorum primipilos
partim docendo, partim juvando, amicitiae meae ilia in illos
effundam.

℞ Conservae Britannicae, ℥iij.

Chamaedris.

Melissae.

Rosarum incarnat. siv. Pallid. Provincial.

Acetositis Citri, ana ʒvj.

Conditi Calami Aromatici.

Corticum Citri.

Radicum Pimpinellae conditar. ana ʒiij.

Extracti Juniperi.

Abfinthii.

Seminis Sinapi.

Erucæ, ana ʒiij.

Cinnamomi.

Cardamomi. ana ʒj.

Tartari Vitriolati, ʒj. & sem.

Olei Anisi, ʒj.

Cinnamomi, ʒ sem.

Cum Spiritu de Britannica, & Cinnamomo quant. satis.

Misce fiat ELECTUARIUM.

Hujus dosis est Juglandis magnitudo, manè jejuno stomacho
sumpta.

ALIUD BRITANNICÆ ELECTUARIUM.

Ad pestem, Serpentes, & rabidi canis morsum.

℞ Radicum Britannicæ conditarum, ʒj. & sem.

Helenii.

Valerianæ.

Imperatoriae.

Angelicae, ana ʒij.

Theriaces Diatesseri, ʒj.

Herbarum Rutæ.

Scordii, ana ʒij.

Confectionis Alkermes, ʒj.

Croci, ʒj.

Electua-
rium Bri-
tannicæ.

Electuar.
contra ve-
nena præ-
servans.

Y 3

Succi

Succi Rutæ, ʒj.

Specierum Diambæ, ʒij.

Cum sufficiente quantitate Syrupi Acetositis Citri.

Misce fiat ELECTUARIUM.

Hujus capiat æger bis in die, mane scilicet & vesperi juglandis magnitudinem.

Sequitur BRITANNICÆ Extractum, in omnibus convulsionibus vulgò *Termyn* sive *Stuypen*, Epilepsiâ, cæterisque ejusdem generis affectibus præstantissimum, hoc modo sequenti Chymico paratum, scilicet,

Extractum

℞ Radicum Britannicæ.

Pœoniæ.

Vici Quercini, ana partes æquales.

Macerentur in Aquâ Lavendulæ, Florum Britannicæ, & Tiliæ, vase calente tecto. Hæc ubi per horas duodecim in infusione steterit, ac Radicum vires prolectaverit, transcolata seorsim adservetur, & prioribus radicibus alia rursus Aqua LAVENDULÆ & BRITANNICÆ fervens affundatur, idque eodem modo ter iteretur.

Tandem omnis Aqua radicum vim habens, juncta ac diligenter colata ampullæ vitreæ indetur, extilleturque inde omnis humiditas, donec extracti spissitudo mellis instar in cucurbitæ fundo resideat.

Hujus EXTRACTI dosis est Drachma unica cum Aquâ Florum Liliorum Convallium.

Joseph.
Quercet.
Pharmac.
Dogmat.
restit. fol.
mihi 681.

Vel præparatur hoc modo, ut docet celeberrimus JOSEPHUS QUERCETANVS suâ Pharmacopœâ Dogmaticorum restitutâ capite vicesimo quinto.

℞ Radicum trium dictarum, vel
folius Britannicæ quantum volueris.

Purifica optimè, contunde ac exprime succum, hunc in Phiolâ digere Balnei Mariæ calore, donec in rubrum colorem convertatur.

Materiâ in rubedinem conversâ, omnique hypostasi sive crassamento ab eâ separato, separetur liquor, qui colore albo inde

Acetosa vulgaris sive *Rumex Canpsferinus*

fol 174

EMPLASTRUM verò BRITANNICÆ ad vulnera & ulcera efficacissimum hoc modo parare consuevi.

℞ Herbarum Britannicæ ℥xij.
 Nicotianæ.
 Betonicæ.
 Consolidæ Majoris.
 Salviæ.
 Agrimonix.
 Hyperici.
 Pulegii, ana ℥v.

Emplastr.
 Britanni-
 cæ.

Myrrhæ.
 Mastiches.
 Thuris, ana ℥iij.
 Ireos.
 Aristolochiæ rotundæ, ana ℥vj.
 Cera albæ.
 Terebenthinæ, ana ℥viiij.
 Resinæ Pini, ℥vj.
 Olei Abietini.
 Vinialbi, ana, quantum satis.

Misce, fiat secundum artem E M P L A S T R U M.

A L I U D.

℞ Pulveris Radicum Britannicæ.
 Olei ex Ranarum Spermate per mace-
 rationem ac coctionem legitimo modo
 confecti, ana libras tres. Cerussæ cri-
 bratæ. Libr. duas & sem.

Coquantur leni igne ac lento rudiculâ continuò agitanda;
 deinde in ipsâ admisce cocturâ.

Vitrioli albi.

Aluminis crudi in f. q. Ranarum spermatis
 resoluti, atque per linteum sponde defluxi,
 ana ℥iij.

Omnibus jam per cocturam ad debitam Emplastri con-
 sistentiam reductis, adde

Cera albæ ℥viiij.

Tum

Tum ab igne remove, atque immisce
Pulveris Mastichis.

Thuris ana ℥ij.

Demum EMPLASTRUM dum ferè refrixerit, adde
Camphoræ in f. q. olei Rosar. prius dissolutæ ℥ij.

Et fiat EMPLASTRUM, in omnibus vulneribus, nec non
inflammationem, &c. Nobilissimum.

A L I V D.

Ad omnium ulcerum genera præstantissimum, ea exiccando, mundando, astringendo, excrescentia reprimendo, fordes malignas eliciendo, faniem detergendo, putredinem absumentido, duritiem emolliendo, & carnem proferendo sanans, nec non ad cicatricem perducens.

℞ Succi Britannicæ libram unam & sem.

Lithargirii.

Olei Olivarum, ana libr. j.

Ceræ flavæ ℥viij.

Magnetis ℥ij.

Gummi Ammoniacy ℥ij. & ℥iij.

Bdellii ℥ij.

Galbani.

Myrrhæ ana ℥j. & ℥ij.

Thuris ℥. & ℥j.

Mastiches.

Opopanic.

Aristolochiæ longæ.

Æruginis ana ℥j.

Misce fiat EMPLASTRUM lege artis.

Et BRITANNICA etiamnum LAVAMENTUM,
ad omnis generis scabiem valdè efficax hoc sequenti modo
paratur.

℞ Radicum Britannicæ recentium ℥iij.

Foliorum Britannicæ, manip. ij.

Nicotianæ.

Buxi, ana manip. sem.

Aceti libras tres.

Coquantur ad libram unam; & fiat LAVAMENTUM.

Z

Se-

Lavamen-
tum,

Sequitur BRITANNICÆ UNGUENTUM
ad omnem scabiem &c. valdè commendabile.

Unguen-
tum Bri-
tannicæ.

- ℞ Radicum Britannicæ recentium, ℥ij.
Herbarum Britannicæ manip. j.
Nicotianæ.
Buxi, ana manip.
Butyri vetustissimi, ℥iiij.
Cerevisiæ primariæ vetustæ.
Aceti ana libras ij.

Coquantur ad medietatem, postea dum frigefactum fuerit,
recipe Butyrum, eique probè commisce pulveris Radicum
BRITANNICÆ ℥j. & sem. Et fiat bonæ consistentiæ
UNGUENTUM.

A L I U D.

- ℞ Radicum Britannicæ ad mollitiem in aceto decoct.
Butyri veteris, ana libram sem.
Sulphuris.
Aluminis crudi, ana ℥vj.
Misce, fiat secundum artem UNGVENTVM.

A L I V D.

- ℞. Radicum Britannicæ in Aceto decoctarum, ℥iiij.
Butyri recentis ℥v.
Olei Rosarum ℥viiij.
Terebenthinæ.
Lythargyrii.
Cerustæ albæ, ana ℥j. & sem.
Aceti Rosacei ℥ij.
Sulphuris vivi ℥vj.
Salis communis ℥iiij.
Misce, fiat UNGVENTVM.

A L I V D.

Ad Ambusta, Vlceræ, Vulnera, &c.

℞ Succ

Herba Britannica.

179

℞ Succi Britanicae ℥ij.
 Nicotianæ ℥j.
 Olei Rosacei ℥ij.
 Thuris pulverisati.
 Corticum Sambuci, ana ℥j.
 Cerae.
 Terebenthinae, ana quant. satis.
 Misce, & fiat VNGVENTVM.

ALIVD.

℞ Succi Consolidæ majoris.
 Pervincæ.
 Nicotianæ, ana ℥iiij.
 Britannicæ ℥vj.
 Plantaginis.
 Serpentariæ, ana ℥iiij.
 Olei Britannicæ.
 Nicotianæ, ana libram sem.
 Coque ad formam Vnguenti. Deinde adde
 Visci Lumbricorum ℥f.
 Medullæ cruris bovis, ℥iiij.
 Cerae.
 Mumia, ana ℥v.
 Misce, fiat lege artis VNGVENTVM.

Lumbrici fœce terrenâ exinaniri, & ter aut quater fontanâ aquâ leviter ablui debent, aquam semper abjiciendo, aliamque innovando, ut omnis terrestritas auferatur. Cum jam præparati, atque cum oleo BRITANNICÆ & NICOTIANÆ cocti fuerint, separatim bovis medullam inda, postea Mumiam : Quibus modò coctis & consumptis, succos statim injice, adque eorum consumptionem coque. Post verò Ceram minutim incisam immitte, & VNGVENTVM confice.

A L I V D.

℞ Butyri majalis infulsi, libram unam.

Herb. Britannicæ cum toto quant. satis.

Contunde, macera, & insola per dies aliquot. Deinde ad humiditatis consumptionem coquatur. Et fiat lege artis UNGVENTVM.

A L I V D.

Ad nervos corroborandum, defluxiones acres, & tumores pestilenciales tollendum, vulnera & ulcera sordida ac difficilia emendanda, detergenda, glutinanda, exesam putrilagine carnem restaurandam, emolliendam, & contra ferarum morsus, atque adusta.

R Succi Foliorum Britannicæ, ℥viij.

Nicotianæ ℥iij.

Olei Terebenthinæ.

Olivarum, ana ℥viiiij.

Ceræ flavæ, ℥j. & sem.

Resinæ puræ ℥j.

Gummi Ammoniaci in aceto dissoluti.

Opopanaci, ana ℥sem.

Terebinth. communis. ℥j.

Pulveris Foliorum Rorismarini.

Sabinæ.

Britannicæ, ana ℥vij.

Olei distillati Majoranæ.

Rorismarini.

Mucis Moschat. expressi, ana ℥j.

Spica, ℥f.

Misce fiat lege artis UNGVENTUM.

A L I U D.

Ad prædicta, nec non Erysipelata validissimum.

℞ Radicum Britannicæ ad mollitiem in aceto decoctarum.

Butyri

Herba Britannica.

181

Butyri veteris, ana libr. sem.

Gummi Ammoniāci in aceto dissoluti.

Opopanaci ana ℥iiij.

Terebenthin. communis.

Pulveris Foliorum Britannicæ, ana ℥vj.

Rorismarini.

Sabinæ, ana ℥iij.

Nicotianæ ℥ij.

Myrrhæ.

Mastiches, ana ℥v.

Sulphuris ℥iij.

Olei Olivarum:

Terebenthin. ana ℥j.

Misce, & fiat VNGUENTVM.

Tandem OLEUM BRITANNICÆ, ad ambusta sananda, vulnera glutinanda, atque contusa membra corroboranda Excellentissimum, hoc quoque loco non negligendum sequitur.

℞ Olei Omphacini.

Succi Britannici, ana libr. sem.

Summitatem Hyperici cum Floribus ℥vj.

Terebinthin. clar. ℥v.

Croci ʒ & sem.

Vini Rubri quant. sat.

Misce, fiat ex lege OLEUM.

Oleum
Britannic.

Stent Hyperici summitates in vini rubri infusione calido cinere per triduum; coquantur postea in duplici vase per medium horæ spatium. Colato & expressio adde ex Hyperici summitatibus tantundem, & rursus post tertium infusionis diem coque; atque tertio repete. Deinde adde Oleum Omphacinum, BRITANNICÆ Succum, Terebenthinam, & Crocum pulverisatum, atque unà ad totalem Vini exhalationem coque: Et usui serva.

A L I U D.

℞ Seminis Britannicæ contusi. libram unam.

Aquæ fontanæ, lib. x.

Z 3

Stent

De Vera Antiquorum

Stent in digestionem per dies novem, addendo
Manipulum Salis.

Destilletur per vesicam, & OLEUM ab aquâ separetur.

A L I U D.

E Floribus.

R. Flores Britannicæ siccos.

Contunde, & in vas fictile vitreatum pone, addito sale,
atque Aquam superinfunde calidam. Stent per quatuor-
decim dies, destillatis, OLEUM per vesicam extra-
hatur.

CAPUT XVII.

*Quid de BRITANNICÆ Compositionibus An-
tiqui. Panacea Belgarum quid. Quibus in locis
BRITANNICA virescit. Aquarum Bitu-
minosarum, illarumque Cerevisiarum qualitates.
Mirabilis Naturæ operatio. Unde Clunia dicta.
Radicum, Foliorum, & Seminis BRITANNI-
CÆ collectio quando. Contra Scorbutum invetera-
tum remedium præstantissimum.*

Quandiu ROMANI olim usi fuere BRITAN-
NICA, deque illius servandi, ac mixtionis modo dixi-
mus: Itaque par erit, ut ad illius loci Naturam, nec
non Temporis collectionem pervigili studio notatam devenia-
mus.

Endymici ergo FRISIÆ morbi, Insularumque Gallici
Oceani Priscis Medicis GRÆCIS, LATINIS, nec
non ARABIBUS penitus incogniti, vel solo tantum no-
mine ex aliorum relatu auditi, modiceque perspecti fuere, nisi
ROMANORUM exercitus in istis partibus endymicis
istis malis se afflictos senserint.

Mirum

Acetosa Minor Lanceolata.

fol. 182

notitiam illius haurire, sibi que facili negotio parare possint; est enim auro pretiosius, ac domi adversus omnem morbi SCOR-
BUTI suspicionem inæstimabilis instar Theauri habendum.

Panacea
Belgarum.

Quibus omnibus Ingenue LECTOR probè perspectis, palam hic profiteor, BRITANNICAM hanc FRISIORUM non solum, verum etiam BELGARUM omnium jure meritissimo posse PANACEAM vocari. Quùm non tantum in omnibus prædictis ægritudinibus atque mortalium incommodis, verum & universis fermè morborum generibus hodiernis hisce diebus à me felicissimè usurpatur.

Locus.

Quæ jam in Herbarum descriptionibus observari solent, Loci scilicet restant considerationes. De Nomine enim in præcedentibus sat dictum. VETERES quanquam Locum BRITANNICÆ particularem, nisi quod ultra Rhenum apud FRISIOS Herbæ hujus Indagatores creverit non expressere: Certum tamen divinare mihi si fas sit, è palustribus, humidis, Bituminosis, & fossarum præcipuè marginibus sine controversiâ crevit: Expresè enim PLINIUS narrat, FRISIOS eam, quæ Castra erant, demonstravisse: Et priùs: GERMANICUM CÆSAREM maritimo tractu Castra, quod aqua dulcis fons erat, promovisse.

Veget. l. 3.
cap. 8.

ROMANI enim ad Aquas & Fontes aquarum causâ castra metabantur: Ut ex VEGETII libro de re militari tertio capite octavo sufficienter doceri potest.

Jam dulces Aquæ palustribus FRISIÆ locis sulphureis, ac Bituminosis potissimum tanquam fontibus ortum suum habent, & per fossas Mare versus defluunt.

Hujus generis extant hodie Fontes Groningiaci sylvarum in agro, in Drentiâ, nec non Westerwoldingæ ditionis territorio. Juxtaque Fontes illos HERBA hæc, & in fossarum lateribus, Rivulisque provenit copiosissimè.

Miranda
Dei provi-
dencia.

Sic enim SUPERIS visum est, & NATURÆ, ut ex venenatæ Aquæ potu contractis vitiis, juxta ejusmodi Fontes enata, harumque noxam frangens reperiretur medela.

Aquæ Bi-
tuminosæ,

Aquæ illæ insalubres etiamnum sunt, quod, salvo meliore judicio Bituminis ac sulphuris admixti prædominio imputandum statuo; eandemque ob causam in ejusmodi aquis, aliis quoque limpidioribus licet permisceantur, nullos aut perpau-
COS

cos inveniri pisces ; potæ quoque crudæ lienis inflationem, febres quartanas, dentium dolores, Stomacaccen, Scelotyrben, aliaque mala confestim accelerant.

Quin etiam coctæ inde Cervisiæ nocent, malave similia sed tamen TEMPORIS progressu sensim sine sensu inferunt.

His meam notatu dignam (ut saltem suspicor) opinionem adjungam.

Indis ad laxandam alvum, ut & vicinis Gentibus, quod cibo potuque, ac Cœli temperie alvus aliàs nimis illis foret astricta, RHABARBARUM dedisse NATURA videtur : Sicque ibi Aëris, Cibi, nec non potus proprium incommodum, utilitate & RHABARBARI veri, Herbae nullibi spontè aliàs, quàm ibi crescentis commodo compensat Natura.

Verum GALLICI OCEANI Insularum sedes colentibus FRISIIS cum laxantem ventris Aërem humidum, & maximè aquam, quâ potâ dissolvuntur, ac corpora diffuunt, viscera humore nimio interna lubricantur, NATURA tribuisset, Herbam scilicet BRITANNICAM simul his solummodo Insulis ut necessariam, ita & propriam addidit, quæ noxas aquæ astringendo corrigeret, ac exterminaret, RHABARBARI facultatibus omninò contrariam, quamvis formâ aliàs non valdè dissimilem, nisi nigra foris quod sit, atque angustiora folia producat.

Quod autem AQUÆ illæ BITUMINOSÆ Frisiæque palustres ventrem deturbandi, dejiciendique vim habent, quotidiana in hominibus, bobus, vaccis, & equis nobis ostendunt exempla : Unde istis in locis boves, vaccæ, & oves pabulum non quærunt, aut illis immorari videntur ; vel si quærant, aliò ad arenosarum Terrarum aquas accedunt.

CERVISIÆ verò ex ejusmodi Aquis coctæ ventrem plurimum purgant, nisi laxans aquæ vis multâ coctione, & Cerealiū Leguminumque adstringentium immixtione aut avena, quæ suâ semper NATURA adstringit, & tostorum fabarum, similiūque infringatur.

Hinc GRONINGÆ talibus ferè ex Aquis ubi Cervisia coquitur, illud jactatur proverbium, *Medici non requiruntur* : Purgantem enim & lenientem corpora, ventresque Cerevisiam nostrates habent, optimam præsertim, quam CLUNIAM,

indeque
Cerevisiæ,
noxæ.

In hisce
aquis qua-
re pisces
nulli repe-
riuntur.

Natura
quàm mi-
rabiliter
operatur.

Proverbiū
Groninga-
um.

Clunia
unde dicta

vulgò *Kluy*, vocant, plurimi nihilominus tamen, qui hâc quotidie uti consuevêre, pinguescunt, & optimè habent; unde non nemo nuper CLUNIAM esse dictam, quia *Clunes graciles pinguefacit*, jocosè exclamabat: Interim tamen inde sic primò fuisse vocatam, potiùs existimarem, quoniam hæc, ut optima & crassissima, non nisi optimis olim Cespitibus, *Klyn* sive *Clyn* appellatis, à MAJORIBUS nostris, secùs quàm hodiè fit, coquebatur.

Hæc itaque inpræsentiarum paucis attigi, Terrarum, Aquarum, nec non Frisiæ Cervisiarum, Insularumque GALLICI OCEANI, id est, GERMANICI, proximarumque Regionum naturas uberius aliquando cum bono DEO expositurus. Simul etiam hic venenatis Aquis contrariam planè Herbam Naturâ procreatam, ac saluberrimam, quippe quæ & Serpentum ictus, nec non telorum vulnera sanat, demonstravi. Nec sine causâ hoc modo cecinit OVIDIUS.

*Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hosti
Vulneris auxilium Pelias hasta fuit.*

Quam sit
mirabilis
in operi-
bus suis
Deus.

Sic noxiæ Aquæ proxima est BRITANNICA Herba, & quos excitat morbos, ac mala, illa omnia hujus unius BRITANNICÆ virtute rursus curantur, & juxta fossiarum ripas lætè provenit, quantoquè intensius Aquæ laxant; Tantò illa validius & adstringit, & quod mirandum, aromaticâ suâ vi, atque stypticâ corroborat.

Tandem TEMPORIS ratio exponenda super est, quo scilicet viret, & Foliorum suorum omnium pallâ cernitur induta.

Tempus.

Ecce initio VERIS, vel circa finem APRILIS FOLIA sensim protrudit, arque ante solstitium æstivum suos plerumque FLORES perfectè exhibet, SEMEN autem mense AUGUSTO maturum habet: Idem quoque in Agresti Lathro observatur, nisi quod hoc maturescendo præoccupet: Secundum omnium in FRISIA GRONINGENSI observationum diligenter à me peractarum normam. Herbam enim in Hortis cultam nusquam vidi, nec aliis in locis ejus Tempora observare potui.

In-

Interea circa mensis SEPTEMBRIS initium sæpiùs FOLIA adhuc inveniuntur viridia, postea verò exarescunt, atque emoriuntur, radice solummodo superstite.

Quapropter VERIS etiam principio, aut SEPTEMBRIS medio optima radices collectio est; FOLIORUM verò ac FLORUM dies ante Caniculares; Seminum autem post immediatum eorum finem. Folia exiccata, ut & radix, nec non expressus succus servantur.

Radices
collectio
quando.

Hic lubens subsisto, neque plura de hâc BRITANNICA in medium adduco: Omnibus itaque missis finem operi nunc impono.

Quæ ergo ἡ ἀρχαία, VETERUM, fuerit VERA BRITANNICA demonstrare placuit: cujus hic datâ descriptione, collatis undique plumis, formâ & viribus expressis, hanc à me recens in FRISIA detectam, & iconibus delineatam manifestò docui; Aëtii scilicet Nigrum Runicem libro primo tomo primo insignitum verissimam esse BRITANNICAM, & Stomacci, Scelotyrbi, omnibusque morbis ortum ex iis ducentibus, putridis ac Serpentinibus ulceribus, serpigini similibusque vitiis, quæ Germanici Oceani Insularum incolas miserè infestant, mederi.

Aëtius
l. i. tom. i.

Interim æquo pioque LECTORI, FRISIÆ nostræ, nec non universo BELGIO satisfactum esse spero, cujus Endymicis morbis auxiliantem HERBAM, atque domesticam reddidi: Fausto idque haud dubiè conatu, & DEI ter OPTIMI MAXIMI Herbas in subsidium & utilitatem hominum non solum, verum etiam animalium producentis benignitate.

Ab eo enim EPIDEMICORUM morborumque ENDYMICORUM remedia partim petenda, partim quoque esse demonstrata, omnis confirmavit ANTIQUITAS. Certè morbos humano errore qui pullulant, cœli influxu hominum arti opitulante, curari Autorum classe testantur universæ.

DEO itaque OMNIPOTENTI sit laus, honos, & gloria in sempiternas seculorum myriades, qui nos omnes mortalitatis victimas ex immundo hoc mundo ad immortalis vitæ patriam favente cœlestis suæ FAVONIO producat obtestamur.

OPTIMUM, & adversus SCORBUTUM planè inveteratum præsentissimum REMEDIUM.

℞ Croci ℥ij.
 Macis.
 Glycyrrhizæ.
 Cinnamomi Optimi.
 Piperis Nigri.
 Radicum Gentianæ, ana ℥iij.
 Britannicæ ℥vj.

Omnia grossò modo pulverifata: Immisceantur Vini Hispanici spurii libris sedecim, aut pintis Hollandicis quatuor cum dimidiâ, vel quartâ tantum unius parte.

Aceti Sambucini, vel alterius fortissimi, lib. iij.
 Ovorum recentium vitella tria.

Macerentur simul in vase lapideo vitreato probè obturato per horas septuaginta duas in cinere calido, fimo equino, vel arenâ calidâ, eo tamen modo, ut ultra caliditatem tepidum non procedatur. Reponatur deinde, & usui servetur.

Hujus DECOCTI tres, quatuor, quinque, vel sex etiam Uncias, pro naturâ subjecti sumat æger mane jejuno stomacho per dies quatuordecim, vel viginti aut plures. Bibat etiam quotidie ad extinguendam sitim vinum Rhenanum optimum: Vel si Cervisiæ sit asluetus, sumat non recentem, sed defœcatam, beneque coctam: Ac quoties illam æger bibit, toties ipsi hujus vini cochlearia tria exhiberi necesse est.

Notandum tamen, quod si in ejusmodi ægro siccitas quædam, Tussis vehemens, vel Tabis suspicio adsit, Piperis loco, sumat Glycyrrhizæ ℥vj. Vino usu fermè consumpto, vini reliquis adhuc semel, vel bis tantum vini addi permittitur.

Hoc Vino non solum brevi Temporis spatio inveteratus SCORBUTUS morbus, præsertim si absque feбри, vel inflammatione sit, verum etiam reliqua SCORBUTI genera omnia, inveteratæ HERNIÆ, Paralytici, atque Gallico morbo infecti felicissimo successu curantur.

CAPUT XVIII.

T Andem post accuratum Aquarum Bituminosarum, illarumque Cervisiarum, ad omnium LAPATHORUM descriptiones; serendi, nec non propagandi modos properare cogor; Summam in quibus diligentiam atque laborem, tanquam stabile fundamentum, reique Herbaria perpetuum firmamentum, à quo multiplex utilitas dependere conspicitur, adhibendum verè existimo.

In his enim apud ANTIQUOS studium olim majus, ac frequens fuit exercitium, quod nostrâ planè tempestate neglectum, atque omnino relictum videmus, etsi accuratius Prisci Horticultura Autores multis hoc studium commentariis tradidère. Illi enim in serendis Herbis, Stirpibus sylvestribus, atque ex sylvis, aliisque locis incultis, translatis nullâ arte securibus antea factis usi sunt, ut inde & Plantarum honos ac fructuum bonitas sequeretur.

Cum primis verò, ut in hoc studii genere PLANTARUM omnium vim, ventorumque flatum ac Naturam cognoscerent, operam dedère studiosè.

Nemo autem Horticultor tam ignarus unquam exstitit, qui in Agricultura totius actione quadam & alia, certis ac discretis Temporibus peragenda fore non existimet, ut omnia prosperè atque feliciter succedant. Sunt enim rerum terrestrium varii atque eventus diversi. Qui ut probè eveniant intentè præcavendum reor. De Ventis enim hoc modo scripsit VIRGILIUS, ut ventos moremque varium prædicere cura sit. Et COLUMELLA eloquentissimus hujus Interpres, totiusque rei agrestis Præceptor scientissimus.

Luc. mod.
Colum.
l. i. fol. 3.

Nam qui hâc in scientiâ se volet profiteri perfectum, sit rerum NATURÆ sagacissimus, declinationumque mundi non ignarus oportet: Vt exploratum habeat, quid cuique Plage conveniat, quid repugnet, SYDERUM ortus & occasus memoriâ repetat, ne Ventis imbribusque imminentibus operâ inchoet atque labore frustretur. COELI, præsentisque anni mores intueatur: Neque enim eodem semper veluti præscripto habitum gerunt, nec omnibus anni momentis, vultu venit eodem ÆSTAS, aut HYEMS; nec VER semper pluviale, neque AUTUMNUS continuo humidus cernitur. Quæ sine animi Lumine, atque exquisitissimis disciplinis, quenquam prænoscere nunquam crediderim.

Quæ qui negant, & audiendi mihi videndique sersum negare videntur. Nam & Vere florescunt Herbae, Ætate eadem crescunt, Autumno semina, fructusque maturescunt. At postremum in Hyeme quiescunt, ut ad Vernam creationem sese novam instituunt.

Quas leges astrorum pernecessarias omnibus sciendum puto, iis verò maxime, quibus hæc ad negotiationes suas existunt necessaria, ut ex impenso labore & fructum & utilitatem tandem recipere queant, ne curâ minimâ neglectâ (quod summopere est omni in artificio reprehensibile) operam & oleum perdant.

Quare omnium LAPATHORUM hætenus mihi cognitorum, nec non in præcedenti Tabulâ enumeratorum historis conservandi, regendi, propagandique mores hic adungere non erubui.

BRITANNICA ANTIQUORUM VERA.

SIVE

LAPATHUM LONGIFOLIUM NIGRUM PALUSTRE.

Radix
quæ.

Foliorum
magnitudo.

Mirandarum sanè virium PLANTA hæc, circa APRILIS annuatim medium, aut extremum, vel pro benignitate, aut Cœli inclementiâ MAJI mensis initio è radice crassâ, magnâ, rotundâ, latâ, ac omninò spongiosâ (annosâ dum sit) & manus longitudinem modo magis, modo minus continente, atque in varias partes crassiusculas, non tamen adeò longas inferius divisa, nec non tenuibus quibusdam radiculis fibrosis, ac circulis nonnullis in adultioribus plus eminentibus, canalis modo excavatis, venustè circumdatâ, colore externo planè nigro, interno verò, recens effosâ, candido speciosè donatâ (qui tamen color ilico post in alium è luteo rufescentem, RHABBARII veri Rotundifolii non dissimilem, transfertur, tandemque exiccata, planè fusca evadit) atque Naturâ succosâ, & longævâ protrudit FOLIA numero haud multa, omnium LAPATHORUM cæterorum longissima, inferiori parte quasi ex uno radicis loco juxta se posita provenientia, non arctè, sed separatim disposita, sursum semper vergentia, sesquipedem, aut duos, plus minus pro annositate, aut Plantæ magnitudine, longa; tres & quatuor digitos transversos lata,
in

in medio latiora; atque in mucronem acutum tandem definentia, colore à parte superiori quasi saturo viridi, & quasi purpuro-nigricante obducta, vel potius è coeruleo atro-virentia, tristia & non fulgentia, ab alterâ verò parte pallidiora, unicâ in medio majori venâ, è quâ plurimæ minores aliæ tenerrimæ, colore pallido virides, rectâ primo lineâ in latera excurrentes, deinde circa ea semicirculariter quasi coeuntes proveniunt, exornata; substantiâ crassiuscula, tactu duriuscula, Naturâ densa, constipata, & firma, marginibus interdum, præsertim quæ cauli annexa, cæterisque minora visuntur, parum crispis prædita, rectoque caule, modicè longo, crasso, superiore parte plano, inferiore verò rotundo, ac striis variis parumper eminentibus, nec non juxta TERRAM colore rubido sæpius obsito innitentia (quæ tamen rubedo in iis, quæ MORINIS & VENEIS locis, quàm stagnantibus Aquis, aut Rivulis, vel fossarum marginibus innascuntur, major cernitur) atque ore masticata valdè astringentia, nec non ex parte acida, quotannis etiam sub AUGUSTI mensis finem, & feriùs quoque natali in loco, in hortensi verò citiùs rursus evanescentia.

E quorum medio CAULIS surgit unicus, aut pro magnitudine, vel annositate Plantæ, plures, duos, tres, & quatuor interdum pedes longus, rectus, rotundus, gratâ viriditate obductus, atque internè excavatus, cui FOLIA quædam inferioribus minora, tum ex hâc, tum ex illâ parte supra se provenientia, & tam sursum, quàm deorsum parumper vergentia visuntur annexa; intra quæ cauliculi quidam non adeo copiosè, verum tenuiter dispositi resurgentes conspiciuntur, multisque undique gemmulis parvis, rotundis, & rarè non tamen articulatim dispositis, brevibusque & teneris petiolis annexis deorsum plerumque pendentibus, nec non superiori parte parumper rubidis circumdati, quæ gemmulæ sese sub JUNII mensis exitum, vel JULII initium aperientes, FLOSCULOS parvos trifoliatos, colore virides, duodecim albescentibus internis appendicibus post biduum decidentibus, vel in se marcescentibus, atque ab utraque foliolorum parte duabus è pallido colore albido hirsutis gemmulis, in nullis LAPATHI speciebus, præterquam in BRITANNICA AMERICANA visendis, ac aliis adhuc internis tribus foliolis minoribus præ-

Caulis
dispositio,

Florum
color,

ditos,

Seminis
confide-
ratio.

ditos, demonstrant: Qui **FLOSCULI** per paucos dies aperti, in se tandem non marcescunt, aut in Terram decidunt, verum contra indies majores apparent, **SEMENQUE** ad plenam maturitatem postea deveniens parvum, triangulare, coloreve spadiceo donatum exhibent.

Quod umbroso in loco **SEPTEMBRI** vel **OCTOBRI** crescente Lunâ, vel **MARTIO**, aut **APRILI** mensibus, olle, vel ligneo vasi ad digiti unius latitudinem Terræ impositum, & aquâ sæpius madefactum, trium, aut quatuor hebdomadarum spatio, **SEPTEMBRI** verò & **OCTOBRI** mense Terræ mandatum quod fuit, ante Vernal Tempus in Lucem rarò productum cernitur.

Quæ inde postea exortæ Plantule, in Hortis collocatæ humida & aprica, vel umbrosa loca, probè tamen stercoreata diligunt, neque in illis radices, ut in natali solo, nigras; verum **RHABBARII** modo externo colore è fusco lutescentes, atque interno planè ex obscuro, grato tamen, luteas, nec non in longiores etiamnum particulas ceterorum **LAPATHORUM** more divisas acquirunt, & vix ante tertium vel quartum annum primos suos **FLORES**, maturumque **SEMEN** proferunt, atque ultra viginti quinque & plures annos in natali solo perennant, quapropter longævæ dicuntur: In hortensi verò vix nonum annum superare visuntur.

RHABBARIVM ROTVNDIFOLIUM VERVM.

five

LAPATHVM SATIVUM ROTVNDIFOLIUM AMPLISSIMUM FLORE ALBO.

Vel

RHEVM ANTIQVORVM.

Radix.

Elegans sanè **PLANTA**, & universæ mortalitati pernecessaria; **RADICEM** possidet naturâ longævam, crassam, rotundam, sæpius in partes quasdam divisam, **CENTAURI** majoris figurâ non dissimilem, minorem tamen, externè colore rubidam, recens præsertim evulsam, quæ postea tamen temporis lapsu

lapsu exiccata spadiceum colorem acquirit, vel tendere ad nigredinem videtur; internè verò è luteo rufescentem, ac circulo quodam albescente artificiosè in medio donatam, in odorem, substantiam mollem, levem & spongiosam in se continentem, gustu amaram, ac alicujus caliditatis non expertem, quæ ore mansa & parumper in eo agitata, luteum **CROCI** instar colorem edit, ac glutinis modo lentescit. Quæ omnia vera ac Legitima **ANTIQUORUM RHEI** sive **RHABARBARI** indicia conspiciuntur, quemadmodum de iis **PEDACIUS DIOSCORIDES** suo de materia Medica libro tertio capite secundo, & **CLAUDIUS GALENUS** libro de Antidotis primo capite decimo quarto: Item libro Simplicium octavo, capite de **RHEO** abunde testantur.

E qua Aprili mense **FOLIA** annuatim producuntur numero plura, compendiosè conjuncta, nullo modo deorsum vergentia, verum supra Terram non alte tamen sursum **PETASITIS** in modum disposita, magna, ferme rotunda, duos pedes lata, non verò tam longa, ab anteriori parte proëminente parum arctiora, & in obtusum mucronem desinentia, margine plano, ac rubido colore prædita, à superiori parte, qua Solem spectant, viridi colore obscuro, ab inferiori verò pallidior multo, nec non tenui ac molli hirsutie donata, parum fulgentia, Naturâ non planè expansa, verum plicata, ac quasi in rugas contracta, substantiâ crassa, in medio septem venis majoribus crassis coloreque pallidis, è quibus innumeræ aliæ minores ortum suum deducunt, egregiè exornata; gustu cum amaritudine quâdam parum acida, ac inodora; Longo cauli, pollicem crasso, imo interdum crassiori, à superiori parte plano, & quasi impresso canali lato prædito, ab inferiori verò rotundo, & parumper interdum rubido, nec non striis sive costulis permultis rectâ lineâ per eum excurrentibus circumdato inhærentia.

E quorum medio circa **MAJI** initum **CAULIS** oritur unicus, tres, & quatuor interdum pedes longus, crassius, rotundus fere, eundem cum foliis colorem retinens, variis externis tuberculis quasi striatus, nec non intus excavatus. Cui **FOLIA** alia, dictis minora adnasci visuntur, inter quæ non secus quam ex pallidis vesicis Majo mense **FLORES** ortum

B b

tra-

Diosc. l. 3.
Mat. Med.
cap. 2.
Galen. lib.
Antid. 1.
cap. 14. Et
lib. Simpl.
oct. cap. de
Rheo.
Foliorum
ordo.

Caulis
magni-
tudo.

Florum
color.

Semen.

Propagan-
di modus.

trahentes, suis quoque cauliculis insistentes proveniunt, multitudine innumerabiles, arctè adeò in unum quasi se conglobantes, ut non nisi unicus racemus vel FLORES spica pulchrè videatur; colore sunt albo, SAMBUCI Floribus minores, deorsum plerumque vergentes, grato præditi odore, sex foliis, quorum exteriora tria, tribus interioribus minora existunt, constantes; internè ?appendicibus quibusdam pusillis albidis exornati, paucis diebus solummodo superstites, deinde non decidentes, verum suis in petiolis tandem marcescentes, copiosum brevi temporis spatio SEMEN triangulare, omnium LAPATHI specierum, quas mihi hætenus videre contigit, maximum primò pallido colore viridi externo fulgente tamen, deinde rufescente, dum maturitatem JULII initio acquirat, obductum, nec non Naturâ quasi vesicatum, ac internè candidum producant.

Quod mense APRILI crèscènte Lunâ, vel in lapideo vase (ut per Hyemem domi commodè conservari possit) menîe NOVEMBRI dictâ Lunâ ad digiti unius latitudinem Terræ mandabitur, sic aut APRILIS initio, vel sub JUNII finem in Lucem productum cernitur; quod post trium demum annorum defluxum primi sui Floris splendorem maturumque Semen, optimo ac SOLI probè exposito loco plantatum, caliditatis utpote amans, nec humiditatem æstivis Temporibus respuens, proferre videmus.

RHABARBARUM ROTVNDIFOLIUM FIMBRIATVM,

five

LAPATHVM HORTENSE FIMBRIATVM ROTVNDIFOLIUM.

Radicis
constitutio

Emittit è radice crassâ, rotundâ, rectâ, sæpiùs in TERRAM LINEA descendente, seseque tandem alias in partes formâ interdum, sed non perfectè ovali rotundas, variisq; striis nigris filorum instar adnascentibus egregiè circumdatas dissipante, externo colore rubido, interno verò pallescente luteo, nec non pluribus purpureis lineis internis longiformibus ac luteis rotund-

tunditate perbelle interpositis, SOLEM quasi radiantem efformantibus, venustè præditâ; inodorâ, intensè nihilominus amarâ, gustu validâ, ac ore commansâ astringente, nonnihil quoque calidâ, & linguam pungente; Neque, ut & præcedenti contigit, adeò lævi, ac spongiosa, verum paululò substantiosiore atque humidiorè existente, FOLIA haud pauca; non latè, sed juxta se quasi conjunctim disposita, nec non supra TERRAM parum elevata, anteriore tamen parte deorsum nonnihil vergentia, non prædicti LAPATHI figurâ adeò rotunda, verum longiformiora, ac minora, maxima sesquipedem longa, & ultra pedem lata, unica in medio crassiori costa sive vena hinc inde rubris maculis contaminata, è qua plurimæ aliæ minores ac minimæ ad latera excurrentes, & juxta ea semicirculariter concurrentes dispositæ proveniunt, prædita; colore herbaceo parumper fulgente, fimbriatisque marginibus exornata, juxta caulem in duas partes parum acuminatas quasi dissecta, substantia non adeò, ut de præcedente diximus, crassâ, tactu tamen æquè mollia, planè insipida, parumper etiam rugosa, in medio tamen plana, longis cauliculistenuioribus, rotundioribus, ac striis quibusdam inordinatè dispositis, nec non colore tam viridi quàm rubro obsitis, neque superiori parte ita planis, latis, ac tam profundo canali præditis instructa.

Foliorum
magnitudo.

E quorum medio unus, duo, aut tres interdum simul, pro illius annositate, CAULES, ad duum vel trium etiam pedum altitudinem ascendentes provenire conspiciuntur. Sunt autem illi externe ferme perfecte rotundi, interne verò ex parte cavati, colore pallido viridi, multisque striis, atque hinc inde majoribus maculis rubicundis circumdati: Juxta quos modo ex hac, modo ex altera parte alia folia quò altiora, eò minora in LUCEM producantur, ad quorum ortum permulti parvi, ac modice longi cauliculi ita conjunctim sunt dispositi, ut parvam unâ Pyramidem non inepte efficiant, in quibus innumera- biles, parvi, ac rarò ultra tres dies durabiles Majo mense apparent FLOSCULI articulatim arctissime conjuncti, brevibusque ac tenuibus cauliculis annexi circum caules deorsum, capillamenti instar, pendentes, & colore virescentes, nec non parumper rufescentes, interne quibusdam subluteis appendicibus (ut in ACETOSA Rotundifolia ROMANA) præ-

Caulis.

Florum
ordo.

Seminis
confidera-
tio.

diti, sex foliolis constantes, quorum externa tria minora, interna verò majora existunt, deindeque in se non marescentes, neque in TERRAM decedentes, nihilominus tamen permanentes, ac grandiores evadentes, triangulares tandem, superiori scilicet parte latiores, inferiori verò acuminatiores, atque tum sub tribus foliolis, triangularem quasi vesicam efformantes, triangulare quoque Seminis receptaculum, carneum primo colorem speciosè fulgentem, postea verò sub JUNII finem, & JULII initium spadiceo colore cinctum acquirentes, SEMENQUE internè triangulare non adeò exiguum hepatico colore obductum abscondentes cernuntur.

Cultura.

Quod mense APRILI Lunâ crescente ad digiti unius latitudinem Terræ impositum, brevi temporis spatio in LUCEM provenit, & postea tertio demum anno primum FLOREM, nec non bonum ac maturum SEMEN hisce in locis acquireret. E semine quoque deciduo spontè interdum productæ Plantæ deprehenduntur, vel etiam APRILI mense, semine præsertim Brumali Tempore Lunâ prædictâ Terræ commissio.

Ex quo enatæ Plantulæ, naturæ longævæ commodum, probeque SOLI expositum locum, nec non TERRAM optimè stercoretam desiderant.

RHABARBARUM LANGINOSUM,

five

LAPATHUM CHINENSE LONGIFOLIUM.

Radicis
color.

RARA admodum in hisce Regionibus PLANTA, visu peramœna, atque ad hominum infirmitatibus medendum, ab Immortali DEO, ad illius gloriam perpetuò celebrandam liberali manu benigne producta; è longævâ RADICE, crassâ, fermè rotundâ, parum ultra semipedem longâ, fibris quibusdam brevibus ac crassiusculis undique enatis onustâ, colore obscuro externe fusco, vel quasi è rubedine nigrescente, interne verò grato luteo, rubris nonnullis striis venuste permixto (quæ taman radice postea marcescente & exiccata emor-

emortuæ conspiciuntur) belle donatâ, Naturâ liquore plena, internèque succum ex parte viscosum è rubedine flavescentem, possidente, oreve commansâ, admodum amarâ, nec non gustu ingratâ FOLIA protrudens numerosâ; arctè conjuncta, & quasi simul è radicis supremo, serie rotundâ mirabili Foliorum series. unum supra aliud paulò elatius provenientia; manus unius longitudinem, aut paulò plus continentia, inferiori parte adeò angusta, ut ultra digiti unius latitudinem eo in loco vix quicquam possideant, in medio tamen latiora, & in supremo vel anteriori parte latissima, ibique trium digitorum transversorum latitudinem modò magis modò minus comprehendentia, ac in mucronem planè rotundum desinentia, molli lanugine, in marginibus maximè visibili, obducta, non dissecta, neque plicata, verum plana, colore grato viridi superiori, inferiori verò parte pallidiorè, nec non unicâ in medio latiori ac majori venâ, è quâ plurimæ minores in latera undique excurrentes, & circa ea parum incurvatè dispositæ proveniunt, prædita; Naturâ quidem sursum tendentia, anteriori nihilominus parte STRUTHIO-CAMELI plumarum instar, quod magnam Plantæ venustatem addit, parum deorsum sese incurvantia; substantiâ modicè crassâ, gustu amara, nec non tactu molliâ; quæ Temporis fluxu ab inferiori primò parte flavescentia, deinde flaccescentia, ac tandem in TERRAM decidentia visuntur.

E quorum medio annutim PEDICULUS unicus, ad Pediculi altitudo, trium, & quatuor digitorum transversorum longitudinem supra altiora ac interiora FOLIA nascitur conspicuus, non crassus, sed tenuis, rotundus, gratoque colore è viridi purpurecente obductus, cujus summo gemmulæ non adeò parvæ, crassiusculæ, atque ovi modo rotundæ insidentes octo, decem, aut duodecim numero, brevibus pediculis nitentes, & modò ex hac, modò ex illâ caulis parte provenientes, conspiciuntur: Quæ post aliquot dierum spatium ab inferiori parte successivè apertioni sese accingentes, & FLORES pallido colore cæruleo non ingrato donatos, formâ & magnitudine LEUCOJI Florum coloratio. arborecentis Floribus non valde dissimiles, è quinque plerumque, quamvis interdum quatuor quoque foliolis subrotundis constantes, odore admodum ingratos, cerebrum non parum

perturbantes, & succum fermè coeruleum edentes visuntur. Hi aperti FLORES brevi marcescent, ac tandem in Terram decidentes, SEMEN in hisce BELGII locis nunquam, aut vix, nisi sicca & ferventi Æstate, ad maturitatem perventum relinquent.

Quare prætiosa hæc, & jocunda aspectu PLANTA in hisce plagis frigidioribus à nemine vel rarò multiplicari posse statuitur.

LAPATHVM SATIVVM ANTIQVORVM,

aut

LONGIFOLIVM,

five

PATIENTIA.

Radici
longitudo.

Folia.

NATURA humanæ constitutioni vel conservandæ, vel curandæ proficua, salubris, & pernecessaria est PLANTA: Protrudit è radice ultra ulnam longâ, imo interdum longiore, ac lineâ quâdam rectâ profundè Terram perforante, digiti crassitiem parte, superiori obtinente, colore externo pallescente luteo, interno verò citrio speciosè donatâ, parum amarâ, acri, nec non ore masticatâ nonnihil adstringente, FOLIA in longitudinem excurrentia, numero non multa, quorum nonnulla pedem unicum Romanum, quædam verò sesquipedem longa, semipedem aut minus lata, circa medium latissima, & tandem in mucronem modicè acutum desinentia, angustiora (exceptis quibusdam Foliorum exemplis in obtusiorē mucronem sæpiùs declinantium) visuntur: Primò sursum erecta, circa caulis ortum parum incurvata, tandemque anteriori parte nonnihil deorsum vergentia, colore supernè obscuro virescentia, infernè verò ex viridi coeruleo pallidiora, Naturâ in medio tuberculis quibusdam sese nonnihil contrahentibus quasi rugosa, tenera, ac tactu mollia, modicè crassâ, margine plano prædita, ore commanfa, mistâ quâdam dulcedine, acescentia, nec non crassâ in medio venâ colore pallidâ & maculis quibusdam rubescentibus inquinatâ, è quâ plurimæ minores aliæ in latera excurrentes, & juxta ea semicirculariter rursus con-

nientes

nientes profiliunt. Caulibus quoque modicè crassis ac longis, superiori parte canalis modo planis, inferiori verò semiro-
tundis, striatis, atque pallido colore viridi, nec non rufescentibus quibusdam maculis inspersis nituntur.

E quorum medietullio Verno Tempore ad quatuor & quin- ^{Caulis}
que pedum altitudinem CAULIS tantummodo prorumpit ^{quantitas.}
unicus, rotundus digiti minimi crassitiem obtinens, colore ex-
ternè rubro circumdatus parum striatus, nec non internè viri-
dis, atque excavatus; cujus superiori in parte iconis tantum-
modo particula, semine onusta, à Pictore expressa cernitur,
dum integram ejus longitudinem ob loci angustiam hic ponere
non potuerit. Cui FOLIA prædictis minora, atque auctiora,
modo ex illâ CAULIS parte numero paucò provenientia,
latè quoque à se invicem distantia, juxta caulem latiora, in
marginibus rubra, canaliculata, nec non deorsum sæpius de-
pendentia, annectuntur. Inter quæ juxta CAULEM diversi
cauliculi non longi, innumeris gemmulis angulosis mirâ seriè
conglomeratim dispositis, & brevibus filamentis dependenti-
bus onusti, producuntur; quæ sub MAJI finem, JUNII-
QUE initium apertioni sese accingentes, FLOSCULOS tri- ^{Flores.}
angulares, colore virides, ad SOLEM tamen nutantes, supe-
riori parte rufescentes, tribus foliolis constantes, & floccos in-
ternè tres albos, cum duodecim Luteis appendicibus, atque
externè tria perpusilla foliola, clausos adhuc Flosculos com-
prehendentes, demonstrat.

Quæ FLORUM foliola per paucos dies aperta, ac pen-
dula, non decidunt, nec marescunt, verum perseverant, gran-
diora fiunt, & quasi alata, ac primò rufescentia, deinde verò
planè rubra apparent, nec non in medio SOLEM versus gam-
mulâ quâdam rubro-satura pulchra admodum exornata: Tan-
demque sub iis SEMEN quoddam triangulare, pallido colo- ^{Semen.}
re fusco, fulgente tamen, obductum abscondentia, cernuntur.
Quibus in TERRAM decidentibus, tota emoritur PLAN-
TA, quoniam ultra biennium non vivit.

Nihilominus tamen semine sponte defluo, vel aliis in Locis
VERNO TEMPORE crescente LUNA Terræ non pro-
fundè levi manu mandato, copiosè multiplicari potest: Illam
verò SOLI probè expósito æquè, ac umbroso in solo, ligonis
ope

ope diligenter subactō, nec non sufficientis fimi quantitate imbuto (quoniam & hunc, & illum diligit) reponi necesse est.

BRITANNICA AMERICANA,

five

LAPATHUM VIRGINIANUM.

Radix.

Foliorum
ordo.

PRÆCLARA sanè mirandarum virium suarum ratione, diutinique Temporis beneficio durabilis hæc PLANTA, protrudens, ad BRITANNICÆ Antiquorum VERÆ modum, è radice crassâ, atque in varias partes divisâ, nec non fibrosis quibusdam appendicibus onustâ, colore externo ferè fuscâ (quæ quò vetustior, eò obscurior atque nigrior cernitur) interno verò è rubedine quâdam, RHABARBARI Rotundifolii VERI modo, luteâ, internâ tamen medullâ, in crassioribus scilicet radicibus ac vetustioribus, è fusco rubrâ, nec non intrinsecus albo quodam circulo speciosè exornatâ, substantiâ firmâ quidem & solidâ, postea tamen ad exiccandum depositâ, spongiosiore, NATURA succulentâ, inodorâ, gustu amarâ, astringente; ac ore parum masticata, succum quasi luteum exhibente, FOLIA non adèd copiosa, visu haud ingrata, & arctè quasi conjuncta è Tellurè provenientia, Natura sursum magis, quam deorsum tendentia, magnitudine diversa; minora, breviora, ac rotundiora, scilicet Planta nondum FLORES emittente, majora verò, ac acutiora, Flores producente, infima cum petiolo cui inhærent, sesquipedem circumcirca longa, à posteriori parte ubi latissima, sex & septem transversorum digitorum latitudinem comprehendentia, ac tandem in acutum mucronem parum sese contorquentem desinentia, modicè crassâ & pinguiâ, superiori parte, qua SOLEM spectant, herbaceo colore grato, ac rubedine quadam, multisque maculis, & punctis rubris donata, inferiori verò è viridi quasi subcœrulea, non tamen fulgentia, marginibus plerumque rubris, nec non venustè crispis aut fimbriatis exornata, unica in medio fibra vel dorso majori rufescente, ex qua permultæ aliæ minores superiùs rubidæ, inferiùs verò parum aut nihil

Acetosa Romana

Rotundifolia .

fol. 200.

nihil ruboris habentes, ac ad latera semicirculariter coeuntes, proveniunt; quemadmodum in icone conspicitur; ore com-
mansa, intense **BRITANNICÆ** Antiquorum **VERÆ**
in modum astringentia, & gustu acida; brevibus ac crassiuscu-
lis petiolis, digitorum transversorum quinque longitudinem
possidentibus, inferiori quoque parte rotundis & variis costu-
lis striatis, superiori verò planis nitentia.

E quorum medio mense **JUNIO** sæpiùs **CAULIS** erum- Caulis.
pit unicus, infimâ parte pollicis crassitiem tenens, tres ultra pe-
des longus, rotundus, multis eminentibus striis donatus, inter-
ne excavatus, externe colore viridis, ac juxta unum quemque
articulum, vel foliorum sedem ad digiti fere unius transversæ
altitudinem plane rubidus, cui **FOLIA** quædam, modo ex
hâc, modo ex illâ parte adnascentiâ, deorsum quoque sæpenu-
mero vergentia, ac inferioribus multo minora, nec non quò
altiora, eò angustiora, imo ad unius straminis latitudinem tan-
dem devenientia, atque ad partem exteriorem adeò arcte in-
curvata, ut nil nisi duplicatum foliolum, ac in medio partis folii
inferioribus venam tantummodo ostendentia visantur, quæ ta-
men deinde, Floribus productis, rursus sese explicant, & alio-
rum foliorum modo se habentia adnasci conspiciuntur.

E cujus deinde **CAULIS** meditullio sive apice primò, non
verò inter folia ei annexa, ut in omnibus **LAPATHI** specie-
bus aliàs notatur, sub **JULII** medium, initium, vel finem
FLORES in **LUCEM** producantur: Qui tamen caulis po- Florum
dispositio.
stea in paucas quasdam partes transversas, admodum angustas,
ac à se invicem separatas, dissipatur, quibus inferius pauca quæ-
dam **FOLIOLA**, non tamen, ut in **BRITANNICA AN-**
TIQUORUM VERA fit, superiùs ascendentiâ ac numerosa,
cumque Floribus provenientia adhærent.

Sunt autem hi **FLORES** cum albidis suis gemmulis plane
lanuginosis, ipsis ab utraque parte Florum foliis annexis (quæ
in nulla alia Lapathi specie, nisi in hac, & ipsa duntaxat **VERA**
ANTIQUORUM BRITANNICA cernuntur) longi-
folii Lapathi Aquatici Nigri **FLORIBUS** per omnia simi-
les; exceptis hisce.

PRIMò, quod hujus **AMERICANI LAPATHI** Flo-
ribus multo languidiores deorsum dependeant.

SECUNDò, quod tria FLORUM foliola superiora plus rubescentia existant.

Semen.

TERTIò, quod per tres aut quatuor dies aperti, non decendant, verum suis in petiolis permanentes, grandiores fiant, ac postea prædictarum LAPATHI specierum modo SEMEN aliquod triangulare nitidum, ac SEPTEMBRI mense perfectum, pallide colore fusco obductum præbeant.

QUARTò, quod MARTIO vel APRILI mensibus crescente LUNA ad digiti unius transversæ profunditatem Terræ, ollæ, aut ligneo vasi impositum, demandatur; quo modo brevi temporis spatio in LUCEM producit, ac post trium annorum decursum Flosculorum suorum primitias, ac probum Semen exhibet.

Confer-
vandi
modus.

Quùm verò optima hæc PLANTA Aëri nostro inclementiori exposta, hybernæ frigus ægre sustinet, per illud Tempus in ædibus paucâ, aut nullâ ipsi humiditate exhibita, secure conservatur; Sed CESPITUM pulvere, vel Kif Belgice dicto, quod à futoribus ex illorum coriaceis scrobibus abjicitur, ac stramine contra gelu probe muniri, nec non calido quoque loco à BOREALI plagâ libero reponi necesse est.

Quod si fiat, non nihil tamen ex Plantâ domi servandum consulere. Equidem in BRABANTIA, GALLIA, cæterisque Regionibus calidioribus intactam sine noxâ, vel ullo incommodo PLANTAM hanc supervicturam crediderim.

Vires.

OPTIMA hæc LAPATHI species, non solum vulneribus, ulceribusque curandis, oris quoque & faucium tollendis incommodis, verum etiam SCORBUTO, cæterisque, quibus Vera Antiquorum BRITANNICA applicatur, præsens prostat remedium, illa tamen in hisce FRISIÆ oris paulò imbecillius, è contra verò suo in natali loco, docente id experientia efficaciter operatur.

Adversus omne Venenum incredibilis efficacix PLANTA est, atque sanguinem purificans, quare in VIRGINIA, ac Novo Belgio AMERICANI succum ejus in Bello semper præstò habent, cumque telis venenatis faucii vulneribus induunt, brevique Temporis spatio curantur, nullum enim adversus veneni efficaciam efficacius remedium hujus succo INDI norunt, quare 'ΑΛΟΥΤΙΝΓΙ meritò vocari potest.

RA-

RADIX ejus NATURA adstringendi vi quamvis est prædita, nihilominus recens tamen extractam, vel coctam, vel crudam alvum per accidens aliquando leniter solvere posse, in me ipso expertus sum.

LAPATHUM HORTENSE,

vulgò

SPINACHIA.

Annus hujus Saluberrimæ, atque omnibus usitatissimæ PLANTÆ species in Orbe reperiuntur geminæ (quarum altera Semen producit valdè Spinosum altera verò rotundum planè. & nullis omninò Spinulis horridum) omnibus suis aliqui partibus inter se minimè discrepantes, sed per omnia similes. Hujus species duæ.

Naturâ suâ è tenui, brevi, ac colore albido prædita, superiori tamen parte parumper fusco obducta, atque ore commansa nonnihil viscosa, & astringenti, nec non ex parte gustu amara radice, ad unius, sesquipedes, aut duorum ad summum pedum Romanorum altitudinem virescit; FOLIA producens visu Foliorum ordo. non ingrata, quorum primò nata humo incumbentia, secundo vero supra eam elata, omniumque maxima, ac postea etiamnum primo rursus lutescentia, nec non emorientia, quinque, & sex transversorum digitorum longitudinem, trium vero latitudinem in se comprehendentia, ac caulibus suis quo altiora, eo minora, nihilominus tamen multo arctius ibi, & brevius, quàm inferius, connexa, adhærentia; colore viridi obscuro vel atro-virescentia, ab inferiori autem parte paulo pallidiora, non fulgentia, substantiâ crassâ, ac pingui, tactu mollia, tenera, sursum plerumque vergentia, in acutum mucronem desinentia, ac inferius saepissime duabus particulis acuminatis, auricularum instar, vel etiam quatuor nonnunquam venuste, latissimam ibi foliorum partem efformantibus, atque unica in medio fibra, è quâ multæ aliæ minores in latera, simul & in dictas geminas partes inferiores acuminatas rectâ lineâ excurrunt, prædita; ore masticata, parumper acria, quamvis aliàs fere insipida, aliquantulum aut nihil astringentia, cauliculis

Flores
quinam.

Seminis
considera-
tio.

modice longis nitentia, supra se cùm ex hac, tùm ex illa majoris ac crassioris parte caulis, interne excavati, & colore pallido viridis, quasi quadam rotunditate provenientia; Inter quæ parte inferiori, raro vero superiori CAULICULI quidam transversî emergunt, quibus permultæ rotundæ & virides gemmulæ, articulati ipsi cauli undique innatæ & arctissime conjunctæ, uon secus quàm rotundos ATRIPLICIS Bacciferæ VIRGINIANÆ modo, globulos efformantes belle, visuntur, quæ successu Temporis a pertione sese accingentes, pusillos & vix visibiles FLOSCULOS pallido-virides, & quatuor perpusillis foliolis interne curvatis constantes, omnibus præsentant; è quorum medio quatuor pro tenuitate longiusculi, ac pallido-virides cauliculi, superiori parte quatuor exiguis viridibus gemmulis, tanquam quatuor vix visibilibus pro tenuitate foliolis constantibus exornati in LUCEM producuntur; qui deinde, per paucos dies aperti, marcescunt, & pereunt; tumque biangularia quædam, triangularia, vel quadrangularia, acuta valde & horrida viridia seminis receptacula, vel (ut dictum) in altera specie rotunda, plana, neque ullis pungentibus spinulis obsita (quemadmodum in hoc apposito cauliculo ad vivum delineato apparet) post se relinquunt; quæque deinde ad perfectam maturitatem dum pervenerint, colorem ex pallido obsoletum acquirunt, nec non interne parum suppressum, ex parte tamen non vero perfecte rotundum SEMEN, coloreque fusco donatum continent.

Quod crescente Lunâ FEBRUARIO, vel MARTIO, aliisque per totam ÆSTATEM mensibus, vel etiam AUGUSTO non profunde, neque in uno loco nimis copiose Terræ inseritur: Sic brevi temporis spatio in lucem producitur; SEMEN quoque maturum profert, atque postea emoritur, in vivis quoniam diutius Natura non permanet.

Nihilominus tamen ex Semine AUGUSTO vel SEPTEMBRI mensibus dicta Luna, Terræ mandato prolatae Plantulæ, haud frigido in loco præsertim posita, per HYEMEM sæpissime superstites remanent, illudque sub MAJIS mensis finem probum omnibus Semen benigne largiuntur.

LAPATHUM VULGARE ALBUM
FOLIO SUBROTUNDO,

Sive

HIPPOLAPATHUM SYLVESTRE
ALBUM.

Hippolapathum
idem quod maz-
gnum Lapathum
sonat, in compo-
sitionibus enim
apud Græcos

ἵππoλoπoθoν

magnitudinem
designat, Salma-
stio teste in exer-
citationibus suis
Plinian, fol. 1277.

Naturâ sua vulgaris quidem, nihilominus tamen omnibus salubris existit HERBA, undique humidis aquosis, incultis, & ficcis quoque in locis spontè circa viarum margines copiosè proveniens, & ad duorum interdum trium, aut ultra, pedum altitudinem, pro soli, cui innascitur, pinguedine, macritudine, siccitate, vel humiditate ascendens; hæc enim non solum, verum etiam omnium LAPATHORUM species pingue solum naturâ potius, quàm sterile, aridum, compactum, aut nullo fimo subactum desiderant.

RADICEM ostendit vix ultra pedem Romanum longam, Radix pollicis crassitiem in se comprehendentem, & in varias partes qualis. divisam, colore externè fermè fuscâ, internè verò ex albido subluteâ, unâque circulo quodam pallescente fusco non ingrato donatam, non spongiosâ, sed substantia solidâ, ore masticatâ valdè amaram, ac gustui ingratâ, nihilominus astringentem, nec non modicè succulentam.

E quâ FOLIA producuntur numero non pauca, inferiùs Folia. juxta se posita, tam sursum quàm deorsum vergentia, non omnia æquè magna, plerumque tamen manus, atque unius modici pedis longitudinem obtinentia, quinque & sex d. gitorum transverforum latitudinem possidentia, quamvis quoque & majora, & pro loci ubertate, ac sterilitate minora visuntur, effigie RHABARBARI FIMBRIATI foliis non valde dissimilia, marginibus parumper plicata, juxta caulem sæpiùs latissima, ac in obtusum mucronem, quibusdam etiam in locis acutiorem desinentia, colore obscuro virescentia, non tamen fulgentia, unica in medio prædita fibra ingenti, à superiori parte striis ac maculis quibusdam rubris aspersa, ex qua permultæ aliæ minores, ab inferiori quàm superiori parte magis visibiles, ortum suum ducunt; gustui absque ulla aciditate ingrata, nonnihil

tamen adstringentia; atque amara; caulibus, digitos circumcirca quatuor transversos longis, modice crassis, ab inferiori parte rotundis, à superiori vero canalis modo nonnihil planis, atque maculis quibusdam sanguinolentis contaminatis nientia.

Caulis.

E quorum medio CAULIS unicus, aut plures, pro Plantæ magnitudine ad duum triumque pedum altitudinem, colore BETÆ modo pallido-viridis, interne candidior, non tamen concavus, sed rotundus, nec non striis quibusdam exiguis, ac tuberculis quasi obsitus, oritur: Cui FOLIA inferioribus multa minora, & modo ex hac, modo ex illa parte ad supremum usque provenientia, conspiciuntur inhærentia, inter quæ multi cauliculi transversî fursum vergentes, variis gemmulis pallido-viridibus, præcedentis modo rotunditate quadam articulatim deorsum dependentibus, pauloque arctius dispositis præditi surgunt: Quales gemmule ad totius JUNII decursum, ac JULII principium aperiuntur, exiguos FLOSCULOS tribus foliolis ac interne decem albis appendicibus constantes oculis exhibent, sed tamen tria hæc foliola viridia, dictis appendicibus decidentibus, ut etiam præcedentes, non marcescunt, aut pereunt, vel in TERRAM delabuntur, verum NATURA permanent, accrescunt, atque externe tres perpusillas gemmulas oculorum instar protuberantes, primo albescentes, deinde rufescentes iis insidentes acquirunt, sub quibus SEMEN pusillum conspicitur triangulare, & fulgens, coloreque primo pallidum, deinde spadiceum ad maturitatis perfectionem attrahens.

Flores.

Semen.

Quod crescente LUNA Septembri, Octobri, Februario vel Martio mensibus (quoniam diu Telluris est incola, citiusque interdum illa exiens) TERRÆ imponi curabitur, nihilominus tamen undique è defluentis seminis copia sponte provenit, & secundo demum anno primo FLORE producto, non emoritur, verum per annum unum atque alterum adhuc læte virescens perseverat.

LAPATHUM VULGARE RUBRUM

Retuso-folio.

Sive

HIPPOLAPATHUM SYLVESTRE RUBRUM.

PLANTA hæc vulgaris omnibus suis partibus præcedenti Albo Sylvestri Magno LAPATHO folio subrotundo consimilis est, eo quamvis natura sæpius hmilior paulo existat, hoc tamen unico excepto, hanc caulibus, Floribus, nec non omnibus suis Seminum receptaculis rubro colore imbutis conspici; nihilominus tamen SEMEN ipsissimum effigie, ac colore ad unum omnibus prædictis nullo modo apparet dissimile.

Quare de hac plura in medium huc adducere, supervacaneum esse existimo.

Illud tamen hic addere non displicebit, hujus scilicet ut & præcedentis HIPPOLAPATHI Sylvestris quibusdam in locis aliam etiam quasi minorem inveniri speciem, quæ tamen minor revera non est, eam vero loci tantummodo sterilitate, ut illius ubertate majorem, in harum Regionum paludosis æque, quàm siccis provenire videmus.

LAPATHUM UNCTUOSUM.

Sive

BONUS HENRICUS.

Hæc sane non contemnenda PLANTA, radice cernitur Radix longa, modice crassâ, colore tam interne, quàm externe plane quæ. albo donata, ore commanducata, valde amara, Natura tamen non nihil adstringente, nec non ultra octo aut decem annos interdum superstitè : E qua annuatim APRILIS initio FOLIA producantur numero non pauca, caulibus modice crassiss, ac digitos quinque transversos fere longis, nec non superiori parte canaliculatis, inferiori vero fimirotundis, & pallido colore viridi, ac rubris quibusdam striis obductis, ut & sursum ver-
Foliorum constitutio

vergentibus inhaerentia, manus longitudinem continentia, septem, octo, pluresque transversos digitos lata, inferiori parte **ATRIPLICIS SATIVÆ RUBRÆ** modo in duas partes divisa, ibique latissima, atque inde in angustiore, & obtusum mucronem desinentia, nec non marginibus minimè planis, verum multis partibus non profundè incisis, obtusè mucronatis, atque inordinatè dispositis, & parumper quasi crispatis prædita, semicirculari vel canalis in modum disposita, tactu mollia, crassiuscula, ore mansa, primò herbaceum quendam gustum præbentia, postea verò acredinem quendam in gutture exhibentia, colore atro-viridi non ingrato, ad luteum tamen leviter inclinante donata, atque in medio unicâ crassiori venâ, è quâ plurimæ minores aliæ in latera excurrentes, ibique sat visibiles proveniunt, exornata.

Caulis
dispositio.

E quorum medio **CAULIS** ad duum pedum altitudinem vel paulo plus quotannis renascitur unicus, vel etiam plures, rotundi, parum striati, colore viridi haud ingrato obducti, non adeò crassi, neque internè excavati, verum omninò solidi.

Quibus **FOLIA** nonnulla prædictis minora, & modò ex hâc, modò ex illâ parte provenientia, articuliue longitudinem à se invicem distantia, conspiciuntur annexa, inter quæ alia multo minora **LUCI** interdum exponuntur.

Flosculi
quales.

E quorum culmine permultæ, arctissimè conjunctæ, atque angulosæ virides gemmulæ, in spicam, medii digiti longitudinem plus minus continentem, atque inferiori parte crassiorem ac latiore, superiori verò angustiore, non iniquè dispositæ, producuntur. Quæ dum sub **MAJI** mensis finem, vel **JUNII** initium aperiuntur, permultos **FLOSCULOS**, quinque perpufillis foliolis viridibus constantes, internè circa medium quinque lutescentes ac proëminentes floccos albis filamentis fultos, oculis objiciunt.

Seminis
color.

Qui per quinque, sex, vel septem dies aperti, in **TERRAM** non decidunt, aut flaccescunt, verum pcrennant, atque interni **SEMEN** quoddam è plano subrotundum, primò quidem viride, post ea verò nigrum, subministrant.

Quod **SEPTEMBRI** mense Lunâ crescente, **FEBRUARIO**, vel **MARTIO** ad digiti unius transversæ profunditatem Terræ mandatum, **MAIO** deinde, vel **JUNIO** mensibus, aut

aut paulò seriùs solo emergit, nullos tamen caules, vel FLORES nisi secundo anno de novo protrudens.

LAPATHUM ACUTUM,

five

OXYLAPATHUM.

VULGARIS quidem, valdè tamen salubris HERBA, in pluribustotius BELGII humidis & aquosis, paucis verò in FRISIÆ nostræ locis, nec non humilibus in campis Naturæ instinctu exoritur.

E RADICE, pollicis crassitiem in se comprehendente, radicis
examina-
tio. fermè rotundâ, rectâ deorsum lineâ Terram perforante, ac pedis unius longitudinem, & paulò etiam ulteriùs continente, atque in varias partes inferiùs divisâ, colore externo pallecente fusco, interno vero luteo donata, producit FOLIA visui haud Folia
qualia. ingrata, unicum circumcirca pedem longa, digitos transversos duos, aut plus interdum lata, à posteriori parte, quâ pediculis annectuntur, latissima, atque inde in acutum mucronem definentia, non mollia, sed tactu dura, tenuia, à parte superiori colore atro vel obscuro virescentia, ab inferiori vero pallidiora, marginibus planis exornata, atque unicâ circa medium majori venâ, è quâ aliæ minores plurimæ in latera excurrentes, & circa ea semicirculariter dispositæ ac coeuntes, proveniunt prædita; ore masticata, parum acida, adstringentia, & pungentia, tam deorsum quàm sursum vergentia.

E quorum medio CAULIS in altum ascendit unicus, vel Caulis. etiam pro PLANTÆ magnitudine, aut soli ubertate, duo; NATURA rectus, sesquipedem, vel duos longus, rotundus, colore purpurascens, internè excavatus, & variis striis, multifque undique foliis tum ex hac, tum ex illâ parte se superantibus onustus, circa apicem in duas, vel tres partes divisus, quæ multis undique trifoliatis FLOSCULIS, non articulatim dis- Flos qualis positis, verum æquali serie à se invicem distantibus, ac quibusdam internè luteis appendicibus multiplicatæ, ut & brevibus petiolis rectis innitentibus præditæ visuntur: Qui paucis diebus aperti, internis interim decidentibus appendicibus, non

marcidi, aut in TERRAM defluentes, verum cæterarum specierum in modum grandæscentes ac maturescentes, exiguum aliquod, triangulare, atque è spadiceo colore nitidum SEMEN exhibentes conspiciuntur.

Semen.

Quod Septembri, Octobri, Martio, vel Aprili mensibus LUNA crescente ad digiti unius transversæ profunditatem Terræ imponitur, indeque satis copiosè, ut ex Semine quoque defluente tam VERNØ, quàm ÆSTIVO Tempore LUCEM novæ Plantulæ salutant: Quæ anno sequenti novos rurium FLORES, novumque Semen subministrant, illisque immoriuntur, interdum tamen pro adultâ suâ magnitudine diutius superstites, visuntur.

LAPATHUM LONGIFOLIUM CRISPUM.

HERBA est, biennii terminos Naturâ vix excedens: E Radix quæ radice modicè longâ, rotundâ, tenui, colore albescente externè, eodemque internè, ac flavedine aliquâ, nec non striis permultis tam albescentibus, quàm gryseis sive pallido fuscis, ac circulo satis magno affabrè exornatâ, gustui quoque initio non ingratâ, postea verò amarâ, parum astringente, atque naturâ succulentâ; FOLIA profert numero non pauca, quorum quædam supra Terræ superficiem parumper elevata, nonnulla verò ipsâ in TERRA requiescentia conspiciuntur, ultra pedem imo interdum sesquipedem longa, tres digitos undique lata, atque in acumen desinentia, colore herbaceo absque ullius rubedinis indicio circumdata, inferiori tamen parte pallidiora, marginibus crispis & quasi undulatis, ac circa medium gibbo, vel venâ quadam majori unicâ, ex quâ plurimæ minores ad latera excurrentes, & prope ea semicirculo quodam coeuntes coruscant exornata; gustu ACETOSÆ in modum acida, ac succo multo referta, nec non caulibus modicè crassis, superiori parte planis, inferiori verò semirobundis, digitorumque quatuor transversorum longitudinem rarò superantibus inhærentia.

Foliorum examen.

Caulis.

E quorum medio CAULIS unicus, aut plurimi, alios adhuc transversos minores sibi undique adnatos ostendentes refurgunt, Naturâ rotundi, plani, colore absque ullâ rubedine pallido.

pallido-virides, internè nullo modo excavati, verum duorum, triumque pedum longitudinem, secundum loci bonitatem, cui innascitur, possidentes: Quibus FOLIA adhærent prædictis multo minora, & modò ex hâc, modò ex illâ parte se oculis sistentia, inter quæ multi pusilli cauliculi, exiguis quoque foliolis, nec non plurimis triangularibus gemmulis onusti resplendent, quæ temporis requisiti fluxu apertioni se accingentes, FLOSCULOS exiguos, colore virides, tribus foliolis constantes, & internè duodecim albis appendicibus præditos, inodoros, articulatimque ac conjunctim cauliculis innascentes, nec non deorsum semper vergentes JUNIO & JULIO mense omnibus monstrant spectantibus, qui, dictis appendicibus post unius atque alterius diei obitum delabentibus, non marcescunt aut pereunt, verum tribus interioribus foliolis, RHABARBARI Rotundifolii FIMBRIATI in modum de die in diem grandescuntibus, internè parvum aliquod SEMEN triangulare, Naturâ adstringens, ac gustu amarum, primò quidem viride, deinde vero fulgentem colorem spadiceum acquirens recondunt.

Flores.

Seminis
consideratio.

Quod Septembri, Febuario, vel Martio crescente Luna ad digiti unius profundam latitudinem TERRÆ tradi necesse est, sicque modo hoc, modo illo Tempore per totam ÆSTATEM Lucem aspicit, eodemque modo ex Semine spontè defluo se propagat, rarissimè autem uno in loco plures simul Plantæ, verum ubique singulatim plerumque ortæ videntur: Quæ sequenti anno, FLORIBUS, & maturo semine quoque, productis, moriuntur, quàm illæ ultra id Tempus in vivis existere amplius non possunt.

LAPATHVM SANGUINEVM,

Sive

SANGUIS DRACONIS HERBA.

Exigua quidem, & humilis, verum visu pulcherrima est PLANTA: Radice triumphat parva, brevi, tenui, ac rotunda, colore externè pallescente albo, ut & internè, nec non flavedine quadam permixta donata, gustu adstringente, amara, Radix notatur.

D d 2

atque

Folia quæ-
nam.

Quare san-
guis Dra-
con. dicta.
Vetus
sanguis
Draconis
quid.

Caulis.

atque succo repleta; è quâ FOLIA se explicant numero pauca, interdum parum elevata, sæpiùs tamen humo incumbentia, præsertim in annis vegetâ, ac non adultâ Plantâ, rotundum quasi circulum efformantia, manus vix longitudinem, at duorum digitorum transversorum, & ultra, latitudinem comprehendentia, in obtusum interdum mucronem desinentia, marginibus rubidis venustè ac tenuiter crispis, & quasi plicatis prædita, substantia tenuia, à parte superiori, quâ SOLIS radios excipiunt, obscuro, lucido tamen, virore, ab inferiori verò pallidiore circumdata, ac venâ in medio majori unicâ, colore planè rubicundâ speciosè exornata, è quâ minores ejusdem coloris plurimæ, modicè latæ, ac circa margines rotundâ quasi serie coeunt, profiliunt, quæ tamen omnes ab inferiori Foliorum parte non adeo saturo-rubræ, verum gratissimo rubore quodam lucidiore donatæ conspiciuntur; quapropter SANGUIS DRACONIS hæc HERBA, vulgò *Draakenbloed*, sive *Draaken-bloeds-kruyd* à multis appellatur; hæc tamen veri Draconis Sanguinis vices in Officinis non obeunte; cum Plantæ cujusdam planè alterius vel arboris potius succus sanguinolentius existit, AËRE & SOLE induratus; gustu parum acida, atque astringentia, nec non Linguam parumper pungentia, atque brevibus petiolis, superiori parte exigui canalis modo planis, inferiori verò rotundis, atro-rubentibus quoque, cruoris instar, ejusdemque naturæ succum internè habentibus inhærentia.

E quorum medio unicus sæpenumero CAULIS (rarò plures) per totam ÆSTATEM, quoniam non solum VERNO, verum etiam ÆSTIVO TEMPORE foras prodire videtur, nascitur; Naturâ in varios cauliculos ab utraque parte provenientes. & quò altiores, eò minores divisus, unius, vel sesquipedis altitudinem, pro loci ubertate, cui innascitur, obtinens, ferè rotundus, lineis variis protuberantibus sive costulis ab imo ad supremum excurrentibus circumdatus, colore externo atro-purpureus, interno verò non Foliorum petiolorum modo cruoris instar, verum ex pallido viridis; cui FOLIA visuntur annexa, modò ex hac, modò ex alterâ parte provenientia, prioribus multo minora, angustiora, atque in acutiorem mucronem desinentia, inter quæ sæpiùs alia adhuc perexigua foliola

milia, plana & explicata, manus longitudinem vix æquantia, duos digitos ferè lata, juxta caulem latiora, in mucronem desinentia, colore viridi non ingrato obducta, statura duriuscula, cauliculis longis nitentia, marginibus planis, interdum vero paulisper quasi plicatis prædita, in medio dorsulo sive majori quadam vena, à superiore SOLI exposita parte rubro interdum colore, vel rubidis quibusdam maculis, aut punctulis contaminata, è qua plures aliæ in latera excurrentes, atque circa ea semicirculariter concurrentes profiliunt, donata; ore mastigata parum amara, nec non valde astringentia; inter quæ & alia quædam minora, longioribus cauliculis nitentia, Natura plana, in mucronum quoque obtusum finientia, nec non substantia atque effigie VULGARIS ACETOSÆ foliis persimilia procreata cernuntur.

Caulis dispositio.

E quorum medio unus mense MAJO, vel pro Plantæ magnitudine duo CAULICULI, admodum recti, ad duum pedum altitudinem plus minus ascendentes, Naturâ tenues, duriusculi, rotundi, tenellulis quibusdam striis præditi, colore plerumque rubei, interdum vero pro loci naturâ ex parte virides, nec non internè è pallido colore albescentes assurgunt. Quibus alia annexa FOLIA, modò ex hâc, modò ex illâ caulis parte procreata, atque rarò à se invicem distantia, ac primò è radice productis latiora, complanatione, breviora, atque in obtusorem mucronem desinentia, nec non effigie VULGARIS ACETOSÆ foliis similia videntur adhærentia, inter quæ à superiori parte ramuli tenues, cæteris LAPATHI speciebus ferè omnibus numero frequentiores, permultis foliolis minoribus, atque in acutum planè desinentibus, nec non suo in virore ad Seminis perfectionem, illiusque plenam maturitatem perseverantibus onusti, in LUCEM producuntur.

Flores.

Inter quæ gemmularum quædam minores non paucæ, virides, octo, decem, vel duodecim conjunctæ, atque articulatim quasi à se invicem dispositæ, cauliculosque in medio comprehendentes exoriuntur, quæ sub JULII mensis finem sese apertioni accingentes, FLOSCULOS virides, trifoliatos deorsum vergentes, atque sex in medio albidis appendiculis subito in TERRAM decidentibus repletos omnibus demonstrant.

Qui

Qui per paucos dies aperti, non decidunt, neque marcescunt, verum permanent, majores fiunt, ac tribus externè gemmulis ex albedo rubentibus, oculos protuberantes non inique efformantibus onusti conspiciuntur, tandemque **SEMEN** Seimen. sub se pusillum triangulare, colereque fuscum maturitatem acquirens **AUGUSTO** mense recondunt. Quod crescente **Lunâ MARTIO** mense, vel citius **Terræ** mandatum, **MAJO** mense **LUCEM** aspicit, atque sequenti anno florescit, nec ultra triennium nisi rarò in vivis existit.

LAPATHUM VULGARE MINVS.

In ficcis potius, quàm locis paludosis produci Naturâ cernitur hæc **PLANTA**, è radice ferè luteâ, digitos sex transversos circumcirca longâ, superiori parte digitum vix crassâ, Radix quæ. inferiori verò in acutum desinente, nec non radiculis quibusdam tenuibus fibrosis prædita, **FOLIA** proferens nonnulla Foliorum ordo. visu pergrata, Naturâ parua, digiti longitudinem modò magis modò minus possidentia, ac pollicem plus minus lata, in obtusum mucronem finientia, superiori parte grato virore obducta, ab inferiori verò pallidiora, quædam præ pediculorum tenuitate solo incumbentia, quædam verò supra illud parum sese attollentia, plana atque explicata, nonnunquam tamen paulisper quasi crispata, dorsulo sive venulâ in medio majori unicâ, è quâ minores aliæ, circa latera in semicirculum convenientes profiliunt, donata; nec non gustui ingrata, atque nonnihil interdum amaritie quâdam aciescentia.

E quorum medio **CAULICULUS** producitur tenuis, sesquidem aut duos longus, rotundus, colore parum rubescens, Caulis altitudo. parumper striatus, varios in ramulos transversos graciles divisus, quibus nonnulla exigua foliola, inferioribus acutiora, ab utraque parte provenientia, raroque disposita adhærescunt, è quorum fundamento variæ conjunctæ gemmulæ, articulatim à se invicem dispositæ, brevibusque petiolis nitentes Florum color. proveniunt, quæ sese successivè aperientes, pusillos **FLOSCULOS** deorsum nutantes, colore virides, ac tribus exiguis foliolis constantes visui offerunt.

Qui per aliquot dies aperti, reliquorum instar non decidunt, vel

vel macretudine consumuntur, verum permanent, ac grandescunt, tandemque SEMEN quoddam pusillum, triangulare, pallidum primò, deinde ad maturitatem perventum fulco colore obductum retinent. Quod aut spontè decisum, vel BRUMALI, aut VERNO Tempore crescente Lunâ Terræ commissum, copiosè in LUCEM Naturæ instinctu ducitur.

LAPATHUM MINUS DENTATVM.

Radix.

Foliorum
ordo.Caulis
altitudo.

PLANTA hæc tenera est, atque pusilla, in siccis Naturâ petrosis, rarò verò humidis, vel paludosis in locis proveniens, è RADICE tenui, tuberosa, fibris quibusdam circumdata, ac manus latitudinem longa, tamque internè, quàm externè colore pallido lutescente obductâ, FOLIA alit numero pauca, inferiori parte juxta se posita, & quasi ex uno loco emergentia, pusilla, digiti longitudinem vix continentia, à parte posteriori, quâ brevibus admodum pètiolis annectuntur, pollicem circumcirca lata, indeque angustius se contrahentia, & tandem in acutum mucronem desinentia, colore superiori parte, quâ Solem spectant, gratè virescentia, nonnulla tamen obscuriora, ab inferiori verò pallidiora, solo plerumque incumbentia, interdum tamen quædam supra id elevata, undique ferme plana, marginibus ex parte rubidis, parumper incisfis aut grate dentatis, nec non unica in medio majori venâ, è quâ plurimæ aliæ perexiguæ in latera excurrentes producantur, prædita; atque ore commansa gustum valdè tenuitur ferientia.

E quorum medio unicus sæpè prostrans CAULICULUS conspicitur, Natura valde gracilis, sesquipedem aut plus, minusque longus, rotundus ferè, parum striatus, colore spadiceo circumdatus, interne excavatus, supraque solum non admodum alte in quinque, sex, vel septem ramulos transversos ab utraque parte provenientes dissipatus; quibus FOLIOLA quædam exigua, vix tamen aut nihil crenata, verum inferioribus planiora visuntur annexa, modò ex hâc, modo ex illâ parte nascentia, proculque à se invicem distantia; juxta quorum fundamenta, articulatim rotundam quasi seriem efformantes,

ac

ac tenuibus admodum petiolis innitentes, FLORES deorsum Florum magni-
tudo. pendentes, Natura perpufilli, colore pallido-virides, appendi-
cibus quibusdam internè luteis exiguis præditi, tribusque
foliis constantes insurgunt: Qui tres, quatuor, etiam pro
Aëris vel calore, vel frigore quinque dies aperti, in se cætera-
rum LAPATHI specierum more non marcescentes, neque
in Terram cadentes, verum permanentes, ac mirabili Naturæ
instinctu grandæscentes, ac plene maturescentes, SEMEN Seminis
color. pusillum, triangulare, ac nitidum, coloreque omninò spadiceum continent.

Quod singulis annis spontè in TERRAM decidens, vel
crescente Luna Septembri, Martio, aut Aprili mense loco
cuidam, Terræ pondere haud pressò, sed recens culto non
profundè mandatum, tam VERNŌ, quàm ÆSTIVO Tem-
pore in LUCEM denuò productum cernitur.

BULAPATHUM PLINII,

Sive

LAPATHUM FIBROSUM.

Humilis hæc Natura, & exigua est PLANTA: E radice te- Radici-
examina-
tio.
nui, brevi, colore purpurascente pallido obductâ, nec non plane
fibrosâ, & nullo modo (ut cæteræ LAPATHI species uni-
versæ) tuberosâ, oreve masticatâ amariusculâ, atque sapore
potius ingratâ, FOLIA ostendit haud pauca, rotundâ quasi Folia quæ:
Nominis
origo.
serie quâdam è Tellure se protrudentia, tam deorsum, quam
sursum vergentia, brevibus petiolis inhærentia, effigie ac mag-
nitudine SANGUINEI LAPATHI foliis, quæ parvam
bubulam linguam repræsentare videntur, non dissimilia, juxta
petiolos latiora, & tandem angustiora, in mucronem desinen-
tia, unicâ circa medium majori venâ pallido-viridi, rubris qui-
busdam punctis interdum aspersa, è quâ aliæ minores non pau-
cæ, juxta latera semicirculariter coeûntes, nascuntur, donata;
parvæ manus longitudinem, duorumque digitorum transver-
forum latitudinem continentia, colore superne atro-viridia, in-
ferne pallidiora, plerumque planâ, interdum tamen in hâc vel
illa marginum parte parum inversa vel quasi plicata, ut ex fi-
gura

E c

gura

gura ad vivum delineata clarè apparet, substantiâ modice crassa, ore commansa, parumper acida, astringentia, atque amaritudinem quandam propinquantia.

Caulis.

E quorum meditullio CAULIS sæpiùs surgit unicus, natura tenuis, sesquipedem aut circiter longus, rotundus ferè, striis quibusdam, rubrisque infectus maculis, internè excavatus, colore foliis non obscurius virescens, verum pallidior, & quatuor, quinque, vel sex foliolis pusillis hinc inde exsurgentibus onustus, nec non circa fastigium in partes duas tresque divisus, in quibus permultæ gemmule virides parvæ, ac rotundæ, brevibus petiolis sursum primò respicientibus, deinde verò deorsum vergentibus innitentes, non articulatim, verum undique æquali semper ordine cauliculos ad summum apicem cingentes dispositæ visuntur, quæ apertæ, FLOSCULOS tribus foliolis constantes, quatuor aut quinque dierum spatium æquantes, interneque appendicibus quibusdam pallidis donatos, in TERRAM non decedentes, vel marcescentes, sed permanentes, ac grandescentes, nec non maturescentes, SEMEN aliquod pusillum, triangulare, ac spadiceo vel fusco colore nitidum Satoribus exhibent.

Florum
consideratio.

Semen.

Quod crescente Luna MARTIÒ, vel APRILI mense non profunde Terræ tradi necesse est, quo factò, mensis unius spatio, citiusque, vel seriùs etiam LUCI novæ sese Plantulæ committunt, quæ eadem ÆSTATE, novis Floribus, novoque Semine prolatis, sæpius, non tamen semper emoriuntur.

Nihilominus si ÆSTATIS, vel AUTUMNI demum mensibus proveniant, ut sæpissime contingere videmus, ad hyberni rigoris exitum perseverant, præsertim si ollis impositæ in ædibus recondatur, FLORES deinde ipso Verno Tempore, SEMEN autem maturum circa MAJI exitum producant.

OXYLAPATHUM TUBEROSUM AMERICANUM.

NATURA sua perpetua, saluberrima, & ad varia humani corporis deploranda incommoda efficacissima PLANTA, atque AMERICÆ plagæ alumna: Quare in hisce BELGII
oris

oris admodum infrequens & visu rara, neque nisi rarissimè ad sesquipedis altitudinem ascendens: Anno autem millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto è semine ex HISPANIA missio meo in Groningensi viridario feliciter præter spem enata.

E radice ultra pollicem nunquam longiore, crassa, ovali forma rotunda, tuberosa, angulosa, nec non fibris quibusdam, numero paucis, hinc inde enatis donata, colore luteo externe obscuro vel fuluo potius, interne verò candido plane prædita, quotannis inchoante MAJO mense, vel APRILIS fine, FOLIA prima protrudit cæterorum LAPATHORUM modo resuscitantia, ac visu grata, ex angusta origine in latius finientia, sex digitorum transversorum longitudinem, in medio autem duorum triumque latitudinem circumcirca continentia, atque ibidem rotundiuscula & latissima, in mucronem tamen obtusum superius desinentia, inferius verò Terram versus modice longo & angusto quasi pede nitentia, mollia, & leviter flaccescentia, SOLEM versus obscuro vel atro quodam virore grato, parte verò inferiori paulo pallidiore obsita, interdum paucis quibusdam maculis pusillis hinc inde rubidis contaminata, marginibus omninò planis prædita, in medio majori vena, è qua plurimæ minores ad latera exurrentes profiliunt, donata, ore masticata, palato pergrata, quamvis & acidiuscula; ac parumper astringentia, quæ AUGUSTO mense sensim macritudine consumuntur, flaccescunt, atque SEPTEMBRIS initio, radice permanente, pereunt.

Radicis
examina-
tio.

Foliorum
dispositio.

E quorum medio circa JUNII finem, aut citius vel serius paulò unus, duo, vel tres simul CAULES, pro radice magnitudine, annositate, aut crassitie, ultra pedem Romanum longi, sive paulò altiores, rotundi, tenues, duobus parvis aliquando sibi ab utraque parte ex opposito respondentibus, aut separatis omnino foliolis, vel unico tantum, aut sæpiùs planè nullo onusti resurgunt. In quorum suprema parte tres, quinque, vel septem nonnunquam gemmulæ parvæ, ovali formâ rotundæ, ac parum angulosæ, à se invicem separatæ, binæ tamen semper ab utraque caulis parte juxta se positæ, suisque seorsim pusillis cauliculis insidentes, in cacumine nihilominus in unam, TRIFOLIUM more, desinentes visuntur; quæ successivè Temporis progressu

Caulium
qualitas.

Florum
confide-
ratio.

gressu apertioni sese accingentes, *FLOSCULOS* magnitudine mediocres, à præcedentibus *LAPATHI* speciebus omnibus formâ, magnitudine, foliis, ac colore planè diversos demonstrant, ex albido scilicet rufescentes, explicatos & omninò rotundos, conjunctim interdum aut quasi coacervatim dispositos, è foliolis sex tenerrimis, intrinsecus, seu meditullium versus admodum angustis, extrinsecus verò latioribus, atque in tres particulas ibidem acuminatas *CYANI* modo incisus constantes, nec non perpusillis quibusdam in meditullio luteis appendiculis onustos: Qui per triduum aperti, in se tandem marcescunt, atque nullo hætenus semine hisce in oris relicto in *TERRAM* decidunt. Quod ob præstantissimas, ejusdemque mirandas facultates deplorandum, quàm illius folius beneficio multiplicari, atque æternitati consecrari possit.

Vires.

Hujus autem efficacissimæ *PLANTÆ* folia primo gradu humida & juncta quadam frigiditate sicca sunt, radix verò, quæ foliis longè potentior existit, atque ab *AMERICÆ* indigenis magis usitata, dulcis est, & palato gratissima, nec non gradu primo humida & frigida: Ejus vero succus in ardentibus ac malignis febribus, ejusdemque generis fervidis morbis perutilis, cunctarum enim partium ardorem non tantum tollit, verum etiam cor, visceraque omnia, ac debilem ventriculum corroborat, nec non appetentiam excitat, vesicam emollit, urinæ asperitatem obtundit, pectoris & faucium vitiis tam internis quam externis omnibus medetur, omnique veneno, ac venenosorum animalium ictibus, quovis modo sumpta, resistit.

Cultura.

Pingue Solum, arenosum, & minimè compactum, æstivis quoque diebus Aquæ plurimum, ac locum *SOLI* probè expositum diligit, *BELGICI* vero Aëris imbriumque frequentium inclementiam Brumali atque Hyberno tempore ægerri-
mè perfert, quare fictili in vase plantata, *HYEME* durante sub ædium tegmine ab omni frigore penetrabili, nec non superfluâ humiditati immunis servanda.

ACETOSA VULGARIS,

Sive

RUMEX CANPFERINUS.

Pluribus hæc innotuit *PLANTA*, è tenerâ, longævâ, ac pallido colore fusco obductâ radice, *FOLIA* in *LUCEM* *Folia*. proferens multa, cauliculis teneris, & digitorum quatuor transversorum longitudinem plus minusve continentibus nitentia, sursum crebro vergentia, pollicem modò magis, modò minus lata, digitum aut circiter longa, juxta caulem in duas particulas, auricularum instar, dissecta, in obtusum mucronem desinentia, colore superiori parte atro-virentia, inferiori verò pallidiora, non fulgentia, margine plano vestita, crassiuscula, nec non venâ in medio unica, è qua aliæ nonnullæ cuti interne quasi inhærentes profiliunt, donata.

E quorum medio *CAULICULI* nonnulli unicum, vel etiam duos nonnunquam pedes longi, rotundi, parumper striati, graciles, viroreque grato herbaceo obducti, nec non interne excavati, sese elevant.

Quibus *FOLIA* quædam alia brevibus petiolis nitentia, ac latè distantia, & modò ex hac, modo ex illâ parte surgentia, nec non inferioribus in acutiorem mucronem desinentia, videntur annexa. Inter quæ, ut & *CAULIUM* summo, nonnulli cauliculi transversî promanant, quibus articulatim supra se rotunda quadam serie quatuor, quinque, sex, vel octo parvæ gemmule rotundiusculæ, conjunctim dispositæ, atque brevissimis filamentis nitentes, ac *MAJI* mensis medio provenientes, adhærere conspiciuntur: Quæ dum successivæ aperiuntur, *FLOSCULI* pusilli, colore virides, rubedine tamen illis immixtâ, sex numero perpusillis atque tenerimis foliolis constantes, nec non duodecim interna appendicula pallidolutea, atque in extremitatibus rubescentia possidere, cernuntur.

Cauliculorum series.

Flosculi.

Quibus deinde per paucos dies apertis, tria illa extrema foliola sursum incurvantur, ac tandem marcescunt: Reliqua interim tria non solum vivida permanent, verum etiam gran-

Ee 3

descunt,

Semen
quale.

descunt, triquetra tandem evadunt, posteaque pusillum triangulare SEMEN, viride primò, mense deinde JUNIO spadicem colorem acquirens recondunt.

Quod SEPTEMBRI, FEBRUARIO, vel MARTIO LUNA crescente non altè rursus TERRÆ mandari necesse est, quo copiosè augeatur.

ACETOSA MINOR LANCEOLATA.

Foliorum
confidera-
tio.

Parva hæc pedalisque PLANTA, è multiplici, tenerâ, colore externè pallido-fusco obductâ, internè verò albescente, Terram quoque copiosè serpente, atque gustu satis amara radice, FOLIA producit numero non pauca, arctis admodum nexibus inter se disposita, caulibus brevibus digitum, vel pollicem vix longis inhærentia, sursum sæpissimè erecta, articuli longitudinem plus minus, minimi verò digiti, aut circiter latitudinem continentia, marginibus planis donata, in medio latissima, in acutum desinentia, à posteriori parte juxta cauliculum duabus partibus acuminatis, auricularum instar, sursum plerumque vergentibus, bipennis formam non inique ostendentibus, prædita; quædam tamen recens emergentia, iis omninò carentia, tactu mollia, crassiuscula, succosa, colore atro-virescentia, non fulgentia, gustu non nihil acida, nec non unica in medio crassiori vena, è qua plures aliæ multo minores sursum vergentes, ac cuti quasi innatæ, atque ab inferiori parte magis visibiles profiliunt, exornata.

Cauliculi.

È quorum meditullio cauliculi quidam rotundi, tenerrimi, viridi colore herbaceo obducti, inferius tamen juxta TERRAM rubescentes, nec non parum striati, atque intrinsecus non excavati, LUCI exponuntur: Quibus foliola, modo ex hac, modo ex illa parte, nec late à se invicem distantia, adnascuntur; inter quæ alia adhuc multo minora oriuntur, quorum supremo plurimæ pusillæ gemmæ insident, quibus tandem successive apertis, FLOSCULI perpusilli, deorsum penduli, sex foliolis constantes, nec non interne duodecim è luteo ac rubro coloratis appendiculis repleti visuntur; quorum tria foliola interna post paucos dies grandescunt, atque SEMEN quoddam pusillum, pallido colore fusco fulgente ob-

Florum
ordo.

Seminis
color.

obductum JULIO mense suggeruit. Quod BRUMALI deinde, VERNOQUE Tempore Luna crescente TERRÆ mandatum, vel sponte defluum, abunde provenit.

ACETOSA LANCELOTA MINIMA.

Naturâ suâ tenera PLANTA atque pusilla est, palmæ etiamnum altitudinem, aut paulo plus rarò excedens. RADICEM exhibet tenerissimam, fibris suis Terram inconstanter perforantem, spadiceo colore obductam, ac annosam, ore comansam fermè deprehendes inspidam. E qua FOLIOLA in Hortorum areolas prorumpunt plurima, longiusculis cauliculis nitentia, atro-viridi colore donata, crassiuscula, articulum plus minusve longa, majoris stramenti latitudinem vix superantia, circa medium latissima, in acutum mucronem desinentia, duabus juxta caulem acuminatis partibus, velut auriculis, arctè interdum ex opposito conjunctis, interdum verò latè sejunctis, nec non parumper incurvatis, prædita; quædam verò ex minimis iis planè carentia, uullisque omninò internè fibris, verum solo dorsulo quodam circa medium instructa.

Radix
quæ.Foliolorum
dispositio.

E quorum medio teneri multi, rotundi, herbaceoque colore viridi obducti cauliculi, sese expandunt, quibus alia FOLIOLA minora, modò ex hac, modò ex alterâ cauliculorum parte provenientia, nec procul à se invicem distantia, adherent.

Cauliculi.

Ex quorum summitatibus sub MAJI exitum permultæ pusillæ, in spicæ modum erectæ, rubescentesque gemmulæ visum recreant, quæ JUNII tandem initio apertæ, parvulos admodum virides, sex foliis constantes, & duodecim internis longiformibus, rubrisque appendiculis subitò in Terram decidentibus repletos, FLOSCULOS visui offerunt: Qui tamen nec decidunt, nec marcescunt; tria autem illorum Foliola Temporis successu grandescunt, parvumque aliquod, crassiusculum, ex parte rotundum, triangulare tamen Seminis receptaculum, pusillo, ac pallido colore spadiceo fulgente, nec non triangulari Semine, JULII initio, aut paulo post, justam maturitatem acquirente repletum, condunt.

Flores.

Semen.

Quod aut sponte defluum, vel tempestive, collectum, Terræve

ræve mandatnm, in LUCEM de novo copiosissime educitur.

ACETOSA ROMANA ROTUNDIFOLIA.

Visu hæc non ingrata PLANTA, radicem fovet naturâ longevam, rotundam, tenuem, colore externo fusco, interno verò albido præditam, ore masticatam, pauco sapore, eoque adstringente imbutam, Teræque ima latè transmeantem.

Folia
qualia.

Equâ FOLIORUM scaturit multitudo, cauliculis palmæ longitudinem obtinentibus, coloreque pallido-viridibus, & sicuti transludicis, ac fermè rotundis inhærentia; duos articulos circumcirca lata, ac longa; nonnulla anteriori parte rotunda, quædam verò in obtusum mucronem desinentia, juxta cauliculos in duas partes auriculatas sese latè extendentes, parumque sese inclinantes, ac in superioribus æquè foliis, quàm inferioribus magis mucronatas, divisa; naturâ crassiuscula, ac tactu valdè mollia, ad margines plana, tam superiùs quàm inferioriùs ex virescente colore pallido quasi subcœrulea, gustu admodum acida, nec non venulis circa medium quinque majoribus, è quibus nonnullæ aliæ minores cuti tanquam innatæ, visibiles tamen, & in latera excurrentes proveniunt, condecorata.

Cauliculorum
ordo.

Quorum medio cauliculi emanant non pauci, unius, vel sesquipedis aliquando longitudinem obtinentes, ex parte crassiusculi, rotundi, fermè translucidi, colore externè è viridi pallescente donati, internè verò succosi, nec non Naturâ solidi, minimeque excavati: Quibus FOLIA latè à se invicem distantia, modò ex hâc, modò ex illâ parte adhærent; inter quæ alia quoque minora, LUCI sese explicant.

Florum
constitutio

E quorum summitatibus, parcè tamen è lateribus, plurimæ conjunctim, ac spicæ, digiti unius plus minus longitudinem continentis, in modum dispositæ, virides, nec non angulosæ gemmulæ conspiciuntur; quæ successivè JUNII initio apertæ, FLOSCULOS brevissimis cauliculis fultos, tribusque tantum minimis, angustisque foliolis viridibus constantes, interne tamen duodecim tum anteriori parte, tum per totum quoque rubris, atque intrinsecus magis è pallido colore lutescen-

tescentibus appendicibus longiformibus refertos ostendunt.

Quibus deinde appendicibus successive in TERRAM defluvis, alia foliola numero tria, cæteris paulò latiora, ac hirsutæ quadam speciose velata conspiciuntur; quæ ut prædicta tria, non marcescunt, vel pereunt, verum perseverant, suâque in hirsutæ diminuuntur, dum grandiora fiunt, SEMEN autem quoddam, triangulare, ac in BELGII nostri oris frigidioribus rarò, calidiori tamen, humidiorique VERIS clementia ad justam maturitatem nonnunquam perveniens, subministrant. Quo Planta hæc atque unâ cum radiculis suis annexis, BRUMALI, vel VERNO Tempore LUNA crescente transplantatis, adaugetur. Semen.

ACETOSA HISPANICA MAXIMA.

Usitatissima hæc & maxime necessaria est PLANTA, in Belgii nostri plagis emicat duorum pedum altitudinem frequenter superans. E modice longa, ac crassa, Natura longæva, parumper fibrosa, supra extimam TERRÆ superficiem colore rubicundo sæpius obsita, paulo verò profundius è luteo fusco, interne autem albescente donata, ore commansa, gustu amara, adstringente, satisque succosa radice, FOLIA alit arcte conjuncta, manus longitudinem aut paulo plus in se comprehendentia, tres, quatuor, aut quinque digitos transversos lata, Natura admodum tenera ac mollia, crassiuscula, succosa, sursum plerumque vergentia, margine plano, interdum tamen hinc inde parumper crispato, juxta caulem angustiora, ibique in duas partes auricularum instar quasi divisa, anteriori parte latiora, ac in obtusum plane mucronem desinentia, colore obscure virescente, dilucidiorum at tamen paulatim referentia, non fulgentia gustu admodum acida, circa medium lato angularique quodam dorso aut majori vena, è quâ plurimæ aliæ minores latera stipantes, atque tam ab inferiori quàm superiori parte multo visibiliores profiliunt; nec non brevibus, crassis tamen cauliculis, superiori parte planis & quasi canaliculatis, inferiori verò semicirculariter dispositis, ac supra Tellurem rubro quodam colore grato, deinde vero pallido-viridi obductis, nec non striatis nitentia. Radicis color.

F f

E quo-

Caulis
longitudo.

E quorum meditullio unus, vel plures CAULES fuscitantur rotundi, digitum minimum circumcirca craffi, multis proëminentibus lineis striati, ab inferiori parte grato colore rubro circumdati, in reliquis pallido-virescente obducti, nec non internè plani, minimeque excavati: Quibus FOLIA quædam pauca, inferioribus minora, & quo altiora, eò minora, latè quoque à se invicem distantia, atque modò ex hâc, modo ex alterâ parte surgentia, innituntur. Quorum cacumini gemmulæ quædam rotundiusculæ, in superficie tamen parum acuminatæ, ac spicæ in modum dispositæ, coloreque è viridi lutescente obductæ innascuntur, quæ rarò admodum hisce in Regionibus aperiuntur, ac multo minus SEMEN aliquod probum exhibent.

Flosculi
quo colore
imbuti.

Nihilominus tamen, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo septuagesimo tertio mense JUNIO ineunte, copiosis cœli imbribus sese aperuerunt, ac FLOSCULI admodum pusilli, tribus perparvis foliolis rotundiusculis, subviridibus, marginibusque parumper rufescentibus conspecti sunt; tribus internè pusillis gemmulis è purpureo colore speciosè rubro quasi hirsutis, ac tenellulis filis, non nisi apertis planè FLOSCULIS visibilibus, ac pendulis, exornati; quæ gemmulæ exiguæ admodum molis intuitu in figurâ hâc ad vivum delineari non potuerunt: Quibus tamen se rursus diminuentibus, fermeque pereuntibus, earum in locum succedebat triangularis quædam non ita parva, ac pulchre admodum alata gemmula, internè viridis, alis tamen colore pallide rubentibus, in quibus parvum, fulgens, triangulare, nec non exiguum SEMEN spadiceo colore admodum venustè obductum, ac mense JULIO perfectè maturum deprehendebatur.

Semen
quale.

Propaga-
tio.

Quo BRUMALI, vel VERNO potius TEMPORE, Luna crescente ad digiti minimi latitudinem Terræ commisso, æquè quàm adnatis suis radicibus, SEPTEMBRI, vel MARTIO mense avulsis, ac calidum quendam in locum deplantatis, in hisce Regionibus adaugetur.

*Acetosa Annua Ocimifolia
Lusitanica.*

Acetosa Annua Africana.

*Acetosa viscaria
Mexiocana.*

ACETOSA VESICARIA MEXIOCANA.

Naturâ annua est, visuque peramoëna **PLANTA**, in hisce **BELGII** oris unius ultra manus longitudinem rarò ascendens: Radice nititur tenui, brevi, pallidoque colore albescente obductâ.

E quâ duo primò sibi ex opposito respondentia parva, formâ ovali rotunda, crassâ admodum, nec non articuli longitudinem obtinentia erumpunt **FOLIOLA**. E quorum medio **FOLIA** alia majora subrotunda, juxta caulem plana, explicata, ibique latissima, ac in mucronem rotunditate quâdam obtusum desinentia, nec non marginibus tenuiter admodum crenatis prædita, Naturâ modicè crassâ, succosa, gustu gratè acescentia, magnitudine inæqualia, maxima tamen duos articulos longa, & lata; tribus internis, vel, pro magnitudinis ratione, quinque majoribus venis sursum rectâ lineâ excurrentibus, è quibus plures aliæ minores venulæ ab inferiore parte magis, quàm superiore visibiles, cutique quasi inna ptærosiliunt, atque modo ex hâc, modò ex illa caulium parte provenientia, ac late à se invicem distantia, longis quoque petiolis, modicè crassis, rectaque linea sursum frequenter tendentibus nitentia, nec non hinc inde maculis quibusdam parvis rubescentibus interdum infecta, gratoque colore virescente pallido, in quibusdam vero nonnunquam paulo obscuriore circumdata, conspiciuntur.

Foliorum
examen.

E quorum corculo à parte inferiori, ut & lateribus **CAULICULI** nonnulli modicè crassi, rotundi, colore pallido-virescentes, succulenti, nec non ab inferiori parte interdum rufescentes visum alliciunt; in quorum supremo gemmulæ variæ in spicæ modum, latè tamen à se invicem distantes, erectæ, brevibus tenellulis, speciosè rubicundis, deorsumque semper vergentibus filis adhærentes, angulosæ, crassiusculæ, & rubescentes nascuntur.

Quibus ab inferiori parte successivè apertioni sese accingentibus, **FLOSCULI** pusilli, viridi colore imbuti, & plurima

Florum
color.

Semen mi-
randis ve-
ficis in-
clusum.
Semen
quando
maturefcit

interne longiuscula, sublutea & rubefcentia retinentes appendicula conspiciuntur: Qui aliquot dies aperti, non marcescunt, vel in Terram decidunt, verum perseverant, Temporisque progressu varia visenda, magna, longiformia, nec non pallido colore obducta SEMINIS receptacula, vesicas, alis octo late expansis perbelle exprimentia monstrant, quæ venulis vesicæ plurimis pulchre admodum rubentibus exornatæ, Lunæque dimidiatæ formâ quasi dispositæ, contemplantur, quarum anguli arcte adeò comprimuntur, ut non nisi quadrangulares videantur, interneque SEMEN quoddam triangulare, à parte posteriori crassiusculum, ab anteriori verò mucronatum, atque colore fusco pallido fulgente obductum, JULIOQUE æque ac AUGUSTO mense maturitatem suam acquirens recon-
dunt.

Quod singulis annis mense APRILI vel MAJO crescente LUNA Terræ de novo non profunde mandari necesse est, quo non solum augetur, verum etiam in hisce Regionibus perpetuo superstes existit.

ACETOSA ANNUA OCIMI-FOLIA LUSITANICA.

PLANTULA hæc admodum parva, Naturæ vitâ ÆSTATIS unius terminos non superat, neque nisi rarò ad manus longitudinem ascendit.

Foliorum
ordo.

È parvâ, tenui, & fusco colore donata, nec non fibrosa radice FOLIA protrudit non magna, cauliculis articuli longitudinem continentibus nitentia, digitum minimum fermè lata, forma ovali disposita, prope cauliculos angusta, in medio latissima, indeque in obtusum mucronem desinentia, Naturâ crassiuscula, marginibus planis, colore superiori parte obscurè virefcentia, inferiori verò paululum pallidiora, gustu acida, atque unicâ in medio tenerâ, lineâque rectâ excurrente venulâ, è quâ aliæ quædam pusillæ, ac vix visibiles exoriuntur.

.E quo-

E quorum meditullio unicus, duo, vel tres CAULICULI, vix manum longi, striati, ac fermè rotundi successive se exerunt: Quibus alia quædam FOLIOLA prædictis minora, angustiora, magisque acuminata, digiti latitudinem à se invicem distantia, & modo ex hâc, & modo ex illa parte provenientia, ac quo altiora, eò minora visuntur adhærentia: Quorum summo fastigio, spicæ in modum articulatim tamen dispositi FLOSCULI, brevissime ac arcte admodum suis Cauliculis AUGUSTO ac SEPTEMBRI mensibus adnati, colore è luteo virescentes, sexque foliolis minimis constantes, nec non intrinsecus longiformibus quibusdam appendiculis, ut in cæteris speciebus, referti, innascuntur: Qui dum per paucos dies aperti, tandem convolvuntur, marcescunt, ac denique SEMINIS quoddam receptaculum proclive, LUNÆ in cornua falcatae modo dispositum, inferiori parte rotundiori parumper purpurascens, pluribusque spinulis quasi molliusculis planum, nec non longiformi cuidam, crassiusculæ, & angulosæ parti, ut in CALENDULÆ Semine cernitur, annexum post se relinquunt.

Flosculi
quales.

Semen
mirabile.

Quod rarè hisce in oris frigidioribus, nisi in Lapideo vel Ligneo vase plantatum, ac calido quodam in loco SOLI satis expositum, ad justam maturitatem excoquitur. Deinde mense quoque APRILI vel MAJO crescente LUNA Terræ arenosæ sed probæ, non ultra stramenti latitudinem, rursus mandatum, & cautè admodum adversus AËRIS intemperiem, frequentesque pluvias tectum LUCEM denuo aspicit.

ACETOSA ANNUA AFRICANA.

Præcedenti Natura, atque formâ non adèd dissimilis existit hæc *PLANTULA*, neque etiam ultra *Æstatem* unicam in vivis permanet, nihilominus tamen hisce in *BELGII* nostri Regionibus paulò altius nonnunquam ascendens.

E tenerâ suâ, parvâ & fusco colore obductâ radice, *FOLIA* oculis offert effigie, ac magnitudine prædictis æqualia, Naturâ tamen rotundiora, inque obtusio-rem mucronem desinentia.

Flosculi.

Seminis
considera-
tio.

E quorum medio, ut & Caulium lateribus inter ortum Foliorum ramuli quidam parvuli, successivè *LUCI* se pendants, & in summitatibus *FLOSCULIS* quibusdam præcedentium modo in spicæ formam dispositis, sibi-que similibus præditi, assurgunt. Qui mense *AUGUSTO* ac serius interdum apertioni sese accingentes, tandemque marcescentes, *SEMEN* quoddam mollibus spinulis obsitum, ac prædicto persimile, nec non serenis *BRUMÆ* diebus in hisce oris frigidioribus justam, humidioribus verò ac frigidioribus raro aut nunquam, maturitatem acquirens, Hortulanis relinquunt.

Quod prædicto modo mense *MAIO* Terræ eâdem Lunâ commissum, *JUNIO* postea in *LUCEM* de novo proditur, eodemque ritu annuatim multiplicatur, ac in vivis perpetuo permanet.

ACETOSA ANNUA ITALICA.

Obstupe-
scendum
Semen in
Plantula
hac cer-
nitur.

Ut cæteræ, elegans sanè hæc *PLANTULA*, atque hisce in oris visu rara, omni ex parte *ANNUÆ OCIMI LUSITANICÆ* prænotatæ vivit persimilis; Solo tamen Semine excepto, quod mirandâ sanè effigie bovinum vel vaccinum caput, spinulis scilicet quibusdam tam erecte quàm incurvate dispositis, cornua atque auriculas perbelle spectantium turbæ exhibet.

Annua

Herba Britannica.

231

Annua quoque est, ejusdemque SEMEN quotannis mense
MAJO Lunâ crescente ollæ arenosâ Terrâ oppletæ non
profundè mandatur, SOLISQUE radiis probè exponitur, Propagan-
exclusâ semper humiditate cunctâ, cujus Seminis beneficio di modus.
PLANTA instar reviviscentis PHOENICIS singulis annis
è VESTÆ matris penetralibus refurgit.

ALOIDARIUM

S I V E

ALOËS MUCRONATO FOLIO
AMERICANÆ MAJORIS,

Aliarumque ejusdem speciei

HISTORIA,

In qua

Floridi illius Temporis, Loci, Naturæ, Culturæ,
nec non Quâlitatum Ratio paucis enarratur.

PLATE I.

1812.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1195 FIFTH AVENUE, NEW YORK

ALBANY, N. Y.

1812.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

ALOIDARIUM,

S I V E

ALOËS MUCRONATO FOLIO
AMERICANÆ MAJORIS,

Aliarumque ejusdem speciei

HISTORIA.

In qua

Floridi illius Temporis, Loci, Naturæ;
Culturæ, nec non Qualitatum Ratio
paucis enarratur.

AUTORE

ABRAHAMO MUNTINGIO,

GRONINGA-FRISIO.

*Medicinæ Doctore, atque in Patria Academia
Groningæ & Omlandia Botanices Professore.*

Anno c^lo I^o c LXXX.

Hoc Ecclesiastici Liber cap. 18. v. 3.
scriptum exhibet.

*Cuinam contulit ut Dei opera enunciet? Aut quis
magna illius facta pervestigavit?*

*Majestatis suæ robur quis enumeret? Et quis mise-
rationum ejus enarrationem propositurus est?*

*Non addere neque minuire, vel admiranda Domini
opera homines pervestigare possunt.*

ALOIDARIUM,

Sive

Aloës Mucronato Folio Americanæ Majoris,

Aliarumque ejusdem speciei

HISTORIA.

Tupendum NATURÆ Lufum in multiplici rerum generatione, effigie, colore, atque substantiâ cunctis luculenter quotidiana ubique demonstrent exempla; in animalibus enim non tantum plures particulas, nec rarò superfluas gignendo, quarum Celeberrimi AUTORES de Monstris differentes frequentissimè meminere; Verum etiam in Mineralibus nec non Fossilibus monstra sæpius reperiuntur infinita, quorum in nostro, aliorumque mirandæ Naturæ Studiosorum musæis numerosè asservata conspiciuntur.

In Stirpibus tandem etiamnum frequentiores quotidie monstrositates spectare licebit, de quibus omnibus hic agere nostra non est intentio, sint solummodo exemplo Caryophyllorum, Tuliparum, Aquilegiarum, Ursi Auricularum, aliorumque plurimorum FLORES, in quibus circa colores mirandam planè Ludentis Naturæ potentiam annuatim videmus. Unius enim horum Floris Semina fata, proles producere tantâ variegationis elegantia exornatas, ut ipsa suam in iis explicasse MAJESTATEM Natura omninò videatur.

Mirus in
his Natu-
ræ lusus.

Verum missis his, aliarumque Plantarum infinitis monstrositatibus, diversisque coloribus, nunc ALOËN SPINOSAM, sive MUCRONATO FOLIO AMERICANAM meo in Viridario Groningæ Frisiorum inusitato more verèque stupendo florescentem monstris annumerare libet, cujus in præ-

fenti figuram, illiusque FLORES ad vivum delineatos omnibus Curiosis exhibeo. Nullus enim huc usque (quod sciam) præter Eximium Virum TOBIAM ALDINUM, Illustrissimi & Reverendissimi Principis ac Cardinalis ODOARDI FARNESII Medico-Chimicum hujus veram cum Flore imaginem edidit unquam, quoniam non ubique, nec nisi post longum temporis spatium, ac rarò admodum florescit.

Hanc idcirco caule suo multiplici mirandè onustam omnium oculis subjicere æquum esse judicavi, ut illi, quibus hanc colendi, illiusque vivum FLOREM aspiciendi potestas in perpetuum denegatur, graphicè saltem picto fruantur.

Hujus
Plantæ
miranda
ætas.

Hæc itaque triginta & octo annorum Planta, pedes plus quàm septendecim suo in circuitu comprehendens (quam Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto juvenecam ex Illustrissimi & Generosissimi Principis WILHELMI FRIDERICI Holsatiæ, Ditmarciæ, &c. DVCIS Horto Gottorpiano singulari illius p.m. Herois erga me clementia & favore mecum GRONINGAM in Horto collocandam duxi) hoc Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto, in quo floruit, Radice donata vigeat arboris instar crassâ, cortice ligno duriore, coloreque è fusco nigricante obductâ, & in ligneam substantiam intus candidam conversâ, nec non pedes circiter quinque ligneos, aut ulnas binas Hollandicas suâ circuitione continente, atque innumerabilibus aliis tenerimis ex eâ undique provenientiibus, Naturâ fibrosis, rotundis, primò colore albidis, in principio ore commansis palato non ingratis, atque gustum Pifa æmulantem præbentibus, deinde linguam & fauces asperitate quâdam vellicantibus, postea verò angulosis & rubrâ pelliculâ pergratâ tectis, nec non albam intus medullam valde tenacem possidentibus dictâ. Equâ FOLIA in LUCEM emissâ cernebantur rara, ac visu peramœna, quinquaginta octo & plura numero, sex pedes plus minus longa, in imâ parte integrum pedem crassâ, atque inde ad supremum sese magis magisque diminuentia, & parumper in summitate flexibilia, Naturâ tamen semper nonnihil arcuatim recta fursum vergentia, in imo pedem & ultra lata, ibique latissima, atque suâ crassitie triangularem quasi rotunditatem com-

Quo anno
floruit.

Radicis
confide-
ratio.

Foliorum
ordo.

Historia.

§

comprehendentia, deinde multò angustiora, tum demum in medio latiora, tandemque in acutum mucronem desinentia, canaliculatim disposita, mutuo sese amplectentia, succulenta, gustu parum amara, acida, atque acria, marginibus tenuibus planis, quibusdam tamen proëminentis undulatim dispositis exornatis, quibus variæ innascentes parvæ, tenaces, acutissimæ, latâ basi donatæ, tam rectâ tendentes, quàm in hanc vel illam partem sese incurvantes, coloreque ex obscuro rubescentes spinulæ conspiciebantur, prædita; omnia tamen in mucronibus spinâ quâdam maximâ, ultra articulum longâ, firmissimâ, tenacissimâ, acutissimâ, horridâ, atque colore ex obscuro spadiceo fulgente obsitâ donata; externe colore è viridi cœruleo quasi lurida, vel pelliculâ quâdam (quâ sublatâ gratissima Foliorum viriditas herbacea cernitur). TULIPARUM instar è viridi cineraceâ parchamenaceâ tenui, præcedentium etiamnum impressa Foliorum vestigia, spectabili mirâque serie disposita, diu retinente tecta, internè verò omninò alba, atque innumerabili alborum ibidem, rotundorum, tenuium, tenacissimorumque filamentorum varias in tenuissimas partes crinium instar faciliè divisibilium, nec non prædictæ spinæ mucronatæ maximæ in hærentium multitudine prædita.

E quorum medio Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto die mensis AUGUSTI primo (postquam per annum integrum, & quod excurrit, naturalem ulterioris foliorum procreationis cursum sistisset, atque in ipso locum meditullio planè vacuum cavernæ instar reliquisset, ita ut intrinsecus frequenti pluviarum decisione cor omninò corruptum, vel, licet probè curatum, invisibili tamen putredine consumptum firmiter statuissem) CAULES simul tres cum admiratione prorumpere conspexi, quo viso Frisiacis hisce in oris frigidioribus NATURÆ miraculo, attonitus steti, & præ nimio gaudio, ut qui thesaurum plane inæstimabilem reperissem, exultavi, atque ad tantæ novitatis spectaculum lynceis oculis curiosè perspicendum plurimos rerum naturalium demiratores studiose allexi.

Horum autem bini mensium duorum spatium ad octo pedum, fabri omnes Lignarii metiuntur, proceritatem, neque ulterius ascendentes cernebantur, tertius tamen pedes ultra quinque

Caules
quo tem-
pore pro-
venere:

Illorum
proceritas.

Quo die
posteriores
tres in me-
dium pro-
ducti.

* Fr. Gom.
sub histor.
Mexioc.
finem.
Car. Clus.
hist. Plant.
cap. 48.
Fab. Col.
lib. minus
cogn. &
rarior.
stirp. c. XI.
Ant. Rech.
l. 8. f. 883.
Tob. Al-
din. Ra-
rior. qua-
run. Plant.
descript.
cap. 14.
crassitudo.

Ramorum
dispositio.

vix procedebat. Postea verò die mensis SEPTEMBRIS tertio, novi adhuc stolones alii tres vehementi quasi impetu è FOLIORUM medium attingentium sedibus in omnium spectatorum ingentem admirationem prorumpere cœperunt, qui gradu lentissimo, ob Hyemis inclementiam, procedentes, ad prædictorum nihilominus octo pedum Romanorum altitudinem sequenti anno sub Februarii, Martique mensium finem pervenêre: Ita ut PLANTA hæc elegantissima uno eodemque tempore sex simul Caulibus ad Stuporem usque visendis onusta conspiceretur; quemadmodum ex appositâ hâc figurâ ad vivum delineatâ satis dilucide patet; quum alioqui CAULEM usitato NATURÆ cursu unicum, crassum admodum, atque ad tres, quinque, sex, aut viginti octo, vel etiam triginta pedum proceritatem, arboris instar non minoris nonnunquam ascendentem acquirat, ut * FRANCISCUS GOMARA, CAROLUS CLUSIUS, suisque annotationibus & additionibus ad Antonii Recchii rerum Medicarum Novæ Hispaniæ volumen, Nobilissimus FABIVS COLUMNA, item libro rariorum & minus cognitarum Stirpium capite undecimo, nec non TOBIAS ALDINUS, alique testantur, ut etiam ex icone libro de Herbarum Culturâ tertio ante aliquot annos Belgico idiomate à me conscripto satis superque liquet.

CAULIUM autem quilibet rotunditatem brachii modo planam obtinens, duorum in imâ parte brachiorum fermè crassitiem, atque latitudinem, in supremâ verò unius tantum superabat.

Fuere autem ad unum omnes striis angulosis externè permultis, coloreque grato viridi obscuro, in principio parum fulgente ac pallido, internè verò candidissimo donati, nec non variis parvis, brevibus, latis, in plicas quasi contractis, modicè tenuibus, formâ ferè triangulari dispositis, fulgentibus primò atque viridibus, postea verò ficcis ac aridis planè evadentibus fuliginoso colore nec non obsoleto imbutis foliolis, manus longitudinem, aut minus paulò à se invicem distantibus, ac latâ basi caulem ex parte amplectente præditis undique obsita.

Inter quæ ab imo sæpiùs in his, in illis verò à medio ad supremum diversi RAMI transversî, brachiatim dispositi, ovali formâ

formâ sive è plano quasi angulosè rotundi, parumper interdum striati, internè spongiosi ac albidî, quorum quidam sesquipedem, vel ultra pedem, unicum, nonnulli verò pedem circumcirca, semipedem, aut plus minusve longi, nec non umbellatim constituti insurgunt; partibus in quorum proëminentibus quinquaginta, octoginta, centum, centum & quinquaginta, pluresque FLORUM gemmæ conjunctim dispositæ, Malorum PUNICORUM, sive BALAUSTIORUM effigie æmulæ, rectâ sursum vergentes, brevi, rotundo tamen ac modicè crassò pediculo insidentes, pedemque, vasculum, vel seminis potius receptaculum, crassum, rotunditate ferè triangulare, ipsumque FLOREM longitudine superantem possidentes, annumerantur; quarum prima Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto die JANUARIi vigesimo octavo sese ex paucis aliis, reliquis absolutissimam perfectionem minimè attingentibus, verum clausis adhuc in Terram decidentibus, aperuit, verumque FLOREM exhibuit.

Florum
numerus.

Quo die
Flos pri-
mus sese
aperuit.

Fuere autem FLORES colore pallido-virides, inodori, articulum plusminus longi, sex quoque foliolis angustis, crassiusculis, in hisce FRISTÆ plagis inclementioribus sese non planè aperientibus, verum dehiscantibus tantùm constantes, quorum tria externa paulò reliquis latiora, viridiora, planiora, articulum longa, nec non in acutiorem mucronem desinentia, interna verò parumper obtusiora, tenuiora, ad albedinem magis vergentia, atque in medio extrinsecus viridi quodam protuberante dorsulo exornata cernebantur: In quorum medio erectum, capitatum, modicè crassum, rotundum ac lutescens, nec non superiori patre Granatorum Citini in modo sex particulas, folia veluti exigua, dehiscens stamen emergebat, cui sex alia tenuia, dura, solida, ac grato colore primò albescentia, deinde lutescentia staminula suis cum angustis, satis magnis nihilominus, speciosè luteis, ac dorsulis quibusdam à parte superiori striatis præditis, ab inferiori verò planis, digitique latitudinem longis, atque ex FLORIBUS ipsis proëminentibus, nec non varios in gyros sese contorquentibus sex appendicibus circumstantia conspiciebantur.

Florum
color.

Qui post longum Temporis spatium marcescentes, atque in ipsis

Illorum
diuturni-
tas.

ipsis caulibus exarescentes, nulloque relicto Semine in Terram decidisse deprehendebantur.

Ipsa deinde non extincta fuit, sed vivida permanfit PLANTATA, atque anno sequente thyrsos de novo miraculosè in LUCEM protulit numero septem, sex prioribus paulò breviores, & multo tenuiores.

Anno tandem sequente tertio Caules denuò quinque FLORIBUS onustos, quinque pedum altitudinem vix excedentes, omniumque præcedentium exiliores non sine stupore protulit: Ita ut triennii spatio octodecim scapos innumerabilibus FLORIBUS undique condecorato LUCI edidisse visa sit.

Quot caules trium sequentiū annorum spatio protulit.

Ejus grandævitas.

Quibus omnibus tandem deperditis, nullâ putredine, vel vitio quodam consumpta fuit, verum in meditullio hætenus sine corde, atque permultis stolonibus juxta TERRAM pululantibus exornata, in hodiernum usque diem gratè virescens conspicitur, jamque annum habens quadragesimum secundum etiamnum allubescit.

N O M E N.

Vera hæc Americani orbis indigena ab AUTORIBUS probatissimis vulgò *Aloë Mucronato Folio Americana*, sive *Spinosa* nuncupatur. Ab INDIS *Metl*, *Manguei*, vel *Allaguey*. Ab HISPANIS verò *Cardon*, ob aculeorum pungentium multitudinem, & *Hilo y Aguia*, quod filum denotat & acum, quod extremæ ac maximæ foliorum spinæ acus, filamentosæ verò interiores fibræ filorum vicem præbeant. A FRANCISCO verò HERNANDEZ, Novi quondam Orbis Medico, *Quamel*, sive *Maguei Montanum*; qui rudem valdè atque imperfectam hujus plane iconem exhibuisse, nec non inter alias species ejus diversas hisce paucis tetigisse atque descripsisse videtur. *Tertia* (scilicet species) *squalenti colore, fibrata radice, & longo, crassoque insigni surculo*, Hæc ille.

Fr. Hern. lib. rer. Med. novæ Hisp. 8. cap. 16.

CULTURA.

Leve Solum & probum diligit ALOES hæc speciosa species, non verò pingue, compactum vel pressum, aut ingrato odore, alioque incommodo vitiatum, sed corrupti mollibus internis SALICUM, TILIARUM, QUERCUM, ABIE-TUM, aliarumque arborum Cæsarum, emortuarumque medullosis partibus, nec non modica annui fimi equini quantitate permixtum, VERNØ ac ÆSTIVO Tempore locum minimè humidum aut frequentibus pluviis obnoxium, neque umbrosum, verum siccum potius, apricum, SOLI optimè expositum, atque ab Aquilonaribus injuriis omnibus ingratis immunem.

Quale solum desiderat.

Brumalibus verò Hybernisque diebus, in Superioris æquè quàm Inferioris GERMANIÆ plagis omnibus, & foris & domi summâ siccitate, ingentique hypocausti calore semel, aut bis, vel pro Hyemis severitate ter in die, omni frigoris acrimoniâ sedulò exclusâ, est excipiendia, nec non sub SEP-TEMBRIS finem gelidæ humiditatis planè expers (quoniam facili negotio, acerbisque deciduæ nivis erosionibus, ingrata pruina, vel exiguo gelu sensim sine sensu exinguuntur) sub ædium tegmine collocanda, neque in hisce BELGII regionibus ante vicesimam Aprilis, interdum diebus puro acere ferenis per fenestras omnimodè patentibus ipsi exhibito, radiis Solaribus, tepidisque pluviis rursus exponenda est.

Per Hyemem quomodo fertur.

Quando domum deducenda.

Quo Tempore rursus exponenda.

Stolones plerumque frequentes, admodum longi, pollicem & ultra crassi, rotundi, atque internodiis quibusdam articulatis dispositis cincti inter teneras radices ex validâ ipsius Plantæ basi quotannis tanto nonnunquam impetu eoque naturali in medium profiliunt, ut supra TERRAM nonnulli planè incurvati, quidam verò angustas vasorum ligneorum rimas tam inferiori, quàm superiori loco parumper dehiscences mirandâ tenuitate perforantes cum stupore enasci, & ab ipso natali momento radicibus quibusdam fibrosis, modice crassis, coloreque candido obsitis singulari NATURÆ beneficio præditi visuntur: Quare annuatim APRILI vel MAJO mensibus crescente Luna de matre avulsi (quo validior evadit, ma-

Mira succulorum protrusio.

B

gisque

Plantandi
Tempus.

que crescit adulta) in ligneo vel fictili vase transplantantur, in remotiora loca amicis transmittuntur, eorumque ope & opera hisce in regionibus copiosè adaugentur.

V I R E S.

Nard.
Ant.Recc.
lib. rer.
Med. Nov.
Hispan. 8.
fol. 270.

Folia
elixa ad
quæ.

Quid ex
succo
paratur.

Vide
Francisc.
Gomar.
sub histor.
Mexican.
finem.

Elegantissimæ hujus PLANTÆ liquor frigidus primo gradu est & humidus, atque è foliis tenerrimis, internisque germinibus evulsis, vel crassiori excavata radice, trunco primò vegeto nec tamen adulto deciso, quantitate copiosissima sæpius collectus, Serapiique modò subito densatus, alvum leniter purgat, urinam educit, vesicam, ac renes purificat, calculos frangit, menses movet, nec non ambustis, teste NARDO ANTONIO, conducit.

Integra PLANTA, vel crassiora foliorum frusta, aut folia tota vivis carbonibus, vel sub calido cinere sufficienter assata, palato pergrata sunt, vulnera præsertim recentia efficaciter consolidant, ulceraque sordida curant, vitiato & affecto imposita loco convulsiones adimunt, & dolores depellunt, sensum hebetant, atque torpidos reddunt mortales; quæ omnia & succus calidè quoque expressus, instillatusque præstat, Absinthii etiamnum in tepidis AMERICÆ partibus crescentis succo probè permixtus Serpentiū, Viperarumque morfibz venenatis utilissimè applicatur.

Ex eodem præter hæc succo Saccharum Americani Orbis indigenæ, aut Mel, Syrupum, Vinum, Acetum, Aquam, & Oleum, aliaque plura ad miserrimæ vitæ humanæ sustentationem pertinentia parare norunt, fit enim decoctione, aut distillatione succus idem spissior, & solito suavior, tandemque depuratione factâ in melleam, Sacchareamque substantiam sapore facillè convertitur.

Deinde ex eodem succo & Aquâ fontanâ & AURANTIORUM, CITRIORUMQUE Malorum, corticibusque aliorum commixtis Vinum, Americæ incolis admodum usitatum, minus tamen salubre conficitur, quoniam illorum anhelitus impuræ sentinæ, vel cadaveris instar pessimè foetet, & capita illorum vehementer affligit; quo potus genere INDI brutorum more se ingurgitant.

Rur-

Rursum ex Saccharo supra dicto in aquâ scilicet communi dissoluto, ac per dies aliquot intecto SOLI exposito *Acetum*, atque è novis germinibus, foliolosque tenerrimis *Conserva* corruptioni valdè obnoxia efficitur.

Præter hæc facultates ususque medicos innumerabiles pro-
pemodum alii, è variis ejus partibus ingeniosè desumpti repe-
riuntur. Hæc enim tota *Hortorum & agrorum sepiendorum, ligno-
rumque* vicem supplet, caules autem *tignorum* FOLIA verò
tegenderi ædes *regularum, lancium, & chartæ* in quotidianum sa-
crificiorum pictorumque commodum, nec non *filorum* Canna-
bis more paratorum, non tamen muliebri manu, verum pro-
vido ipsius Naturæ beneficio venustè ductorum usum præ-
bent, è quibus *restes, fuves, storeæ, calceamentorum* genera *Alper-
gates*. HISPANIS dicta, *Chlamides, Cingula, Capistra, Lintea, Indusia,
reticula, indusia*, aliaque vestium genera conficiuntur, quæ hisce
in oris è Lino, Cannabe, Gossipio, aliisque hujusmodi pluribus
studiosè nostratibus parantur.

Præterea, è superioribus validissimis acutissimisque FO-
LIORUM cuspidibus conficiuntur *acus, aciculæ, militares tribuli*,
nec non *rastilla*, pectendis subtegminibus idonea, item *aculei
& clavi*, quibus *subulorum* vice ad corpus leviter vulnerandum
INDORUM Sacerdotes auresque atrociter perforandas
demonum cultui vacantes utuntur.

Præparantur porrò è radicibus etiamnum firmissimæ, atque
ad plurima *restes* aptissimæ. Fit quoque è Foliorum combusto-
rum cinere *Lixivium* ad multa idoneum.

Morbum denique Gallicum hâc PLANTA vi eliciendi è
corporibus sudoris pollente AMERICANOS curare
posse feliciter, atque indusia è foliorum majorum fibris artifi-
ciosè contexta HISPALI venalia prostare, scriptis Clarissi-
mus Vir CAROLUS CLUSIUS, doctrinâ & varia-
rum rerum usu præstantissimus sedulò promulgavit.

Carl. Clus.
Plant. Ra-
rior. hist.
l.V.f.161.

ALOË AMERICANA MINOR.

Radix.

PLANTA hæc valdè insignis, cæteris ALOËs speciebus universis, quas mihi hæcenus videre contigit, Naturæ instinctu revera Minor: Radice donata viget ultra digitum nonnunquam crassâ, nodulis diversis geniculatim distinctâ, colore planè albido præditâ, nec non innumeris fibrosis, primò albescentibus, postea verò ad helvum declinantibus radiculis ditatâ.

Folium.

FOLIA verò protrudit sese mutuo amplectentia, pedum Romanorum duorum longitudinem nunquam excedentia, pro illorum autem brevitate admodum lata, sex, octo, & novem transversorum digitorum latitudinem sæpiùs superantia, circa eorum apicem cæteris etiamnum obtusiora, ibidemque in brevem mucronem desinentia, reliquarum specierum more crassa, circa margines nihilominus tenuiora, nec non frequentioribus idem atque exilibus planè spinulis exornata.

Vires.

Hanc ALOËs speciem ab AMERICÆ indigenis THEOMETL vocitari referebat Nauclerus, qui mihi hanc ex Nova Hispania recens allatam, amore erga me singulari motus, ultrò obtulit, atque ab HISPANIS, INDISQUE præ cæteris æstimari, ejusque succum optimo successu ad trium, quatuor-que cochlearium mensuram omnibus febricitantibus, ab Hispanâ muliere, cum quâ summam familiaritatem contraxerat, edoctus exhiberi; Cujus in semetipso, ac postea in geminis itineris sui Sociis epibatis periculum se fecisse constanter asserbat.

Francis.
Hernand.
lib. 8.

An hæc eadem sit? quam libro Rerum Mexicarum octavo THEOMETL, seu MAGUEI DIVINUM vocat FRANCISCUS HERNANDEZ, me judicent Doctiores, sic enim capite decimo nono loquitur.

Theometl, seu Maguei Divinum, species Maguei inter numerosas alias quæ reperiuntur, eadem penè facultate, & formâ, longâ radice, fibrata-que, & exilibus spinis. Duas spithamas longa sunt tantum folia. Succus verò epotus, aut illitus, febres extinguit. Nasceitur in frigidis, & calidis locis, editis, atque campestribus. Hæc prodidit ille.

ALOË.

ALOË SERRATA MAJOR UMBELLIFERA.

HUjus Nobilissimæ PLANTÆ Radix Naturâ brevis Radicis
est, crassâ tamen, coloreque subfusco obducta, nec non considera-
fibris frequentissimis ex eâ undique surgentibus donata. tio.

Præcedente omnibus suis partibus major; *Mucronato tamen Fo-*
lio Minor, eique effigie ac Foliorum dispositione persimilis est,
nisi quod FOLIA paulo sint latiora, ac magis canaliculata, Foliorum
attamen breviora, viridiora, atque ab utraque marginum parte ordo.
spinulis crassioribus, horridioribus, & modicè longis, ac Serræ
in modum bellè admodum, non tamen adeò arcte dispositis,
nec non in apice suo horrido ac crasso quodam mucrone è pur-
puræ colore obscuro prædita, quatuor pedes plus minus longa,
tegularum etiam, vel pedis unius Romani latitudinem vix con-
tinentia.

E quorum medio, jam senescente Plantâ, CAULIS brevi Caulis al-
tempore ad duodecim, quatuordecim, & sedecim sæpius pe- tudo.
dum proceritatem surgit unicus, ima sua parte humanæ coxen-
dicis crassitiem comprehendens, atque paulatim inde in Pyra-
midalem angustiam CUPRESSI instar desinens, & numero-
rioribus, quam in præcedente *Mucronato Folio Majore*, foliolis,
caulem arctius complectentibus præditus. E quorum basi in
parte superiore CAULES undique nascuntur diversi, Um-
bellæ in modum venuste dispositi, numero tamen non multi,
quorum FLORES supremo apici insidentes, suisque cau- Florum
liculis brevibus & tenellis nitentes visuntur, vix plures con- forma &
junctim, sed separatim dispositi omnes, ultra articulum longi, color.
minimum digitum crassi, in imo juxta pediculum viridi quâ-
dam ac detenta coronula externe cincti, in supremo verò in sex
foliola divisi cernuntur, quorum interiora tria luteo colore
grato donata, exteriora verò è pallido lutescentia sunt, stra-
menti latitudinem continentia, inque mucronem finientia,
atque digiti latitudinem plus minus longa, nec non radiantem
stellam pulchre efformantia, atque sex in medio, circa eminen-
tem albidam in meditullio columnulam, luteis staminulis plane
& speciose sæpiùs explicatis, sese etiam contorquentibus inter-
dum, suisque proëminentibus appendicibus onustis præditi,

qui Temporis progressu languescunt, in se marcescunt, nec non in hisce FRISIÆ locis nullo SEMINE in Terram defluunt.

Quo anno
floruit.

Exacto triennio, quo hortensis meus illam accepit fundus, florere visa est ingens certe Planta, scilicet millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto. Verum me ægrotante, Hortulani incuria pessime BRUMALI irruente gelu neglecta sensim misere periit.

Francisc.
Gomar.
sub Mex.
hist. finem.

Hujus sine imagine descriptionem apud FRANCISCUM GOMARAM, ut credo, CLUSIO teste, hoc modo reperies.

METL, nonnulli MAGUEY, alii CARDON, arbor est duorum hominum altitudine, aut majore assurgens, humana coxe crassitudinem aequans, inferiore parte crassior & densior, deinde paulatim in pyramidalem formam desinens instar CUPRESSI; Quadrageña illi Folia, tegularum amplitudine propemodum, & eodem modo carinata, sed inferiore crassa, deinde in mucronem desinentia, lateribus tenuiora, crassa autem spina mucronem occupante.

Tanta istic (videlicet circa Mexico) copia nascitur, quanta apud nos Vites: Facit Spicam, Florem & Semen. Ex eâ ignem struunt, ejus cineres parando lixivio idonei: Truncus ligni vicem præbet, Folia tegularum aut imbricum. Hæc ille.

Rectius tamen hanc, me judice, FRANCISCUS HERNANDEZ, & NARDUS ANTONIUS RECCHUS loco supra citato hunc in modum scripsisse videntur.

METL Plantæ, quam MEXICENSES Maguei appellant, plures sunt differentiæ, de quibus seorsim agemus, incipientes ab eâ, quæ folia ALOËS fert, sed longè majora, & crassiora (arboris enim mediocris interdum æquant longitudinem) utrinque spinifera, ac in rigidum, acutumque desinentia mucronem. Caulem duplo majorem, & in ejus parte summa Flores luteos, oblongos, juxta cacumen stellatos, ac procedente tempore, Semen Asphodelino persimile. Radicem verò crassam, brevem, & fibris scatentem.

Seritur ex germinibus qui circumcirca matrem oriuntur, quovis solo, sed præcipuè fertili, atque frigido. Non enim tempestatum, aut inclementioris cœli patet injuriis, aut per siccitatem statim marcescit. E nulla re proventus est amplior.

Planta hæc unica, quidquid vitæ esse potest necessarium, præstare facile potest, si esset rebus humanis modus. Hæc ille.

ALOË

ALOË PURPUREA LÆVIUS.

RARA hæc, longæva, atque visu digna PLANTA, Anno millesimo sexcentesimo secundo ex calidis AMERICÆ partibus per Nauceros nostrates in FRISIAM advecta, radice nititur copiosâ, stramenti instar crassâ, longa, colore pallido externe fusco, interne verò candescente obducta, nec non fibris permultis tenuioribus ex ea hinc inde provenientibus prædita. E qua FOLIA ad duum, vel pro anno-
Radici-
qualitas.
Foliorum
forma.
 sitate Plantæ, trium pedum longitudinem, aut ulterius assurgunt, digitorum verò trium, quatuorque transversorum latitudinem, aut minus, obtinentia, juxte imum nihilominus paulò angustiora, in medio parumper latiora, ibidemque latissima, atque inde in angustiore ac modice longum mucronem spinula quadam è fusco nigricante vel purpurascence potius colore exornatum finientia, marginibus tenuibus, lævibus ac planis, nullisque omninò spinulis obsitis donata, HYUCÆ GLORIOSÆ in modum carinatæ vel Lunæ falcatæ instar disposita, externe maxima ex parte è viridi purpurascencia, aut purpureis quibusdam maculis hinc inde contaminata, interne verò ad albedinem quandam vergentia, Natura solida, semper recta sursum tendentia, nec non permultis filis interne albicantibus, cæterisque ALOËs speciebus omnibus tenuioribus, ac pretiosioribus repleta.

E quorum meditullio CAULIS ad octo, decem, vel duodecim nonnunquam pedum altitudinem in Lucem protruditur unicus, rarò plures, frequenti Foliorum minorum carinatorum CAULEM ab utraque parte artificiose amplectentium, neque late à se invicem distantium serie undique venuste septus, atque in supremo apice varios in ramos umbellatim dispositis, suisque FLORIBUS, ex Nauclerorum relatu, è purpure pallido-rubescens, cum suis luteis in medio Cæterorum more appendicibus, ac quinque foliis constantibus onustus divisus. Quos tamen hæcenus, neque illorum Semen videre mihi contigit.

Nihilominus tamen abnatis circa radicem recentibus Plantulis, ipsis se ulterius augendi copia & facultas conceditur.

Bel-

Franc.
Hernand.
lib. 3. rer.
radic. nov.
Hispan. c. 20.

Bellissima hæc PLANTA, si mihi conjectandi licentia concedatur, à FRANCISCO HERNANDEZ Pati, sive Meil lenissimo folio vocitatur, cujus descriptionis verba hæc leguntur sequentia.

Pati, seu Meil, ex quo sunt lenissima fila, similis est METL, sed foliis angustioribus, minoribus, & tenuioribus, magnaue ex parte purpurascens, è radice fibratâ, crassaue. Species est vocata Pita. Parantur ex ea, fila tenuissima, in magno habita pretio, pannisque texendis aptissima.

ALOË FEROX.

Visu rarum atque admiratione summâ dignum est hoc præsens ALOËs genus, Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio in Septentrionali Pelago ad Insulæ vulgò Schiermonkgoog vocitatæ littus, cum tribus aliis ejusdem generis marinorum fluctuum, procellarumque vi abreptis, à Piscatoribus inter alia fluctuantia submersæ navis, atque ex India HOLLANDIAM petentis mercimonia, radice etiamnum panno convolutâ in sicco, Foliisque omnibus, uno duntaxat excepto, illæsis, & ad externam speciem etiamnum vividis, inventum. Quapropter vitæ superstitis spe non exiguâ ductus, TERRÆ Plantam alacriter demandari curavi. Verum post duorum mensium decursum, appropinquante jam Hyeme, ob attractam undarum marinarum falsedinem non sine dolore tandem putrescendo in vivis esse desiit.

Aloë Lanuginosa.

Fuit autem Species ex tribus corruptis una foliis molli lanugine obductis, nec non rubris spinis & radicibus; Altera verò radiculis omninò purpurascens exornata: Tertia demum Folia marginibus luteis, ac parvis spinulis frequentioribus speciosè condecorata: Quæ tamen ob putrescentem fraciditatem neque manibus tractari, neque depingi ullo modo potuerunt, quare illarum luctuoso admodum damno etiamnum ingemisco.

Radicis
examina-
tio.

Sunt autem hujus Radiculæ cujus figuram hic exhibeo, cinereo colore obscuro circumdatæ, teneræ, modicè longæ, planè fibrosæ, nec non è basi crassâ, rotundâ, retusa, nonnihil striatâ atque ex parte tuberculosâ pullulantes.

FOLIA.

FOLIA verò maxima duorum pedum altitudinem cum di-
midio attingunt, circa basim autem latiora, ac crassiora, inde-
que CUPRESSI modo in Pyramidalem angustiam, at-
que tenuitatem se finientia conspiciuntur, semipedem plus
minus lata, ab utroque gracili latere spinis digiti unius trans-
versi longitudinem aut circiter possidentibus, admodum cras-
sis ac ferocissimis, colore è nigro purpurefcentibus horridè
confita, Natura omninò atrovirentia, inque mucronem, lon-
gitudine suâ, latitudine, atque crassitie terribilem desinentia,
ore commansa palato non ingrata, nec non filis quibusdam al-
bescentibus internè donata.

Foliorum
dispositio.

Huic congenerem si non sit eadem inter alias species à
FRANCISCO HERNANDEZ capite decimo quarto
MEXCAL METL vocata figurâ convenientiori, ut exi-
stimo, rudi licet penicillo adumbrata est, quam speciem hisce
verbis notatam invenies.

Francisc.
Hernand.
cap. 14.

MEXCAL METL, seu Magnei aptum ut assum comedatur,
species est METL parva, valdè spinosa, & virore admodum exaturato
tincta, cujus folia eduntur assa, & sunt præ cæteris grata gustui. Offendi-
tur ea in montibus Tepotzlanensibus. Hæc ille.

ALOË VERA VULGARIS.

PLANTA hæc; quam GRÆCI VETERES univer-
si Ἀλόη, à voce procul dubio Ἀλοσιών, quod salum
sonat, cujus afflatu summoperè delectatur, ut credidere
multi, & quoniam foris, reliquarum ad mare nascentium modo
albedinis non nihil, salis instar in externis foliorum partibus
continet, nomen olim obtinuisse credidere. Quamvis in de-
fertis quibusdam INDIAE locis, teste GARCIA, à mari
longè remotis etiamnum virescit.

Nominis
origo.

LATINI AUTORES Christiani, ut & NEOTERICI
omnes, BELGÆ item & ANGLI ALOE. ARABES
Cavar. Chaldæi Alluavan. Africani Saber & Subar. Hispani
Cavilla, yerva di Acibar, & Terra Babosa, quoniam glutinosum,
nulliusque pretii succum sæpius exstillat, ut scribit Ruellius,
Amatus Lusitanus, & Garcias ab Horto. GERMANI Aloë-
parick,

Garcias ab
Horto lib.
Aroma. 1.
cap. 2.
Nomina
Lingua-
rum.

Ruell. 1. 3.
cap. 19.
Am. Lusit.

Com. in
Diosc. 1.3.
enarr. 23.
Garc. loco
modo ci-
tato.
Columella
lib. 10.

patick, & Bitter-wurtz. ITALI *Herba di Aloë.* GALLI *Aloës,*
& *Perroquet,* psittacum quoniam viridem colore ac habitu bellè
æmulari videatur. COLUMELLA verò in Carminibus Succij
ejus amari causâ, *Sedum Amarum.* RECENTIORES quoque
non pauci, *Sempervivum,* aut *Sempervivum Marinum,* maritimis
quoniam gaudet, ac virore æterno, quem è conclavium laquea-
ribus etiam crustulatis suspensum diutissimè retinet, passim
nuncupant; ASIÆ Naturâ, AFRICÆ, nec non EU-
ROPÆ quarundam ferventiori Soli subjacentium regio-
num alumna est.

Groningæ
Frisiorum
ter meo in
viridario
floruit.

In Frisiæ loco paterno frigido FLORES etiamnum
Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo secundo, sexa-
gesimo nono, & septuagesimo sexto à nostratibus non sine
gaudio produxisse visa est. Etsi illa VETERUM & NEO-
TERICORUM scriptis ubique Terrarum est celebrata, ejus
tamen exactam Historiam partiumque omnium, nec non ele-
gantem speciei varietatem nemo mortalium hæcenus satis feli-
citer orbi tradidit.

Radiciſ
qualitas.

RADICE itaque nititur longævâ, firmâ, duos, tresve polli-
ces juxta TERRÆ superficiem crassâ, colore externè obso-
leto, vel hepatico potius cinctâ, internè autem è luteo albescen-
te præditâ, ore masticatâ hisce in BELGII plagis minimè
amarâ, sed palato grata, succosa, & linguam ac fauces acriter
pungente, inferiùs verò fibrosis quibusdam radicibus non adeò
ctassis, sed tenuibus, brevibus, numero paucis, nec non ex al-
bido flavescentibus donata, supra TERRAM nihilominus
truncosa, atque annositate præteritorum, vel vitio corruptorum
Foliorum vestigia diu retinente.

Foliorum
ordo.

EQUA FOLIA in LUCEM producuntur vicesimum nu-
merum neutiquam vel rarò saltem excedentia, maxima, pedes
duos & sesquipedem, reliqua verso minus longa, inferius tres
digitos transversos plus minus lata, indeque Pyramidis modo
in obtusum mucronem, gemmulis quibusdam exiguis nonni-
hil rubescentibus, coronidis loco juxta se positis exornatum
desinentia, Naturâ supina, vel retrorsum tendentia, superiori
parte plana, inferiori verò semiotunda, crassâ, parumper ful-
gentia, ab utraque marginum parte spinulis frequentioribus di-
giti vel pollicis latitudinem nonnunquam à se invicem distan-
tibus,

bus, pusillis, brevibus, crassiusculis, mollibus, ac minime pungentibus, coloreque lucente albido aspersis condecorata, grato quoque virore herbaceo, nec non candescente quodam vel cineraceo pulvere sæpius contaminata, atque tam inferius quam superius maculis quibusdam candidis hinc inde speciose prædita, ad flavedinem etiam TEMPORIS progressu leviter vergentia, atque internè nervis etiamnum paucissimis, rarè distantibus, colore albescentibus, & filamentorum instar vel venularum potius, succulentam foliorum carnem per longum secantibus, ac succo gravem odorem spirante, copiosissimo, è viridi lutescente, tam HYEME quàm ÆSTATE amarissimo, dilucidissimo, pingui, crassà, & tenacissimo ditata, nec non manu paulisper flexa, vel brachio ex improvise leniter tacta facillimè rumpi se patiuntur.

Equorum meditullio CAULIS assurgit unicus, ultra duos pedes cum dimidio, vel circiter longus, digiti minimi crassiciem suam juxta fundamentum, non verò in superficie obtinens, colore è viridi nonnihil flavescente ac nitescente, nec non striis quibusdam parvis, & maculis ex obscuro albescentibus donatus, rotundis, solidus, planus, atque apice supremo in duas, tresve partes, mediocris manus longitudinem possidentes, divisus; in quibus FLORES oculis exhibentur deorsum dependentes caulem undique spicæ in modum cingentes, successive apertioni sese accingentes, rotundi, articulum & ulterius longi, digiti minimi crassiciem nondum adæquantes, brevissimis etiamnum cauliculis affixi non verò latè sese expandentes, verum CORONÆ IMPERIALIS, vel FRITILLARIÆ in modum tantummodò dehiscences, ibidemque in quinque particulas obtusè mucronatas non profundè crenati, atque colore obscuro luteo & gilvo intermixto ad gratiosi spectaculi commendationem condecorati; odore planè nullo, verum duabus internè tribusque guttulis, ut in CORONIS IMPERIALIBUS, limpidissimis, ac melle dulcioribus, deorsumque vergentibus; nunquam tamen decidentibus præditi, quatuor pusillis internis ex obscuro lutescentibus appendicibus, ut in LILIIS, atque in eorum medio unico tenuissimo proëminente fusco staminulo deorsum etiamnum tendentibus onusti. Qui post quartum diem in se marcescentes, nullo

Caulis
alitudò, &
crassities.

Florum
color, &
dispositio.

semine in hisce BELGII relicto in Terram decidunt.

ALOË VERA MINOR.

Foliorum
confidera-
tio.

Digna visu PLANTA è radice, præcedenti colore ac formâ non dissimili, Foliis vestitur tenuibus prædicto modo dispositis, at rectâ magis sursum vergentibus, unius pedis Romani longitudinem hisce in BELGII oris vix superantibus, modicè crassis, inferius sesquidigitum, aut pollicem latis, indeque in angustum mucronem finientibus, ac ideo non ultra digitum in medio latis, in supremo verò angustioribus, colore non cinereo vel albescente ut præscriptæ se exhibuerunt Plantæ, verum viridi planè saturo undique exornatis, neque tot, tantisque maculis albidis ab utraque parte circumdatis, sed paucis duntaxat minoribus, iisque iu extremo mucrone tantummodò juxta se positis condecoratis, non fulgentibus, spinulis verò à parte utraque frequentissimis, exiguis, crassiusculis, latâ basi nitentibus, colore dilutè albescentibus vel è luteo candidis, parum aut nihil pugentibus, sed molliusculis, atque in priori PLANTA multo arctiùs dispositis, ruptu quoque eundem in modum facilibus, nec non ejusdem succi genere repletis, ac lineis per medium introrsum ductis.

Flores nondum apparuere, quos tamen Deo favente biennii spatio expectamus.

ALOË VERA COSTA SPINOSA.

Folia quæ.

AD modum præcedentis ALOËS VERÆ VULGARIS Folia ostendit hæc PLANTA, quæ colorum varietate, latitudinis nec non longitudinis mensurâ, imo & totâ effigie parum inter se differunt, crassiora tamen sunt, neque in mucronem adeò acutum, sed paulò latiore desinentia, superiori quidem parte, quâ Solem respiciunt, plana, verum inferiori quasi ex obtuso triquetra, ibidemque in eminente scilicet dorso, ut & ab utraque illorum parte inusitato Naturæ miraculo.

tulo spinulis ejusdem coloris, at magnitudine atque crassitudine eadem superantibus prædita, nec non variis latioribus simul & angustioribus albidis maculis undique conspicua, quibusdam etiamnum lineis internè ex albido lutescentibus ac rarè dispositis repleta, ruptuque facilia.

Flores Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto meo in Viridario Groninga-Frisico mirando Naturæ instinctu edidit mirabiles, thyrsus rotundo, tres circiter pedes alto, digitum in imo, in superficie verò haud crassò, recto, solido, colore ex obscuro luteo quasi hepatico obsoleto fulgente, atque superius in tres æquales partes semipedes longitudinem superantes diviso inhærentes, nec non VULGARIS in modum deorsum tendentes, paulo tamen rotundiores sese ostendentes, eandemque figuram nihilominus atque longitudinem obtinentes: At verò colore omninò dissimiles: Hi enim albescentem non ingrati: Illi vero ex obscuro lutescentem: Alii verò variegatum colorem, luteum scilicet striis diversis gratiosè albicantibus distinctum omnium oculis venustè subjicientes. Quapropter miror *Pedacium Dioscoridem, Ioannem Ruellium, Adamum Lonicerum, Hieronymum Tragus, Remb. Dodonæum, cæterosque ALOÆ VERÆ* Florem adscripsisse album. *Mathiolum* verò non tantum album, verum & purpurascens. *Conradum Gesnerum* autem, *Tabernmontanum, Ioachimum Camerarium,* aliosque omninò luteum.

Credibile enim est hæc species illis in locis album, in his verò luteum, in aliis denuo ad purpureum vergentem Florem, Climatis proculdubio Cœlique mutatione varium producere, ut in hac nostra præsentī Planta ad vivum delineatā, aliisque manifestè observavimus, quæ in natali Æthiopiæ solo, unde ad nos delata, Florem fortè exhibet omninò album, qui hisce in Frisiæ locis Aëris alteratione in luteum convertitur.

Nec dubito, quin elegans hæc ALOËS VERÆ species Flores aliquando in medium adductura sit planè luteos, si nobis diutius (ut speramus) superstitem deflorescentemque videre contingit.

Præter hoc, alium portentosum in hac Naturæ lufum deprehendimus: Ejus enim Folia biennii spatio, postquam Planta in Hortum meum translata fuit, maculis multò copiosioribus

Flores.

Diosc. l. 3.
cap. 25.
Ruell. l. 3.
cap. 19.
Lonicer.
Herb.
part. 2.
cap. 47.
Trag. l. 2.
cap. 149.
Dodon. lib.
hist. Pl. 12.
cap. 2.
Matth. l. 3.
in Diosc.
cap. 22.
Gesner. de
sirr. hort.
Ge. man.
Tabernm.
lib. 2. c. 25.
sect. 10.
Camer. in
Matth. lib.
3. cap. 22.
German..

nec non latoribus, atque spinulis in marginibus ac dorso solito majoribus, pergratam Plantæ venustatem adferentibus, exornata conspiciebantur. Quod Cœli folius folique mutatione nec non præparatione accidisse statuo.

Quapropter stupendam hujus iconem ad vivum delineatam huic loco inferere non erubui.

ALOË VERA MAJOR.

Foliorum
dispositio.

Visu hæc pergrata Planta, cujus magnitudinem simul & formæ elegantiam cum primo intuerer, obstupui, ejus tamen partim detestanda sculptoris negligentia, partim corporis imbecillitate figuram graphicè delineatam justo ejus loco exhibere non potui: FOLIA edit VULGARIS ALOËs in modum disposita, eodemque ordine, similitque formæ aspectu ac colore donata, sed longè majora, maxima enim ultra quatuor pedes Romanos longa sunt, ut ex Planta Navarchi ex India reducis dono omnibus spectatoribus liquiddò constat: Cætera tamen pro illorum serie paulò minora, atque magis ordinatè disposita; in imo, ubi latissima, septem & octo digitos transversos lata, tres verò plus minusve crassa. Ita ut verum esse hic palam fateri cogar, Gentem Belgii Nauticam in Æthiopia Regione *Aguada Sambras* Hispanicè vocitata, à Bonæ Spei Promontorio ultra centum milliaria & quod excurrit distita, copiosas admodum tantæque altitudinis è longinquo ALOËs vidisse Plantas, ut homines, vel loci istius incolas esse opinarentur: Quemadmodum in Diariis quibusdam nec non observationibus nostratium nauticis studiosè notatum legitur. Imo asseruit mihi Jacobus Henrici Plathoek epibata, qui hanc mihi ultrò obtulit, se prope Gammaron Persiæ Urbem in monticulis hanc ALOËS speciem Corporis sui longitudinem excedentem deprehendisse. Ac postea in Insula Soccotora ad Sinum Arabicum sitâ, hisce Plantis fœcundâ, nec longè à prædicta Urbe distita, ubi laudatissima ab indigenis ALOË, omnibusque Medicis notissima conficitur, plurimàs ejusdem altitudinis ALOËS, quas SEMPERVIVUM vocant, oculis lustrasse.

Hujus

Hujus præterea FOLIA tantæ amaritudinis succo referta ostendebantur, ut amaritiem ore proprio degustatam ferre non potuerim.

Harum Nobilissimarum Plantarum succus in aluta, utribus, vel vesicis concretus, SOLISQUE calore induratus, hodie etamnum revera, ut olim, ALOE Antiquorum VERA vocitatur; quam à tot VETERIBUS ac NEOTERICIS laudibus innumeris decantatam videmus: Quùm usus illius per totam Terrarum Orbem ad alvum, aliaque corporis vitia deturbanda frequentissimus sit.

A GRÆCIS primò ἄλός, à LATINIS verò, ut ipsa Herba, ALOË dicta fuit. A TURCIS, ARABIBUS, ac PERSIS *Cebar*. INDIS in Guzaratte, & Decan *Areaa*. CANARINIS *Catecomer*. HISPANIS *Acibar*, atque *Azevar*, LUSITANIS verò *Azaure*.

Succi concreti nominis varietas.

Hujus autem concreti liquoris in Officinis præsentis hoc Seculo genera reperiuntur tria, ex India, Arabia, Syria, Ægypto, plurimisque calidis Terræ regionibus pellibus sæpe numero involuta, in ORBEM EUROPEUM nostrum delata.

Ejus tria genera.

Quorum in SOCOTORA, Indiæ insula, ultra centum & viginti octo milliaria à Maris Erythræi freto distante parandirationem ex unâ eademque Plantâ, vel coadunatis earum speciebus talem esse percipio. Quemadmodum Doctissimus JOHANNES BAUHINUS scriptis quoque prodidisse creditur.

Garcias ab Hortol. 1. Arom. c. 2.

FOLIA ad unum omnia, radice in TERRA permanente, abscindunt, in frustra secant, atque planè contundunt, nec non per triginta horarum spatium in vase quodam fictili vitreato reponunt: Quo factò, supremam succi partem, ut pinguiissimam, ad ejusdem usque evidentem omninò differentiam demunt, quam in alutam, vel vesicam, SOLISQUE calore exiccandam deponunt, eamque ALOËN SUCCOTORINAM, ejusdem Insulæ, ut & Indiarum indigenæ omnes vocant.

Joh. Bauh. hist. Plant. p. 3. lib. 35. cap. 11. Præparandi modus.

Deinde in medio consistentem succum, uterculis exiccandi causâ concredendum, tollunt; quem HEPATICAM dicunt, quoniam colorem hepatis repræsentare videtur.

Tan-

Tandem verò ex solâ remanente illorum fecê, C A B A L L I N A vocitata omnium scilicet impurissima eodem modo perficitur.

Plin. l. 27.
cap. 4.

Verum P L I N I U M alium planè A L O Ë N conficiendi modum omnibus præscripsisse liquido constat; Sic enim libro suo vigesimo septimo loquitur.

Quidam & caulem ante seminis maturitatem incidunt succi gratiâ; aliqui & folia: Invenitur & per se lachryma adhaerens (quod G A R C I A S, ut testis oculatus, loco sæpiùs citato falsum scribit) ergo pavimentandum ubi sata sit, censent, ut lachryma non absorbeatur. Sed pavimentum substerni laterculis, ad succum excipiendum, negat A U T O R: idem: Tota quoniam in Insula tanta non exstat polities, ut latius ex eodem A U T O R E inferius docebitur.

Verum hoc etiam loco audiendus erit Nobilissimus F A B I U S C O L U M N A, qui ante septuaginta, & quod excurrit, annos A L O E S Succum Neapoli præparavit, atque ipsâ edoctus experienciâ, in I T A L I A laudibilem æquè, quàm ipsâ in I N D I A existere, hisce verbis ingenuè docet.

Fab. Co-
lum. lib.
rarior. &
min. cogn.
stirp. c. 11.

Succi, inquit, eliciendi occasionem atque modum, à nobis invenum, ac experientia comprobatum, nunc in medium adferemus, ut A L O Ë N vulgò cognitam veram esse testificetur: Atque etiam ex eâ, Socoterâ illâ vulgari Officinarum A L O Ë præstantiorem succum elici posse nostro cælo (scilicet Neapolitano) magisque respondentem suæ historiæ facie, viribusque. Dum, ut ceteri dubitarem, an hæc Planta, quam omnes A L O Ë N facimus, succum emitteret, qui externo Aloës dicto medicamento, sive concreto succo similis concreescere posset (quod omnes nostro cælo minimè fieri posse censuerunt atque affirmarunt) dissecto quidem Plantæ folio, atque radice concisâ, nihil succi neque amari, sed mucosum quid, ac potius insipidum gustu inveniebatur. Domi igitur nostra cum plures adessent hujus Plantæ in ædis summo, Soli, imbribusque aperto loco, ut moris est Neapolitanis ædibus: Extirpatis aliquibus foliis ac experimentum tentantes, in mentem venit, idem nobis in verâ A T T R A C T Y L I D I S observatione accidisse, sanguineumque succum non ex carne, sed ex venis exire.

Quapropter per obliquum folii venas invenire ausi sumus. Sic abrupti recenter ab radice folii succi parum lutei, ex singulis venarum oris exire animadvertimus, atque deinde simul concurrere; guttasque decidere vidimus.

Dein

Dein alia atque alia datâ operâ folia è radice extirpavimus, atque certissimum ex nervulis veluti filamentis, sive venis intra folii carnem per longum ductis, detentum luteum succum elici debere comperimus.

Supposito deinde lato figulino vase vitriato, multa supra illud sic ab radice statim avulsa folia appendimus, atque ex illis, spontaneum succum descendere sinebamus, manibus postremo etiam deorsum versus comprimendo folia: Atque quodimis foliorum oris concreverat radendo.

Exceptio itaque ex pluribus foliis copioso succo, vas illud tribus diebus soli exposuimus, & circumferentia vasis quotidie quod harebat durius (statim enim quod paucum est concrevit) cum liquidiore commixto: Idque pluries in die fecimus, nocturneque reposito vase, concretum postridie succum omnem, atque friabilem effectum habuimus.

Color ex citrino cum concrefcere incipit, rufescit, atque concretus magis nigricat, & obscure, parum rubentem acquirit colorem, concreti sanguinis modo, vel potius hepatis simillimus, translucidus, lavis, odore gravi aromatico, sapore amaro admodum ac abhorrendo, & mirum quod manus tantum attrectanti odore, atque illius vapore, ut ita dicamus, inficiatur aër, atque guttur amarum reddatur: In pulverem, ut DIOSCORIDES notat, digitis conficatus succus, qui probè fuerit arefactus, ad minimum usque ramentum facile reducitur: Et aquâ infusâ statim liquefcit, dissolvitur, atque citrino evadit colore, eo quo ante concretionem modo fuit.

Hâc itaque ratione in Italiâ paravit ALOËN Doctissimus FABIVS COLUMNA.

Porro, trium prædictorum optima, ac purissima, omniumque laudatissima SUCCOTORINA, ab Insula Soccotora denominata existit, ut ipsa docet infallibilis autopfia, quæ dum frigefacta percutitur, in nitida ac splendescencia fragmenta diffilit facile: Sapore valdè amaro, aromatico, adstringente, ex parte tenui, nec non oris halitum commendante prædita est: Colore verò aut fusca, vel ruffa, SOLISQUE radiis obiecta vitri instar pellucida aspicitur, atque tractando mollescens, in SOLE vel calore diffluens, & nitido foris, intus verò fusco, aut colore nigro suam latentem probitatem abscondens.

HEPATICA vocitata, impurius creditur, aridior, densior, atque jecinoris in modum coacta: Colore è citrino rufescens, ac præcedente minus pellucida cernitur: Odore quidem & sapore Succotorinam æmulari videtur, graviolem nihilominus

D

spirat

Succotorina.

Hepatica.

spirat odorem, amarior quoque magisque adstringens sentitur.

Caballina. Tertia, CABBALLINA, fordibus plurimis conspurcata, atque stramentis, paleâ, terrâ, arenâ, aliisque immunditiis frequentioribus repleta est omnium aridissima, ponderosissima, minimè translucida, pessimè olens, nec non nigro colore donata respicitur: Gustu autem intensæ amaritudinis, & stomacho, ac palato ingratissima. Equis idcirco cæterisque jumentis, non verò hominibus exhibenda: Quare & mulo-medicis relinquenda.

Electio. Ergo pinguiissimam, purissimam, colore è fusco flavescentem, ÆSTATE molliusculam, HYEME friabilem, in manu lentescentem, calculis, stramentis, cæterisque fœcibus destitutam, aromiticam quandam amaritudinem gustu æquè olfactu referentem, dissolutu facilem, somnum odore conciliantem aliis semper præferendam; nec non MACI interdum, CINNAMOMO, vel NUCE MYRISTICA correctam, omnique præparatione ulteriori neglectâ in medicum usum recipiendam puto.

V I R E S.

Est autem ALOE omnium medicamentorum purgantium celeberrimum, omnibusque convenientissimum, & tutissimè ac benignissimè operatur, præcipuè si aliis purgantibus hoc modo admixtum exhibeatur.

EXTRACTUM DE TRIBUS MAGISTRALE.

℞ Aloës lucidæ sive Succotorinæ.

Clocynthidis.

Scammonei. ana ʒss.

Olei Anisi distillati guttas xij.

Cum sufficiente quantitate

Syrupi è Cichorio cum Rhabarbaro.

Misce fiat Massa. Cujus dosis esto ʒj. vel ʒss.

Cæterum, calidam secundo gradu & siccam esse existimo. Dos est ʒss. ʒij. aut ʒj.

Ob-

Obstructiones aperit, meatus referat, ventriculo grata est, ^{Tempe-} eundemque corroborat; ab impuritate verò lota eundem à ^{ramentur.} bile liberat, ejusque cruditates, dolores, ac inflammationes sedat & consumit, alvum subducit, humores biliosos & pituitosos purgat, ventris tineas ac lumbricos enecat & expellit, cum aceto & felle bovino mixta atque umbilico imposita, idem efficit; infarctus tollit, eâ cum aliis qui continuo utitur, in corpore, nec sensuum suorum instrumentis ægritudinem sentiet ullam, ictericiam quoque flavam depellit, omnem putredinem arcet, nec non diu cadavera corruptionis vel putrefactionis immunia cum MYRRHA præsertim, aliisque mista conservat: Quare nonnulli Mumiaë efficaciam omninò possidere contendunt, eamque præter ALOËN humanâ pinguedine mistam nihil aliud esse asseverantes.

Pulvis Hæmorrhoidibus inspersus sistit: In vino dissoluta alopeciam curat: Collyriis indita visum acuit, cum melle mista pudendorum ulceribus, nec non fistulis, orisque putredinibus omnibus medetur. Ejus verò pilulæ tres per aliquot dies exhibitæ, mensium abundantiam excitant. Externè ad-mota ora venarum claudit, & sanguinem sistit, densat enim NATURA, stringit, exiccat, & pulveris modo aspersa vulnera recentia, & quæ ad cicatricem ægrè perduciqueunt, mirificè conglutinat.

Viridia folia idem efficiunt, ambustis quoque partibus imposita iis celeriter præbent auxilium.

Cum vero de hoc medicamento fusius DIOSCORIDES, PLINIUS, GALENUS, PAULUS ÆGINETA; MESUES, SERAPIO, AVERRHoes, MATTHIOLUS, DODONÆUS, plurimique ex NEOTERICIS tractarunt; plura hic in medium protrahere lubens supersedeo.

Verum enim verò quoniam in hujus tractatione præ reliquis omnibus nobis satisfacisse visus est Celeberrimus GARCIA ab HORTO, qui in INDIA pro invictissimo Imperatore & Hispaniarum Rege CAROLO QUINTO per triginta annos, & quod excurrit, Medicum egit, ejus verba hoc loco subungere non verebor. Sic enim loquitur.

„ Nec verò succus hic extrahitur in quadam duntaxat Urbe, ^{Garc. ab}
 „ ut ait, ANDREAS LACUNA, sed per totam insul'am, ^{Horto lib.}
 „ ^{Aromat 1.} quæ ^{cap. 2.}

Lac. com.
in Diosc.
l. 3. c. 23.

„ quæ nullis Urbibus exulta est, sed pagos duntaxat cum:
„ multis gregibus habet: Neque laterculis ad succum exci-
„ piendum pavimentum substernitur, ut idem Autor est, quan-
„ doquidem in totâ insulâ tanta polities non est.

„ Nec hi audiendi, qui succum ex superiori Plantæ parte
„ profluentem, eo qui mediâ aut infimâ parte profluat, præstan-
„ tiorem faciunt: Si quidem omnis succus bonus est, & arenâ
„ caret, si adhibitâ diligentîâ extrahatur,

„ Præterea, non adulteratur, nimia enim ejus est quantitas,
„ sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus
„ quas hic succus secum trahit, alius alio pejor videtur. Hanc

Diosc. l. 3.
cap. 25.
Plin. l. 27.
cap. 4.

„ ob causam **DIOSCORIDI** minus adhibenda fides est, &
„ **PLINIO**, qui eam gummi & Acaciâ adulterari scribunt,
„ cum exigua sit iis in regionibus gummi & Acaciæ copia:
„ Imo, ut verum dicam, nulla, quemadmodum à Viris fide di-
„ gnis accepi. Illud verò non negaverim, quin, translatum, aliis
„ in regionibus adultèrari possit.

„ Porro, quod laudatissima sit quæ in Socotora nascitur,
„ non solum vulgari famâ, sed à Celebribus Viris accepi, qui
„ compertum se habere ajebant, **ALOEN** quidem plerisque
„ aliis Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Aden,
„ & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Juda vocant) &
„ inde terrestri itinere Cairum, postea in Alexandriam ad ostia
„ Nili; vel Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexan-
„ driam: Facile tamen dignosci eam quæ in Socotora nasci-
„ tur, ab eâ quæ à Cambaya, Bengala, aliisque locis advehitur;
„ Socotorinæque præmium quadrupla majus esse, ejus quæ
„ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc
„ commendabant, quòd Socotorina solida sit & benè compa-
„ cta: Alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd
„ succus ex diversis Plantis collectus sit.

„ Nec ejus plura sunt genera, ut volunt Arabes, sed unicum
„ duntaxat tametsi varia illi indant nomina.

„ Quod verò **DIOSCORIDES** & **PLINIUS** laudatissi-
„ mam ex India adferri scribunt. Alii verò ex Alexandria aut
„ Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de eâ quæ
„ ex Socotora primum in Indiam delata est. Nam etiam ex
„ Cambaya & Bengala Ormus, Aden, & Gida defertur. Ita-
que

que minus malè MESUES, qui unum ALOES genus ex
 Socotora adferri scribit, aliud è Pèrsia, tertium ex Armenia,
 quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam adfertur (uti
 his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam au-
 tem è quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus
 annis pleraque Aromata Ormus deferrentur, deinde Basota,
 Aden, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Ery-
 thræi sita est, & Alexandriam ad Nili ostium, unde Veneti
 petentes ea reliquæ Europæ communicabant : Non autem
 quod in Alexandria fiat ALOE.
 Nasceitur verò non modò in maritimis, sed etiam desertis
 Indiæ locis, cum eam ubique viderim ducentis leucis itinere
 terrestri per eas solitudines confecto. Nullum ejus inveniri
 gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è fo-
 lis stillat, at neglecta & nullius usus.
 Hujus usus est non modò apud Arabes, Turcosque Me-
 dicos (qui Avicennam Abohali apud eos dictum, & ejus libros
 quinque Canum edidicerunt, legeruntque Razen quem
 Benzacaria vocant, item Hali Radoam & MESUEN illis
 Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in usu est,
 HIPPOCRATIS præterea, GALENI, ARISTOTELIS
 & PLATONIS omnia opera, minus tamen integra, quàm
 Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgan-
 tibus medicamentis & Collyriis, tum etiam in vulneribus car-
 ne explendis: In quem usum plerumque in suis officinis me-
 dicamentum habent, cui nomen MOCEBAR ex ALOE
 & MYRRHA paratum, quo etiam plurimum in equis cu-
 randis, & vulnerum lumbricis enecandis utuntur.
 Medicum vidi magni Sultani Badur Regis Cambayæ, ipsa
 Herba ALOE utentem pro medicamento familiari, in hunc
 modum. Folia ALOES concisa cum sale coquebat, ejus
 decocti octo uncias propinabat, quæ alvum sine molestia &
 nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac Urbe
 GOA ALOEN probè tussam & cum lacte mixtam iis pro-
 munt, qui ulcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulen-
 tas excernunt urinas, non sine magno successu & ægrorum
 commodo: Nam illico curantur. Ejus usus etiam Aucupi-
 bus notus est, qui confracta avium crura eâ conglutinant.

- Matth. in Diosc. 13. cap. 22. „ Hic similiter in INDIA maturandis phlegmonibus idonea.
 „ Quamobrem hallucinari mihi videtur MATTHIOLUS,
 „ qui ALOEN ad spectaculum potius foveri asserit, quàm ad
 „ medicum usum. Quod verò ANTONIUS MUSA in
 „ Simplicium examine ALOEN Herbam amaram esse ne-
 „ get, magis mirum: Nam sæpè degustatum admodum ama-
 „ ram inveni; quoque vicinior pars erat radici, eò amarior mi-
 „ hi visa est: Extrema autem folia amarore carere mihi visa
 „ sunt. Tota Planta viroso odore prædita est.
 „ Cæterum, quoniam controversia est inter nonnullos AU-
 „ TORES, debeantne ea medicamenta, quæ ALOEN acci-
 „ piunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illi-
 „ co à cibo, pauca visum est hîc adjicere, tametsi à doctoribus
 „ Medicis potius hæc erant petenda. GALENUS ejus quin-
 „ que catapotia exhibet, & benè quidem, quoniam hæc ratione
 „ capitis dolores sedat.
 Quo tem-
 pore exhi-
 benda
 Aloë.
 Plin. l. 27. cap. 4. „ PLINIUS autem efficaciorē esse, si potâ eâ sumatur ci-
 „ bus, modicus videlicet & boni succi: Quæ ratio multum
 „ mihi probatur, eamque sequuntur hujus regionis Medici.
 „ Cum enim ALOE medicamentum sit debile, non evacua-
 „ bit, nisi statim vires confirmentur modici cibis ejusque boni
 „ succi sumptione, ut eo digesto melius evacuare possit: PAU-
 Paul. Æ-
 gin. lib. 7. cap. 3. „ LUS ÆGINETA contra, mane sumendam præcipit, eos-
 „ que reprehendit qui eam à cibo exhibent: Corruptit enim,
 „ inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Au-
 „ toribus, sed conciliari facillè possunt. Cum verò controversia
 „ sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum me-
 „ dicamento misceatur, supervacaneum esse judico de his plura
 „ agere.
 „ Sed præter institutum facere mihi non videbor, si hic pau-
 „ cula quædam inferam de vulgari ratione quam Indi Medici
 „ in exhibendis medicamentis observant. Catapotia & liqui-
 „ diora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratium
 „ more, abstinendo deinde quinque horarum spacio à cibo, po-
 „ tu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, ro-
 „ borando stomacho student ex AVICENNÆ præcepto,
 „ quod sit sumptis duabus Mastiches drachmis in stillatio
 „ Rosarum liquore dissolutis, alvum bubulo felle inungentes,
 pan-

pannumque lineum felle madentem umbilico imponentes,
ad medicamenti operationem juvandam, expultricemque fa-
cultatem excitandam, si opus sit. Sin post has quinque horas
benè solvetur alvus, propinantur illis tres unciae jusculi galli-
linæ, aliud præterea nihil: Deinde hausto rosaceæ aquæ pau-
xillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis
rationibus & scriptorum testimoniis niti videtur.

Tamet si **RUELLIUS** magnopere commendet potio- Ruell. lib.
3. cap. 19.
nem illam **RUFII** quæ Aloën, Ammoniacum, Myrrham &
Vinum recipit, ibique occasionem nactus, acius in Arabes
invehatur, qui rejecto Ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë,
Croco, & Myrrha concinnent, eamque compositionem ac-
ceptam **RUFIO** referant: Facit pro suo Recentiorumque
Scriptorum more, qui in Arabes plerumque invehunt, ut
Græcos tanto magis extollant. Non negaverim certè **RUFII**
medicamentum singulari remedio pollere adversus pestis
contagia: Illud tamen certum est, Catapotia **RASIS** qui-
bus utimur, efficax esse medicamentum & à multis magno
successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor ro-
borat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum est.

MANARDUS, alique nonnulli Recentiores acerrimè in Man. l. r.
epist. r.
MESUEM, **SERAPIONEM**, & **AVICENNAM** inve-
huntur, quod affirmaverint **ALOËN** venarum oscula adeò
referare, ut inde postea sanguis facilè fluat, eamque ob cau-
sam hæmorrhoidibus non convenire: Deinde quòd scripse-
rint melli admixtam minus purgare, minusque stomacho no-
xiam esse, quam reliqua purgantia medicamenta. Dicunt
enim **MANARDUS** & huic similes, **ALOËN** non modò
non aperire hæmorrhoides, sed eas potius obstruere, neque
rectè scribere **MESUEM**, qui illam stomacho minus no-
xiam faciat, quandoquidem huic sit admodum utilis, nec no-
cumentum aliquod adferat, melli que admixta magis evacuet
reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant **GAL-
LENI** auctoritate: Postremum verò, quòd mel, cum sit pur-
gantis facultatis, alteri purganti adjunctum necessario magis
purgare debeat.

Rectius **ANTONIUS MUSA** Examine Simplicium,
qui in nullius magistri verba jurans **MESUES** opinionem
con-

"confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, ALOEN
 "Hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumerò expertus sum
 "summos dolore, cum Hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod
 "facile præstare potest ALOE ob amaritudinem, venarum
 "oscula referando, & expultricem facultatem irritando.

"Hâc ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teste

Serap. lib.
 simp. cap.
 201.

"SERAPIONE.

"Quod verò oscula venarum obturare asserant, cum JA-
 "COBO de partibus respondeo, foris quidem adhibitam ad-
 "stringere, intro autem sumptam aperire. Quam faculta-
 "tem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, di-
 "versas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibean-
 "tur, veluti SCILLA, quæ comesta enecat, foris illita ex-
 "ulcerat. Ad ea quæ obijciunt de melle, MESUEN videli-
 "cet asserere, ALDEN cum melle mixtam minus purgare,
 "sic responsum volo. Quandoquidem utrumque medica-
 "mentum purgatoriâ facultate præditum est, validioris facul-
 "tatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam
 "stomachum roborat & firmat accidentaliter, evacuando vide-
 "licet sine nocumento, aut eo certè perexiguo, humores qui
 "ventriculum infestant.

Plin. l. 27.
 cap. 4.

"PLINIUM mirari subit, qui ALOEN metallicam supra
 "HIEROSOLYMAM inveniri tradit.

"Ego non modo Medicos Judæos, sed etiam Pharmacopo-
 "las qui Hierosolymorum incolas se asseriebant, diligenter de
 "hoc PLINII loco interrogavi. Sed illa in totâ Palæstina
 "hujusmodi ALOEN unquam fuisse repertam constanter
 "negabant.

Plinius à
 Garcia
 malè re-
 prehensus.

Hactenus GARCIAS. Sed pace hujus Viri Clarissimi di-
 ctum volo, PLINIUM non propriâ autoritate, sed aliorum
 duntaxat relatu eo in loco metallicam ALOEN inveniri, scri-
 ptis prodidisse.

CULTURA.

GAudent hæ ALOES VERÆ (ut & præcedentes omnes) solo, aëre, & loco eodem, quemadmodum de priori *Americana mucronato folio* exactè retulimus.

Inveniuntur nihilominus qui hæc BRUMALI TEMPORE ob gelu Solo eximunt, atque radice panno involutâ in Hypocaustis totâ HYEME suspendunt, quò quidem sæpe numero ab omni corruptione non tantum immunes servantur, verum etiam non modicum capiunt incrementum: Terræ tamen Vernis diebus rursus commissas, radiisque Solaribus, Aëre pluvio & nubilo expostas, naturalem tandem virorem deposuisse, nec non quasi in ipso interitus procinctu ingratum atque obsoleto-hepaticum induisse, posteaque virescentem rursus, atque nativum suum colorem omnino recuperasse asterisco notamus: Nunquam tamen thyrsus florentem eo produxisse modo; Quod sane si in Terrâ omni humiditate destitutâ permanent, in his inclementioribus FRISIÆ plagis fervidis præcipuè anni temporibus nonnunquam fieri videmus.

F I N I S.

E

IN-

INDEX VERBORUM, QUÆ HOC IN OPERE DE HERBA BRITANNICA.

Nec non ALOIDARIO continentur.

A.		
A Bamanteida.	Pag. 7.	Aëtius Amidenus. 51. Quid de Britan- tannica. ibid. 112. 144. 187.
Abrahamus Ortelius.	22. 23.	Agathius. 96.
	127. 154.	Aglaoptiotis. 8. Ejus color. ibid.
Acetosa. 41. 49. Nigra Avicen- næ. 52. Vulgaris. 49. Ejus Hi- storia. 221. Minor Lanceolata. 49. Ejus Hist. 222. Lanceolata Minima. 49. Ejus Descriptio. 223. Romana Rotundi 49. Ejus Hist. 224. Hispan. Maxima. 49. Ejus Descript. 225. Vesicar. Maxiocana. 49. Ejus Hist. 227. 227. Annua Lusit. 49. Ejus De- script. 228. Annua Africana. 49. Ejus Hist. 230. Ann. Italica. 49. Ejus Descript. 230. 231.		Agriculturæ Studium omnibus ne- cessarium. 189. 190.
Achamenidum.	8.	ΑΛΟΥΡΙΧΩΝ. 202.
Acibar.	23.	Albertus Crantzius, 99.
Adagium Græcum.	72.	Albertus Saxoniae Dux. 99. Ejus petitio. ibid.
Adam Frisicè locutus.	35.	Albinus Torinus. 159.
Adamus Lonicerus. 42. Quid de Aloë.	21.	Alciatus. 10.
Ad omnes admonitio.	70.	Alckmarium. 24.
Ad Zoilos.	72.	Alexander ab Alexandro. 101. No- tatur. ibid.
		Alimus. 8.
		Alisma. 75.
		Allaguey. 8.
		Aloë. 23. Quo tempore exhiben- da. 30. Mucronato folio Ameri- cana. 3. 8. Spinosa. ibid. Ejus mi- randa ætas. 4. 8. Quo anno Flo- ruit. 4. Ubi. ibid. Radic. confi- deratio. ibid. Folior. ordo. ibid.
		Caulium dispositio. ibid. illo- rum proceritas. ibid. Crassities. 6.
		Ra-

I N D E X.

<p>Ramorum dispositio. 4. 7. Flo-
rum numerus. 7. Color. ibid. diu-
turnitas. 7. 8. Nominum Varie-
tas. 8. cultura. 9. Vires & usus.
10. 11.</p> <p>Aloë Americana Minor. 12. Ejus
Histor. ibid. Vires. ibid.</p> <p>Aloë Serrata Major Umbellife-
ra. 13. Ejus Hist. ibid. Vires. 14.</p> <p>Aloë Ferox. 16. Ejus Histor. 17.
Lanuginosa. 16. Margine luteo.
ibid.</p> <p>Aloë Purpurea lævis. 15. Ejus Hist.
ibid. Vires. 16.</p> <p>Aloë Vera Vulgaris. 17. Ejus Hi-
stor. 18. 19. Quoties Groningæ
Floruit. 18. Succotorina. 23. 25.
Hepatica. ibid. Caballina. 24. 26.
Vera Minor. 20. Vera costâ Spi-
nosâ. ibid. Histor. ibid. 21. Vera
Major. 22. Ejus Historia. ibid.
Succi Nomina varia. 23. præpa-
randi modus. ibid. 24. 25. Ele-
ctio. 25. 26. Vires. ibid. Tempe-
ramentum. 27. Cultura. 33.</p> <p>Aloidarium. 3.</p> <p>Amatus Lusitanus. 17. 54. Quid
de Britannica. 54.</p> <p>Amaranthus. 74.</p> <p>Amasis. 23. 24.</p> <p>Amatsons. 82.</p> <p>Amazones. ibid.</p> <p>Ameland. 25.</p> <p>Amesfordia. 24.</p> <p>Ammianus Marcellinus. 90.</p> <p>Ampffer. vel. Amper. 42.</p> <p>Amstel. 22.</p> <p>Amstela fluuius, olim Sturius di-
ctus. 17.</p> | <p>Amstel-Dam. vel. Amsterdam. 22.</p> <p>Amstelrodamenses quinam? 17.</p> <p>Amsterdamum. 22. 24. Ejus Ve-
tustas. 22. Vnde dictum. 24.</p> <p>Amstur. 21.</p> <p>Anacampherotes. 9. Ejus facultas.
ibid.</p> <p>Andreas Alciatus. 7.</p> <p>Andreas Bellunensis. 52.</p> <p>Andreas Lacuna. 27. 28.</p> <p>Andreas Matthiolus. 37. 74. 77. No-
tatur. 38. 41. 44. 115. Repre-
henditur. 45. 56. Accusatur. 47.
Quid de Britannica. 55. 114.
Laudatur. 56. 58. Quid de Aloë.
21.</p> <p>Andreas Vesalius de Rad. China.
73.</p> <p>D'Angel quid. 127.</p> <p>Angina. 118. 163. Quid. 118. Quàm
citò tollitur. 162.</p> <p>Anglia. 128. 130. Unde dicta. 128.
Olim Britannia vocata. 124. Qua-
re Britannia dicta. 130.</p> <p>Anthracites quid? 108.</p> <p>Antonius Belgarum Gubernator.
157. A Romanis victus. ibid.</p> <p>Antonius Musa. 57. 68. Ejus honor
ac gloria. ibid.</p> <p>Antonius Recchus. 6. 10. 14.</p> <p>Aproxis. 8. Ejus vis. ibid.</p> <p>Apulejus Platonicus. 120. 138. 159.
Quo tempore floruit. ibid.</p> <p>Aquæ Frisicæ Bituminosæ noxiæ.
185. Quos morbos generant. 17.
In iis quare pisces nulli. 184. 185.</p> <p>Aquarum Venæ terræ color. 82.</p> <p>Areaa. 23.</p> |
|---|---|

I N D E X.

Arenacum.	25.	Betow.	ibid.
Arianeides. 9. Ejus vis.	ibid.	Beverwycum.	24.
Aristoteles.	37. 129.	Bibo.	120.
Armamentarium Romanorum.	128. 129.	Billingawolda.	154.
Armel.	8.	Birtangel.	127. 128.
Arnoldus de Villa Nova. 63. 166.		Bivo.	119. 120.
Quid de Britan.	63.	Blau-schuit. 141. Quid?	ibid.
Aromatariorum laus.	66.	Blau-fught.	ibid.
Ascia. 91. Quid?	ibid.	Boekweite.	86.
Asfaltites Quid.	108.	Boert Angel.	127.
Astrorum Leges quibus necessa- riae.	190.	Boeren-Tange.	ibid.
Athanasius Kircherus.	51.	Bolswardum.	24.
Augtran quid?	117.	Bombi quid?	134.
Avicenna. 52. Quid de Britannica.	ibid.	Bona.	20.
Aulus Persius.	26.	Bong. Quid?	118.
Ax.	91.	Bonus Henricus. 49. 207. Ejus Hi- stor. ibid. &	208. 209.
Axe. Sive Axe-byl.	ibid.	Branders quid?	134.
Azaure.	23. p.	Bre quid?	125.
Azevar.	ibid.	Breden quid?	126.
		Breen quid Frisicè.	ibid.
		Bremenfes.	17.
		Bret quid?	126. 127.
		Bria hınca.	127.
		Brie, vel Bri quid?	126.
		Briet quid?	ibid.
		Brigada.	ibid.
		Brigantes.	ibid.
		Brigida.	ibid.
		Brik. Brikke quid?	ibid.
		Brila quid?	22.
		Brilen quid?	132.
		Brio.	64.
		Brist.	ibid.
		Bristoris.	ibid.
		Brit, & Britten. 124. 131. Quid?	125. 126. 127. 129. 130. 131.
			132.
			Bri-

B.

B Aduhenna lūcus. Fol. 154. 155.	
Barba Sylvana.	75.
Batavi. 17. Unde dicti. 22. Septen- trionales.	17.
Batavia.	22. 25.
Bataw.	22.
Batawenburgum.	ibid.
Batenburg.	ibid.
Batua.	ibid.
Benningawolda.	154.
Bera Quid?	82.
Betave.	22.
Betaw.	ibid.

I N D E X.

Britangel quid? 127.
 Britanien quid? 125.
 Britanniae nomen unde? 130.
 Britannica. 4. 5. 6. &c. Americana. 49. 200. Ejus Histor. ibid. & 201. 202. Antiquorum Vera. 49. 190. Ejus Histor. ibid. Verum Frisiorum Nomen. 27. Ab effectu inditum. 137. Sola inter omnes Lapathi Species astringit. 139. Quid ejus nomine significatur. 5. Quibus propria. ibid. Unde dicta. 6. Eam nullus hactenus Veram ostendit. 7. Quorundam vana Ejus inventionis gloria. 7. 13. An Scyticum Nomen. 8. An Spartanica. ibid. An Halymus. ibid. Quid de eâ Autores statuunt? 8. Ejus Nomen antiquissimum. 10. Quibus nota. ibid. Neotericis hactenus ignota. 11. Ejus figura à nemine in medium adducta. 14. Quid afficit. 15. 142. In quibus locis à Deo creata. 16. 26. 184. A Frisiis demonstrata Romanis. 17. An Magica sit Herba. 9. An Lapathi Species. 31. 53. An Sylvestris Rumex. 52. An Bistorta. 54. 55. 59. 60. 61. 62. An Betonica, vel Vetonica. 57. 138. An Telephum. 58. An Cochlearia. 59. An Limonium. ibid. & 67.
 An Behen Rubrum. ibid. An consolidæ Species. 64. 67. An Becabunga. 65. An Cæpæa. ibid.

An Antagallis Aquatica. ibid. An Veronica. 66. An Bugla. 67. An Symphytum. ibid. An Nasturtium Aquaticum. ibid. An Sanicula. ibid. An Pulmonaria. ibid. An Pyrola. ibid. An Lingua cervina. ibid. An Trifolium. ibid. An Trifolium. ibid. An Persicaria. ibid. An Artemisia. 69. An Herba Sancti Jacobi. ibid. An Plantago Aquatica. 78. Non est Betonica. 138. Quo modo inventa. 75. Quando. 133. Quo die. 80. In qua Terra. 110. Victoriae indicium. 80. Ejus examinatio. 111. 151. 190. Descriptio. ibid. Foliorum consideratio. 113. 151. 190. Folia quid per se possunt. 171. Radicis color. 115. 190. Collectio. 187. Caulis altitudo. 116. 191. Floris examinatio. 117. Seminis consideratio. 142. 151. 172. 192. Anginas depellit. 118. 165. Britannicæ Etymon enucleatur. 121. 125. 126. 191. Est Frisica dictio. 124. 138. Quando perit ejus cognitio. 133. 157. 158. Ejusdem Experimentorum enarratio. 144. Cujus libet Temperamento conveniens. 149. A Romanis & Græcis expetita. 153. In honore habita. 157. Quo Tempore, & quandiu eâ usi fuerunt Romani. 153. 157. A Claudio Cæsare depingitur. 156. 157.

I N D E X.

Romam deportatur. <i>ibidem</i> . In	Britlington.	127.
Triumphum ducitur. <i>ibid</i> . In	Briton.	<i>ibid</i> .
Capitolio suspenditur. <i>ibid</i> . Ful-	Britschen.	124.
mine consumitur. <i>ibid</i> . Ab Avi-	Brithum.	127.
cenna demonstratur. 158. Quan-	Brittenberg.	229.
diu Spreta latuit. <i>ibid</i> . Ejus mix-	Brittenburg.	124. 128. 156.
tionis modus & usus. 160. Ejus	Britze.	124.
succus ac pulvis. 159. Quid pos-	Britzert.	127.
sit. 171. Quomodo servandus.	Brygæ.	90.
159. 160. Præcautio. <i>ibid</i> . Ejus	Brytanæ qui?	126.
Decoctum compositum. 161.	Brod. & Brood quid?	125.
Simplex. 162. Ejus Syrupus. 164.	Broek.	104.
Gargarismus. 165. Cataplasma.	Broihana Quid?	82.
<i>ibid</i> . 166. Unguentum. 168 178.	Bronchocele quid?	118.
179. 180. 181. Julapium. 169.	Bruc.	104.
Emplastrum. 169. 176. 177. Ejus	Bructeri. 17. 104. An Prusseni. 81.	
Potio Vulneraria universalis.	Unde dicti. 104. Quinam olim	
170. Dentifricium. 172. Ele-	& nunc.	155.
ctuarium. 173. 174. Extractum.	Bructers.	104.
<i>ibid</i> . Spiritus. 175. Lavamen	Bulapathum quid? 47. 49. Ejus	
tum. 177. Oleum. 181. 182.	Historia.	217.
Britannica & Rhabarbarum con-	Buna.	20.
traria. 171. Quid de ejus Com-	Burg quid?	94.
positionibus Veteres. 172. 183.	Burgemeesteren unde dicti.	<i>ibid</i> .
Ejus proveniendi & florendi	Burgenses & Burgers qui?	<i>ibid</i> .
Tempus. 186. 187.	Burgh-Graven qui?	<i>ibid</i> .
De Britannica multorum error. 64.	Burgundia. 94. Unde dicta?	<i>ibid</i> .
67.	Burgundi.	<i>ibid</i> .
Britannicæ nominis antiquissima		
significatio. 131.		
Britannicæ Vires ac Qualitates.		
132. 138. 139. 142. 143. 144. 145.		
146. 147. 151. 153. 159. 160. 163.		
167. 171. 172.		
Britannici montes quinam? 129.		
Britannica Domus live Arx. 128.		
289. 130. Aquo extracta. 128.		
Unde dicta. <i>ibid</i> .		

I N D E X.

Caninefates.	22.	Unde dicti.	19.	Claudius Imperator.	5.	Filium Bri-	
Carbo quid?			108.	tannicum dixit.		ibid.	156.
Cardon.			8.	Claudius Salmasius.	47.	90.	Ejus
Carion.		89.	103.	error.			48.
Carolus Clusius.	60.	Quid de Bri-		Clunia quid?	82.	185.	Unde dicta.
tann.	ibid.	Quid de Aloë.	6.				186.
Casparus Bauhinus.	67.	Quid de		Cluverus.	19.	22.	155.
Britann.		ibid.		20.	21.	notatur.	128.
Castrum Scenkianum.		22.		Clyn quid?			186.
Catecomer.		23.		Cnyf, Cniff. quid?			91.
Catera. quid?		82.		Coëlius Rhodiginus.			91.
Cauchorum pons.		19.		Coita quid?			82.
Cebar.		23.		Commoda publica privatis antepo-			nenda.
Celllicia.		8.					27.
Cerevisiæ ex aquis Bituminosis no-				Conradus Gefnerus.	57.	Quid de	
cent.	185.	ventrem deturbant.		Britann.	ibid.	Ejus error:	ibid.
		ibid.		quid de Aloë?			21.
Cespes.	88.	89.	105.	Coriacefia Magica Herba.			8.
Ejus Nomen				Corinthades.			ibid.
unde.	88.	Quibus usibus infer-		Cornelius Celsus.	118.	163.	Quid
vit.	ibid.	& 102.	Vivus quid?	de Bronchocele.			ibid.
			ibid.	Covordia.	133.	Recuperata.	ibid.
Chauci.	14.	Majores.	ibid.	Craterus Medicus.			139.
res,			ibid.	Crops-wolda.			154.
Chirurgi ante Medicos à Roma-				Cuauci.			19.
nis admissi.			68.	Cuauchenbruch.			ibid.
Cicuta.	8.	Socratis morte celebris.		Culeburgum.			22.
		ibid.					
Cimbers-wolt.			129.				
Cimbri qui?			35.			D.	
Cimbricus Pagus quinam?			129				
Circum foranei an admittendi?			70.				
Cirfion.			114.	D Elphi.		Pag.	22.
Clarigatio quid?			101.	Democritus.			73.
Classis Anglorum diruta.			135.	Dentillaria.			139.
Claudius Galenus.	31.	71.	141.	Deploranda narrantur.			69.
142.				Deus quam mirabilis in operibus			fuis.
172.	193.	Quid de Britann.	31.				186.
Quid de Lapatho.	37.	Lauda-		Dibbaldus.			155.
tur.		111.	112.	Didius Avitus.			157.
							Dio-

I N D E X.

<p>Diocarus Frisiæ Princeps. 154. 155.
 Dion Cassius. 22.
 Dioscorides, Quid de Britann. 29.
 citatur. 40. 41. Taxatur. 44.
 Emendatur. 112. 193. Quid de
 Aloë? 18. 21. p.
 Dockumum. 24.
 Dominus de Aylua. 121. Quid de
 Britann. ibid.
 Domitianus Cæsar. 157.
 Domitius Corbulo. 22.
 Drakenbloed. 44.
 Drusiana fossa quæ? 23.
 Drusus Germanicus. ibid.
 Duynen. 24.</p> <p style="text-align: center;">E.</p> <p>EDamum. Fol. 24.
 Egesippus. 96.
 Elburgum. 24.
 Enchusa. ibid.
 Endymica mala quænam? 16.
 Engelbrit. 127.
 Ens. 25.
 Eyerland. ibid.
 Erysimum quid? 86.
 Erythrolapathum. 44.
 Euritius Cordus. 54. Quid de Bri-
 tann. ibid.
 Eutropius. 157.
 Exemplum inauditum. 70. Triste.
 71.</p> <p style="text-align: center;">F.</p> <p>FAbius Colomna. Fol. 60. Ejus
 de Britann. error. ibid. 114.</p> | <p>Quid de Aloë? 6. 24. 25. p.
 Fabrianus. 74.
 Festus Pompejus citatur. 100.
 Flecken quid? 141.
 Francer. 95.
 Franci qui? 94. De illis prover-
 bium. 95.
 Franciscus Gomara. 6. 10. 14. p.
 Franciscus Hernandez. 8. 12. 14.
 16. 17. p.
 Franekera. 24.
 Franeker. 95. Unde vocata. ibid.
 Frisia. 24. 25. Ejus Antiqua & Ho-
 dierna insignia. 107. 108.
 Frisiabones qui? 17. 19. 20.
 Frisii Majores. 17. 20. Eorum ter-
 minus. 24. Gens libera. 98. O-
 rientales. 17. 24. Occidentales.
 ibid.
 Frisii Minores. 19. 20. 24. Eorum
 terminus. 23.
 Frisiorum Endynici morbi. 17. Eo-
 rum proverbium. 23. Insulæ
 quæ? 25. Illorum linguæ hacten-
 us inviolata. 36. Ab externis
 non intelligibilis. 138. Eorum
 mores. 93. Nomina in A. E. & O
 desinentia. 137.
 Fruementum Sarracenicum quid?
 86.</p> <p style="text-align: center;">G.</p> <p>Gabriel Humelbergius. Fol. 119.
 Taxatur. ibid.
 Gagates quid? 108.
 Galatia. 90. Unde denominata.
 ibid.
 Gal.</p> |
|--|--|

I N D E X.

Gallo-Græcia.	90.	Harlinga.	ibid.
Ganz quid?	117.	Harmel.	8.
Garcias ab Horto. 17.	Quid de	Hasselium.	24.
Aloë. ibid.	18, 23. p.	Helii pes & exitus.	22.
Geelmuida.	24.	Helvoet. ibid.	81.
Geldri.	17.	Heneti. Unde denominati.	ibid.
Gelotophyllida. 9. Ejus vis.	ibid.	Herbarum cognitio non facile ac-	
Georgius Handscius.	77.	quirenda. 79. Quarundam facul-	
Germanicus Cæsar.	154.	tates.	147.
Glaſs quid?	117.	Herbarum Inventoribus Honos.	
Gorchumum.	22.		73.
Gothica Gens quæ?	98.	Hermesia. 9. Ejus potentia.	ibid.
Gothi Frisiam invadentes.	157.	Hermolaus Barbarus. 56. 63. 84.	
Gotofridus Viterbienſis.	92.	159. Notatur.	119.
Gouda.	23.	Herofvitha Monialis.	92.
Groninga. 24. 133. Quandiu & à		Hica quid?	131.
quo obſeſſa. ibid. Ejus Cives im-		Hieronymus Tragus. 56. Quid de	
perterriti. 134. Bellicosa eorum		Britann. ib. 57. quid de Aloë? 21. p.	
virtus.	135.	Hieronymus Sanctus. 71. Ejus la-	
Gualterus Riffius. 54. Quid de Bri-		mentatio.	ibid.
tann.	ibid.	Hippicis. 9. Ejus vis.	ibid.
Guilielmus Cambdenus. 61. Ejus		Hippocrates.	167.
de Britann. opinio.	ibid.	Hippophonada. 8. Ejus miranda ra-	
Guilielmus Rondeletius.	74.	dix.	ibid.
Guilielmus Rovillius. 65. Quid de		Hyc. 131. Quid?	ibid.
Britan.	ibid.	Hyck.	ibid.
Guilielmus Turnerus. ibid. Ejus		Hydrolapathum. 46. Nigrum. 49.	
de Britann. Sententia.	ibid.		190.

H.

H Aarworm. Fol. 75. quid? ibid.		Hylo y Aguia.	8. p.
Hadrianus Junius. 22. 61. Ejus		Hyppolapathum. 46. 47. 48. 198.	
de Britann. opinio.	ibid.	Ejus Historia. ibid. & 199. Ro-	
Haga.	22.	tundum. 49. 192. Ejus Hi-	
Hamad quid?	43.	stor. 193. 194. Album Sylve-	
Harderwicum.	24.	stre. 49. 205. Ejus Histor. ibid.	
Harlemium.	24.	& 206. Rubrum Sylvest. 49. 207.	
		Ejus descriptio.	ibid.
		Hollandia.	25.
		Homo <i>μικρότης</i> dictus 3. Ejus	
			præ-

I N D E X.

<p>præstantia. 2. fragilitas. 3.
 Horatius. 13. 71. 88.
 Horna. 24.
 Hostis fuga. 135.
 't Huis te Britten quid? 128. 129.
 Humadh quid? 43.
 Humelbergius. 160.
 Hunnica Gens quæ? 98.
 Hus. 20.
 Husbonde. ibid.</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>Jacobus Dalechampius. 65. Quid
 de Britan. ibid. reprehenditur.
 117.
 Jacobus Goupilius. 114. Quid de
 Britann. ibid.
 Jacobus Tabernæmontanus. 72.
 Quid de Aloë. 21. p.
 Janus Cornarius. 36. 61. Quid de
 Britann. ibid.
 Ica quid? 131.
 Icterus Niger. 141.
 Joachimus Camerarius. 44. Quid
 de Britannica. 55. De Aloë. 21. p.
 Joannes Agricola. 54. Quid de Bri-
 tann. ibid.
 Joannes Ammonius. 56. Quid de
 Britann. ibid.
 Joannes Bauhinus. ibid. Quid de
 Aloë. 23. p.
 Joannes Bodæus à Stapel. 67. Quid
 de Britann. ibid. & 114.
 Joannes Crispinus. 114.
 Joannes Christovallus. 128.
 Joannes Fernelius. 142.</p> | <p>Joannes Fungerus. 62. Ejus de Bri-
 tann. opinis ibid.
 Joannes Goropius Becanus. 35.
 Quid de Britann. 121. 122. Re-
 prehenditur. 123. 124. Ejus de
 Plinio opinio. 122.
 Joann. Henricus Cherlerus. 67.
 Quid de Brit. ibid.
 Joannes Manardus. 118. Quid de
 Aloë. 31. p.
 Joannes Ruellius. 53. 114. Quid de
 Aloë. 19. p.
 Joannes Wierus. 64. 140. Quid de
 Britann. 64. 65. Taxatur. ibid.
 Josephus Quercetanus. 174.
 Isala. 23.
 Iselstenium. ibid.
 Julianus Martianus Rota. 142.
 Julius Cæsar. 126.
 Justinianus Imperator. 6.</p> <p style="text-align: center;">K.</p> <p>Kilifita quid? 82.
 Klyn quid denotat? 105. 186.
 Klyniaci Cespites. 105.</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>Lampatz. 45.
 Lapathum qualis Herba? 34.
 37. Quid Cimbricè deno-
 tat. ibid. Quo nomine Japetico
 dicitur. 36. Sativum quod-
 nam? 38. Ejus descriptio. 192.
 An Monachorum Rhabarba-
 rum. 38. A Plinio Rumex di-
 ctum.</p> |
|--|--|

I N D E X.

- Etum. 39. Hortense loniceri. ib.
 Cantherinum. 40. 41. Sanguineum. 44. 49. Ejus Historia. 211.
 Sylvestre. 49. Sativum Rotundif. ib. 192. Propagandi modus. 194.
 Fimbriatum Rotundif. 49. 194. Ejus cultura. 196. Chinense longifolium. ibid. Ejus foliorum ac Florum series. 197. Sativum Antiquorum. 39. 49. 148. Ejus radix, Folia, & Flores. 190. 191. 192. Longifolium Nigrum Palustre. 49. 190. Ejus Historia. 198. 199. Vulgare Album, & Rubrum. 49. 205. 206. 207. Eorum Histor. ibid. Unctuosum. 49. 207. Ejus Histor. ibid. & 208. 209. Palustre Nigrum Hen. Muntingii. 116. Virginianum. 200. Ejus Historia. 200. 201. 202. 203. Conservandi modus. 202. Vires. ibid. Hortense. 203. Ejus species, & Histor. ibid. & 204. Acutum. 49. Ejus Histor. 209. Longifolium crispum. 49. Ejus descriptio. 210. Planum paludosum. 49. Ejus Histor. 213. Vulgare Minus. 49. Ejus Descriptio. 215. Minus Dentatum. 49. Ejus Historia. 216. Fibrosum. 49. Ejus Descriptio. 217.
 Lapatzens-kruid. 39.
 Lapis Leodiensis. 108.
 Lappatz. 45.
 Lecca fluvius. 22. A quo effossus. ib.
 Leerdamum. ibid.
 Leonardus Fuchsius. 54. 78. Quid de Britann. 55. Ejus error. ibid.
 Leovardia. 24. 155.
 Lera. 129.
 Letterbrit. 127.
 Lingua Frisica omnium antiquissima. 129.
 Lippitudo quid? 140.
 Lithanthraces qui? 108.
 Longobardica Gens quæ? 98.
 Lucas Chinus. 74.
 Lucius Apronius. 154.
 Lucius Maximus. 157.
 Lucius Moderatus Columella. 189.
 Rei Agrestis præceptor. ibid.
 Quid de Aloë. 18. p.
 Lugdunum Batavorum. 24.
 Lutius Annæus Florus. 128. 153.
 Lutum Plinii quid? 103. 106. 107.
- M.
- M** Alloriges. Fol. 155.
 Manguei. 8. Montanum. ibid.
 Divinum. 12. p.
 Marcus Cato. 73.
 Marcus Zuerius Boxhornius. 20.
 Manilius adducitur. 36.
 Mare Belgicum. 123. Frisicum. ib.
 Vadosum. 155. Austrinum. 23.
 Marsakfers. 25.
 Marsatii quinam? 16. 25. Eorum nomen unde. ibid.
 Matianus Jureconsultus. 101. refutatur. ibid.
 Martianus Hamconius. 20. 108. 123.
 Matthæus Sylvaticus. 63. 166. Quid de Britannica. 63.
 Matthias Lobelius. 59. Ejus de Britannica opinio. ibid.

I N D E X.

Mattiaci quinam?	23.	Nabel.	ibid.
Mauritius Imperator.	91.	Natura quàm mirabiliter operatur. 185.	Quid Indis dedit? ibid.
Medenbleca.	24.	Quid Gallici Oceani incolis.	ibid.
Medici quo tempore Chirurgis Majores habiti. 68. 69. Eorum Privilegium.	68.	Navel.	24.
Menades qualis Herba. 8. Ejus Natura.	ibid.	Necessitas dura quid excogitat?	108.
Metl.	8. 14. 17. p.	Nero Imperator.	157.
Mexcal. Metl.	17. p.	Nicolaus Abrahamus.	167. 168.
Μικρονοση &c.	3.	Nicolaus Rigaltius.	91.
Mindanenses.	17.	Niebrit.	127.
Miranda Dei potentia. 1. Bonitas.	ibid.	Noord-Zee.	127.
Mittelbrit.	127. 128.	Normanni Frisiam occupantes.	157.
Myfi.	90.	Numisma. Studiosis exhibitum.	134.
Moer.	80.		
Moly Homericum. 7. An Orphicum Vocabulum? Symbolum, vel Herba?	ibid.	O.	
Momma quid?	82.	O Ceanus Gallicus. Fol. 18. 123.	
Monasterienses.	17.	Germanicus. ibid. Cimbri-	
Monochodamum.	24.	cus. 25. Frisicus. ibid. Saxoni-	
Montifortium.	23.	cus. ibid. Septentrionalis. 18.	
Moras.	80.	Octavius Augustus.	153. 154.
Morassen, Mooren.	48.	O'z' Græcè quid denotat? 41. 42.	
Morbi Frisiæ Endymici Priscis incogniti.	182.		43.
Mori unde denominati?	106.	Oldebrit.	127.
Morina Terra. 103. An lutum Plinii. ibid. Ejus Species. 104. 105. 106. Color, & præparatio. 105.		Oldenburgenses.	17.
Muida.	24.	Oostfali.	91.
Muma quid?	82.	Ophiusa. 9. Ejus vis.	ibid.
		Oribasius Sardianus. 51. Quid de Britann. ibid. Emendat.	112.
		Oscedo.	141.
		Osdorp.	24.
		Osnabrugenses.	17.
		Ostedo.	159.
		Ostago quid?	141.
		Ouderkerk.	24.
		Ovi-	
N.			
N Aarda.	Fol. 24.		
Nabalia Fluvius.	23. 24.		

I N D E X.

Ovidius. 84. 187. Quid de Topho?	Petrus Bertius.	23. 154.
84. 87. 97.	Petrus Pena. 59. Ejus de Britanni-	ibid.
Oxalis. 40. 41. Annua Lusitani-	ca opinio.	ibid.
ca. 49. Annua Africana. ibid. An-	Piatamano quid?	53.
nua Italica. ibid. Hispanica Ma-	Piers Hille.	22.
xima. ibid. Lanceolata Minor.	Pyrhus castriotta.	73.
Minima ibid. Romana Rotum	Pythagoras.	ibid.
difolia, ibid. Vesicaria Mexioca-	Plaggen quid?	102.
na. ibid. Vulgaris.	Plato citatur.	36. 183.
Oxylapathum. 43. 44. 49. 209. A-	Plantago Aquatica. 75. 77. Exami-	
cutum. ibid. Fibrosum. 49. 217.	natur. 76. An vera Britannica?	
Longi fol: crispum. 49. 210. Mi-	78. 79. An Themisonis.	78.
nus Dentatum. 49. 218. Minus	Plekken quid?	141.
Vulgare. 49. 215. Planum Palu-	Plinius. 8. 9. 18. 103. 139. 144. No-	
dosum. 49. 213. Sanguini-	tatur, & corrigitur. 19. 32. De-	
neum. 49. 211. Tuberosum Ame-	fenditur. 21. 40. 101. 123. Resti-	
ricanum. 49. Ejus Historia. 218.	tuitur. 22. Quid de Britanni-	
An Lapathum Sylvestre. 111.	ca. 30. 116. 117. Quid de La-	
	patho? 32. 33. A Matt. hiolo	
	malè reprehenditur. 43. Quid	
	de Topho. 83. 85. 87. Quid de	
	Aloë. 24. 28 32. p. A Garcia malè	
	reprehenditur.	32.
P	Πρυκτας quid?	130.
Anacea Belgarum. Fol. 184.	Πρυκ τορια.	ibid.
Panicum. 86.	Πρυτεν.	ibid.
Paratella. 36.	Plutarchus.	183.
Paratilla. ibid.	Pompejus Lenæus.	73.
Parella. ibid.	Pompejus Paullinus.	157.
Paricella. ibid.	Pontanus.	84.
Paritilla. ibid.	Porphyrius.	139.
Pati. 16.	Potentia Dei miranda.	135.
Patientia quid? 40. 49. 198. Ejus	Πρυτανειον.	130.
Histor. 199.	Privilegium Medicorum.	68.
Patziens-crud. 39.	Prytanæum. 130. Quid?	ibid.
Paulus Ægineta. 51. Quid de Bri-	Prytanis, & Britanes quid?	126.
tann. ibid. Quid de Aloë. 30. p.	Procopius citatur.	95.
Paulus Merula. 157.	Protheus.	10.
Paulus orosius. 95.		
Perfii Dictum. 70.		

I N D E X.

Proverbium Groningianorum. 185.
 Providentia mira Divina. 16. 135.
 Prussani. 81. Non sunt Bructeri.
 Purmerenta. 24.

Q

Q Uakenbrugh. Fol. 19.
 Quauci. ibid.
 Quintilius Varus. 153. 154.

R

R Eginus Prumiensis. Fol. 22.
 Regnerus Prædinius. 65.
 Regum duorum Classis superata. 135.

Rembartus Dodonæus. 57. 77.
 Quid de Britannica. ibid. & 59.
 Ejus prudentia. 58. 59. Error. 57.
 Quid de Aloë. 21. p.
 Remedium optimum adversus
 Scorbutum. 188.
 Rha. 48.
 Rhabarbarum. ibid. Verum Ro-
 tundifolium. 49. 192. Verum
 Matthioli. 49. 196. 197. Rotun-
 difol. fimbriatum. 49. 194. La-
 nuginosum. ibid. & 196. Mona-
 chorum. 49. 198.
 Rhaponticum. 48.
 Rharittella. 37.
 Rharittel. ibid.
 Rharitter. ibid.
 Rharitteren. ibid.
 Rhena. 25.

Rheum. 48. Antiquorum. 49. 192.
 Rhoridder. 48.
 Rhoritter. ibid. & 121.
 Rit. 48. Quid Frisicè. 121.
 Rittannica. ibid.
 Ritteren quid Frisicè? ibid.
 Rob quid? 143.
 Rogge. 86.
 Roterodamum. 22.
 Ruit. 121. Quid Frisicè. ibid.
 Rumex. 36. 37. 51. Sativus. 39. 40.
 Canpferinus. 49. Ejus Histo-
 ria. 221. Cantherinus. 40. Niger
 Ætii. 51. 53. 187. Sylvester exi-
 guus. 41. 49.
 Rut. 48.

S

S Ac. 89. Quid denotat? ibid. & 91.
 Sacæ qui? 90.
 Sacci, Sagi, Sagæ, Sagenæ &c. un-
 de dicta. 89.
 Sache, & Sage quid? ibid.
 Sachonia. 89.
 Saec quid? 91.
 Saece, & Saeke quid? ibid.
 Saes quid? 91.
 Sag, & Sagde quid? 89.
 Sagma, & Sagmen. ibid. Quid de-
 notat? 91. 93. 101. 102. Torri-
 dum quid? 110.
 Sagmina. 100. An Verbenam de-
 notent. ibid. & 101.
 Sagum quid? 92.
 Saicht quid? 91.
 Sanguis Draconis Herba. 44. 49.
 Histor. 211.
 Sas.

I N D E X.

Sas.	91.	Sedum Amarum.	18. p.
Saffen.	98.	Segon quid?	155.
Saffones.	89.	Sement quid?	85.
Saffonia.	98.	Sempervivum. 18. p. Marinum. ibid.	
Saxen qui & quid?	91. 92. 98.	Seneca.	126. 183.
Saxfriffi. ibid. Eorum Nomen unde?	ibid.	Septem Sylvæ.	155.
Saxones prisci sunt Friffi.	17. 90.	Serapio quid de Aloë?	32. p.
An à Saceis orti.	89. 91.	Sicambri.	17.
Eorum mores.	93.	Sidonius.	85.
Antiqua libertas.	94.	Simers-wolt.	129.
Franci dicti.	96.	Synanche. 160. Quid? 163. Unde dicta.	ibid.
Cimbri vocati.	97.	Slota.	24.
Eorum vocabulum unde.	98. 119.	Sloterdijk.	ibid.
Saxonix Ducum insignia quæ?	98.	Slooten.	ibid.
Eorum jus venditum.	99.	Sneca.	ibid.
Der Schelling.	25.	So & Sode quid?	88. 102.
Scelotyrbe.	16. 17. 75. 139. 157. 187. &c.	Sol fiderum Dux.	2.
Scheurmond quid?	140.	Solinus Polyhiflor.	90.
Schokken quid?	102.	Spinachia. 49. 203. Ejus species, & Hiflor.	ibid.
Schylex. 9. Ejus facultas.	ibid.	Spit.	88.
Schoonhovia.	23.	Sprouw. 140. Quid? ibid. & 163.	ibid.
Schorbeen. 140. Quid?	ibid.	Squinancia.	ibid.
Schorbey.	17.	Statius. 84. Quid de Topho.	ibid.
Schorbek.	ibid.	Stavora.	24. 155.
Schorbygras quid?	64.	Steenwicum.	24.
Schorbuc, & Schorbut.	17. 140. 141.	Strabo.	81. 90. 139.
Schorbuik. ibid. Quid in specie. ib.	ibid.	Stink-potten quid?	134.
Ubi grassatur.	ibid.	Stomacace.	16. 17. 75. 139. 140. 157. 187. &c.
Schorbum.	17. 140.	Stur quid?	21.
Scorbutus morbus. ibid. in quibus locis grassatur.	25.	Sturfi qui? 16. Eorum locus.	21.
Qualis deprehenditur.	131.	Antiquus Terminus.	24.
Ejus qualitas.	140.	Qui olim fuere. ibid. Unde denominati?	21.
Notæ.	ibid.	Sturius Fluvius.	17.
Schorfloof.	48.		De
Schorflos.	ibid.		
Schormond quid?	140.		

I N D E X.

De am Stur.	21.	Tor. 109. Quid?	ibid.
De Stuur.	ibid.	Torf. ibid. quid?	ibid.
Stuypen.	174.	Torf-land.	110.
Suetonius Tranquillus. 68. 128. 156.		Torf-torse quid?	109.
Swolla.	24.	Torridum Tophum quid?	110.
		Torven. 199. Quid?	ibid.
		Toverschen quid?	105.
		Toxandrorum Insulæ quæ?	23.
		Tragotrophon quid?	86.
		Trebellius Pollio.	96.
		Turf Quid? 109. Harde Turf.	105.
		Grawe Turf. ibid. Lichte Torf.	
		ibid. Witte Torf. ibid. Bagge-	
		laar Turf, & Bagger Turf.	107.
		Modder Turf. ibid. Sponde	
		Turf. ibid. Vaale Turf.	109.
			V.
		V. Accarum venni.	Fol. 110.
		Vahalis Fluvius.	22.
		Valeria Messalina.	5.
		Valerius Maximus.	97.
		Veen.	81. 86.
		Veenen quid?	48.
		Vegetius.	184.
		Venæ. 81. Unde dictæ.	ibid.
		Vendelen.	ibid.
		Vend.	ibid.
		Ven.	ibid. & 86.
		Venenum. 81. Unde vocatum.	ibid.
		Venerea. ibid. Unde denominata.	ibid.
		Veneti. ibid. Unde dicti. ibid. Eo-	
		rum pagus. ibid. Natura.	82.
		Fœminæ.	ibid.
		Venetia. 81. Unde dicta.	ibid.
		Venetica, five Venea Terra.	83.
		84. 86. Quid possit. ibid. An To-	
		pha-	
T.			
T Aangelida. Fol. 9. Ejus vis.	ibid.		
Tacitus. 5. 20. 21. 22. 90. 96.			
	123. 154. 157. &c.		
Tan, & Tand. quid?	131.		
Tanica quid?	ibid.		
Termyn.	174.		
Terra Lutosa 105. Cœnosa. ibid.			
Morina. ibid. 106. Venea. ib. 109.			
Tophacea dicta.	ibid.		
Texel.	25.		
Thalassëgla. 9. Ejus facultas.	ibid.		
Themison de Plantagine.	73.		
Theombrotium. 9. Ejus vis.	ibid.		
A Perfarum Regibus in deliciis			
habita.	ibid.		
Theometl.	12.p.		
Theophrastus Eresius. 9. &c. Nec			
hic, nec crateva, neque Hip-			
pocrates Britannicam noverunt.			
	29.		
Theriionarca. 9. Ejus vis.	ibid.		
Thyni.	90.		
Tilia.	22.		
Tobias Aldinus.	4.6.p.		
Toffteen.	85.		
Toffland quid?	87.		
Tophocea Terra. 85. Quid deno-			
tat.	102.		
Tophus. 83. 84. 85. 87. An Pumex			
Lapis.	ibid.		

I N D E X.

phaceæ Terra veterum. 85. 86.	Voorna.	22.
100. Optimos Cespites submi-	Vordum.	23.
nistrat. 102. An lutum Plinii. 103.	Urck insula.	25.
107. Ejus variæ species. 105.	Vristandica & Vrijftandica.	121.
Color & præparatio. ibid.	Quid?	ibid.
Venofus. 81. Unde dictus. ibid.	Vuiren quid?	107.
Venus. ibid. Unde denominata.		
ibid.	W.	
Verbena. 101. Quid denotat? ibid.		
Verdani. 17.	W Ageninga.	Fol. 25.
Vergobretum quid? 126.	Wandalica Gens quæ?	98.
Verritus. 155.	Waterlandi quinam.	17.
Vespasianus Cæsar. 157. Quoties	Water-Ridder.	116.
cum hoste dimicavit. ibid.	Het Wat.	155.
Veteraquinum. 23.	De Wee. 169. Quid?	ibid.
Veteres quibus Herbis usi fuere.	Wener.	81.
189.	Wesopum.	24.
22.	Westerbroek. 80. unde dictum.	81.
Viana. 119.	Westfali.	91.
Vibo quid? 117. 118.	Wieringen.	25.
Vibones quid? ibid. &	Wimora.	ibid.
Vibong, & Vibon quid? 120.	Withikindius.	92.
81.	Wijk-te-Duirstede.	23.
Vienmora.		
Villa Cruptoricis. 154. 155.	Y.	
Vind. 81.		
Vindelici. ibid.	Y Lsta.	Fol. 24.
Virgilius. 85. 86. 87. 189. Quid de		
Tophacea Terra, & Topho. 85.	Z.	
86. 108.		
Vlaerdinga. 22.		
De Vlegt. 75. Quid?	Z Elandia.	Fol. 25.
Het Vlie. 23.	Zelandi.	23.
Vlieland. 25.	Zuyder-Zee.	23.
Vollenhovia. 24.	Zutphanienfes.	17.

ERRATA MINIMI MOMENTI

Hoc modo emendanda.

Folio 2. linea 13. ingremio, lege, ingremio, lin. eadem crescit, lege, crescite. lin. 31. rarum, lege, rerum. fol. 5. lin. 29. triumphavit, lege, triumphavit. lin. 31. testa, lege, teste. lin. 38. usurpaverunt, lege, usurpaverunt. fol. 6. lin. 5. 6. in in finem, lege, in finem. fol. 7. lin. 4. Triumphum, lege, Triumphum. lin. 8. nomina, lege, nomine. lin. 22. commodam, lege, commodè. fol. 8. lin. 22. Armal, lege, Armel. lin. 31. congeleantes, lege, congelantes. fol. 9. ERASIUS: Ad eundam, l. ERESIUS: Ad eundem. fol. 10. lin. 3. ceremsniis, l. ceremoniis. lin. 15. specias, l. species. lin. 34. prodiderunt, l. prodiderunt. fol. 11. in margine, dianè, l. planè. fol. 12. lin. 5. ostentare, l. ostentare. fol. 14. lin. 34. jactantiæ, l. jactantiæ. fol. 17. lin. 2. Batavis, l. Batavi. fol. 18. lin. 21. hodie Germanicum, l. hodie Mare Germanicum. fol. 19. lin. 30. Frisiaco expressa, l. Frisiaco adversus expressa. fol. 23. lin. 1. Borhornius, l. Boxbornius. fol. 24. lin. 27. ex capturâ, l. ex piscium capturâ. fol. 32. lin. 7. Lapathis, l. Lapathi. lin. 18. candidisque, l. candidiusque. fol. 34. lin. 38. laboriosos, l. laboriosis. fol. 38. lin. 6. ERASIUS, l. ERESIUS. lin. 7. ALTHEA, l. ALTHÆA. fol. 48. lin. 12. radices, l. radices. lin. 14. VENEDICO, l. VENETICO. lin. 26. Rhenum, l. Rheum. fol. 51. lin. 14. astringit, l. astringit. lin. 18. tomi primo, l. tomi primi primo. fol. 52. lin. 15. Berlanibi, l. Berlaniki. fol. 55. lin. 11. evincendam, l. evincendam. fol. 56. lin. 23. Medici, l. Medicæ. fol. 57. lin. 24. DIODONÆI, l. DODONÆI. fol. 58. lin. 7. suppositum, l. supposititium. lin. 22. & in marg. Osedo, l. Oscedo. Fol. 59. in marg. sententiia, l. sententia. fol. 61. lin. 2. Zuiccaniensi, l. Zuiccaniensis. lin. 6. Chorographica, l. Chorographicâ. l. 7. differentiam, l. differentem. lin. 27. STRABONE, l. STRABONI. fol. 62. lin. 14. quò, l. quoquè. fol. 64. lin. 7. eundem, l. eadem. fol. 66. lin. 1. Cepæam, l. Cœpæam. lin. 8. AROMATORIOS, l. AROMATARIOS. lin. 9. simplium, l. simplicium. lin. ult. Jatraliptæ, l. Jatraleptæ. fol. 67. præclare, l. præclaræ. fol. 69. lin. 29. intulerint, l. intulerint. Fol. 70. lin. 10. cominis, l. cominus. fol. 72. lin. 32. quum, l. quàm. lin. 37. magnibus, l. magnis. fol. 73. lin. 33. Vitos, l. Viros. fol. 74. lin. 4. Bacharim, l. Baccharim. lin. 10. Pharmacopærum, l. Pharmacopæotum. lin. 16. patribus, l. partibus. fol. 75. lin. 8. capite, l. capitis. fol. 77. lin. 1. morborum addidisse, l. morborum remedium addidisse. lin. 17. non alia, l. an alia. lin. ead. inquirere, l. inquirere. lin. 38. ANAGALLIDI, l. ANAGALLIDI. fol. 78. lin. 32. absit prorsus, l. absit; prorsus. fol. 80. lin. 3. ingenui, l. ingenui. lin. 19. flosculus, l. flosculis. lin. 20. naviculum, l. naviculam. lin. ead. appellare, l. appellere. lin. 23. egregiè, l. egregiè. fol. 82. lin. 11, 12. Esuunt, l. Esfluunt. lin. 22. Baræ, l. Beræ. in marg. Groningani kilifir, l. Groninganis kilifyt. fol. 83. lin. 24. Britannasque, l. Britannicasque. fol. 84. lin. 6. minorem, l. minorum. lib. 27. similitudinem, l. similitudinis. fol. 85. lin. 11. rarâ, l. rara. lin. 16. frigidores, l. frigidiores. fol. 86. lin. 26. alies, l. alios. fol. 87. lin. 10. qaa-litate, l. qualitate. fol. 88. lin. 11. cespitis, l. cespitis. lin. 25. ædificorum, l. ædificiorum. lin. 27. tempora, l. tempore. fol. 89. lin. 12. Ac, l. Ad. fol. 90. lin. 27. progressi, l. progressu. lin. 30. orbis

E R R A T A.

orbis Europā, l. orbis in Europā, lin. 36. indigenas docet, l. indigenas esse docet, fol. 91. lin. 4. ostfalos, l. oostfalos. lin. 16. Fusiā, l. Frificā, lin. 17. falsēm, l. falcem, lin. 23. linguarii, l. lignarii. fol. 92. lin. 10. AMNĒ, l. ANNONE. l. 34. hoc, l. hos. fol. 94. lin. 26. incolæ Burgers, l. incolæ Burgenſes, Burgers. fol. 95. lin. 14. adhæc, l. ad hæc, lin. 15. Pranecer, l. Francer. fol. 96. lin. 25. αἰξυγς, l. αἰξογς. fol. 97. lin. 20. Talaque, l. Telaque, lin. 29. instrumentam, l. instrumentum. fol. 98. lin. 2. Francia, l. Francica, fol. 99. lin. 1. præter, l. præter. lin. 28. temporibus, l. temporis. fol. 100. lin. 35. ruptas, l. rapras. fol. 101. lin. 31. farebat, l. ferebat, lin. 37. 28. FOECIALUM, l. FOECIALIUM. fol. 102. lin. 8. cum Gramen, five citra Gramine, l. cum Gramine, five citra Gramen, lin. 24. Venæ, l. Veneæ. fol. 104. lin. 14. a colore, l. ac colore. lin. 29. Pœnibus, l. Pœonibus. fol. 105. lin. 22. CBSPITES, l. CESPITES. fol. 106. lin. 22. at multi, l. ut multi. liu. 35. ficcio, l. ficcior. fol. 107. Veneā, l. Veneæ. fol. 108. lin. 6. magnaminā, l. magnanimā, lin. 12. Frisii, l. Frisæ, lin. 16. OMLANDIA etiamnum, l. OMLANDIA) etiamnum, fol. 109. lin. 2. 3. & Brabantia, l. & in Brabantia. liu. 24. significationes, l. significationis, lin. 29. Runc, l. Nunc, lin. 35. nomini, l. nominis. fol. 111. lin. 11. mox &, l. mox ex. lin. 13. & om-, l. ex om-, lin. 32. sylvestribus, l. sylvestribus. fol. 119. lin. 24. oppidum, Monte, l. oppidum Montis. fol. 120. lin. 13. atqui, l. atque. fol. 122. lin. 25. plurimus, l. plurimis. fol. 124. lin. 25. æ, l. ac, fol. 125. lin. 21. coassando, l. coassando. fol. 128. lin. 17. Christvallus, l. Christovallus. fol. 130. lin. 1. dic, l. dici. fol. 131. lin. 2. Prytanei, l. Prytanæi. fol. 132. lin. 8. gingivis, l. gingivis. lin. 14. moribus, l. morbus. lin. 21. Herba, l. Herba. fol. 133. lin. 23.

MAGISTRATUM, l. MAGISTRA-
TUUM. fol. 135. lin. 4. exitit, l. exti-
tit, lin. 11. licet, l. scilicet, lin. 15. pla-
nam, l. plenam, lin. 18. unam, l. unum.
fol. 136. lin. 24. sequitur, l. sequetur.
fol. 137. lin. 6. IMPERIORIORUM,
l. IMPERIORUM. lin. 17. ad, l. ac.
lin. 35. Frivilingo, l. Fivilingo. fol. 38.
lin. 26. Pritannicæ, l. Britannicæ, lin. 28.
perstringendus, l. perstringendus. fol.
139. in marg. Strabo l. 5. l. Strabo l. xvi.
fol. 140. lin. 12. libri, l. libro. lin. 29.
xocant, l. vocant. fol. 142. lin. 20. ule-
ribus, l. ulceribus. fol. 143. lin. 19.
BRITANNICÆ, l. BRITANNI-
CÆ. fol. 144. lin. 24. laboraverat, l.
laboraverat, in marg. experitum, l. ex-
perimentum. fol. 145. lin. 7. refrigra-
tus, l. refrigeratus. lin. 13. usus, l. usu.
lin. 31. pharmacoporum, l. pharmaco-
rum. fol. 146. lin. 2. marā, l. morā. fol.
147. lin. 12. curatā, l. curata. fol. 149.
lin. 8. usurpatā, l. usurpata. lin. 10. ex-
perimentur, l. experientur. lin. 25. Rha-
barb. 3ss. l. Rhabarb. 3ss. fol. 150. lin.
26. morbos præ, l. morbos, ac præ. fol.
151. lin. 15. 16. Chalcicitis, l. Chalci-
tis. fol. 158. lin. 23. dulcissimi, l. dul-
cissimis. fol. 165. lin. 26. salis prunellæ
3ij. l. salis prunellæ. lin. 27. Croci 3j.
l. Croci ana 3j. fol. 168. lin. 19. sissifet,
l. siltisset. fol. 171. lin. 17. hauſtis, l.
haustus. fol. 172. lin. 22. hoo, l. hoc, in
marg. 2. l. secund. fol. 173. lin. 16. ana
3iij. l. ana 3ij. fol. 174. lin. 13. vici, l.
vilci. fol. 177. lin. 7. inflammationem,
l. inflammationibus. lin. 27. ana 3j. l.
ana 3j. fol. 178. lin. 6. ana manip. l. ana
manip. & ss. fol. 179. lin. 9. 10. ALIUD.
℞. & c. l. ALIUD. Ad Capitis vulne-
ra efficacissimum. ℞. & c. fol. 180. lin.
13. Britannicæ, 3viiij. l. Britannicæ 3vij.
lin. 27. Mucis, l. Nucis. lin. 28. Spica,
3ss. l. Spicæ 3ss. fol. 187. lin. 18. Sto-
macci, l. Stomacacci. fol. 188. lin. 17.
G 2 tepi-

E R R A T A.

tepidum, l. tepidam. fol. 190. lin. 6. næ-
gotiationes, l. negotiationes. fol. 192.
lin. 33. CENTAURI, l. CENTAU-
RII. fol. 194. lin. 1. infistens, l. infi-
stentes. lin. 3. FLORES, l. FLORUM.
fol. 196. lin. marescentes, l. marcescen-
tes. lin. 21. naturæ, l. Naturâ. lin. 24.
LANGINOSUM, l. LANUGINO-
SUM. fol. 197. lin. 11. transverforum,
l. transversorum. lin. 25. annuim, l. an-
nuatim. lin. 28. 29. purpurescence, l.
purpurascence. fol. 199. lin. 1. profi-
liunt. Caul: &c. le. profiliunt, donata.
Caul: &c. lin. 12. 13. atque auctiora,
modò ex illa, l. atque auctiora, modò
ex hac, modò ex illâ. pauco, l. pauca.
lin. 27. marescunt, l. marcescunt. lin.
29. 30. gammulâ, l. gemmulâ. pulchra,
l. pulchrè. fol. 200. lin. 33. fimbriatis
exornata, unica &c. l. fimbriatis, atque
unicâ &c. fol. 201. lin. 2. conspicitur;
ore, l. conspicitur; exornata: ore. lin. 19.
inferioribus, l. inferioris. fol. 203. lin. 8.
Annus, l. Annuæ. lin. 17. sesquipedes,
l. sesquipedis. fol. 206. lin. 11. multa,
l. multo. fol. 207. lin. 31. simirotundis,
l. semirotundis. fol. 208. lin. 8. semi-
circulari, l. semicircularia. lin. 33. in-
terni, l. internè. fol. 212. lin. 33. circum-
datus, l. circumdatus. fol. 213. lin. 16.
17. menbus, l. mensibus. fol. 214. lin. 3.
statura, l. Naturâ. fol. 215. lin. 26. 27.
sesquidem, l. sesquipedem. fol. 218.
lin. 29. recondatur, l. recondantur. fol.
219. lin. 12. refuscentia, l. rufescentia.

fol. 223. lin. 17. aullisque, l. nullisque.
fol. 224. lin. 7. Teræque, l. Terræque.
fol. 227. lin. 17. innaptorofiliunt, l. in-
natæ profiliunt. fol. 228. lin. 33. exo-
riuntur, l. exoriuntur, donata. fol. 229.
lin. 17. planum, l. plenum.

IN ALOIDARIO.

Fol. 4. lin. 31. dictâ, lege, ditarâ.
Fol. 5. lin. 36. pedum, fabri &c.
l. pedum, quibus fabri. fol. 8. lin. 11.
condecorato, l. condecoratos. fol. 9. li. 3.
corrupti, l. corruptis. lin. extinguun-
tur, l. extinguitur. fol. 11. lin. 3. folio-
losque, l. foliolisque. lin. 13. funes, l.
funes. fol. 12. lin. 9. protrudit, l. pro-
trudit, lin. 16. idem, l. ibidem. fol. 15.
lin. 35. abnatis, l. adnatis. fol. 18. lin.
25. crassîs, l. crassis. fol. 19. lin. 1. 2.
pungentibus, l. pungentibus. lin. 4. ci-
nerarceo, l. cineraceo. lin. 12. crassa,
l. crasso. lin. 20. rotundis, l. rotundus.
fol. 20. lin. 1. BELGII relicto, l. BEL-
GII oris relicto. fol. 24. lin. 29. 30.
nostra, l. nostræ. fol. 25. lin. 27. doeet,
l. docet. fol. 26. lin. 14. 15. æquè ol-
factu, l. æquè ac olfactu. fol. 28. lin.
27. quadrupla, l. quadruplo. fol. 29.
lin. 5. è quibusdam, l. à quibusdam.
lin. 6. Basota, l. Basora. fol. 30. lin. 21.
confirmentur modici cibus, l. confir-
mentur modici cibi.

F I N I S.

F698
M971d

14:00